This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

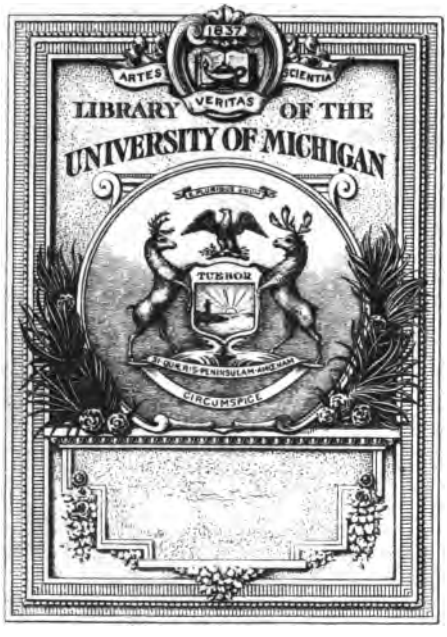
1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

805
T12
v.2

Prysis f2-2-

TAAL- DICHT-
EN
LETTERKUNDIG
MAGAZIJN.

TAAL- DICHT-
EN
LETTERKUNDIG
MAGAZIJN;
OF
VERZAMELING VAN VERHANDELINGEN,
DE TAAL- DICHT- EN LETTERKUNDE BETREFFENDE; BENEVENS EENIGE DICHTSTUKKEN: TEN NUTTE ONZER DICHTLIEVENDE LANDGENOOTEN BIJ EEN VERGADERT EN UITGEGEEVEN

DOOR

G. BRENDER à BRANDIS.

Lid van de Maatſchappij der *Nederlandſche Letterkunde* te *Leyden*; van het *Zeeuwſche Genootſchap der Wetenſchappen*, te *Vliſſingen*; van het Genootſchap *Kunst wordt door arbeid verkreegen* te *Leyden*: van het *Amſteldamsch Dicht-* en *Letteroefenend Genootſchap*, enz.

TWEEDE DEEL.

Te AMSTELDAM,
By C. GROENEWOUD op den Nieuwendijk, op den hoek van de oude Haarlemmer ſlais
MDCCLXXXVII.

Lib. Com.
Hijh
1289-29
17585

TAAL- DICHT- EN LETTERKUNDIG MAGAZIJN.

OORDEELKUNDIGE VERHANDELING over de GEDICHTEN van OSSIAN, de zoon van FINGAL, door

H. BLAIR,

Hoogleeraar der schoone Wetenschappen te Edinburg.

Weinige van de gedenktekenen, die ons van den oorsprongelijken toestand der Volken zijn overgebleven, zijn schatbaarer dan hunne Gedichten of Gezangen. De Geschiedenis is zelden bijzonder onderrichtende, wanneer zij zich met verwijderde, en in de duisternis verzonkene tijden, bezig houdt. Het voormaalig begin der zich vormende en gezellige samenleeving, is in ieder Land, in eene fabelachtige wanörde begraven; en ware dit zo niet, zo zou het ons echter maar weinig omstandigheden, die de herinnering waard zijn, voorstellen. Maar de zeden der Menschen zijn, in ieder tijdperk der menschelijke samenleeving, een merkwaardig Schouwspel; en de natuurlijkste schilderingen der oude Zeden, zijn in de oude Gedichten der Vol-

ken beſloten. Deze bieden ons iets aan, dat veel waadiger is, dan het geen de Geſchiedenisſe, van zodanig verrichtingen, welken een ruuw Tijdperk voordbrengt geeven kan — nameijk de Geſchiedenisſe der Menſchelijke Verbeelding en Hartstochten. Zij maaken ons met de Denkbeelden en de Gewaarwordingen van onze evenmenſchen, in de kunsteloose tijden geleefd hebbende, bekend; terwijl zij ons ontdekken, welke voorwerpen zij bewonderd hebben, en welke vergenoegens zij gevolgt zijn, eer 'er eene verfijning in de ſamenleving plaatſe vondt; welke in de daad de verrichtingen uitbreidt en vermenigvuldigt, en de zeden des menſchelijken Geſlachts te ſamen vergelijkt en verbindt.

Behalven deze waarde, welke oude Gedichten bij de Wijsgeerige Beſchouwers der menſchelijke natuur hebben, bevatten zij ook nog een ander gewigt bij Lieden van ſmaak. Zij beloven eenige der grootſte ſchoonheden van de dichterlijke ſchrijfwijze. Wij mogen met recht verwachten, dat de Werken der onbeſchaafde tijden, ongevormd en ruuw zijn, maar tevens dat zij van Verrukking, Hevigheid en Vuur overvloeijen, welken de ziel der Dichtkunſte zijn. Want verſcheidene omſtandigheden dier tijden, die wij Barbaarsch noemen, begunſtigen de dichterlijke verbeelding. De toeſtand, in welken de menschlijke natuur haare wilde vrijheid behoudt, bevordert zekerlijk, ſchoon dezelve voor andere verbeeteringen nadeelig is, de verhevene werkingen der verbeeldingskracht en de ontboezeming.

In de Kindsheid der Verkeering, leeven de menſchen verſtrooit, in het midden der eenzaame Landtooneelen, alwaar de ſchoonheid der Natuur, haar voornaamſte onderhoud uitmaakten. Zij treffen daar verſcheidene

voor-

voorwerpen in aan, die hen nieuw en vreemd zijn: hunne verwondering wordt daar door gaande gemaakt; en hunne hartstochten worden door de ſchielijke veranderingen hunnes geluks, in hunne onbeſtendige levenswijze op 't ſterkſte bewoogen. Hunne hartstochten hebben niets dat hen te rug houd; en hunne verbeeldingskracht niets, wat hen tegenſtreeft. Zij ontdekken zich aan elkander zonder bloozen, en ſpreeken en handelen in de naakte eenvoudigheid der Natuur. Nadien hunne aandoeningen ſterk zijn, zo neemt hunne ſpraake, van zich zelven, een dichterlijken vlucht. Geneigt tot het vergrooten, ſchilderen zij elk voorwerp met de ſterkſte kleuren; het welk derhalven hunne redenen ſchilderachtig en beeldrijk moet maaken. De beeldende ſpraake nu heeft haaren oorſprong vooräl aan twee oorzaaken te danken: aan het gebrek van eigen naamen voor de voorwerpen, en aan den invloed der verbeelding en der hartstochten, op de hoedanigheid der uitdrukking. Deze beide oorzaaken koomen in de kindsheid der ſamenleeving bij elkander. Beelden, welken door Redenaars en Dichters zijn uitgevonden, na dat de Waereld in een beſchaafder toeſtand gekoomen is, worden gemeenlijk voor kunſtige redeneerwijzen aangezien. Maar het tegendeel is waar. De Menſchen hebben zich nooit van zo veel Beelden bediend, dan in dien ruuwen tijdkring; toen, behalven de werking eener warme verbeelding, om levendige beelden aan de hand te geeven, hen het gebrek van eigenaartige en korte uitdrukkingen, om hunne denkbeelden aan den dag te leggen, dwong, om hunne toevlucht tot omſchrijvingen, en andere der ware uitdrukking plaatsvervangende Redenwijzen, te neemen; welke der ſpraake

een dichterlijk aanzien geeven. Een Amerikaanſche Veldoverſte, ſpreekt tegenwoordig aan het hoofd van zijn Heir, in een ſterker en verbloemder ſtijl, dan een Europeër in een Heldendicht zou durven doen.

In den voordgang der menſchelijke ſamenleving valt, ten opzichte van het Genie en de Zeden der menſchen, eene verandering voor, die de Naauwkeurigheid veel gunſtiger is, dan het Levendige en Verhevene. Hoe meer de Waereld verder voordgaat, te meerder wordt het Verſtand op de verbeeldingskracht gegrondvest: het Verſtand wordt meerder, en de verbeeldingskracht minder gebruikt. Wij treffen minder voorwerpen aan, die ons nieuw zijn, en ons in verwondering zetten. De Menſchen bevlijtigen zich, om de oorzaake der dingen na te ſpooren: zij verbeeteren en beſchaaven elkander, zij temmen, of herſtellen hunne hartstochten; zij vormen hunne uiterlijke zeden, volgens eene eenvormige ſtandwijze van wellevendheid en ſierlijkheid. De Menſchelijke natuur wordt, volgens Regelen en Leerwijzen, gepolijst. De Spraake gaat van onvruchtbaarheid tot overvloed, en ten gelijken tijde van Hitte en Verrukking tot naauwkeurigheid en kortheid over. De ſtijl wordt, om zo te ſpreeken, kuisſcher, maar minder levendig. De voordgang der waereld volgt, in dit ſtuk, den voordgang der Menſchen, in hun verſchillenden ouderdom. In de Jeugd is de macht der verbeeldingskracht bijzonder ſterk en heerſchende: het verſtandvermoogen wordt langzaamer rijp, en bereikt dikmaals zijne rijpheid niet eerder, dan wanneer de verbeeldingskracht begint te verzwakken. Daar door is de Dichtkunst, welke een kind der verbeeldingskracht is, gemeenlijk in het eerſte tijdperk, van het gezellig ſamenleeven,

leeven, het vuurigſte en levendigſte. Even als men zich nu de denkbeelden zijner Jeugd, met een bijzonder genoegen, wegens hunne bevalligheid en levendigheid herinnert; zo zijn ook de oudſte Gedichten, dikmaals de Lievelingen der Volken geworden.

Men heeft menigmaal gezegt, dat de Dichtkunst ouder als Proſa is: en hoe bijzonder deze beweering ook mooge ſchijnen, zo is zij doch, in zekeren zin, waar. De menſchen hebben zeker nooit in onze gewoone verzen met elkander geſprooken; maar hunne gemeenzaame ſpraake zelfs, moet, wegens de zo evengemelde oorzaaken, den dichterlijken ſtijl zeer nabij gekoomen zijn; en de eerſte werken, die op de tweede Waereld verſcheenen, zijn zonder twijffel, in eenen letterlijken zin genoomen, Gedichten geweest: dat zijn Werken, in welken de verbeeldingskracht voortreflijk heerschte, die volgens een zeker ſoort van verzen gevormd, en met eene welluidende maatklank en toonen tevens uitgeſprooken wierden. Muzijk en Gezang vindt men zelfs bij de barbaarſte Volkeren, aan de gemeenzaamſte ſamenleevinge gepaard. De eenige onderwerpen, welke de menſchen, in hunnen eerſten ruuwen toeſtand beweegen konden, om hunne gedachten, in een te ſamenhangend verband uit te drukken waren van zulk eene geſteldheid, dat zij natuurlijker wijze den toon der Dichtkunſte aannamen: gelijk de Lof hunner Goden, of hunner voorvaderen; het Verhaal van hunne eigene krijgzuchtige verrichtingen; of de weeklagten over hunne Ongelukken. En vóór de uitvinding van het ſchrijven, konden er geene andere te ſaamenhangende zaaken, dan Gezangen en Gedichten, in de verbeelding en het geheugen ingedrukt worden; op dat zij

door mondelijke overleevering behouden, en van het eene geſlachte tot het andere overgebragt konden worden.

Van daar is het, dat wij met recht moogen verwachten, dat men Gedichten onder de Oudheden van iedere Natie zal aantreffen. Het is ook waarſchijnlijk, dat een uitgebreid onderzoek, een zekeren graad van overeenkomst, tuſſchen de oudſte Dichtkunſtige Werken, uit welk Land zij ook hunnen oorſprong moogen hebben, ontdekken zal. In een gelijken toeſtand van zeden, daar overeenſtemmende onderwerpen en hartstochten, op de verbeeldingskracht der menſchen werken, moeten hunne werken een en hetzelfde kenmerk draagen. Eenige verſcheidenheid wordt zonder twijffel door de luchtſtreek en het genie der bijzondere Volkeren veroorzaakt. Maar het menſchelijk geſlacht heeft nooit gezichtstrekken, die met elkander zo veel overeenkomſte hebben, dan in den eerſten aanvang der zich vormende ſamenleeving. De veranderingen die in dezelve namaals pleegen voor te vallen, veroorzaakten de hoofdzaakelijkſte onderſcheidingen tuſſchen de Volkeren, en leiden den ſtroom van het Genie en van de Zeden der menſchen, welke oorſpronglijk uit een enklen bron ontſpringt, in Canaalen die zeer ver van elkander afgezonderd zijn.

Dat geene, dat wij lang gewoon zijn geweest, de Oosterſche dichtäder te noemen; nadien eenige der oudſte dichtkunſtige Werken, tot ons uit de Oosterſche Landen gekoomen zijn, is waarſchijnlijk niet meer Oostersch als Westersch. Het is meer het karaktermaatige van een tijdperk, dan van een Land; en behoord eenigermaate aan alle Natien in een zeker tijdbeſtek. En

hier

hier van ſchijnen de Werken van OSSIAN een toereikend bewijs toe op te leveren.

Ons tegenwoordig voorneemen voerd ons meer tot het onderzoeken der oude Dichterlijke overblijfzels der Noordſche, dan der Oosterſche Volkeren, of der Grieken en Romeinen; om te ontdekken, of de Gotthiſche Dichtkunst, eenige overeenkomst met de Celtiſche of Galliſche hebbe; met welker betrachting wij ons tegenwoordig beezig zullen houden. Of ſchoon de Gotthen, onder welken naam wij gewoonlijk alle Skandinaviſche of Noordſche ſtammen pleegen te begrijpen, alle te ſaamen een krijgzuchtig en ſtoutmoedig volk waren, en die, wegens hunne onweetenheid in de vrije kunſten, bij een ſpreekwoord bekend waren, zo hadden zij echter hunne Dichters en Gezangen. Hunne Dichters wierden door den naam van *Scalden*, van andere menſchen onderſcheiden, en hunne Gedichten wierden *Vijzes* genaamd (*a*). SAXO GRAMATICUS, een Deensch Geſchiedſchrijver van aanzien, welke in de XIIIde Eeuw leefde, bericht ons, dat verſcheidene van deze Gezangen, welke de oude Geſchiedenisſen des Lands inhielden, met oude Runiſche letteren in de Rotſen ingegrift wierden gevonden; van welken hij 'er verſcheidene in het Latijn overgezet, en zijne Geſchiedenisſe ingelijft heeft. Maar zijne overzettingen zijn, zo vormachtig, zo zinſchikkend, en zo in de Naarvolging van den ſtijl en de verſen der Romeinſche Dichters gedwongen, dat men uit dezelven geen vonnis kan

(*a*) Een bijzonder bericht van de Gottiſche Dichtkunst, geeft OLAUS WORMIUS, in het Aanhangzel tot zijne Verhandeling, *de Literatura Runica*.

kan vellen, over den aangeboorenen geest van het Oorſpronglijke. Een merkwaardig gedenkteken der waare Gottiſche Dichtkunst is van OLAUS WORMIUS, in zijn boek de *Literatura Runica* bewaard geworden. Het beſtaat in een Lofgedicht, of Lijkzang, door REGNER LODBROG opgeſteld; — en van woord tot woord, door OLAUS uit het oorſprongelijke vertaald. Deze LODBROG was Koning van *Denemarken*, leefde in de agtſte Eeuwe, en was, wegens zijne Oorlogen en Overwinningen beroemd; en te gelijk ook een voortreffelijke *Scalder* of Dichter. Hij was eindelijk toch zo ongelukkig om in de handen van een zijner Vijanden te vallen, die hem in een Kerker liet werpen, en veroordeelde om van de Slangen gedoodt te worden. In dezen toeſtand troostte hij zich daar mede, dat hij alle zijne uitgevoerde daaden in zijn geheugen herriep. Het Gedicht is in negen en twintig Stancen of Coupletten, ieder van tien regels of verſen, verdeeld; en iedere Stance begint met de woorden: (*Pugnavimus Enſibus*) „wij vochten met onze Zwaarden." De Vertaaling van OLAUS is, op verſcheidene plaatſen zo duister, dat zij naauwlijks te verſtaan zij. Nadien het geheele ſtuk te lang is, zullen wij er alleen zo veel van overzetten, als noodig is, om onzen Leezer een denkbeeld van den geest en de ſterkte van dit ſoort van dichtwerk te geeven. (*b*).

„ Wij

(*b*) De Heer BLAIR deelt bij deze gelegenheid, de Latijnſche overzetting van OLAUS WORMIUS geheel mede, het geen wij ligtelijk kunnen ontwijken, door onzen Leezer te wijzen, naar het belangrijke Taalkundige werk van den beroemden LAMBERT TEN KATE, H. Z. alwaar men niet alleen, de gemelde

„ Wij vochten met onze zwaarden. —— Jong ware
„ ik, toen wij in Orions zeeboezem, tegen het Oos-
„ ten, ſtroomen bloed vergooten; zo dat het verſlin-
„ dende roofdier en de geelvoetige Vogel, zich daar
„ in mestten. Toen klonk het harde ſtaal op de Hel-
„ men der mannen. De ganſche Zee was ééne wond.
„ De Raaven waadden door het bloed der verſlagenen.
„ Als wij twintig Zomers telden, hieven wij onze
„ Speeren in de hoogte, en verbreidden overäl onzen
„ roem. Agt Vorſten verwonnen wij in het Oosten,
„ voor de Haven van Dimines, en voedden den Ade-
„ laar voortreflijk in den ſlag. De heete ſtroom der
„ wonden ſtorte zich uit in de groote Zee. De vijan-
„ delijke ſchaaren vielen voor ons neder. Toen wij
„ onze Schepen in den mond van den Weichſel dee-
„ den wenden, zonden wij de Helſingers naar het Hof
„ van ODIN. —— Het zwaard begost daar te bijten.
„ De wateren waren altemaal ééne wond. De Aarde
„ was rood geverwt van den heeten ſtroom. Het
„ zwaard klonk ſterk op de Panſers, en verbrijſelde de
„ Schilden. Niemand vloodt op dien dag, tot HERAU-
„ DIUS, midden onder zijne ſchepen viel. Geen dap-
„ perër Vorst dan hij, kliefde met zijne Schepen de
„ Zee. Altijd bragt hij een moedig hart in den ſtrijd.
„ Daar op wierpen de ſchaaren hunne ſchilden wech,
„ toen de opgehevene ſpeer in der Helden borst
vloog.

gemelde Latijnſche, maar ook eene Hollandſche vertaaling; als mede het oorſpronglijk gedicht van LODBROG zelve, zal aantreffen. Deel I. Bladz. 79 — 108. Staalen uit het zelve, kan men vinden in ons *Taal- Dicht- en Letterkundig Kabinet.* Deel III. Bladz. 32.

„ vloog. Het zwaard beet de Scarviſche Rotſen: het „ Schild was, in den ſlag, bloedig, tot RAVER de „ Koning verſlagen wierdt. Het heete zweet ſtroom„ de van de wapenrusting der Krijgshoofden af. De „ Raven bij de Indiriſche Eilanden hadden een vetten „ buit. Het waar moeilijk iemand, onder zo veel doo„ den, te onderſcheiden. Bij den opgang der Zonne „ zag ik de ſpeeren, welken de ligchaamen der Vijan„ den doorboorden; en de boogen, welken de ſtaal„ ſpitſe peilen van zich ſtieten. De Zwaarden klou„ ken luide in de vlakte van Lano. Lang weenden de „ Maagden over dezen Morgenſtrijd."

Op deze wijze vaart de Dichter voord, in het beſchrijven van verſcheidene andere krijgzuchtige bedrijven. De Beelden zijn niet zeer afwisſelend; het geklikkak der Wapenen, het ſtroomen van het bloed, en de aan den Roofvogelen gegeevene Maaltijden koomen dikmaals voor. Hij noemd twee zijner Zoonen, die in den ſtrijdt gedoodt wierden, en de klagten over een dier twee, welken hij beſchrijft, zijn zeer bijzonder. Een Grieksch of Romeinsch Dichter zou de Maagden of de Nimfen des Wouds, welken het ontijdig noodlot van den Jongen Held beweenen, ingevoerd hebben. Maar onze Gottiſche Dichter zegt: „ toen ROGWALD ver„ ſlaagen waar, treurden de Havikken des Hemels, te „ ſaamen, over hem." De Havikken betreurden hem als hunnen weldoener, die hen zo milddaadig telkens den buit geſchonken hadt: „ want dapperlijk," voegt hij 'er aanſtonds bij, „ wierp de Helmverbreeker, de bloed„ ſpeer in het gevegt der zwaarden.

Het gedicht eindigt met aandoeningen vol grootmoedigheid, en de ſterkſte verachtinge des doods. „ Wat

„ is

„ is den dapperen man zekerer dan den dood; of-
„ ſchoon hij midden in den ſtorm der zwaarden, altoos
„ gereed ſtaat, om zich tegen denzelven te verzetten.
„ Hij alleen, die nimmer onheil kende, verlangt naar
„ dit leeven. De Bevreesde lokt den verſlindenden
„ Adelaar op het ſlagtveld. De Bloodaart, waar hij
„ ook koomen mag, is voor zich zelven een last. Ik
„ houde het voor roemwaardig, wanneer de Jongeling
„ gerust voordgaat in den ſtrijd, om zijn partij te be-
„ vegten: en dat de Man voor zijn Man niet wijkt.
„ Dit was lang de hoogſte roem van den Krijgsman.
„ Hij, die zich de liefde der Maagden wil waardig
„ maaken, moet vooräan in den ſtorm der Wapenen
„ zijn. Waarheid ſchijnt het mij te zijn, dat wij van
„ het noodlot geleid worden. Zelden kan iemand Ze-
„ gepraalen over het beſluit van het Noodlot. Ik zag
„ dit niet, voor dat ELLA (*c*) mijn leven in zijne hand
„ had; op dien dag, toen ik nederzinkende mijn bloed
„ vergoot, en mijn ſchip in de Golven voortdreef; na
„ dat wij, in den ſchotſchen Zee-boezem, voor de
„ Roofdieren den Maaltijd bereid hadden. Maar dit
„ ſtrekt mij altoos tot vreugde, dat ik weete, dat 'er
„ zetels in het hof van onzen Vader BALDER, (of
„ ODIN) bereid zijn, daar wij binnen korten tijd, uit de
„ ſchedels onzer vijanden zullen drinken. In het huis
„ van den machtigen ODIN klaagt geen moedig man
„ over den dood. Ik kom met de ſtemme der wan-
„ hoop, nimmer tot het hof van ODIN. Hoe ijvrig
„ zouden alle de Zoonen der *Auslauga* tot den ſtrijd
„ vlie-

(*c*) De naam van den Vijand, welke hem ten dood veroor-deelde.

„ vliegen, indien zij het ongeluk hunnes Vaders wis-
„ ten: die eene menigte giftige ſlangen verteerd. Ik
„ heb mijne kinderen een moeder gegeeven, die hun-
„ ne harten met dapperheid heeft vervuld. —— Mijn
„ einde naderd ſterk. —— Een verſchrikkelijke dood
„ wacht mij in de beeten der Verteerers. —— Een
„ Slang woont in het midden mijnes herte. — Ik hoop
„ dat het zwaard van een mijner Zoonen, met ELLA's
„ bloed zal bedekt worden. De dappere Jongelingen
„ zullen van gramſchap ontbranden, en geenszins in
„ vreede nederzitten. Een en vijftigmaal heb ik de
„ Vaan in den Krijg geplant. In mijn Jeugd leerde ik
„ het zwaard met bloed verwen: en mijne hoope was,
„ dat er geen Koning onder de Mannen beroemder
„ zoude zijn, dan ik. De Godinnen des doods zullen
„ mij ras roepen; zonder dat ik mag treuren over mij-
„ nen dood. Nu eindig ik mijn Gezang. De Godin-
„ nen, welke ODIN mij uit zijn Hof heeft gezonden,
„ verzoeken mij tot hem te koomen. Ik zal op een
„ verheven zetel zitten, en vrolijk drinken met de Go-
„ dinnen des doods. De uuren mijnes leevens zijn
„ voorbij. Lagchende wil ik ſterven." —

Dit is zodanige Dichtkunst als wij van eene barbaarſche Natie moogen verwachten. Zij ademd een krijgszuchtigen Geest. Zij is wild, hard, en ongeſchikt, maar te gelijk leevendig en ſterk; de ſtijl, in het oorſpronglijke, is vol van veranderingen der tijden, en, zo als uit verſcheidene Nooten van OLAUS WORMIUS blijkt, zeer beeldrijk.

Maar zo dra ſlaan wij de Werken van OSSIAN niet op, of onze oogen zien een geheel ander Tooneel. Daar vinden wij het vuur en den verheven vlucht der

vroegſte

vroegſte tijden, met een wonderbaare graad van ſchikking en kunst verbonden. Wij vinden daar tederheid en verfijning van aandoeningen over de wild- en barbaarschheid heerſchen. Onze harten ſmelten van de zachtſte Gewaarwordingen, en worden ten gelijken tijde, door de grootſte denkbeelden van Grootmoedigheid en ware Heldenmoed op het hoogſte verheven. Wanneer wij ons van LODBROGS dichtkunde tot die van OSSIAN keeren, dan is het, even of men uit eene wilde woeſtijn, in een vruchtbaar en wel bebouwd Landſchap overſtapt. Welke oorzaaken kan men daar toe opgeeven? Of, hoe kan dit met de verwijderde oudheid, die men deze Gedichten toeſchrijft, eenigzins ſtrooken? Dit zijn zeer merkwaardige vraagen, en verdienen nader onderzogt te worden.

Het is buiten twijffel, dat de oude Schotten, van eenen Celtiſchen oorſprong zijn. Hunne overeenſtemming met de Celtiſche Volken, in Spraake, Zeden en Godsdienst, bewijst dit overvloedig. De Celten, een groot en machtig Volk, onderſcheiden van de Gotthen en Teutoniërs, hadden te vooren hunne heerſchappij, over alle de Westelijke Landen van Europa uitgebreidt; doch ſchijnen hun voornaamſte Zetel in Italien gehad te hebben. Zo dikmaals de Celten, of de Galliërs, van de oude Schrijvers genoemd worden, zo ontbreekt het zelden, of hunne Druiden en hunne Barden worden tevens genoemd. De inſtelling van deze beide ſtaaten was de hoofdonderſcheiding hunner Zeden, en Staatsgeſteldheid. De Druiden waren hunne Wijsgeeren en Priesteren; de Barden hunne Dichters, welke de gedachtenisſe der Heldendaaden bewaarden; en deze beide ſtanden, ſchijnen, zins onheugchelijke tijden, uit

de

de voornaamste Leden van Staat gevormd geweest te zijn (*d*). Wij moeten ons derhalven niet inbeelden dat de Celten een ruw onbeschaafd volk waren. Zij bezaten reeds van onheugchelijke tijden een gevormd stelsel van Tucht en Zeden, het welk een sterken en duurzaamen invloed schijnt gehad te hebben. AMMIANUS MARCELLINUS geeft een openbaar getuigenisse van hen, dat de loffelijkste kunsten onder hen gebloeid hebben, welke van de Barden zijn ingevoerd geworden, wiens werk het was, om in Heldendichten, de dappere daaden der beroemde mannen te bezingen; en de Druiden, welke in bijzondere Gezelschappen, volgens de Pijthagorische wijze leefden, gaven ook lessen over de verhevenste onderwerpen, en beweerden de Onsterflijkheid der Ziele (*e*). En schoon JULIUS CESAR, in

(*d*) Τρια φῦλα των τιμωμενῶν διαφερόντως εστι. Βαρδοι τε και ὀυατεις, και Δρυιδαι. Βαρδοι μεν ὑμνηται και ποιηται.

STRABO, LIB. IV.

Εισι ταρ' ἀυτοῖς και τοιηταί μελῶν ὄυς βαρδους ονομαζουσιν. Ὀντοι δε μετ' ὀργανων ταις λυραις ὁμοιων, ὄυς μεν ὑμνουσι.

DIODOR. SICUL. *Lib.* V.

Τα δε ακουσατα αυτων εισιν 'οι καλούμενοι βαρδοι. Ποιητὰι δὄυτοι τχμγανοὺσι μετωδης ἐπαινούς λεγοντες.

POSIDONIUS, *ap Athenæum. Lib. VI.*

(*e*) *Per hæc loca* (hij spreekt van Gallien) *hominibus paulatim excultus, viguere studia laudabilium doctrinarum; inchoata per Bardos & Euhages & Druidas. Et Bardi quidem fortia virorum illustrium facta, heroicis composita versibus cum dulcibus lyrae modulis cantitarunt. Euhages vero scrutan-*

in zijne berichten van Gallien, de Barden niet uitdrukkelijk noemt, zo is het doch openbaar, dat hij onder den tijtel van Druiden, dat geheele Genootſchap, of die geheele ſtand verſtaat, waar van de Barden, welke waarſchijnlijk Scholieren der Druiden waren, zonder twijffel een deel uitmaakten. Het verdiend opgemerkt te worden, dat, volgens zijne berichten, de ſtaat der Druiden in Brittanien ontſtaan, en van daar naar Gallien zal gekoomen zijn; zo dat die geenen, welke hunne Wetenſchappen geheel wilde kennen, naar Brittannien gingen. Hij voegt 'er bij, dat die geenen, welken onder de Druiden opgenoomen wilden worden, verplicht waren een groot getal verzen van buiten te leeren; zo dat zommige twintig Jaaren daar op toegebragt hebben; en dat zij het voor tegen de orde aanloopende hielden, deze Gedichten, door het ſchrijven te bewaaren; maar dat zij dezelven, door mondelijke overleevering, gelijk een heiligdom, van het eene Geſlachte tot het andere overgebragt hebben (e).

Zo ſterk was de neiging der Celtiſche Volken, tot hunne Dichtkunst en hunne Barden, dat, ondanks al de veranderingen hunner Regeeringsvorm en hunner Zeden; zelfs na dat de ſtand der Druiden lang vernietigt

tantes ſeriem & ſublimia naturæ pandere connabantur. Inter hos Druidæ ingeniis celſiores, ut auctoritas Pythagoræ decreuit, ſodalitiis adſtricti conſortiis, queſtionibus altarum occultarumque rerum erecti ſunt: & deſpectantes humana pronuntiarunt animas immortales.

AMMIAN. MARCELL. *Lib. XV. Cap. 9.*

(f) *Vide*: CÆSAR *de bello Gallico. Lib. VI.*

tigt, en hunne Godsdienst veranderd was, de Barden echter altijd bij hen bloeijden; doch geenszins als een hoop rondzwervende zangers, gelijk de Ἀοιδοὶ of de Rhapsodisten der Grieken, in HOMERUS tijden; maar zij waren, in 't bijzonder, een zeer geachte gemeente in den Staat, en welke op eene openbaare inzetting was gegrondvest. Men vindt hen, volgens de getuigenissen van STRABO en DIODORUS, vóór de tijden van Keizer AUGUSTUS reeds; en wij vinden hen in Irland en het Noordergedeelte van Schotland; tot aan onze tijden; onder denzelven naam, en met dezelve bezigheden doende, welken de oude Barden oefenden. Het is bekend genoeg, dat in deze beide Landen, namelijk Schotland en Irland, iedere REGULUS, of kleine Vorst, zijn eigene Bard hadt, welke aan zijn Hof een Dienaar van den eersten Rang was, en eenige hem aangewezene Landerijen had, die zijn geslachte te beurte vielen. In de Gedichten van OSSIAN koomen veele voorbeelden voor, welke bewijzen, dat de Barden in groote eere bij hen gehouden wierden. Bij alle gewigtige gelegenheden waren zij de Gezanten tusschen de strijdende Vorsten; en hunne Persoonen wierden als heilig geacht. „ CAIRBAR vreesde het zwaard tegen de Barden te „ trekken, offchoon zijne Ziele verduisterd was. — „ Laat de Barden los, zeide zijn Broeder CATHMOR, „ zij zijn de Zoonen der voorgaande tijden. De vol„ gende Tijden zullen hunne stemmen hooren, wan„ neer de Koningen van THEMORA niet meer zijn."

Hier uit kan men genoegzaam opmaaken, dat de Celtische stammen, zulk een' finaak in de Dichtkunst gehad, en van de vroegste tijden, tot hunne bezigheid gemaakt

gemaakt hebben; dat het geenszins te bewonderen is, wanneer wij bij hen, een grooter ader van hoogſte dichterlijke verfijning aantreffen, dan wij bij het eerſte gezicht, van zulke Natien, welke wij Barbaaren pleegen te noemen, verwachten kunnen. Te dezer plaatze moeten wij aanmerken, dat *Barbdrijen* een zeer dubbelzinge uitdrukking is, bij welke verſcheiden uitleggingen en trappen plaatſe vinden; en al ſchoon dezelve, in 't gemeen, beſchaafdheid van zeden buiten ſluit, zo kan dezelve toch zeer wel met edele Aandoeningen, en tedere Gevoelens beſtaan (g). Welke hooge trappen van Vriendſchap, Liefde en Heldenmoed, in een ruwen toeſtand

(g) Bij de wilde Laplanders is, indien ergens, Barbarijen nog in haar volkoomen toeſtand. En evenwel zijn hunne Minnedichten, welke SCHEFFER in zijne *Lapponia*, Cap. 25. medegedeeld heeft, een bewijs, dat 'er natuurlijke tederheid van gevoelens, in een Land kan gevonden worden, in het welke de minſte ſcheemering van Wetenſchap nimmer is doorgedrongen. Deze Liederen zijn, door de aartige overzetting in den Engelſchen Spectator genoeg bekend. Wij zullen evenwel SCHEFFERS Latijnſche overzetting van dezelve hier bij voegen: welke overzetting ſetterlijk ſchijnt te wezen.

Sol, clariſſimum emitte lumen in paludem Orra. Si eniſus in ſumma picearum cacumina ſcirum me viſurum Orra paludem, in ea enitерer, ut viderem, inter quos amica mea eſſet flores: omnes fuscinderem frutices ibi enatos, omnes ramos præſecarem, hos virentes ramos. Curſum nubium eſſem ſecutus, quæ iter furum inſtituunt verſus paludem Orra, *ſi ad te volare poſſim alis, cornicum alis. Sed mihi deſunt alæ, alæ querquedulæ, pedesque anſerum pedes plantæve bonæ, quæ deferre me valeant ad te. Satis expectaſti diu; per tot dies, tot dies*

toeſtand der menſchelijke verkeering, plaats kunnen vinden, kan niemand zeggen. De Geſchiedenisſe leert ons, dat men zomtijds verbaazende voorbeelden daar van gezien heeft: en eenige weinige, door deze verhevene eigenſchappen zich onderſcheidende karakters, hebben er denkelijk aanleiding toe gegeeven, dat hunne zeden, in de Gezangen der Barden zijn ingevoerd geworden; die waarſchijnlijk, volgens de gewoone dichterlijke vrijheid, beſchaafder en verhevener zijn, dan de wezenlijke zeden des Lands waren. De hoofdzaak der Barden was bijzonder, ten opzichte op de Heldendaaden, het beſchrijven van de karakters der Helden, en het bezingen van hunnen Lof: dus zingt ook LUCANUS:

Vos quoque qui fortes animos, belloque peremtos,
Laudibus in longum vates diffunditis ævum
Plurima ſecuri fudistis carmina Bardi.

Pharſ. Lib. I.

Beſchouwen wij nu een Gezelſchap, of een ſtaat van zodanige Lieden, welke, terwijl zij de Dichtkunst een

tuos optimos, oculis tuis jucundiſſimus, corde tuo amicisſimo. Quod ſi longisſime velles effugere, cito tamen te conſequerer. Quid firmius validiuve eſſe poteſt quam contorti nervi, catenæve, quæ duriſſimè ligant? Sic amor contorquet caput noſtrum, mutat cogitationes & ſententias. Puerorum voluntas, voluntas venti; juvenum cogitationes longæ cogitationes. Quos ſi audirem omnes, a via, a via juſta declinarem. Unum eſt conſilium quod capiam; ita ſcio viam rectiorem me repertu-rum.

een lange reeks van Jaaren beöefenden, hunne verbeelding beſtendig met denkbeelden van Heldenmoed beezig hielden; welke alle Gedichten en Loſliederen, die van hunne voorgangers opgeſteld, en met zorgvuldigheid tot hen overgebragt waren, bezaten; welke zich de moeite gaven, om alle die voor hen geweest waren, ieder in de prijs van zijnen Held, te overtreffen: is het dan niet natuurlijk, dat eindelijk het karakter eenes Helds, in hunne Gezangen, in den grootſten glans, en met waarlijk edele Eigenſchappen verſierd, verſchijnen moest? Eenige eigenſchappen, welke eenen FINGAL uittekenen, gelijk Maatigheid, Openhartigheid en Goedheid, zullen waarſchijnlijk de eerſte denkbeelden van Heldenmoed, bij een barbaarsch Volk niet zijn. Maar naauwlijks hebben zulke denkbeelden, in de gemoederen der Dichteren beginnen te ſcheemeren, of men heeft dezelve zich aanſtonds eigen gemaakt, nadien zij het menſchelijke verſtand, de aangeboorene voorſtellingen van menſchelijke volkoomenheid ligtelijk openen. Zij kwamen voor in de Lofgedichten; en wierden ſtoffen voor de toekoomende Barden, om aan dezelve te arbeiden, en die te verbeeteren; ook diendien zij niet weinig tot verbeetering van de algemeene Volkzeden. Zodanige Gedichten nu, als deze, met welken de Celtiſche Krijgslieden, van hunne Jeugd af aan, bekend waren, en die, geduurende hunnen ganſchen leeftijd, zo wel in Vreede als in Oorlog, hun voornaamſte onderhoud uitmaakten, moesten noodzaaklijk eenen grooten invloed hebben; zo dat wezenlijke goede zeden, die aan zulken, welken in de Gedichten voorkwamen, gelijk waren, vooral wanneer wij bedenken, dat onder de begrensde voorwerpen hunner

eergierigheid, onder de weinige voordeelen, die den eenen mensch, in zulk eene ruwe levenswijze, boven den ander kan verkrijgen; de Roem de voornaamſte was, als ook die onſterflijkheid, welke zij, wegens hunne deugden en verrichtingen, door middel van de Gezangen der Barden, hoopten te verkrijgen (*h*).

Na dat wij deze Aanmerkingen over de Celtiſche Dichtkunst, en de Barden in 't gemeen, gemaakt hebben, zullen wij nu de voordeelen, welke OSSIAN in 't bijzonder gehad heeft, beſchouwen. Hij ſchijnt duidelijk in zulk een tijdperk, het welk alle de voordeelen der zo evengemelde mondelinge en overgeleverde Dichtkunst had, geleefd te hebben. Van de daaden van TRATHAL, TRENMOR, en de andere voorvaderen van FINGAL wordt, gelijk van algemeen bekende zaaken, geſprooken. Er koomen zeer veel zinſpeelingen op oude Barden in voor. Op eene zeer merkwaardige plaats, beſchrijft OSSIAN zich zelven, als in een zeker ſoort van rangſchikkende tijdbeſtekken leevende, het welke, door het aandenken der verloopene tijden, welken in de Gezangen der Barden, op hem toegepast worden, opgehelderd wordt: en doelt op een Tijdperk van duisternis en onzekerheid, het welke zo ver af

(*h*) Toen EDUARD de eerſte, *Wallis* veröverde, doodde hij al de Walſche Barden. Deze verſchrikkelijke ſtaatkunde bewijst, hoe ſterk EDUARD van den grooten invloed overtuigd was, welke de Gedichten der Barden, op de denkwyze van het Volk moesten hebben; en van welken aart hij dezen invloed oordeelde te wezen. De Walſche Barden waren van dienzelven Celtiſchen oorſprong, als de Schotſche en Yrſche.

af is, dat de mondelijke berichten 'er niets van zeggen. „ Zijne woorden (zegt hij) kwamen ſlegts half „ in onze ooren; Zij waren duister, gelijk de Ge„ ſchiedenisſen der voorgaande tijden; eer het licht „ des gezangs opging." Ossian zelf, ſchijnt door de Natuur, met een zeer aandoenlijk harte bedeeld te zijn geweest; zijnde geneigt tot die tedere zwaarmoedigheid, welke zo dikmaals een groot genie vergezeld; en zo wel voor ſterker als zachter hartstochten bekwaam is. Hij was niet alleen een wezenlijke Bard, met zorgvuldigheid, gelijk men ligt denken kan, in alle der toenmaals bekende dichterlijke bekwaamheden onderricht, en door naauwe vriendſchap, zo als hij ons zelfs aanwijst, met de overige Barden van zijnen tijd verbonden; maar tevens een Krijgsman, en de Zoon van den beroemdſten Held en Vorst zijnes tijds. Dit vormde een verband van omſtandigheden, dat buitengewoon geſchikt waar, om de verbeelding eenes Dichters te verheffen. Hij verhaald Oorlogsbedrijven, in welken hij ingewikkeld is geweest: hij bezingt ſtrijden in welken hij gevochten en gezegepraald heeft; en ſchilderd de ſchitterendſte Tooneelen, van heldenmoed in den Oorlog, en van pracht in Vreede, die een tijdperk van dien tijd konde opleveren, gezien. Want zo ruuw de pracht van die tijden ons ook mooge voorkoomen, zo moeten wij evenwel bedenken, dat alle denkbeelden van pracht, door vergelijking ontſtaan; en dat de tijden van Fingal, in dat gedeelte der waereld, een tijdperk van uitmuntenden glansch geweest zijn. Fingal heerschte over een aanmerkelijk Land; hij was door de plonderingen van het Romeinſche gemeenebest rijk geworden; hij was beroemd door zijne Zegepraal,

en door zijne groote daaden; en was in alle opzichte een persoon van grooter waarde, dan ergens een der *Chiefstains*, of hoofden der *Clans* (*Familien*) welken in hetzelve land woonden, na dat er eene uitgestrekte alleenheersching plaatse had gevonden.

De Zeden in de tijden van OSSIAN waren, in zo verre wij dezelven uit zijne schriften kunnen opmaaken, voor een dichterlijk vernuft zeer voordeelig. De twee ontzenuwende ondeugden, welken LONGINUS aan het verval der Dichtkunst toeschrijft, Lafheid en Weekhartigheid waren toenmaals onbekend. De zorgen der Menschen waren weinig. Zij beminde een onzeker, lui leeven: de Jagt en de Oorlog waren hunne hoofdbezigheden; de Muziek der Barden en de Schelpfeesten hunne hoofdgenoegens. Het voornaamste doel, naar het welke de heldhaftige mannen hun oogmerk richten, was roem te verkrijgen; dat is, waardig te worden, om in de gezangen der Barden gepreezen, en op de vier graauwe steenen vereeuwigt te worden. Van eenen Bard onbeklaagt te sterven, werd voor zulk een groot ongeluk gehouden, dat hetzelve in staat was, om de Geesten der verstorvene te ontrusten. Na den dood verwachten zij, even die Bezigheden te zullen hebben, welke hen in hun leeven vergenoegt hadden; namelijk met hunne vrienden in de Wolken te vliegen; de dieren der Lucht te vervolgen; en hunne lofzangen, uit den mond der Barden te hooren. Is het wel te verwonderen, dat in zulke tijden als deze waren; in een Land, daar de Dichtkunst zo lang beoefend, en zo zeer geëerd was; onder het geslacht der Barden een HOMERUS opstond? Dat een man, die met een natuurlijk gelukkig vernuft uitgerust, en door bijzondere voor-

deelen

deelen van Geboorte en Staat begunſtigt waar; die in het vervolg van zijn leeven, eene menigte van zodanige voorvallen ontmoete, welke geſchikt waren om zijne verbeeldingkracht aan te vuuren, en zijn herte te roeren: dat zulk een man een hoogen trap in de Dichtkunst bereikte, welke waardig was, de verwondering der verfijnde tijden naar zich te trekken?

De Werken van Ossian zijn zo ſterk met het eigenaartige der Oudheid verſierd, dat, alſchoon 'er geene uiterlijke bewijzen van deze Oudheid voor handen zijn, om dit te bevestigen, geen met Oordeel en Smaak voorzien Leezer, echter in bedenken zal ſtaan, om dezelve een ver afgeleegen tijdperk toe te ſchrijven. 'Er zijn vier groote Rollen, welken de Menſchen, van tijd tot tijd, in den voordgang der menſchelijke zamenleeving ſpeelen. De eerſte en vroegſte is het leeven der Jagers; daarop volgt het Herdersleeven, zo dra de denkbeelden van Eigendom wortel ſchieten; daar op volgt de Landbouw; en eindelijk de Koophandel. In de Gedichten van Ossian vinden wij ons duidelijk in de eerſte van deze Tijdkringen, van gemeenzaame zamenleeving, geplaatst; in welke de Jagt de voornaamſte bezigheid der Menſchen, en hun voornaamſte onderhoud uitmaakt. De Veefokkerij was zeker niet geheel onbekend; want men vindt een voorbeeld gemeld, waar in de Kudde, in gevalle van Echtſcheiding gedeeld wordt: maar de Zinſpeelingen op Kudde en Hoornvee vindt men weinig, en van den Landbouw geheel geen ſpooren. In het Gebied van Fingal ſchijnen geene Steden gebouwd te zijn. Er wordt geen kunst genoemd, behalven die om in ijzer te werken. Elke zaak ſteld ons de eenvoudigſte, en onuitgewerk-

ſte Zeden voor oogen. Op de Feeſtdagen bereidden de Helden zelfs hunnen Maaltijd; zij zaten bij het licht der brandende Eiken; de Wind ſpeelde met hunne Lokken, en doorzuisden hunne openſtaande Helmen. Alles wat niet tot de noodzaaklijkheid des leevens behoorde, was hen alleen in zo verre bekend, als het een Buit uit de Roomſche gewesten waar: „ het Goud der „ Vreemden; het Licht der vreemden; de Schepen der „ vreemden: enz." (*i*)

Deze voorſtelling der tijden van OSSIAN moeten wij zo veel te waarachtiger en oorſprongelijker vinden, wanneer wij hen met een laater gedicht, het welk de Heer MACPHERSON, in een zijner Nooten bewaard heeft, vergelijken. Wij bedoelen dat gedicht, in het welk vijf Barden voorgeſteld worden, die den avond doorbrengen in het huis van eenen Vorst, en van welke ieder in 't bijzonder, eene beſchrijving van den nacht geeft. Het Tafreel van den Nacht is ſchoon; en de ſchrijver heeft geheel en al, de ſtijl en behandeling van OSSIAN naargevolgt: maar 'er zijn hem eenige Beelden ontvlucht, die een laater tijdperk van dit Gezelſchap aantoonen. Men vindt daar in het ſlaan der Venſteren

(*i*) Eenige zijn van gedachten geweest, dat de Wagen van CUHTULLIN met meer pracht geſchilderd is, dan met de armoede van dat tijdperk ſtrookt. Maar deze Wagen is blijkbaar niets anders, dan een ſoort van Zadel geweest; en de edele ſteenen, welken in de beſchrijving genoemd worden, zijn niet anders dan die blinkende Steenen, of Kijzelſteenen, die, zo als bekend is, langs de Westelijke kust van Schotland gevonden, en *Pebbles* genoemd worden. Zij zijn eigenlijk een ſoort van Calcedonen.

ren; de beſcherming zoekende kudden van koeijen en zwijnen; de wandelende Herders; koorn op de vlakte; en den waakzaamen Boer, die de door Storm verſtrooide Koorn-hoopen weder herſteld. Hier tegen vinden wij in OSSIANS Werken, alles van het begin tot het einde overeenkoomende. Hem ontvalt geen enkele zinſpeeling der laater tijden, maar het zelfde beeld der ruuwe Natuur verſchijnt telkens; een geheel en al onbebouwd Land, weinig bewoont, en op nieuw als bevolkt. Het Mos der Rotſen, de Bloemen der Heiden, en de ruwe Diſtelen, maaken het voornaamſte verſierſel zijner Landſchappen uit: „ De Woeſtijne met haar „ Hout en Wild is mij genoeg" zegt FINGAL.

De kring der Begrippen en der verrichtingen is niet grooter, dan het met zulk een ruuw tijdperk overeenkomt; ook heeft 'er geen grooter verſcheidenheid van karakters bij hem plaatſe, dan de omſtandigheden van dit tijdperk mede brengen. Dapperheid en ligchaamelijke ſterkte zijn de Eigenſchappen welken bewonderd worden. De geringſte oorzaaken gaven, zo als gemeenlijk bij ruwe Volken geſchied, dikmaals aanleiding tot twisten. Wierd iemand bij een Tournooijſpel beſpot, of niet tot het Feest verzogt, dan was het vechten. Vrouwen werden dikmaals met geweld ontvoerd, en de geheele ſtam trachte, gelijk in de tijden van HOMERUS, deze ontvoering te wreeken.

De Helden toonen in de daad bij verſcheidene gelegenheden, eene verfijning van gewaarwording en gevoel, maar geene der Zeden. Zij ſpreeken van hunne daaden met vrijheid, roemen op hunne verrichtingen, en zingen hun eigen lof. Het is blijkbaar, dat bij hunne Veldſlagen, noch Trommels, noch Trompetten,

noch Fluiten bekend, of in gebruik zijn geweest. Zij kenden geen ander middel, om het teken tot den aanval te geeven, dan het ſlaan met de ſchilden; of een luid geſchreeuw; en hier door werd dikmaals het geluid en de ſchrikkelijke ſtem van FINGAL, als eene noodzaakelijke eigenſchap van een groot Veldheer genoemd, gelijk het Βοὴ ἀγαθὸς Μενέλαος van HOMERUS. In de Krijgstucht en in de kunst van Oorlogen, ſchijnen zij geheel onweetend geweest te zijn. Hunne Legers waren niet talrijk; hunne ſtrijden ongeregeld; en eindigden gemeenlijk met een Perſoonlijken ſtrijd, of Duel van de beide Aanvoerers; en daar na „zong de Bard „ het Veeede-lied, en de ſtrijd hield op, langs de Vel„den."

De Aart en Wijze van ſamenſtelling, hebben alle de kentekenen van verre Oudheid. Nergens zijn kunſtige overgangen, noch volle en uitgebreide verbanden der deelen; welke wij bij de Dichters der laatere tijden aantreffen; wier orde en verbinding uit de Dichtwerken bekender waren; en wanneer men zich meer omtrend dezelve bevlijtigden. De Stijl is meer bekoorlijk en ſterk; bij de verhaalen ongemeen kort, en laat verſcheidene omſtandigheden voor de verbeelding van den Leezer over, om uit te werken. De ſtijl is overal beeldrijk, welke eene vurige en onbeperkte verbeelding, de onvruchtbaarheid der ſpraake, en het gebrek aan eigenaartige uitdrukkingen, altoos de vroeger ſpraake der Volken heeft aangetoond; en in verſcheidene opzichten heeft hij veel overeenkomst met den ſtijl van het Oude Testament. Men moet verder, als een der waarſte en beſlisſendſte tekenen van Oudheid aanmerken, dat men maar zeer weinige algemeene uitdrukkingen,

en

en afgetrokkene denkbeelden, in de geheele verzameling van Ossians werken vindt. De denkbeelden der Menſchen waren oorſpronglijk, eenvoudig. Zij hadden geene woorden om algemeene denkbeelden uit te drukken; welke uit eene naauwkeurige beſchouwing, en langer kennisſe der Kunſten, der denking en Redeneering voordvloeijden. Ossians uitdrukkingen vallen, volgens deze aanmerking, nooit in 't afgetrokkene. Zijne begrippen putten zich weinig over die Onderwerpen uit, die hij voor zich zag. Een algemeen en door wederzijdſche belangens verbonden Gezelſchap, was een denkbeeld, dat boven zijnen kring ging. Zelfs wanneer hij een Berg, een Rivier, of een Zee, al is het maar bij Gelijkenisſe, noemd, dan doet hij zulks omſtandig; gelijk de Heuvel *Cromle*; den ſtorm der Zee bij *Malmor*; het ſchip op het Meir van *Lego*. Eene wijze van uitdrukking, welke den ouden tijden bijzonder eigen, en de beſchrijvende Dichtkunst tevens zeer gunſtig is. Uit even dezelfde oorzaaken is de Perſoonificatie van eene Dichterlijke figuur, aan Ossian niet zeer eigen. Zomtijds maakt hij echter, met groote ſchoonheid, levenlooze onderwerpen tot Perſoonen, als Winden, Boomen en Bloemen. Maar de Perſoonsverbeelding van den Roem; den Tijd; den Schrik; der Deugd en ſoortgelijken, welke aan laater Dichters zo gemeen is, was aan onzen Celtiſchen Bard geheel onbekend. Deze Denkbeelden waren te afgetrokken voor dit Tijdperk. Dit alles zijn zulke zekere, en eenige van dezelve zulke vindingrijke en duchtige kentekenen van de vroegſte tijden, dat zij de hooge Oudheid van deze Gedichten, geheel buiten twijffel ſtellen. En nog te meer, wanneer wij in aanmerking neemen, dat indien

'er

'er eenig bedrog in de zaak moest gepleegt zijn, zulks in het hooge Schotland, voor twee of drie Eeuwen moet gebeurd zijn; nadien men deze Gedichten door de uitdrukkingen, door handſchriften, en door het getuigenisſe van eene menigte leevende menſchen; ten opzichte van de onveranderde overleevering van dezelven, naarvorſchen kan. Dit is nu eigenlijk een tijdperk, in het welke dit Land, geen een der gunſtige vooroordeelen van dit werk genoot, bij welke men niet zoude vermoeden, dat men duizend Jaaren te vooren, er even zo ſchoon, zo niet beeter bezeten had. Maar het is een vermoeden, dat alle de grenſen van geloofwaardigheid te buiten gaat, dat voor twee of driehonderd Jaaren, een tijd in welken het bekend is, dat de Hooglanders, in een ſtaat van de grootſte onweetendheid en barbaarsheid geweest zijn, een Dichter van zulk een uitmuntend Genie; van zulk eene doorgeleerde kennisſe van het menſchelijk geſlachte en de Geſchiedenisſen; in dit Land zou opgeſtaan zijn; dat hij de denkbeelden en Zeden van zijn eigen tijdkring afgeleidt, en ons een waar en natuurlijk Tafreel, van den toeſtand der zamenleeving, zodanig als dezelve voor duizend Jaaren was, zou gegeeven hebben; een Dichter welke deze naargevolgde Oudheid, in zulk eene groote verzameling van Gedichten, zonder den geringſten tegenſpraak beweerd had; een Dichter eindelijk, welke het Genie en de Kunst; en ten gelijken tijde, de zelfsverloogchening om zich te verbergen, en zijn werk aan een ouden Bard toeteſchrijven, zoude gehad hebben, zonder dat het bedrog ontdekt is geworden. Bovendien heeft men nog twee andere omſtandigheden van veel meer gewigt, die hier tegen ſtrijden, en welke

wel

wel opgemerkt mogen worden. De eerſte is, dat in het geheele werk, over 't geheel genomen, geene denkbeelden van Godsdienst aangetroffen worden, terwijl vooronderſteld zijnde, dat het een Werk van Ossian zij; dit als eenen zeer waarſchijnlijken grond, in zijne voorrede wordt aangegeeven. Het Druidiſche Bijgeloof was in de dagen van Ossian, op het punt van vernietigd te worden; en, uit verſcheidene oorzaaken, het geſlachte van Fingal haatelijk geworden — maar het Christen geloove was intusſchen noch niet onder hen uitgebreid. Maar ware het een werk van Menſchen geweest, die de denkbeelden van het Christendom, van hunne kindsheid eigen geweest waren; en bij welke zich nog bovendien het Bijgeloof van eene in de Duisternis bedolven Land en tijdkring, bevonden had; zo ware het niet mogelijk, dat 'er niet hier of daar eenige trekken zouden uitblinken. De andere omſtandigheid is het geheele ſtilzwijgen, dat ten opzichte van alle de groote *Clans* of Geſlachten, welke tegenwoordig in hoog Schotland uitgeſtrekt zijn, waargenomen wordt. Men weet dat de oorſprong van deze verſcheidene *Clans* zeer oud is: en het is even zo bekend; dat de Hooglander zich door geene hartstocht meerder uitteekend; dan door de neiging voor zijn *Clan*; en door de ijverzucht voor zijne eer. Maar dat een Hooglandſche Bard, bij het opſtellen van een werk, dat op de oudheid van zijn Land betrekking heeft, geene omſtandigheid zoude ingeſchoven hebben, welke de oorſprong van zijn eigen *Clans* uitteekende; wiens oudheid daar door verzekerd, of wiens roem 'er door vermeerderd zoude worden, is, onder alle vermoedingen, welke uitgedacht kunnen worden, de minst waarſchijnlijke; en het, in dit ſtuk waar-

waargenoomen ſtilzwijgen bewijst, dat de Schrijver vroeger geleeft heeft, als een der tegenwoordige *Clans* gevormd of bekend zijn geweest. Daar ik het nu voor zeker aanneeme, het welk men ook met zekerheid doen kan, dat de Gedichten, welke wij tegenwoordig beſchouwen, oorſpronglijke, eerwaardige gedenktekenen van een zeer verwijderde Oudheid zijn: zo zullen wij tot eenige aanmerkingen, wegens hunnen geest en verhevendheid overgaan.

Tederheid en Hoogheid zijn twee uitſteekende merktekenen van de Gedichten van OSSIAN. Zij behelzen doorgaans niets van vermaak en aanmoedigende vreugde: maar eene feestelijke ernst is over het geheel verbreid. OSSIAN is mogelijk de eenige Dichter, die nooit van ziju ernst afgaat, of die zich nooit tot de lichte en onderhoudende Dichtkunst aflaat; en dit verſtrekt hem, zo als ik gaarne toeſta, bij den grooten hoop van Leezers, tot geen gering nadeel. Hij beweegt zich beſtendig in den verheven kring van het grootſche en Pathetieke. Eene Melodie wordt in het begin geſtemt, en tot het einde voordgezet; ook wordt 'er geene verſiering aan gebragt; die niet met de Melodie en den toon van het geheel overeenſtemt. De Genoemde omſtandigheden zijn alle ernſtig en groot; de vertoonplaats is overal wild en romanesk. De langs den Oever zich uitſtrekkende Hei; de van Nevel beſchaduwde Berg; de door een eenzaam dal kronkelende Beek; de hier en daar verſtrooide Eiken; en de met Mos bewaſſen graftekenen der Krijgsoverſten; deze alle brengen eene feestelijke opmerkzaamheid in den geest voord; en bereiden denzelven tot groote en verhevene omſtandigheden. Wij vinden in OSSIAN geene

ſchert-

zende, en bevallige kleinigheden; om de opgeſlerde verbeelding van den Leezer te vergenoegen. Zijne Dichtkunst verdiend, mogelijk meer dan die van een ander: *de Dichtkunst van het harte* genoemd te worden. Het is een hart, van edle aandoeningen, en verheve- ne en tedere hartstochten ingenoomen; een hart dat de verbeelding ontſteekt en in gloed ſtelt: een geheel overſtroomd harte. OSSIAN ſchrijft niet, gelijk de he- dendaagſche Dichters, om Leezers en Oordeelaars te bevallen. Hij zong uit liefde tot de Dichtkunst en tot het gezang. Zijn vergenoegen was, aan die Helden, onder welken hij gebloeid had, te denken; zich de verbaazende voorvallen van zijnen Leeftijd te erinne- ren, en zich bij de erinnering aan zijne gevoerde Oorlogen, en de Perſoonen, met welke hij aangenaa- me Liefde en Vriendſchap geſmaakt hadt, bezig te hou- den, toen gelijk hij zich uitdrukt: *het licht in zijne Zie- le opging*, en de dagen hem vergangere jaaren voorſtelde; en het is dus geen wonder, dat wij in zijn gezang, die krachtige en altoos bevallende ſtem der Natuur hooren en erkennen; nadien hij, onder deze ware Dichterlijke verrukking, zijn genie den teugel laat vieren:

—— Arte, natura potentior omni ——
Eſt Deus in Nobis, agitante caleſcimus illo.

Het is noodzaaklijk hier aan te merken, dat de ſchoonheden van OSSIANS ſchriften, van die geenen niet kunnen gevoeld worden, welke dezelve maar met een vluchtig oog doorleezen hebben; zijne wijze van voorſtelling is zo zeer van die van andere Dichters, aan welken wij het meeste gewoon zijn, onderſchei- den;

den; zijn ſtijl is zo kort, en zo zeer met beelden aangevuld; de geest wordt, terwijl hij den ſchrijver vergeneld, op zulk een afſtand gehouden, dat een Leezer van het gewoone ſlag, daar eer verblindt en vermoeit, dan vergenoegt door wordt. Zijne Gedichten vereiſchen, dat men dezelve van tijd tot tijd in de hand neemt, en telkens overziet; en dus doende is het onmoogelijk dat hunne ſchoonheden zich niet aan ieder Leezer, die voor aandoeninge vatbaar is, zouden ontdekken. En in hoe hoogen graad hij deze aandoenlijkheid bezit; zo veel te grooter zal ook het gevoel van die ſchoonheden zijn.

Daar HOMERUS onder alle groote Dichters, de eenige is, wiens wijze en tijden, met die van OSSIAN het naast bij koomen; zo is het zeer natuurlijk, in eenige ſtukken, eene vergelijking tuſſchen de Griekſche en Celtiſche Barden te onderneemen. Want offchoon HOMERUS meer dan duizend Jaaren voor OSSIAN leefde, zo wil ik de overeenkomſte der tijden, niet volgens het tijdperk, maar inzonderheid volgens den toeſtand van de gezellige zamenleeving beoordeelen. De Griek heeft in verſcheidene ſtukken een duidelijken voorrang. Hij ſteld eene grootere menigvuldigheid van omſtandigheden voor; hij bezit een ruimer omtrek van denkbeelden; heeft meer verſcheidenheid in zijn Karakters, en een veel dieper kenmerk van de menſchelijke natuur.

Het is boven dien niet te verwachten, dat OSSIAN, in een eenige van deze ſtukken, met HOMERUS zal gelijk koomen. Want HOMERUS leefde in een Land, in het welke de gemeenſchappelijke zamenleeving, reeds tot een veel grooter volkoomenheid geklommen was.

Hij

Hij had veel meer voorwerpen gezien: hij beſchouwde bloeijende ſteden, gegeevene Wetten, en de overhand neemende Orde, Tucht en Kunſten. Het Veld zijner Waarneemingen was veel ruimer en blinkender; zijne kennis was derhalven uitgebreider, en zijn verſtand doordringender. Maar offchoon Ossians denkbeelden en voorwerpen, minder menigvuldig dan die van Homerus zijn, zo zijn ze toch alle zeer geſchikt, om in een gedicht bezongen te worden: gelijk de dapperheid en grootmoedigheid zijner Helden; de tederheid der Minnaars; de geneegenheid der Vrienden, der Ouderen en der Kinderen. Of ſchoon de omſtandigheden uit een ruwen tijdkring weinig in aantal zijn, zo denkt de onverſtrooide geest ook meerder op dezelven. Zij maaken de verbeelding oplettend; verrukken de hartstochten in een hooger graad, en worden daar door gelukkiger ſtoffen voor een dichterlijk Genie, dan die omſtandigheden, welke in den wijden omtrek van menigvuldige werkzaamheid, en een beſchaaft leeven, verſpreidt zijn.

Homerus is een vrolijker en bevalliger Schrijver dan Ossian. Men bemerkt in hem alle de Griekſche levendigheid: Ossian heeft daar tegen altoos de ernſtige feeſtelijkheid van een' Celtiſchen Held. De grond hier van vindt men, grootendeels, in elks verſchillende betrekking, zo wel ten opzichte van hun perſoon als hun Volk. Ossian had all' zijne vrienden overleeft, en was door de voorvallen, hem in zijn leeven overgekoomen, geheel van de treurigheid ingenoomen. Maar bovendien, zo is de vrolijkheid een van de veele zegeningen, welke wij aan eene beſchaafde, gezelſchappelijke zamenleeving te danken hebben. De eenzame, wilde

toeſtand is altoos ernſtig. De meeste Reizigers hebben opgemerkt, dat de wilde Amerikaanen, wanneer de woeste uitvallen van Vermaak, welke zij dikmaals bij hunne dansſerijen en feesten vertoonen, bij hen opgehouden hebben, dat zij dan bij uitſtek ernſtig en ſtil zijn. Iets van dit ernſtige wezen kan men ook in OSSIAN ondervinden. Bij alle gelegenheden is hij ſpaarzaam met woorden, en voert eene Overdragt (*Metaphora*) of eene Beſchrijving nooit verder uit, dan noodig is, om dezelve in een helder gezichtpunt voor oogen te ſtellen: Gelijk de Blikſem, welke op het zelfde oogenblik dat hij verſchijnt, ook weêr verdwijnt. HOMERUS is wijdloopiger in zijne beſchrijvingen, en vervuld dezelve met een grooter menigte van omſtandigheden. Beide Dichters zijn Dramatiek; dat is: zij voeren hunne Perſonaadjen ſpreekende in. Maar OSSIAN is kort en bevallig in zijne reden, even als in alle andere dingen. HOMERUS bezit, bij de Griekſche levendigheid, ook een klein gedeelte van de Griekſche ſwetſerij. Zijne redenen zijn, indedaad, zeer kenmerkend; en hij ontwikkelt, op eene verwonderbaare wijze, de menſchelijke natuur in dezelve. Maar is hij ergens langwijlig, dan is het in die reden, welke, of niets betekenen, of volſtrekt ten ontijde zijn. Beide Dichters zijn buitengemeen verheven, maar men kan in de wijze van het verhevene een genoegzaam onderſcheid opmerken. Het verhevene in HOMERUS werken is met meer drift, en met meer vuur vergezeld; maar de verhevenheid in OSSIANS werken, teekent zich door eene ernſtige grootte uit. HOMERUS voert onze gedachten met zich voord. OSSIAN verheft dezelve en laat zijne Leezers in verwondering. HOMERUS is bij de daaden en ſtrij-

den

den het verhevendſte: OSSIAN bij de Beſchrijvingen en Aandoeningen. HOMERUS heeft veel kragt in het Patetieke, wanneer hij daar gebruik van wil maaken: maar OSSIAN maakt veel meer gebruik van die kragt, en het kenmerk der tederheid is veel dieper in zijne Werken in gedrukt. Niemant weet beter het herte te treffen, en te ontroeren. Ten opzichte van de waarde der Aandoening, moet men zonder twijffel OSSIAN den voorrang toekennen. Dit is in de daad eene zonderlinge omſtandigheid, dat onze Celtiſche Bard zich, in zulk een hoogen graad, ten opzichte van Openhartigheid, Grootmoedigheid, en deugdelijk gevoel, van ieder ſoort uittekend; dat niet alleen HOMERUS, maar in 't bijzonder de beſchaafde Helden van VIRGILIUS, door OSSIAN verre overtroffen worden.

Na deze algemeene Aanmerkingen over het Genie en den geest van onzen Schrijver, koomen wij tot eene nadere beſchouwing en naauwkeuriger onderzoek van zijn werk; en nadien FINGAL het voornaamſte gedicht in zijne Werken is, zo is het best bij denzelven te beginnen. Het Gedicht FINGAL den naam van een Heldendicht te willen weigeren, zou eene dorre en gemaakte Oordeelkunde opleveren: Want indien wij dit Gedicht, zelfs naar de Regelen van ARISTOTELES onderzoeken, dan zullen wij ondervinden, dat het alle de wezenlijke eigenſchappen, van een waar, regelmaatig Heldendicht heeft; en dat het verſcheiden van dezelve, in zulk een hoogen graad bezit, dat het bij de eerſte beſchouwing onze verwondering tot zich trekt, dat wij OSSIANS Gedichten, met zodanige Regelen, van welke hij niets geweeten heeft, overeenſtemmende vinden. Maar onze verwondering zal ophouden, wan-

neer wij overdenken, uit welke Bronnen ARISTOTELES deze Regelen geput heeft. HOMERUS wist niet meer als OSSIAN van de Wetten der Oordeelkunde. Van de Natuur geleid, maakte hij in verſen, een gewoone, op heldhaftige daaden, gegronde Geſchiedenis, welke alle nakoomelingen bewonderen. ARISTOTELES gaf de oorzaaken van deze algemeene verwondering, met uitmuntende ſcherpzinnigheid aan de hand. Hij merkte op wat in HOMERUS Gedichten, en in het plan zijner Geſchiedenis, zo buitengemeen inneemend is: uit deze opmerking leide hij de Regelen af, die de Dichters moeten volgen, die als HOMERUS ſchrijven, en bevallen willen: en een, na zulke regelen vervaardigt werk, gaf hij den naam van Heldendicht. Hier uit ontſtond zijn geheel ſtelſel. ARISTOTELES beöefende de Natuur in de Werken van HOMERUS. HOMERUS en OSSIAN ſchreven beide van de Natuur geleid. Geen wonder derhalven, dat onder alle drie zulk eene gelijkvormigheid en overeenſtemming te vinden is.

De door ARISTOTELES opgegeevene grondregelen van een *Heldendicht*, zijn de volgende: dat de *daad*, welke de hoofdzaak van een Gedicht is, eene *volkoomene* en *groote* zij: dat dezelve *verdicht* en niet enkel Geſchiedkunſtig moet wezen: dat zij door de *ſchildering* van *karakters* en *zeden* leevendig gehouden, en door het *wonderbaare* verhoogt moet worden.

Maar eer ik mij in het onderzoek van een van deze Regelen inlaate, zal men mogelijk de vraage aanvoeren: welk eene Zedekunde in de FINGAL ligt opgeſloten? Want, volgens den Heer BOSSU, is een Heldendicht niets anders dan eene Allegorie, opgeſteld, om eene zedelijke waarheid op te helderen. De Dichter, zegt

zegt deze Oordeelkundige, moet daar mede beginnen, dat hij eene grondleering, of zedekundige zaak, welke hij voorgenomen heeft den menſchen in te ſcherpen, vaſtſtelt. Vervolgens verdicht hij eene Fabel, welke een van die van Æsopus evenaart, en laat altoos eene zedekundige waarheid, zijn oogmerk daar bij zijn. Wanneer hij nu zijn Plan zo ingericht en geſchikt heeft, dan zoekt hij naar naamen en voorvallen, welke op de Geſchiedenisſen gegrondt zijn, om aan zijne Fabel den ſchijn van waarſchijnlijkheid te geeven.— Nooit is 'er verwarder of gemaakter denkbeeld in het hoofd eens Kunstbeoordeelaars opgekoomen. Men kan zeker deze uitſpraak doen, dat wie op deze wijze een Heldendicht wilde maaken, na eerst eene Zedekundige zaak ten grondſlag gelegd, en een Plan uitgewerkt te hebben, eer hij aan zijne handelende Perſonaadjen gedacht had, zekerlijk wel goede Leeringen zou kunnen opgeeven, doch ook weinig Leezers zoude vinden.

Het is buiten twijffel, dat het eerſte voorwerp, het welk een Heldendichter in de oogen valt; zijn genie, aanvuurt, en hem een denkbeeld van zijne Werken geeft; de Daad of de Stoffe is, welke hij bezingen wil. Een Dichter kan zekerlijk naauwlijks een Verhaal, of eene ſtoffe tot zodanig een onderwerp uitzoeken, dat niet een algemeen zedelijk onderricht zou opleveren. Het Heldendicht is, volgens zijne natuur, onder alle dichtkunſtige werken, dat geene, dat de meeste zedekunde bevat; maar zijn zedekundig oogmerk kan op geene wijze, binnen het grondbeginſel van een gemeene plaats, het welke zich uit eene Geſchiedenis laat trekken, bepaald worden. Het ontſtaat uit de bewondering van heldhaftige daaden, en zulk een werk

wordt voornaamlijk ingericht, om deze bewondering voord te brengen; verder uit de deugdzame beweegingen, welke de karakters en voorvallen bij den Leezer voordbrengen; en uit de gelukkige indrukken welken álle deelen in 't bijzonder, zo wel als het geheel te zamen genoomen, in den geest te rug laaten. Maar wanneer men, dit ongeächt, op eene algemeene Zedekunde ſtaat, dan heeft FINGAL zulk eene, welke voor die van geene andere Dichter iets behoeft toe te geeven: namelijk: dat Wijsheid en Dapperheid altijd over dierlijke ſterkte zegepraalen; of in een edeler ſtijl: dat men de volkoomenſte Zegepraal over eenen Vijand, door die Gemaatigdheid en Grootmoedigheid, welke hem tot onzen Vriend maakt, verkrijgt.

De Eenheid van daad in het Heldendicht, welke de voornaamſte en wezenlijkſte aller Regelen is, welke ARISTOTELES opgeeft, wordt zo naauwkeurig in FINGAL waargenomen, dat het van ieder Leezer wordt opgemerkt. De Eenheid van dat Gedicht is volkoomener dan die, welke uit het verhaal der daaden van eenen Man ontſtaat, welke de Griekſche Oordeelkunde, met recht, als onvolkoomen berispt. Zij beſtaat in eene enkele onderneeming, tot bevrijing van Yrland tegens den inval van SWARAN: eene onderneeming welke zekerlijk eene geheel heldhaftige waarde heeft. Alle de genoemde voorvallen loopen op een gelijk einde uit: geen dubbelde daad wordt 'er in uitgevoerd, maar alle deelen vereenigen zich tot een ſchoon geheel; en even gelijk de daad *eenig* en *groot* is, zo is zij ook *geheel* en *volſtandig*. Want wij vinden dat geene, het welk de Oordeelaar verder begeerd, namelijk een Begin, een Midden en een Einde; een knoop of inwikkeling in het

ge-

gedicht: zwaarigheden, die uit CUTHULLINS overeiling, en derzelver kwaade-gevolgen ontſtaan: eene trapswijze overſteiging van deze zwaarigheden; en eindelijk eene uitvoering van het Werk, tot een gelukkig einde; welk als een wezenlijk ſtuk van het Heldendicht wordt aangezien. De Eenheid van daad wordt wezenlijk, met grooter naauwkeurigheid in den *Fingal*, dan in een ander Heldendicht waargenoomen. Want 'er wordt niet ſlegts een Eenheid van Onderwerp, maar in 't bijzonder ook van Tijd en Plaarſe beweerd. De Herfſt is duidelijk het Jaargetij in het welke de daad geſchied; en van het begin tot het einde, wordt het Tooneel nimmer van de Heide van *Lena*, langs de Zeekust verleid. De tijd der daad in *Fingal* is veel korter dan die in de *Iliade* of *Eneade*. Maar 'er mogen zekerlijk zo wel korte als lange Heldendichten zijn; en wanneer ook hier, het gezag van ARISTOTELES gevorderd wordt, zo zegt deze uitdrukkelijk, dat het Heldendicht onbepaald, ten opzichte van den tijd zijner voortduuringe, zij. Volgens deze duurt de Handeling in de *Illiade* ſlegts 47 dagen; daar die van de *Eneade*, integendeel, over het jaar duurd.

Door den geheelen *Fingal* heerscht die grootheid van gedachten, die ſchoone ſtijl, en die beeldrijke ſpraake, welke altoos deze verheven dichtſoorte onderſcheiden moeten. De Geſchiedenis zelfs wordt met geen geringe kunst voordgezet. De Dichter gaat niet in een langwijlig verhaal, tot het begin van den Oorlog met SWARAN te rug; maar hij herſteld zich midden in het Bedrijf, en handeld door een gelukkige overeenſtemming van gedachten; volgende daar in den Regel van HORATIUS:

Semper ad eventum festinat, & in medias res
Non secus ac notas auditorem rapit ——
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.
De Arte Poetica.

Ossian roept geene Muze aan, want hij kent 'er geene: maar de aanſpraake, bij die gelegenheid aan Malvine gedaan, is veel geſchikter, dan de aanroeping van een of andere Muze. Hij begint niet daar mede, dat hij het onderwerp van zijn Gezang vormswijze verklaart: het ontwikkelt zich zelven, op eene natuurlijke en ligte wijze; terwijl het Gedicht op de leevendigſte wijze, met den toeſtand van Cuthullin en den aankomst van een Bode, die denzelven van de landing van Swaran bericht geeft, aanvangt. Er wordt derhalven al ſpoedig van Fingal, en de hulp, van de Schepen van het eenzaam Eiland verwacht wordende, om verder licht over de zaak te verſpreiden, melding gemaakt. De Dichter toont ons dikmaals zijne bekwaamheid, om den Leezer, trapswijze, tot die omſtandigheden, welken hij verhaalen wil, vóór te bereiden; en inzonderheid is de voorbereiding tot de verſchijning van Fingal; de voorloopende verwachtingen, welken in den Leezer opgewekt worden; en de uitneemende pracht, die alle deze verwachtingen volkoomen voldoet, en met welke de Held ons eindelijk voorgeſteld wordt, zo ſchoon uitgedacht en uitgevoerd, dat zij ieder Dichter der beſchaafdſte tijden eere zou aandoen.

De aangewende Kunst van Homerus, bij de verheerlijking van het karakter van Achilles, is overal bewondert. Ossian toont zekerlijk niet minder kunst in

in het verheffen van FINGAL. Niets kon 'er gelukkiger, tot het oogmerk worden uitgedacht, dan FINGALS geheel gedrag in den laatſten ſtrijd, in welken de Gaul, MORRIS Zoon hem bid, om te rug te trekken, en hem, en de overige Veldoverſten, de eere van den dag alleen over te laaten. De Grootmoedigheid des Konings, met welke hij dezen voorſlag inwilligt; de Majesteit, met welke hij, tot den Heuvel te rug trekt, op welke hij, van zijne Benden omringt, zijn blinkend zwaard beweegende, den aanval aanſchouwt. Zijn gedrag, wanneer hij gewaar wordt, dat zijne Veldoverſten van de menigte overweldigt worden, terwijl hij hen, daar hij hen toch niet gaarne den roem der zegepraal wil beneemen, door hen te hulp te koomen, zijnen Bard ULLIN zendt, om hunnen moed op nieuw aan te vuuren; en eindelijk, wanneer het gevaar dringender wordt, zijn opſtaan in zijne macht; en zijne tusſchenkomst, gelijk aan die van eene Godheid, om den twijffelachtigen uitſlag van den ſtrijd te beſlisſen: dit alles is met zo veel kunst uitgevonden, dat het genoegzaam bewijst, dat de Celtiſche Barden geenszins onërvaaren in het Heldendicht geweest zijn.

De Geſchiedenisſe welke de *Illiade* ten grondſlag heeft, is op zich zelven zo eenvoudig, als die welke in FINGAL uitgevoerd wordt. Er ontſtaat een twist tusſchen ACHILLES en AGAMEMNON over een Slavin; ACHILLES, welke zich beleedigt acht, ontrekt hier op zijne hulp, den overigen Grieken. De Grieken geraaken hier over in groote onrust, en verzoeken ACHILLES om zich met hen te verzoenen. Hij ſlaat af om in eigene Perſoon voor hen te vechten; maar zendt zijnen Vriend PATROCLUS, doch nadien deze gedoodt wordt, vertrekt hij,

om deszelfs dood te wreeken, en verſlaat HECTOR. De Inhoud van *Fingal* is deze: SWARAN valt in Yrland; CUTHULLIN, de Voogd van den Jongen Koning, had FINGAL, welke op de tegen overliggende kust van *Schotland* regeerde, om hulp verzogt. Maar, door een kwaaden raad overgehaald, trekt hij SWARAN, vóór de aankomſte van FINGAL tegen. Hij wordt geſlagen; trekt te rug, en wordt wanhoopende. Gedurende deze omſtandigheden komt FINGAL. De ſlag is eenigen tijd twijffelachtig, maar eindelijk wordt de Zegepraal over SWARAN behaald; en de erinnering dat SWARAN AGANDEKKENS Broeder is, welke laatſte hem het leeven eens behouden heeft, beweegt hem, om denzelven vol roem te verlaaten. Het is waar, dat HOMERUS zijne Geſchiedenis, met eene veel grooter menigte van omſtandigheden heeft aangevuld, dan OSSIAN; en hier in heeft hij, eene meerdere kragt van uitvinding dan de andere Dichter getoond. Maar men moet niet uit het oog verliezen, dat, offchoon HOMERUS omſtandiger is, evenwel de omſtandigheden welke hij invoert, meerder afwisſelend in hun ſoort zijn, dan die van OSSIAN. Strijden en bloedvergietingen heerſchen door de geheele *Illiade*; en 'er is, ondanks alle de vruchtbaarheid van HOMERUS verbeelding, zulk eene eenvormigheid van voorwerpen bij hem aan te treffen, dat er weinig Leezers gevonden worden, welke niet, vóór het einde van dat eeuwige vechten, reeds moede zijn. Hier tegen wordt, in OSSIAN, de geest door eene aangenaame verſcheidenheid verkwikt. Er heerscht in denzelven zulk eene fijne vermenging van Krijg en Heldenmoed, Liefde en Vriendſchap, Krijgszuchtige en tedere Tooneelen, dat men dezelve in geen ander Dichter beeter zal aantreffen.

De

De Epiſoden hebben 'er ook zeer veel eigenaartigs, nadien zij aan hun Land en Tijdperk natuurlijk en eigen zijn. Zij beſtaan in de gezangen der Barden, van welken het bekend is, dat zij de onderhoud der Celtiſche Helden, zo wel in Oorlog als in Vreede, geweest zijn. Dezé Gezangen nu, zijn 'er niet zonder oorzaaken ingevlochten; wanneer men de Epiſode van DUCHOMMAR en MORNA, in het eerſte Boek, welke, hoe wel vol ſchoonheden, doch minder kunſtig zijnde, dan een der overigen, uitzonderd; dan hebben zij altoos eene bijzondere betrekking, op de Handelende Perſoon, welke in het Bedrijf is; of, op de Gebeurtenisſen welken 'er voor gaan; en zij behouden, terwijl zij de Tooneelen doen afwisſelen, een toereikend verband met de Hoofdonderwerpen, door hunne geſchikte en wel gepaste invlechting.

Daar de Liefde van FINGAL, tot AGANDECCA, invloed heeft op eenige omſtandigheden van het Gedicht, maar in 't bijzonder op de heerlijke loslaating van SWARAN, aan het einde; zo was het noodzaaklijk, dat wij met dit gedeelte der Geſchiedenisſe van den Held, bekend gemaakt wierden. Maar, nadien deze buiten de grenſen der tegenwoordige daad, of Handelinge lag, konde zij niet wel anders, dan in eene *Epiſode* ingevlochten worden. In gevolge van dien heeft de Dichter, zo gepast als of ARISTOTELES zelf het Plan gemaakt had, eene Epiſode tot dat einde, in het Gezang van CARRIL, in het begin van het IIde Boek, aangebragt.

Het ſlot van het Gedicht ſtemt naauwkeurig met de Regelen overeen, en is overal edel en aangenaam. De verzoening der twee ſtrijdende Helden, de Troost van

CUT-

Cuthullin, en het algemeen geluk, dat de Handeling bekroond, verſchaft den geest eene aangenaame verzachting, en maaken den overgang van onrust en oproer tot volkoomen ruste; het welk de Oordeelkundigen, als een aan het Heldendicht eigen zijnde beſluit, vereisſchen.

„ Dus bragten zij den nacht door, met Gezang, en „ de vrolijke morgen keerde te rug. Fingal verhief „ zich op de Heide; en zwaaide het blinkend Zwaard „ met zijne hand. Hij trok naar *Lena's* vlakte, en wij „ volgden hem gelijk vuurige ſtreepen. Spant de Zei„ len, ſprak de Koning van *Morven*, en vat de Win„ den, die van Lena waaijen. —— Wij gingen, on„ der de Zegenzangen, te Water, en doorkliefden het „ ſchuim van den Oceaan, met vreugde." Genoeg van de Eenheid en de algemeene uitvoering der daad, in het Heldendicht Fingal.

Ten opzichte van het eigenaartige van het onderwerp, van het welke Aristoteles wil, dat het verdicht, en niet geſchiedkundig waar zij; dit moet niet zo woordelijk verſtaan worden, als of hij elke zaak, welke op de waarheid gegrondt is, daar van wilde uitſluiten: want zulk eene uitſluiting, zou zo wel, op zich zelven aangemerkt, onverſtandig, als, het geen nog meer is, tegen het gedrag van Homerus aanloopende zijn: nadien men van denzelven weet, dat hij zijne *Illiade*, op geſchiedde omſtandigheden; namelijk de belegering van *Troijen*, welke door geheel Griekenland beroemd was, gegrondvest heeft. Aristoteles wil daar niet verder mede zeggen; dan dat een Dichter geen enkel geſchiedſchrijver moet zijn; maar in 't bijzonder, dat hij het ware met het ſchoone, en het waarſchijn-

ſchijnlijke met nuttige verdichtſelen mag verſieren. Hij moet, zo als hij zelf uitdrukt, de Natuur, even als de Schilder, naarvolgen: en wel haare overeenkomst bewaaren, maar haare Onderwerpen grooter en ſchooner voorſtellen, dan zij wezenlijk zijn. Ik geloof niet, dat het van de meeste Leezers in twijfel getrokken wordt, dat OSSIAN dezen weg gevolgt is; en nadien hij op ware geſchiedenisſen gebouwd heeft, dezelve toch ook met dichterlijke vindingen, tot verheerlijking der karakters en daaden, die hij beſchrijft, opgeſiert heeft. Ook moet dit, namelijk dat deze karakters en daaden op de waarheid gegrondt waren; en dat de Dichter zelfs, aan de verrichtingen, welke hij opnoemd, deel gehad heeft, als geen gering voordeel voor zijn werk beſchouwd worden. Want de waarheid maakt een veel grooter indruk op den geest, dan ergens eene verdichting; en geen mensch, zijne verbeelding mag zo ſterk zijn als zij wil, verhaald andere Geſchiedenisſen met zulk een gevoel, als die, in welken hij zelfs deel gehad heeft. —— Noch maalt een Tafreel zo natuurlijk als dat geene, dat hij zelfs gezien heeft; —— noch ſchildert geene karakters zo ſterk, dan die geene, welken hij zelfs in Perſoon heeft gekend. Men heeft het als een voordeel voor de ſtoffe van het Heldendicht aangezien, dat dezelve uit zulk een verren tijdkring genomen is, dat zij, wegens de duisterheid der overlevering, in welke zij verzonken ligt, vrijheid tot Fabelachtige vertelſels aan de hand geeft. Offchoon OSSIAN's ſtoffe, bij het eerſte gezicht, in dit opzichte, ongunſtig mag ſchijnen, nadien zij uit zijn eigen tijdperk genoomen is; zo zal men echter bevinden, dat deze tegenwerping grootendeels wederlegt is, wanneer

wij

wij in overweeging neemen, dat hij eenen hoogen ouderdom bereikt heeft; dat hij dat geene verhaalt, wat in andere Landen, vóór veele Jaaren is voorgevallen; en dat het geſlachte der Menſchen, uit welke de Handelende Perſoonen genomen waren, reeds lang die Tooneelen des leevens verlaaten hadden. In zulk een ruw Tijdperk, in het welke geene geſchrevene geſchiedenisſen bekend waren; daar in de overleevering, gelijk een Zee, op goed geloof voordging, en op de naauwkeurigheid weinig acht wierdt geſlagen; toen wierd dat geene, dat grootsch en heldhaftig in der Menſchen leeftijd waar, zeer ligt tot het wonderbaare, in de volgende tijden.

De natuurlijke voorſtelling der menſchelijke karakters in een Heldendicht, behoord wezenlijk tot deszelfs ſchoonheid; en in deze beſchouwd, is het buiten twijffel, dat HOMERUS alle Heldendichters, die ooit geſchreven hebben, overtroffen heeft. Maar offchoon OSSIAN, in dit ſtuk, verre beneden HOMERUS is; zo zal men toch bevinden dat hij VIRGILIUS, zo hij hem niet overtreft, ten minſten gelijk komt; en hij heeft in de daad ook de menſchelijke natuur zo dikmaals ontwikkeld, als de eenvoudige omſtandigheden van zijne tijden hem daar gelegenheid toe geeven. Geene doodſche eenvormigheid van karakters vindt in FINGAL plaatſe, maar de Hoofdkarakters zijn in tegendeel, niet alleen op de onderſcheidenſte wijze uitgetekend; maar zijn in 't bijzonder ook dikmaals zeer kunſtig tegen elkander overgeſteld, om zich aan beide zijden te verheffen. OSSIANS helden zijn, gelijk die van HOMERUS, alle dapper; maar hunne dapperheid is gelijk met die der Helden van HOMERUS, en van verſchillenden aart. De dappere,

re, bekwaame, beſcheidene en voorzichtige CONNAL wordt, bij voorbeeld, op eene fijne wijze, den trotſchen, kloekmoedigen, voortvaarende, maar ook dappere en grootmoedige CALMAR tegengeſteld. CALMAR trekt CUTHULLIN, door zijne oploopendheid, in den ſtrijd; en zo ras hij de kwaade gevolgen van zijnen aanſlag ziet, wil hij de ſchande niet overleeven. CONNAL, gelijk eenen tweeden ULISSES, geleid CUTHULLIN op zijnen aftogt, geeft hem raad en troost hem in zijn ongeluk. De hoogmoedige, trotſche, opgeblazene SWARAN, wordt op eene bekoorlijke wijze, den zachten en grootmoedigen FINGAL tegengeſteld. Het karakter van OSKAR ſchijnt in alle zijne gedichten een geliefd karakter van den Dichter te zijn. De beminnenswaardige hitte van den Jongen Krijgsman: zijne ongeduldheid op den dag van den Slag; zijne begeerte naar roem; zijne gehoorzaamheid tegen zijnen Vader; zijne tederheid tegen MALVINE; deze alle zijn getuigen van een meesterlijk Penſeel: de trekken zijn weinig, maar zij zijn van de hand der Natuur, en trekken het herte tot zich. OSSIANS eigen karakter; de Grijsaart, de Held, de Bard, alles te gelijk, ſtelt ons een eerwaardige gedaante voor oogen, welke wij altijd met genoegen beſchouwen. CUTHULLIN is een held van de eerſte Claſſe, dapper, grootmoedig, en met een zeer aandoenlijk gevoel van Eer bezield. Hij is zeer belangrijk voor de Leezers, en zijn ongeluk ontroert hen op het hoogſte; en, na de in het eerſte gedeelte van het Gedicht, verwekte bewondering over hem, is het een zeer ſterk bewijs van het meesterlijk vernuft van OSSIAN, dat hij het waagen durft, eenen anderen Held in te voeren, met wien den grooten CUTHULLIN zelfs, vergeleeken zijnde,

dan

den nog maar een Held van een laager ſoort wordt; en die CUTHULLIN zo zeer, als deze laatſte de overigen, overtreft.

Bij de beſchrijving en ſchildering van FINGALS karakter, zegeviert OSSIAN in de daad, zonder mededinger; want wij moogen zekerlijk de geheele Oudheid wel uitarten, ons eenen, met FINGAL gelijkkoomenden, Held te toonen. De HECTOR van HOMERUS bezit verſcheidene groote en beminnenswaardige eigenſchappen; maar HECTOR is een Bijperſoon in de *Iliade*, en geenszins de Held van het Gedicht. Wij zien hem enkel bij gelegenheid: wij weeten veel minder van hem dan van FINGAL, welke ons niet ſlegts in het Heldendicht zelfs, maar in 't bijzonder ook in alle de overige Werken van OSSIAN, van zo veele verſchillende zijden getoont wordt, als noodig is, om een karakter volkoomen te ontwikkelen. En alſchoon HECTOR, met onverbreekbaare trouw, zijn plicht tegen zijn Vaderland, zijne Vrienden en Huisgenooten vervuld, zo bezit hij toch eenen zekeren graad van die wild- en woestheid, welke bij alle de Helden van HOMERUS plaatſe vindt. Want wij zien, dat hij over den verſlagenen PATROCLUS, met de verſchrikkelijkſte en bijtendſte ſchimpreden zegeviert, terwijl hij hem, reeds in doodsangst liggende, toebijt, dat ACHILLES hem nu niet meer helpen kan, en dat zijn ontbloot, en de eere der begraveniſe ontroofd ligchaam, in korten tijd van de Gieren zal verteerd worden (*k*). Daar tegen loopen in FINGALS karakter alle die eigenſchappen te zamen, welke

(*k*) *Iliade* XVI. 830. *Ill.* XVII. 127.

welke de menſchelijke natuur kunnen veredelen; en welke ons, of tot bewondering van den Held, of tot Liefde van den Man overhaalen. Hij is niet alleen onoverwinlijk in den Strijd, maar hij maakt ook zijn Volk, in den dag des Vreedes, door zijne wijsheid, gelukkig. Hij is de ware Vader van zijn Volk. Hij is onder den bijnaam van „FINGAL, met het mild gezichte," bekent; en hij tekend zich, bij elke gelegenheid, door zijne openhartigheid en grootmoedigheid uit. Hij is genadig tegen zijne Vijanden (*l*); vol van Liefde tegen zijne kinderen; van tedere bekommernisſe over zijne Vrienden; en hij noemt nooit AGANDEKKA, zijne eerſte beminde, zonder de uiterſte tederheid. Hij is de algemeene beſchermer der Bedroefden. „ Niemant „ ging ooit treurig van FINGAL af — ô OSCAR! ver„ neder de ſterke Krijgslieden; maar verſchoon de zwak„ ken. Wees een ruisſchende ſtroom tegen de Vijan„ den uwes Volks; maar gelijk aan een luchtig wind„ jen, dat het gras beweegt, tegen die geenen, wel„ ken

(*l*) Wanneer hij, na de gevangenneeming van SWARAN, één zijner Zoonen beveelt, „ om de overgebleevene Hoopen van „ *Lochlin*, over de Heide van *Lena* te vervolgen; dat na „ deze geen ſchip meer moge zeilen, over *Inistors* zwartrol„ lende golven." dan meent hij zekerlijk daar niet mede, zo als eenige gewild hebben, dat alle de vijanden nedergemaakt, en belet moeten worden om te vluchten: maar als een verſtandig Veldheer, beveelt hij zijnen Hoofdmannen, de Zegepraal, door den geheelen nederlaag der Vijanden, volkoomen te maaken, op dat deze het niet weder mogen waagen, om een Vloot tegen hem, of tegen zijne Bondgenooten uit te rüsten.

„ ken hen hulp verzoeken. Dus leefde TREMMOR; zo „ was TRATHAL, en zo is FINGAL geweest. Mijn arm „ was den ſteun der Beleedigden. —— De zwakken „ rusten achter de blikſem van mijn zwaard." —— Dit waren de grondbeginſelen van waren heldenmoed, welke hij zijn geſlachte inboezemde. Zijn roem wordt als overal verbreidt voorgeſteld; de grootſte Helden erkennen zijne overmagt; zijne vijanden ſidderen bij het noemen van zijn' naam; en de grootſte lof, die de Dichter een Perſoon, dien hij het meest verheffen wil, geeft, is, zijne ziele was gelijk de Ziele van FINGAL.

Om de verdienſte des Dichters, in het ontwerpen en het uitvoeren van zulk een karakter, naar waarde te ſchatten; moet ik iets aanmerken, waar op gewoonlijk weinig gelet wordt, namelijk; dat 'er geen gedeelte, van een gedicht, zwaarder is, dan het ontwerpen van zodanig een karakter, het welk zichzelven doet afteekenen, en belangrijk maakt. Eenige trekken van menſchelijke onvolkoomenheid en gebreken zijn het, welke gemeenlijk een karakter in het helderſte licht zetten, en die maaken dat deze een diepen indruk op ons hebben, nadien zij ons een Mensch zodanig voorſtellen als wij hem gezien hebben; en ons daar door, aan de bekende wezenstrekken der menſchelijke natuur erinneren. Wanneer Dichters het waagen, over deze Grenzen heen te treden, en eenen Held zonder feilen te beſchrijven, zo ontwerpen zij gemeenlijk een zwellend, en niet te onderſcheiden karakter, het welke de verbeelding niet denken, en als het voorwerp haaren neiging zich niet eigen maaken kan. Wij weeten, hoe zeer VIRGILIUS zich in dit ſtuk misgreepen heeft. Zijn volkoo-

men

men Held ÆNEAS, is een onbeleefd, opgeſierd Perſoon, die wij mogen bewonderen, maar welke niemand hartelijk kan beminnen. OSSIAN daar tegen, heeft dat geene, in het welke VIRGILIUS gedwaald heeft, tot onze verwondering, met goed gevolg uitgevoerd. Zijn FINGAL, alſchoon dezelve, zonder de gewoone dwaalingen der Menſchen wordt voorgeſteld; is daarom niet minder een wezenlijk Perſoon; een karakter het welk ieder Leezer ontroerd en 'er belang voor verwekt. Hier toe heeft dat veel bijgebragt, dat de Dichter hem als een Grijsaart heeft voorgeſteld; en hier door heeft hij dat voordeel verkreegen, dat hij hem met veele omſtandigheden omringt, die den ouden eigen zijn; en die zijne verbeelding in een onderſcheidend licht ſchilderd. Hij is van zijn Geſlachte omringt; hij onderricht zijne kinderen in de grondbeginſels der deugd; hij verhaald zijne uitgevoerde daaden; de grijze lokken des ouderdoms maaken hem eerwaardig; en als een Grijsaart is hij zeer dikmaals geneigt, over de menſchelijke ijdelheden en den dood te ſpreeken. Hier in is meer Kunst, ten minſten meer geluk, dan men zich in den aanvang kan verbeelden: Want de Jeugd en de Ouderdom zijn de twee Tijdperken des menſchelijken leevens, welke bekwaam zijn in het ſchilderachtigſte licht geſteld te worden. De middelbaare ouderdom is algemeener en onbekwaamer, en heeft minder omſtandigheden, die het denkbeeld van denzelven eigenaartig zijn. En wanneer eegens een onderwerp, in zulk een ſtand ſtaat, die toelaat, dat hetzelve uitgetekend, en in eene menigte van omſtandigheden gekleed kan worden, dan ſtaat het, in eene dichterlijke beſchrijving, altoos in een helder licht.

Buiten de Menſchen, worden ook dikmaals Goden, of boven-natuurlijke Werkers in het Heldendicht ingevoerd, welke 'er als werktuigen in voorkoomen, en van de meeste oordeelkundigen, als een wezenlijk ſtuk van het Heldendicht aangezien worden. Men moet toeſtaan, dat het wonderbaare altoos een groote bekoorlijkheid, vóor den grooten hoop der Leezers heeft. Het komt met onze verbeelding over een, en geeft aanleiding tot aandoenlijke en verhevene beſchrijvingen. Het is derhalven geen wonder, dat alle Dichters eene groote genegenheid daar toe bezitten. Maar ik moet bij deze gelegenheid ook aanmerken, dat 'er niets zwaarer is, dan het wonderbaare met het waarſchijnlijke te vereenigen. Wanneer een Dichter de waarſchijnlijkheid opofferd, en zijn werk met afwijkende, en boven natuurlijke Tooneelen vervuld, gelijk Tasso gedaan heeft; dan geeft hij aan dezelven een ſchijn van Avontuurlijke en kinderachtige verdichtſelen. Hij verzet zijne Leezers, uit deze Waereld, in een ingebeeld Land; en verlieſt den ernst en die verhevenheid, welke in het Heldendicht heerſchen moet. Geen werk, uit het welke de waarſchijnlijkheid geheel en al verbannen is, kan een duurzame of diepen indruk maaken. Menſchelijke Handelingen en Zeeden zijn altoos de belangrijkſte onderwerpen, welke aan het menſchelijk verſtand voorgeſteld kunnen worden. Al het wonderbaare is daar om gebreklijk, om dat het de voorwerpen te veel buiten het gezicht ſtelt, of hen door een Wolk van ongelooflijke verdichtſelen verduisterd. Behalven dat dit wonderbaare met maate gebruikt moet worden, zo dient het noodzaaklijk op het geloof des Volks gegrondt te zijn.

zijn. Het ſtaat geheel niet in de macht van den Dichter, een ſtelſel van het wonderbaare, naar zijn goeddunken, uit te vinden. Hij moet, of van het Religie geloof, of van de bijgeloovige ligtgeloovigheid des Lands, in het welk hij leeft, gebruik maaken; zo dat hij aan de omſtandigheden, die tegen den gewoonen loop der natuur aandruiſchen, een ſchijn van waarſchijnlijkheid geeft.

In dit ſtuk ſchijnt mij Ossian uitneemend gelukkig te zijn geſlaagt. Hij is waarlijk met Homerus een en denzelfden weg ingeſlaagen. Want het is geheel verdicht, wanneer men zich verbeeldt, gelijk eenige oordeelkundigen gedaan hebben, dat Homerus Mythologie (*Fabelkunde*) van hem zelfs uitgevonden zou zijn, na dat hij het groote voordeel overwoogen had, dat der Dichtkunſte daar uit zoude toevloeijen. Homerus was geen, met zo veel kunst, uitvindend Genie. Hij vondt de overgeleverde Geſchiedenisſe, op welke hij zijne *Iliade* bouwdde, mede onder de bij het Volk bekende Legenden, de tusſchenkomst der Godheden betreffende, vermengt; en hij nam dezelve aan, nadien zij de verbeelding onderhielden. Ossian vondt insgelijks de verhaalen zijnes Lands, vol van geesten; het is waarſchijnlijk, dat hij hun aanzijn zelf geloofden, en hen aangevoerd heeft, om zijne Gedichten het vreesſelijke en wonderbaare mede te deelen, het geen zo zeer met zijne gemoedsneiging overeenkwam. Dit was het eenige wonderbaare, het welke hij met recht gebruiken konde; nadien het de eenige inwikkeling van bovennatuurlijke wezens waar, welke met het algemeen geloof van zijn Vaderland overeenſtemde. Het was gelukkig; nadien het de gepaste uit elkanderzetting van men-

ſchesijke karakters en Handelingen, geenszins hinderde; om dat het veel minder ongelooflijks, dan de overige ſoorten van het Dichtkunſtig wonderbaar, bezat; en nadien het dienſtig konde zijn, om de Tooneelen afwisſelend te maaken, en de ſtoffe door eene invloeijende en verhevene grootte, daar door te verheffen; het welk het grootſte oogmerk van dit wonderbaare is.

Nadien Ossians Mythologie hem geheel alleen eigen is, en eene aanmerkelijke rol, zo wel in zijne andere Gedichten, als in den *Fingal* ſpeelt, zo zal het niet overtallig zijn, eenige Aanmerkingen over dezelve te maaken, zonder daar bij op haare aanwending, of gebruik in een Heldendicht, te zien. Zij houdt zich grootendeels, met de verſchijningen van geſtorven Perſoonen, beezig. Deze worden, zo als met de denkbeelden van elke ruwe tijdkring overeenſtemt, niet als geheel onligchaamlijk, maar in 't bijzonder als dunne ætheriſche gedaanten, welke naar hun welgevallen, zichtbaar of onzichtbaar kunnen zijn, voorgeſteld. Hunne ſtemme is hard, hun arm zwak, doch zij zijn met meer dan menſchelijke kennis uitgerust. In een verſchillende toeſtand behouden zij dezelfde neigingen, welke hen, geduurende hun leeven, bezielden. Zij rijden op de Winden; —— zij ſpannen hunne ætheriſche Boogen; en vervolgen wilde, uit wolken gevormde, Dieren. De Geesten der geſtorven Barden, vervolgen met zingen. De Geesten der afgeſcheidene Helden, bezoeken de Velden van hunnen voormaals verkreegen roem. „ Zij rusten te zaamen in hunne ſchulpen, en „ ſpreeken van ſtervelijke menſchen. Hunne gezangen „ zijn uit andere Waerelden. Zij naderen somtijds de „ oren des ſlaps, en verheffen hunne zwakke ſtem„ me."

„ me." Dit alles ſtelt ons zekerlijk dezelfde denkbeelden van Geesten voor, als wij in het XIde Boek der *Odijſſea* vinden, daar ULYSSES het rijk der dooden bezoekt; en in het XXIIIſte Boek der *Illiade*, verdwijnt de geest van PATROCLUS, na dat hij aan ACHILLES verſcheenen is, op even dezelfde wijze, gelijk een geest van OSSIAN; terwijl hij een heldren, zwakken toon van zich geeft, en gelijk rook verdwijnt.

Maar alhoewel HOMERUS en OSSIANS begrippen, betreffende de Geesten, van dezelfde geſteldheid waren, zo moet ik echter aanmerken, dat OSSIANS geesten, met veel ſterker en levendiger kleuren geſchilderd zijn, dan die van HOMERUS. OSSIAN beſchrijft de Geesten, met alle de omſtandigheden van een Perſoon, welke hen gezien, en als met hen geſprooken heeft; en wiens verbeelding geheel vol is van den indruk, die zij hem nagelaaten hebben. Hij verwekt de ſchrikkelijkſte en vreeſelijkſte denkbeelden, welke de

—— *Simulacra modis pallentia miris,*

in ſtaat zijn, in de menſchelijke ziele voord te brengen; en welke in SHAKESPEAR, de Ziel met ontroering vervullen. Inzonderheid kan CRUGALS geest, alle beſchrijvingen van dezen aart, van welken Helden- of Treurſpel Dichter zij ook moogen beſchreven zijn, den voorrang betwisten. De meeste Dichters zouden zich daar mede vergenoegd hebben, ons te zeggen, dat hij in ieder ſtuk, den leevenden CRUGAL gelijk was; dat zijne gedaante en kleeding dezelfde; zijn gezicht ſlechts bleeker en treuriger geweest ware; en dat hij het lidteken van de Wond, aan welke hij geſtorven is, gedraagen had. Maar OSSIAN ſtelt ons een geest, uit

ſchefſijke karakters en Handelingen, geenszins hinderde; om dat het veel minder ongelooflijks, dan de overige ſoorten van het Dichtkunſtig wonderbaar, bezat; en nadien het dienſtig konde zijn, om de Tooneelen afwisſelend te maaken, en de ſtoffe door eene invloeijende en verhevene grootte, daar door te verheffen; het welk het grootſte oogmerk van dit wonderbaare is.

Nadien Ossians Mythologie hem geheel alleen eigen is, en eene aanmerkelijke rol, zo wel in zijne andere Gedichten, als in den *Fingal* ſpeelt, zo zal het niet overtallig zijn, eenige Aanmerkingen over dezelve te maaken, zonder daar bij op haare aanwending, of gebruik in een Heldendicht, te zien. Zij houdt zich grootendeels, met de verſchijningen van geſtorven Perſoonen, beezig. Deze worden, zo als met de denkbeelden van elke ruwe tijdkring overeenſtemt, niet als geheel onligchaamlijk, maar, in 't bijzonder als dunne ætheriſche gedaanten, welke naar hun welgevallen, zichtbaar of onzichtbaar kunnen zijn, voorgeſteld. Hunne ſtemme is hard, hun arm zwak, doch zij zijn met meer dan menſchelijke kennis uitgerust. In een verſchillende toeſtand behouden zij dezelfde neigingen, welke hen, geduurende hun leeven, bezielden. Zij rijden op de Winden; —— zij ſpannen hunne ætheriſche Boogen; en vervolgen wilde, uit wolken gevormde, Dieren. De Geesten der geſtorven Barden, vervolgen met zingen. De Geesten der afgeſcheidene Helden, bezoeken de Velden van hunnen voormaals verkreegen roem. „ Zij rusten te zaamen in hunne ſchulpen, en „ ſpreeken van ſtervelijke menſchen. Hunne gezangen „ zijn uit andere Waerelden. Zij naderen zomtijds de „ ooren des ſlaaps, en verheffen hunne zwakke ſtem-

„ me."

[illegible]

de onzichtbaare Waereld, voor oogen; onderſcheiden door alle de wezenstrekken, welke een verbaasde verbeeldingskragt den Geest kunnen geeven. Een donker-
„ roode vuurſtroom, vloeide van den Heuvel neder.
„ CRUGAL zat op de ſtraalen; hij, die korts geleden
„ viel, door SWARANS hand, vechtende in den ſtrijd
„ der Helden. Zijn Aangezicht is gelijk het licht
„ van de ondergaande Maan. Zijn Gewaad is van de
„ Wolken des Heuvels gevormd. Zijne oogen zijn
„ gelijk twee uitgaande vlammen. Zwart is de wonde
„ van zijne borst. —— De ſterren ſcheemerde duis-
„ ter door zijne geſtalte; en zijne ſtemme was gelijk
„ den klank van een verafzijnden ſtroom." De omſtandigheid, dat de ſterren, donker ſcheemerende, door zijne gedaante gezien worden, is bij uitneemendheid ſchilderachtig; en geeft het levendigſte denkbeeld van zijne dunne en ſchaduwachtige geſtalte. De Houding welke hij vervolgens aanneemt, en de reden welke hem in den mond gelegd worden, zijn vol van dat plechtige en ſchriklijk verhevene, dat voor de ſtoffe geſchikt is. „ Duister, en in traanen, ſtond hij, en
„ ſtrekte de bleeke hand uit over den Held. Zwak
„ verhief hij zijne zachte ſtemme, gelijk het Windjen
„ van *Lego's*, met Schelpbegroeiden oever. —— Mijn
„ Geest, ô CONNAL! is op den Heuvel mijner geboor-
„ te; maar mijn ligchaam is op de Zandbanken van
„ *Ullias*. Nooit zult gij meer ſpreeken met CRUGAL;
„ of zijne eenzaame voetſtappen op de Heide vinden.
„ Ik ben ligt, gelijk de Wind van *Cromla*; en beweeg
„ mij, gelijk de ſchaduwe van den Nevel. CONNAL,
„ zoon van COLGAR! Ik zie de zwarte Doodswolk.
„ Zij zweeft over de vlakte van *Lena*. De Zoonen

„ van

„ van den groenen ERIN zullen omkoomen. Verlaat
„ het Veld der Geesten. —— Gelijk de verdonkerde
„ Maan verſchijnt hij, midden in een ruiſchenden Wind."

Verſcheidene andere Geestverſchijningen kunnen, als de verhevenſte plaatſen uit OSSIANS dichtwerken, aangemerkt worden. De omſtandigheden van dezelven zijn zeer afwisſelend; en de ordening der Tooneelen is altoos met de omſtandigheden overeenſtemmende. „OS-
„ CAR ſtijgt langzaam den Heuvel op. De verheve-
„ lingen van den Nacht koomen voor hem, op de
„ Heide, neder. Een afgeleegen woudſtroom bruischt
„ zacht. Zeldzaame Winden, doorſuizen de oude Ei-
„ ken. De halfverlichtte Maan zinkt, donkerrood,
„ achter den Heuvel. Zwakke ſtemmen hoord men op
„ de Heide. OSCAR trok zijn zwaard." Niets kon de verbeelding gelukkiger voorbereiden, tot het ſchrikbaarend Tooneel, dat daar op volgt. —— „ TRENMOR
„ kwam van zijnen Heuvel, op de ſtemme van zijnen
„ machtigen Zoon. Een Wolk, gelijk aan het Ros
„ van den Vreemdeling, droeg zijne ætheriſche leden.
„ Zijn gewaad is van *Lano's* Nevel, die het Volk den
„ dood aanbrengt. Zijn Zwaard is een groene Verhe-
„ veling, half uitgebluscht. Zijn Aangezicht is zonder
„ vorm en duister. Driemaal zuchtte hij over den
„ Held; en driemaal ſtormden de Winden van den
„ Nacht, om hem heen. Veel waren zijne woorden tot
„ OSCAR. —— Hij verdween in een oogenblik; gelijk
„ de Nevel, die op den zonnigen Heuvel verdwijnt."

Onder de Griekſche en Romeinſche Dichteren vinden wij geene verſchijningen van dien aart, welken met deze overeen koomen. Zij herinneren ons aan die fraaije beſchrijving, in het Boek van JOB. „ Onder de gedach-

„ ten van de gezichten des nachts, als diepen ſlaap „ valt op de menſchen; kwam mij ſchrik en beevinge „ over: ende verſchrikte de veelheid mijner beende- „ ren. Doe ging voorbij mijn aangezichte, een Geest: „ hij deedt het hair mijnes vleeſches te berge rijzen. „ Hij ſtond ſtille, doch ik kende zijn gedaante niet: „ eene beeldtenisſe was voor mijne oogen: daar was „ ſtilte; en ik hoorde eene ſtemme, zeggende: zou „ een mensch rechtvaardiger zijn dan God?" (*m*)

Ossians bovennatuurlijke wezens, zijn niet alleen met eene buitengemeene ſterkte van verbeeldingskracht geſchilderd, maar zijn ook zeer wel ingevoerd. Wij hebben ſlechts drie Geesten in *Fingal*. De Geest van Crugal, welke komt om het Heir, wegens den aanſtaande nederlaag, te waarſchouwen, en het den raad te geeven, om zich door een aftogt te redden. Vervolgens de Geest van Evirallins, de Gemalin van Ossian, welke hem aanmoedigt om op te ſtaan, en hunne beide Zoonen van het gevaar te bevrijden, in het welke zij zich bevinden. En, eindelijk, de Geest van Agandecca, welke kort voor het laatſte gevecht met Swaran, Fingal tot medelijden beweegt; nadien zij over den aanſtaanden ondergang van haare bloedverwanten, en haar Volk treurt. In de andere Gedichten verſchijnen de Geesten dikmaals, wanneer zij aangeroepen worden, om het toekoomende te voorzeggen. Veeltijds verſchijnen zij ook, volgens de denkbeelden van die tijden, als voorboden van ongelukken, of van den dood van dien zij bezoeken. Zomtijds geeven zij hun-

ne

(*m*) Job IV: 13 — 17.

ne vrienden ook een verafzijnden wenk, van hun eigen dood; en dikmaals worden zij ingevoerd, om de Tooneelen, bij een of andere groote en plechtige gelegenheid, te verheffen.

„ Honderd Eiken branden in den Wind, en een „ zwak licht ſcheemert op de Heide. De Geesten van „ ARDVEU trekken door de ſtraalen, en toonen hunne „ duistere en verafzijnde gedaanten. COMALA is half „ onzichtbaar op haare Verheveling; en HIDALLAN is „ droevig en duister." —— De ſchrikkelijke gezichten der voorgaande tijden, zagen neder van *Crona's* wolken. —— „ FERCUTH! ik zag den Geest des nachts; „ Stilzwijgend ſtond hij op een Heuvel: zijn nevelig „ gewaad zweefde in den wind. Ik kon zijne tranen „ zien. Hij ſcheen een oud en peinzend Man te zijn." De Geesten der vreemden vermengen zich, doch onderſcheiden zijnde, met die der Ingeboornen. „ Men „ ziet haar, doch niet gelijk de Dochter des Heuvels. „ Haar gewaad is uit een vreemd Land, en zij is altoos „ eenzaam." Wanneer de Geest van een Perſoon, welke men te vooren gekend heeft, ingevoerd wordt, dan moet hij het eigenaartige van zijn karakter, gedaurende zijn leeven, altijd behouden. Dit kan men bij de verſchijning van den Geest van CALMAR, in het Gedicht: *de dood van* CUTHULLIN genoemd, ondervinden. Hij ſchijnt CUTHULLINS dood te verkondigen, en denzelven te wenken, dat hij bij hem in het graf moet koomen. CUTHULLIN werpt hem voor, hoe hij gelooven kan, dat hij zich door zulke voorbeduidſelen zou laaten affchrikken. „ Waarom ſlaat gij uwe duistere oogen op mij, „ geest des Krijgszuchtigen CALMARS? Wilt gij mij af„ ſchrikken, o Zoone MATHAS! van den ſlag van *Gor-*

mac?

„ *mac*? Uwe hand was niet zwak in den ſtrijd, noch „ uwe ſtem raadde niet tot Vreede. Hoe zijt gij zo „ veranderd, Vorst van *Lara*! dat gij thans tot vluch- „ ten aanraadt? —— Begeef u in uw Hol; Gij zijt „ CALMARS geest niet. De Oorlog was zijne Vreugde; „ en zijn arm was gelijk den donder des Hemels."

CALMAR antwoorde niets op deze tegenwerping, maar „ met vreugde verwijderde hij zich, in een luchtigen „ Wind, want hij had de ſtemme zijnes lofs gehoord." Dit is geheel en al de Geest van ACHILLES, bij HOMERUS; welke, ongeacht zijne ontevreedenheid, met zijnen toeſtand in het rijk der dooden, welke hij aan den dag legt, echter zo dra hij zijnen Zoon, NEOPTOLEMUS, wegens zijn dapper gedrag heeft hooren prijzen, met vreugde heengaat, om de overige ſchimmen te vergezellen (*n*).

Het is een groot voorrecht voor OSSIANS Mythologie, dat zij geenszins aan de plaatſe, noch alleen aan zekeren tijd verbonden is; gelijk de meeste van de oude Dichters: en welke derhalven belagchelijk kunnen ſchijnen, zo ras het Bijgeloof, op het welke zij gegrond zijn, ophoud. OSSIAN's Mythologie (*Fabelkunde*) is, om zo te ſpreeken, de Mythologie der menſchelijke natuur; want zij is op dat geene gegrondt, dat altoos het algemeene denkbeeld der Volken, raakende het verſchijnen der Geesten van geſtorven Perſoonen, in alle Tijden en Landen, en onder allerhande gedaanten van den Godsdienst geweest is. HOMERUS wonderbaar, is altoos leevendig en onderhoudend, maar wordt niet altoos, met de behoorlijke waarde, onderſteund. De on-

(*n*) *Odijſſee*, Lib. II.

ongeſchikte en verregaande twisten, onder de Goden, ſtrekken het Heldendicht zeker niet tot eer. Daar tegen heeft OSSIANS wonderbaar, bij elke gelegenheid, zijne bijzondere waarde. Het is zekerlijk eene waarde van eenen droevigen en verſchrikkelijken aart; maar zij is toch geſchikt, nadien zij met den toon, en den geest van het Gedicht overeenſtemt. Een ligte, bevallige Fabelkunde, gelijk die van HOMERUS, zou zeker geheel en al ongeſchikt voor de ſtoffe geweest zijn, met welke zich het Genie van OSSIAN beezig hieldt. Maar hoewel zijn wonderbaar altijd plechtig is, zo is het toch niet altoos ſchriklijk en treurig; maar wordt, zo dikmaals als het de ſtoffe toelaat, van de ſchoone, bekoorlijke verſchijningen der Geesten des Heuvels, welken hij zomtijds invoerd verlevendigt. „Welke milde Geesten zijn het, die op de ſtraalen der Zon „nederdaalen, en zich beweegen op de vlakte: hunne „gedaanten zijn wit en blinkend: hunne ſtemmen zoet; „en hunne bezoeken zijn gelukkig voor het Menschdom." De grootſte lof, wegens de ſchoonheid eener leevende Vrouwe, is, wanneer 'er gezegt wordt: „Zij „ is zo ſchoon als de Geest des Heuvels, wanneer hij „zich, omtrend den middag, in een Zonneſtraal, over „de ſtijlte van *Morven* beweegt. De Jager zal in zijne hutte mijne ſtemme hooren. Hij zal vreezen, „ maar mijne ſtem zal hij beminnen. Zoet zal mijne „ ſtem, voor mijne Vrienden zijn, want zij waren mij „ aangenaam."

Behalven de Geesten van geſtorvene Perſoonen, vinden wij in OSSIAN nog andere ſoorten van het wonderbaare. 'Er worden dikmaals zinſpeelingen op wezens van een

een verhevener natuur gemaakt, welke de macht bezitten om de diepte in oproer en verwarring te zetten; Winden en Stormen 'er bij te roepen; en dezen over het Land der Vreemdelingen uit te gieten; Wonden te verstoren, en den Dood onder het Volk te zenden. Men vindt er ook wonderen: een bloedigen regen; en wanneer 'er, op zekeren afstand, een ongeluk geschied, dat dan de doodsklank op de snaaren van Ossians Harp gehoord wordt: het geen niet enkel met de bijzondere denkbeelden der Noordsche Volken, maar in 't bijzonder, ook met den algemeenen loop eener bijgeloovige verbeelding, van ieder Land, overeenstemt. De beschrijving van het aetherische Hof van Fingal, in het gedicht *Berrathon*, en Malvina's opvaard naar het zelve, verdiend in 't bijzonder, als voortreflijk, edel en prachtig opgemerkt te worden. Doch boven alle andere, kan het gevecht van Fingal, met den geest van Lodas, in het Gedicht *Carrikthura*, niet zonder bewondering genoemd worden. Ik schrijf de plaatsen niet af, nadien zij de opmerkzaamheid van ieder Leezer van Ossian's werk, noodzaaklijk tot zich moeten trekken. Fingals ontembaare moed, den schrikkelijken *Scandinavischen* God tegengesteld; de verschijning en de rede van dezen vreesselijken Geest; de Wond welke hij ontvangt, en het geschreeuw, dat hij doet hooren, daar „hij gekromd, zich op de Winden verheft," zijn vol van eene onzagchelijke en vreeslijke Majesteit: en ik ken geen verhevener plaatse, in een of ander schrift, der ongewijde Schrijveren.

(*Het Vervolg in* No. III.)

GRAF.

GRAFSCHRIFT

OP

BENJAMIN FRANKLIN:

Door hem zely', nog Boekdrukker zijnde, opgeſteld.

The Body

of

BENJAMIN FRANKLIN, *preinter-*

like the cover of an old Book,

its contents turn out

and ſtript of its lettering and

gilding,

lies here, food for Worms;

yet the work itſelf ſhall not be loſt,

for it will (as he believes) appeare

once more

in a new

and more beautefull edition

corrected and amended

by

the Author.

dat is:

Het Ligchaam

van den Boekdrukker

BENJAMIN FRANKLIN,

ligt hier;

Gelijk de band van een oud Boek, van deszelfs Inhoud afgeſcheurd;

Berooft van Letters en Verguldſel, en tot eene ſpijze voor de Wormen:

Maar het Werk zelv' zal nooit verlooren gaan,

Want het zal (volgens zijn gevoelen) nog eens in het licht koomen,

in eene nieuwe

en ſchooner Uitgave;

vermeerderd en verbeeterd

door

den AUTHEUR.

HET

Het vermogen der Liefde en der Natuur.

Een Verhaal.

De plaats des ſchouwtooneels van welke ik moet gewagen, is altoos het onrustigſte gedeelte van gansch Europa geweest; en nooit was zij het in zulk een verbaazenden trap dan omtrend het tijdperk, waarvan ik de geheugenis te rug moet roepen. Het is het tijdgewrigt van den, niet dan al te beruchten Cromwel, wiens bedroefde Staatkunde, zich, van den drift der Engelſchen voor de vrijheid zelfs, bediend had, om hen ten onder te brengen: van dien geheimen overweldiger die de titels der opper-heerſchappij verzaakt had, om al de willekeurige macht van dezelve, in zijne hand te verëenigen. Die, in één woord, bij al de bekende middelen der dwingelanden, een nieuwer, een ongemeener had weeten te voegen, namelijk dat van geveinsdheid; een allergruuwzaamst middel, van het welke hij te gelijk het masker en het werktuig zijner ſtaatzucht wist te maaken.

De te leezene geſchiedenis is nochthans geen zeer bekend geval, noch eene ſtaatkundige gebeurenis; het is een bijzonder bedrijf, geſmoord in den boezem van zeker aanzienlijk geſlacht, maar dat, zonder invloed gehad te hebben op ſtaatsgevallen, zoude konnen dienen, om op nieuw te bewijzen: dat de gevoeligheid nimmer zo krachtig werkzaam is; noch dat de deugd ooit meer vermoogen oefend, dan op het oogenblik, wanneer de zegepraalende misdaad 'er alle heerſchappij van ſchijne verbrooken te hebben.

Lord MIRVEY was een dier ſlagtoffers, welke de ſtaatzucht van den Protector aan zijn eigenbelang, of aan zijne wraake moest opofferen. De oorzaak zijner ongenade, tot dit verhaal niet behoorende, zullen wij alleen zeggen; dat zijn dood waarlijk op hoogen prijs was geſteld, op de geheimſte wijze, en niet bij een door de wetten bekrachtigd vonnis; want de Moordenaar die zijn hoofd zoude aangebragt hebben, had eerder op de vrucht van zijn misdrijf, dan op de belooning van eene deugdzaame daad konnen ſtaat maaken. Lord MIRVEY was, in dien tijd, met eenige ſtaatsbelangen aan een der Hoven van Europa belast. Nog bij tijds verwittigd zijnde, van den prijs dien men op zijn hoofd had geſteld, vermoende hij dit gevaar te moeten ontvlieden. Maar hij had te *London*, bij eene bejaarde Zuster, eene eenige Dochter gelaaten, die wij JULIA zullen noemen; een kind het welk aan zijn hart zo dierbaar was; dat hij niet dan met het grootſte leedwezen verliet, en om het welk hij brandende was van verlangen, om het zelve weder te zien. Eene nieuwe beweegreden voegde zich bij de hartstocht van vaderlijke tederheid; bijna op het eigen tijdſtip, dat men hem zijne ongenade berigtte, wierd hem den dood van zijne Zuster aangekondigt; en het denkbeeld van zijne dochter, die geheel aan zich zelve was overgelaaten, haalde het over op zijn eigen gevaar; hij ſchroomde niet zijn hoofd op dat bloedig ſchouwtooneel bloot te ſtellen, waar op de Tiran hem reeds tot het zwaard of vergif had verwezen. Hij gebruikte nochtans de voorzorge die hem de voorzichtigheid opleidde; het zelfde gevoel dat hem zijne lieve JULIA, bij levensgevaar deed opzoeken, boezemde hem op het eigen

oogen-

oogenblik de zucht in, om zich zelven voor haar te ſpaaren. Hij verbloemde zijnen naam, zijnen ſtand en zijne trekken; en eindelijk had hij de behendigheid, of het geluk, om in *London* te geraaken, en, zonder bekend, of zelfs verdacht te zijn geworden, zijne dochter weder te vinden.

Julia voegde bij de inneemendſte geſtalte, het beminlijkst verſtand, en de gevoeligſte ziel. Zij beminde haaren vader allerhartelijkst; maar het vermaak van hem weder te vinden wierd ras vergiftigd, door het gevaar dat hem dreigde. De blijdſchap had het haar een oogenblik doen vergeeten, maar het wreede nadenken liet niet na om 'er haar over te ſtraffen. Het vonnis, tegen het leeven van haaren vader uitgeſprooken, overweldigde haare verbeelding; zij wist dat de haat die dit rampzalig vonnis had gewezen, onverbidlijk was; en haar hart ging van de verrukkendſte blijdſchap, tot de verſcheurendſte angſten, over. „ Ach mijn Vader!" (riep zij uit terwijl zij in traanen wechſmolt). „ Mijn „ vader! wat hebt gij beſtaan? Zo de dienaars van „ den Tiran u uit mijne armen kwamen ſcheuren! — „ De zucht om uwe Julia weder te zien, heeft u al„ les doen vergeeten. Gij zijt mij ter hulpe gevlogen, „ maar ik — hoe zoude ik uw leven konnen verdee„ digen? Dit blijk uwer liefde doet mij traanen van „ tederheid ſtorten; — helaas! het kan mij vroeg of „ laat de allerbitterſte traanen kosten! — Wanneer „ de Hemel, die tegenwoordig de dwingeland ſchijnt „ voor te ſtaan, u tot een ſlachtoffer maakte! — Ik „ zou zulks met den dood bekoopen; en — ſterven„ de, ô mijn dierbaare vader! zou ik mij zelve ſteeds „ uwen dood verwijten."

Lord MIRVEY werpt zich in de armen zijner dochter, drukt haar tegen zijnen boezem, en antwoord haar niet dan door traanen. Het was niettemin noodzakelijk bedachtzaam te zijn, om niets van zijne terugkomst te doen uitlekken; doch het was een moeilijk ſtuk zich voor de waakzaamheid van den Protector en zijne dienaars te verbergen! Wat te doen, en aan wien zodanig een geheim te vertrouwen? MIRVEY moet (zich vergenoegende met de liefde en de zorgen zijner dochter) bewilligen in, om zo te ſpreeken, zich van het Zonnelicht te berooven; zich leevende te begraaven, en te wachten tot het den hemel behaagde, de haat van zijnen vervolger te ontwapenen; of het ongelukkig Engeland te wreeken.

Een naauw onderaardsch verblijf, gebouwd onder het huis van den Lord, en welk door geen ſtervling wierd betreden, ſcheen aan JULIA de eenigſte veilige ſchuilplaats te zijn, waar aan zij zulk een dierbaar leeven kon vertrouwen. Dit onderaardsch verblijf ſchiep eenige geringe lichtſtraalen door een venſter dat agter het huis was, en dat zij toeſloot, uit vreeze dat het eenige argwaan mogt verwekken. Deze plaats wierd dus ſlechts verlicht door een lamp, wier ſlaauwe ſtraalen zij nog beducht was, door de reeten der deur (welken zij zorgvuldig bedekte) te zullen heen dringen. Dus wist de rampſpoedige JULIA, om haaren vader te ſpaaren, geen ander middel, dan om hem in eenen donkeren kerker op te ſluiten; en voor hem de tederſte zorge dragende, ſcheen zij zijnen ſtokbewaarder te zijn. Haare handen alleen bereidden de ſpijzen, waar mede hij zich voedde; en uit voorzichtigheid zag zij hem nooit, geduurende het licht des daags.

Hoe

Hoe traag verliep de tijd voor den ongelukkigen MIRVEY (die nu geen andren troost had dan eenige boeken, welken hem zijne droefheid, zo ras hij ze geöpend had, wederom deed toeſlaan; met inkt en papier dat voor hem nutloos was) vermits hij zich van de geheele waereld zag afgeſcheiden! Maar nochtans leed JULIA, alſchoon zij meerder vrijheid had dan hij, niet minder: haare ongerustheid ging het verdriet eener akeligſte gevangenis te boven. Haar vrees gaf onophoudelijk eene ramp voorſpellende uitlegging aan al wat zij zag; aan alles wat zij hoorde; het minſte gerucht deed haar beeven. Zij brandde van begeerte om eenig nieuws van het Hof van den Protector te verneemen, en haar mond dorst zich niet openen om het te vraagen, uit vreeze dat men mooglijk de oorzaak haarer navorſching mogt verdenken; haar vader zweefde altijd voor haare gedachte, en het ſcheen als of zij zijnen naam niet kon noemen zonder hem te verraaden; eindelijk dorst haar oog, geduurig naar de plaats, alwaar hij zich verſchuilde, geroepen, 'er geen enkel oogenblik op ſtaaren; het ſcheen dat zij bevreesd was, hem door eene wending van het oog te zullen ontdekken.

Ongetwijffeld ſtelt men reeds belang in JULIA, en nochtans weet men ſlechts de helft van haar verdriet. Haar hart, zo ſterk afgemat door het noodlot haares vaders, was daarënboven ten prooie gegeeven aan de liefde; aan een gevoel, dat in het hart eener Engelſche ſchoone, nooit enkel een herſenſchim, eene flaauwe ontroering, maar de geweldigſte der driften is. De jonge THERMOND, die te gelijk haare liefde en achting waardig was, had haar onder het opzicht der be-

jaarde Moeie', die JULIA eenige maanden voor haar dood bij zich had genomen, vlijtiglijk bezogt. MIRVEY had hem zijner verbintenisſe niet onwaardig geächt, maar zederd hadden hem eenige ſtaatkundige redenen van gevoelen doen veränderen. De vader van den jongen Lord was de zijde van CROMWEL toegedaan; en MIRVEY had dus aan zijne dochter bevolen, eene liefde te ſmooren, welke in zijne oogen zo misdaadig was geworden.

Dit bevel, veel te laat gegeeven zijnde, verre van den band, tuſſchen de twee gelieven plaats hebbende, te verbreeken, diende niet dan om denzelven noch ſterker toe te trekken; want de Moeie van JULIA, door hunne traanen bewogen, had de zwakheid hen door een geheim huwelijk te verëenigen. Zodanig was den toeſtand van JULIA op de terugkomst van haaren vader. In de eerſte omhelzingen haar geluk gewenscht hebbende, omtrend haare gehoorzaamheid, (waar van hij mogelijk verre was van overtuigd te zijn!) zeide hij: „Mijne dochter! ik eisch en verwacht van u een „ nieuwe blijk uwer gehoorzaamheid en tederheid. Ik „ wil dat het geheim van mijne terugkomst voor al„ toos ondoordringbaar blijve. Wanneer mijn noodlot „ niet veränderd, wil ik dat het eeuwig een geheim „ blijve, dat ik de zwakheid gehad heb, in een vader„ land terug te keeren, over het welke ik blooze, om „ dat het zich door haare gehoorzaamheid aan den Ti„ ran ontëert heeft. Dit onderäardſche verblijf dat „ voor het Heeläl mijn leeven zal verbergen, zal ook „ mijn dood bedekken. Dat het mijn graf zij gelijk het „ mijn ſchuilplaats ware. Maar ik begeer zelfs dat dit „ geheim na mijn overlijden heilig bewaart blijve; dat

„ men

„ men nimmer, weete dat mijne asſche in mijn ondank-
„ baar vaderland is komen rusten. Zo mijne dochter
„ (vervolgde hij, met den verſchrikkelijkſten toon) mijn
„ geheim, wanneer ik niet meêr zal zijn, geloofs te
„ konnen verraaden, geef ik haar, van nu af, aan de
„ wraake des hemels over; en ik ſpreek van dit oo-
„ genblik af, de vaderlijke vervloeking over haar uit.
„ Zo zij, door eene nog ſchandelijker ongetrouwheid,
„ mijn geheim, geduurende mijn aanzijn aan eenig
„ ſterveling, wie het ook zijn mooge, durft vertrou-
„ wen, zal zij mijn bloed, voor haare oogen, doen
„ ſtroomen; en ik zal mijn ontëerd vaderland eene
„ onwaardige dochter nalaaten; eene dochter welke
„ de moorderesſe haares vaders was."

Julia kende de oorzaak van haar leeven al te wel, om deze reden ſlechts als eene bedreiging, of als de uitwerking eener ras geſtild wordende gramſchap aan te zien. Mirvey, die wij tot hier toe als een' teder' vader hebben doen voorkomen, was te gelijk een onverzettelijk mensch, zelfs tot hardnekkigheid toe, en had een' trotſchen en onverbidlijken inborst. De omſtandigheden, zijne ongelukken, hem ſteeds meêr verbitterende, hadden hem nog woester gemaakt; en men had alles van zijne wanhoop te vreezen.

Julia beloofde, ja zelf zij verbond zich door eenen eed, die haar vader haar voorzeide, te zullen gehoorzaamen. Haare plichten ſcheenen haar toen heiliger te zijn geworden, zederd zij 'er eens van had kunnen afwijken; de liefde die haar ſchuldig gemaakt had, had haar niet bevrijd voor wroegingen; en al had zij geene andere beweegredenen gehad, zoude het herdenken eener misdaad, welke niet in haar vermogen was te

beteren, maar die zij niettemin voor zich niet kon verbergen, genoeg geweest zijn, om haar tot de onbepaaldſte gehoorzaamheid te verōordeelen.

Maar hoe moeielijk en pijnigend was het, dit ſtilzwijgen natekoomen! hoe veel bragt hetzelve toe aan de verlegenheid van haaren reeds zo treurigen en rampzaligen toeſtand! Wat zal zij aan THERMOND zeggen; die, de rechten van Minnaar en Gemaal verēenigende, bijna de woonplaats zijner JULIA als zijn eigen huis aanſchouwde. Durft zij, 'er hem ontvangende, aan haaren vader, door zijne rampſpoeden voor haar noch heiliger geworden, ongehoorzaam zijn? Zullen de twee gelieven elkanderen, ondanks hem, kunnen zien? mooglijk op het gewelf dat hem bedekt, wanneer misſchien het gerucht hunner treden, de klank hunner ſtemmen, zijne ooren treffen? Zou dit, om zo te ſpreeken, niet zijn, het graf eenes vaders te ontheiligen? Kan zij daarēnboven haaren minnaar ſpreekende, de ontſteltenis verbergen, die deze denkbeelden in haar harte moeten doen opkoomen? En hoe zal zij zich veröntſchuldigen, daar de heiligſte eed haar tot ſtilzwijgen verwijst?

Eene eenige, doch zeer zwakke, toevlugt, bleef JULIA noch overig; zij ſchreef aan THERMOND, dat, vermits zij alleen in haar huis was, (alwaar zij niet verbleef dan om de komst eener bejaarde bloedverwante op te wachten,) en haar huwelijk als noch niet bekend konneride maaken, zij van oordeel was, aan de welvoegſijkheid en aan haare eer verſchuldigd te zijn, zich van het vermaak te moeten berooven, van hem bij haar te zien. Zij voegde 'er bij, dat, welke voorzorg hij ook gebruiken konde, dezelve haare vrees omtrend eene onvrijwillige onbeſcheidenheid niet zoude wechneemen, en dat zij

aat

ſtaat genoeg op zijne liefde maakte, om te hoopen dat hij die ongerustheid wel aan zijne JULIA zoude willen ſpaaren. THERMOND had op eenige mijlen afſtands van *London* eene zuster, die, de eenigſte van zijn bloedverwantſchap zijnde, het geheim van hun huwelijk was toevertrouwd; het huis van deze zuster ſtelde JULIA, als de plaats hunner bijeenkomſte voor.

Het voorwendzel was zwak, vooral omtrend zulk eenen tederen en vuurigen minnaar als THERMOND was; doch de noodzakelijkheid ſprak; maar JULIA vermogt alles op zijn hart, en alſchoon haar brief hem kwelde, vertoonde denzelven nochtans zo veel tederheid en gevoel, dat hem, het geen zij vorderde, wel moest bevallen. De teêrgevoelige JULIA beloofde hem te beloonen voor het geen zij bereidwilligheid noemde, hem alle dagen bij haare zuster te zullen zien; en zij bleef getrouw aan haare belofte. ô Met welk een kracht en moed bezielt ons de liefde! JULIA, alſchoon van eene tedere Lichaams geſteldheid, daarënboven nog afgemat door het verdriet, ſteeds haare zorgen tusſchen Natuur en Liefde deelende, ſchonk alle haare dagen aan haaren minnaar, en haare nachten aan haaren vader. De rampzalige MIRVEY vreesde met reden (zich nochtans inbeeldende, dat zij des daags van de vermoeidheden van den nacht uitrustte) dat haare gezondheid 'er door geſchokt mogt worden; en niettemin was hij onbewust dat de ſlaap, noch op den dag, noch des nachts, haare oogleden look! Bij de moeilijkheid van haar langduurig heen en weder trekken en ſlaapſoosheid, voegde zich nog de verlegenheid om de ware oorzaak haarer herhaalde reizen te verbergen; het geen haar noodzaakte de voorzorgen, de vermommingen, ja zelfs haar uitgaan

te voet te vermeerderen; voeg 'er bij de ſmartelijke gedwongenheid waar in zij leefde; de onafgebrookene beſtrijdingen van een opgekropt hart, dat zich voor niemand kon uitſtorten; het harte eener tedere dochter, eener gevoelige minnaresſe, gedwongen om haar' vader voor haaren minnaar, en haar' minnaar voor haaren vader te verbergen; hoe zou zij genoegzaame krachten verkrijgen, om aan dusdanig een ſmartelijk hartzeer en folterend verdriet weêrſtand te bieden? Hoe veele traanen waren er te verbergen, het zij zij bij haaren vader of bij haaren minnaar was; en hoe minder zij kon ſchreien, hoe meêr zij moest lijden.

Niettemin ſcheenen haare rampen noch verre af te zijn van te zullen eindigen; een onverwacht voorval vergrootte nog derzelver bitterheid. Door eene onachtzaamheid, die de gedurige verwarring van haaren geest zeer waarſchijnlijk maakte, had zij, onder eenige papieren, die in de handen van haaren vader kwamen, een briefjen van THERMOND gelaaten, welk gedagtekend was na het verbod, aan haar, om hem te zien, noch om aan hem te denken, gegeeven. Op het zien van dit briefjen ontbrandde de toorn van den hevigen MIRVEY, hij wierd woedende. „ Trouwlooze dochter," riep hij uit, met eene ſtem die JULIA deed ſidderen, „ het is „ dan op deze wijze dat ge mij gehoorzaamt!" JULIA wilde den mond openen om hem te antwoorden, maar MIRVEY, haar in de reden vallende, vervolgde: „ voegt „ gij loogen en bedrog bij ongehoorzaamheid? Wat zeg „ ik! hebt gij voorgenomen om aan mij ongehoorzaam te „ zijn? Groote God! in welk eenen boezem heb ik het „ geheim, — het noodlot mijnes leevens, uitgeſtort? Zij! „ die de bevelen eenes vaders heeft konnen trotſeeren!

„ ren! — Zij die de natuur aan de liefde heeft op-
„ geöfferd, kan zij....? Hou op," riep JULIA met
den toon der droefheid en der wanhoop, „ ſpaar eene
„ dochter, ongetwijffeld ſchuldig, maar nochtans hon-
„ derdmaal ongelukkiger. Ja mijn vader! — het is
„ waar — ik heb THERMOND ondanks uw verbod
„ gezien; — maar is het zo gemakkelijk de liefde
„ in een hart uit te blusſchen? Boven dien zo had uwe
„ eigene zuster mij aanleiding gegeeven op een geluk-
„ kiger lot te hoopen; — het is onder haare vleu-
„ gelen — het is in haare tegenwoordigheid, dat
„ THERMOND..... Mijne zuster!" antwoordde MER-
VEY, met groote ſchreden heen en weder loopende.
„ Dus heeft al wat ik beminde, ja, al mijn bloed ſa-
„ men geſpannen om mij te verraaden! Laat af, doem-
„ waardige dochter! geef mij mijne vrijheid weder; —
„ open mijne gevangenis; laat mij mijn hoofd naar den
„ Tiran brengen. — De misdaad heerscht in uw hart,
„ zij zal u niet meêr verlaaten; weet gij — weet
„ ik, waar toe zij u nog zal konnen vervoeren? —
„ Met mij over te geeven, bevrij ik u mogelijk voor
„ het pleegen van een' vadermoord."

Op deze afgrijzelijke woorden had de rampzalige JULIA zich aan de kniën van haaren vader, welke zij hevig tegen haaren boezem drukte, nedergeworpen. „ Mijn vader! (riep zij toen uit, hem met haare traa-
„ nen bevogtigende,) „ gij zult mij aan uwe voeten
„ den geest zien geeven. — Ô Mijn vader! hoe
„ wreed handeld ge met mij! ik u verraaden! —
„ neen, gij gelooft het niet. — Ach! de ſmart —
„ ja ik durf het zeggen — de ſmart maakt u on-
„ rechtvaerdiger.., dan ik misdaadig ben. Hoe! gij hebt

„ ten

„ ten gevalle van mij den dood getrotſeerd —— en
„ nu, nu ſchijnt u de ſmaad veel ligter toe, dan mij-
„ ne tegenwoordigheid! Gij kiest vóór mij.... een
„ moordſchavot!

Eindelijk vond MIRVEY, op het geluid dezer ſtemme, die zo dikwerf tot in zijne ziel was gedrongen; op deze uitſpraak van de ziel, onmooglijk te beſchrijven, noch naar te bootſen; meerder kalmte in zijn hart. Zijn oog viel op JULIA, en zijn hart wierd vermurwd. De geest van JULIA wordt hier door getroffen en vertroost; op 't eigen oogenblik vermengt zich eene aanvallige lonk met de traanen, waar mede zij nog bevogtigd is. JULIA zijgt aan de voeten van haaren vader, die zij omarmt; valt op haare kniën, en roept, de oogen ten hemel geſlagen, met den nadruk van het tederst gevoel;
„ Groote God ik dank U! —— Gij hebt mij mijnen
„ vader weder geſchonken. Ja, zie hem daar —— zie
„ zijn' vaderlijken opſlag, ik heb 'er de vergeevinge in
„ geleezen. Ach! —— mijn vader! dat uw mond
„ voltooie om dezelve uit te ſpreeken! —— Geloof"
(vervolgde zij, hem tegen haaren boezem drukkende)
„ Geloof, dat uw ganſche geheim, —— dat het
„ geheele hart van uwe JULIA, altoos het uwe is.
„ Neen —— de misdaad heerscht niet in haar hart; zij
„ zou 'er niet in konnen woonen met de liefde, die
„ in hetzelve voor u huisvest."

Ik heb gezegt dat MIRVEY, ſchoon ſtreng en door zijne rampen verbitterd geworden, niettemin zijne dochter vieriglijk beminde; eenige traanen vloeien uit zijne oogen, en JULIA, welke de blijdſchap bijna het gebruik der ſpraake belet, zegt hem, terwijl de traanen langs haare wangen vlieten: „ Is het niet waar ——

„ mijn

„ mijn vader! —— dat gij bewilligd voor mij te lee-
„ ven? — Ja mijn dochter! (antwoord MIRVEY.) Maar
„ zo één eenig woord"…. Deze bedreiging was het laatſte uitwerkzel van zijnen toorn; JULIA valt hem in de reden, ſtelt hem gerust; en eene tedere omhelzing beäntwoord aan haare woorden en liefkozingen.

Aan het begin van dit tooneel, zagen wij de beangſtte JULIA, de bekentnis haarer ongehoorzaamheid doen; zo zij door de oplopenheid van haaren vader niet was verhinderd geworden, had zij, ongetwijfeld, al de geheimen van haar hart voor hem bloot gelegt; doch toen zij dezelve geſtild zag, oordeelde zij, dat zij deze rampzalige bekentnis niet, buiten het grootſte gevaar, kon volëinden; zij zweeg dus, en was meêr genegen om haaren vader te vertroosten, dan om hem nog verder te bedroeven.

De dag is naauwlijks aangebroken of JULIA verlaat hem, volgens gewoonte, maar haar hart was bijna van een geſcheurd door de ſmarten die zij had doorgeſtaan; zij had moeite zich op de been te houden. Niettegenſtaande dit alles verwagt haar THERMOND bij haare bloedverwante. Zo hij haar niet ziet zal hem niets konnen wederhouden; zijne ontruſtte liefde zal alles trotſeeren; hij zal naar haar toe vliegen. JULIA zoekt zich door haaren moed te verſterken, en begeeft zich weder op weg.

Zo veele rampen en vermoeienisſen konden niet nalaaten invloed te hebben, op de gezondheid van JULIA; haare ſchoonheid zelve moest 'er door leiden. Haar minnaar altijd even teder, even vierig, bemerkte wel zo ras, de verändering haarer wezenstrekken niet, maar wel haare droefgeestigheid, die van dag tot dag ſcheen

te

te vermeerderen. Hij vroeg 'er haar dikwerf de oorzaak van, dan, JULIA kon niets voorgeeven dan het afzijn van haaren vader. Misſchien kan haare mond, welke altoos het werktuig der oprechtheid was geweest, geene logen, ſchoon onſchuldig zijnde, uitſpreeken, dan met een gelaat bekwaam om argwaan te verwekken. Wat 'er van zij, THERMOND was weinig door haare antwoorden gerust geſteld. Op zekeren dag zeide hij tegen haar: JULIA! — mijne geliefde JULIA! „ gij hebt mij de gelukkigſte der menſchen gemaakt. „ Alle de ſchatten, al het aanzien der Aarde hebben „ niets dat te vergelijken is, met het geſchenk dat gij „ mij gedaan hebt; — gij hebt mij uw hart en hand „ gegeeven! — Dan ach! vergeef het mij, in het „ onuitſpreeklijkst geluk is de minſte bekommernis be„ kwaam, om ons zeer hevig te kwellen. Duld dus „ dat mijne liefde u haare ongerustheid vertrouwe. „ Mij dunkt, (ten minſten ik vreeze het) mij dunkt „ dat ik in u dat gevoel — dat gelaat van het geluk, „ niet meer zie, zo als voorheen! zo de tijd, die mij„ ne liefde ſteeds heeft doen aangroeien, — de „ uwe verminderde.....! wanneer uwe droefgeestig„ heid"...! Naauwlijks had hij deze woorden uitgeſprooken, of eene tedere lonk doet hem zijne onrechtvaardigheid gevoelen; en ſtelt hem, ten minſten voor dat oogenblik, gerust. Hij valt voor haare voeten neder; en terſtond hebben de tederſte geſprekken, en de minzaamſte liefkózingen voor zijnen beledigenden argwaan geboet.

Midlerwijl had niemand, noch te *Londen*, noch aan het Hof, het minſte nieuws van Lord MERVEY gehoord; men wist niet wat 'er van te denken. CROMWEL,

WEL, die zich van al de middelen die JULIA konden noopen, om 'er eenig bericht van te geeven, bediend had, was zelven verwonderd van niets ontdekt te hebben; eindelijk beſloot hij onmiddelijker wegen te gebruiken om haar gade te ſlaan. Aan zijne ſtaatkunde een glimp van betamelijkheid, ja zelfs van beſchermïng geevende, gaf hij voor, dat, daar de bloedverwante, die door JULIA al zederd lang verwacht wierd, niet kwam, het de welvoeglijkheid niet toeliet, dat een meisjen van haare geboorte, rang en jaaren, alleen bleef; blootgeſteld zijnde aan de algemeene geſprekken, ja zelfs aan gevaar. Op een' zekeren avond deed hij haar de bede (welke voor haar ten minſten een bevel was,) toekomen, van zich gereed te maaken zich bij eene Hofjuffer, die men haar noemde, te begeeven; en men boodſchapte haar, dat men haar des anderen daags zou komen afhaalen.

Dat men zich de geſteldheid van JULIA verbeelde, op het hooren van dit ontzettend bevel! Buiten ſtaat geſteld om weêrſtand te bieden, of te gehoorzaamen, zou een doodvonnis haar gevoelig hart minder getroffen hebben. Bleek als de dood, in traanen wechſmeltende, bijna bezwijkende, begeeft zij zich in het onderaardſche hol, werpt zich in de armen van haaren vader, uitroepende „ mijn vader"....! Maar de droefheid belet haar te volëinden, MIRVEY beurd haar op, doet haar weder tot zich zelven koomen, ondervraagt haar, en verneemt dit ontzettend bevel, het welk hij als zijn doodvonnis beſchouwt. Hij wilde zijne dagen verkorten, maar JULIA, zijn arm tegenhoudende, zeide: „ mijn vader! zo gij wilt ſterven, begin dan met „ mij eerst mijn leeven te beneemen. — Wat misdaad

„ hebt

„ heb ik bedreven, om mij, met het ſchouwſpel van
„ uwen dood, te ſtraffen?"

MIRVEY, door het bedrijf en de verwijtingen van JULIA ontwapend zijnde, valt in haare armen, en antwoord haar met den toon van droefheid en wanhoop:
„ maar —— hoe! wilt gij dan dat de honger mijne dagen hier eindige —— of, dat ik op een moordſchavot den geest geeve?"

„ Wel nu (vervolgde JULIA, al haare krachten bijeen
„ roepende,) buiten twijfel is men van mijne zijde voor
„ geen de minſte onderneeming beducht: niemand ver-
„ moed u op deze plaats te zijn, misſchien zal de vlucht
„ ons toegelaaten worden. —— Laat ons dan vluch-
„ ten —— en wij zullen te ſamen meerder heil ——
„ of den dood vinden. Hoe groot het gevaar ook
„ zijn moge, het is het eenigſte middel dat ons over
„ blijft, en wij hebben nog ſlechts één oogenblik om het
„ zelve uit te voeren."

JULIA uitte deze woorden met zulk een moed en ſtandvastigheid, dat MIRVEY 'er door bewogen, doch niet overtuigd wierd. Hij bewilligd nochtans in haare ſmekingen, en zich geheel aan haar overgeevende, maakt hij zich gereed om haar te volgen. Beſchouw hier de tedere JULIA, haaren ongelukkigen vader bij de hand houdende, aldus de trap van zijn akelig verblijf opklimmende, en haare kamer doorgaande! op de eerſte pooging die zij doet om den drempel van de deur aftetreden, word zij geheel met ſchrik bevangen; zie haar eindelijk tot op de ſtraat genaderd, altoos de hand haares vaders uit al haar macht in de haare ſluitende. Haare houding geeft geene beſchroomdheid te kennen, haar gang is ſnel, hoewel beevende; zij loopt, terwijl zij den hemel bezweerd

zweert de neveien te verdikken, en alle oogen door den ſlaap te doen bevangen worden; haar voet ſchijnt bevreest om den grond te raaken, en haar boezem durft naauwlijks ademhaalen, uit vreeze, dat dit gerugt de wreedheid mogelijk uit den ſlaap zal wekken.

Ach! ongetwijfeld had zij haaren minnaar niet vergeten, maar kost zij haaren vader verlaaten? — Haar gevaar liet haar niet toe over één oogenblik te moogen beſchikken; maar wanneer zij zo gelukkig was van hem te redden, heeft zij beſloten, om THERMOND gerust te ſtellen, en haare afwezigheid te veröntſchuldigen, aan hem te ſchrijven.

Maar THERMOND was reeds verwittigd van het bevel dat JULIA ontvangen had; bevreesd zijnde de vrijheid te verliezen van haar te zien, wilde hij haar, voor het minst, voor haar vertrek nog eens onderhouden; en eenige maatregelen in 't werk geſteld hebbende, om haar, zonder haar aan gevaar bloottеſtellen, te ſpreeken, had hij zich reeds op weg begeeven, om zich bij haar te vervoegen.

Naauwlijks was hij tot bij haare wooning gekomen, of hij wierd van verre twee lieden gewaar, die zich door een verhaaste vlucht, naar elders ſchieenen te willen begeeven; hij naderd, ziet, en twijfeld over het geen hij ziet; onderzoekt nochmaals, herkent JULIA, met eenen hem onbekenden man! Op dit gezicht is hij geen meester van zijne vervoeringen meêr. Het zij dat hij beducht was voor eenig geweld, JULIA aangedaan; het zij dat hem, haar zonder tegenſtand ziende vluchten, een minnenijdige drift overmeesterd, (want helaas! tot ſchande voor het menſchelijk hart, vermengt zich deze ſchandelijke hartstocht met de teder-

ste liefde,) hij trekt zijn' degen, en zich tot den onbekenden wendende, roept hij met de verschrikkelijkste stem: „ Wie gij ook zijn moge, verdedig u!"

Mirvey was door zijne Jaaren noch niet verzwakt; hij ontworstelt de hand van Julia, doet een stap agterwaards, wapent zich, en valt zelf op zijn tegenpartij aan. Julia, ten uiterſten verschrikt, werpt zich tusschen de twee klingen; roept met de hartbreekendste stem: „ mijn vader!" en valt bijna levenloos op het midden van het slachtveld neder. Op dit woord werpt Thermond, zijn degen voor de voeten van Mirvey neder, die dit oogenblik waarneemt om zijne dochter wederom op te beuren. Deez' ongelukkige echtgenoot voegt zich bij hem om haar tot zich zelven te brengen. Belaaden met wroegingen, en meerder verschrikt dan zij zelve, is het hem onmogelijk zich te verönschuldigen; het gevaar van Julia en dat van haaren vader is de eenige misdaad niet die hij zich te verwijten heeft. Zijn misslag heeft een rampzaliger onheil berokkend: zodra opend Mirvey de mond niet om van hem eenige opheldering te vraagen, of men koomt op het gerucht dat men gehoord had, toeschieten; straks koomen eenige wachten: Mirvey word herkend, en men maakt zich meester van hem, om hem, des anderendaags, voor den Protector te leiden.

In welk eenen afgrond zijn Thermond, Julia en haaren vader thans gedompeld! Buiten twijfel is Thermond, die twee zulke dierbaare levens aan den dood heeft overgegeeven, de rampzaligste. Geen straf is te vergelijken bij de pijnigingen die hij doorstaat; dan, hij zou zich noch schuldiger rekenen, zo hij zich slechts bezig hield met de rampen, waar van hij de oorzaak

is,

is, te beſchreien. Zijne wanhoop doet hem niettemin al zijnen moed behouden. Hij wil zich liever blootſtellen om zelv' verlooren te gaan, dan hen, die hij ongelukkig gemaakt heeft, te verlaaten.

Den volgenden dag koomt hij het uur vóór, waar in MIRVEY voor CROMWEL gebragt moest worden. Door het voorrecht dat zijn naam hem aanbragt, (als hem eenen vrijen toegang geevende), vliegt hij naar het Paleis van den Protector, wacht tot dat hij omringt is van eenige Hovelingen, en vóór dat men Lord MIRVEY heeft doen verſchijnen, of zelfs aangekondigt, begint hij 'er zelven de geſchiedenis van, met al den ijver van het gevoel dat hem bezield, aan den Protector te verhaalen. Hij ſpreekt van zijnen misſlag die MIRVEY heeft doen ontdekken, en in hegtenis ſtellen; zelv vermoeid door de welſpreekenheid zijner ziele, ſchetst hij het beweeglijkst ſchilderij van de rampen die deze ongelukkige vader heeft doorgeſtaan; ſchilderd op de hartroerendſte wijze het onderaardsch verblijf, en de heldhaftige tederheid van JULIA, af; en in het midden der Hovelingen, welke zijn verhaal bijna in traanen heeft doen wechſmelten, valt hij aan de voeten van CROMWEL neder; met een luide ſtem, en in den naam van alle gevoelige harten, om genade voor Lord MIRVEY ſmeekende.

CROMWEL zag alle de harten bewogen; zijne ſtaatkunde deed hem gelooven dat hij niet ſtraffen kon, zonder van onmenschlijkheid beſchuldigd te worden; misſchien was zijn hart ook wezenlijk aangedaan; wat 'er van zij, hij ſchonk genade, en een iegelijk juichte thans zijne zachtmoedigheid toe.

THERMOND, ten top van vreugde geklommen, bid om

eene tweede gunst; namelijk: om den eerſten te zijn, die dit nieuws aan Lord MIRVEY mag brengen. Hij loopt, neen vliegt heen, en deze ongelukkige vader, die zijn eigen dood minder vreesde, dan het verdriet, dat die zijne dochter zou veröorzaaken, wierd door deze blijk van Liefde overwonnen. Hij vergaf alles aan de twee gelieven. CROMWELS goedäartigheid, het zij door ſtaatkunde gedreven of anderzins, wilde niet ten halven edelmoedig zijn: hij zelf ſprak voor hen bij MIRVEY, die, mogelijk minder als vader dan als Hoveling, het huwelijk van zijnen zoon en JULIA bevestigde.

Naar het Franſche.

DE

DE EIGENLOF DER VLEIJERIJ.

Quidquid dicunt, laudo: id rurſum ſi negant, laudo id quoque.

TERENT: *in Eunuchus*, *Act.* II. *Scen.* II. vs. 20.

Wat zie ik.....! ô wat majeſteit!.....
Een hemelſchoone maagd begunſtigt thans mijn poogen;
Zij ziet mij vriendlijk aan, met vrolijk lonkende oogen;
Terwijl haar ſchitrend kleed een' dubblen gloed verſpreidt.
Zoud gij, ô Dichtkunst! zelv' mijn Zangen
Met al uw zwier en kunst vervangen?
Maar neen.... gij zijt de Dichtkunst niet!
Geen ſterrenkleed!..... een luit om de aandacht op te wekken!
Zie daar de Vleijerij!..... ik ken haar aan die trekken
Men hoor — zij ſpeelt haar glorielied.

„ Waant gij, ó Dichter! mij te treffen,
Als een beſchroomd gezang uw zwakheid hooren doet?
Neen: hij die, naar mijn raad, ſteeds roem verwinnen moet,
Zal zich, ver boven vreeze en eigen kragt, verheffen.
Hij vleij' zich zelv' eerst, wil hij mij
Doen kennen in zijn dichtſchildrij!
Hij ſchepp' zich zelv' verwonderaaren;
Daar hij mijn waard beſtaan, niet als een geestgebrek,
Maar als een' algemeenen trek,
Tot heil van 't menschdom durft verklaaren.

„ Is niet de lust van 't algemeen
Het dbel der Poëzij —— ? En zoud gij dat verliezen,
Door de onbeſcheidenheid tot uw model te kiezen?
Word ik óp 't waereldrond niet daaglijks aangebeên?
Bij alle Volken, Rijken, Staaten,
Bij Vorſten en bij Onderzaaten,
Wierd ik, al de Eeuwen dóór, geächt.
Naauw zag de tweede menſch, in Edens vruchtbre dreeven,
Zich hoop op meerdre kennis geeven, (2)
Toen 'k mij verbond aan uw geſlacht.

„ Hoe

„ Hoe ſnood zou zich een mensch bedriegen,
Die melden dorst, dat hij niets van mijn invloed had.
Men toon' hem, die nooit trek tot roem, noch eer bezat:
Elk deugdzaam hart zal ſtraks die veinstaal heeten liegen.
En waarom dan, als waar' het nut,
De menschlijkheid dus uitgeſchud?
Waarom die zielsdrift niet beleeden?
Men haat mij ſlechts in ſchijn; en keurt mijn werking áf:
Daar ik den menſchen vreugd verſchaff',
Hen troost in ramp en tegenheden.

„ Zou niet de wreede Twistharplj,
Zomtijds een woest gekijf voor 't plijnlijk kraambed wekken;
Wanneer de minnenijd, uit wat te vreemde trekken,
Maar ſtout beſluiten mogt, dat 't kind geen eigen zij?
Wat zou het vrouwtjen niet bezuuren,
Zo ik, door vrienden en gebuuren,
Het manlijk hart niet vleijen kon?
Zo ik des Vaders beeld, vol vreugde, vol vertrouwen,
Niet deedt in 't jonge wicht aanſchouwen;
En dus zijn liefde en achting won?

„ Waar zou de vreugd van 't Kraammaal blijken? —
Indien mijn aandrift zweeg, zat ieder als verſtomd.
: Het teder kindjen ſchreit zo ras toch als het komt.
De Baker zou, bedroeſt, naar 't ſchomlend wiegjen kijken.
Nu heft, vol vreugde, op mijn vermaên,
Vriend Rymgraag zelfs een wiegzang aan:
Doet Englenchooren *zuija* zingen
Voor 't jong Askaantjen, dat door een Zuzann' gebaard,
Des Vaders roem zal zijn op Aard:
Een ſteunſel zijner gunſtelingen.

„ Nu gloeit in 't dankbaar ouderhart
Een blaakend ijvervuur, om 't wicht wel op te kweeken:
Men hoord in 't ſchommeltuig den Predikant reeds preeken:
Of ziet een Rechter treên, gedoscht in 't deftig zwart.
Een ſpotter moog' die hoop verfoeijen;
Zich weinig met zijn kroost bemoeijen,
Noch zeggen wat het worden zal.
Een vleijend voorgevoel is aan het menschdom eigen;
Het doet de geestvermoogens neigen;
En... die te dwingen is het al. (3)

„ Of

„ Of, moet het Plan van rang en orden,
Alleen naar gunſte en kenz' der grillige natuur,
Die zomtijds dwaazen teeld voor 't wigtigst rijksbeſtuur;
En niet door geld en magt op Aard gereegeld worden?
Waar blijft dan elks geboortenrecht,
Zo kunde alleen den eisch beſlecht?
Welk een verwarring moest men ſchroomen?
Een Koopmanszoon wierd ligt een vraagbaak in den Raad:
Terwijl, misſchien, een man van ſtaat,
Zijn kindren zag aan 't metslen koomen.

„ Dank zij het ſchrander kunstbeleid
Dat zulk een dwaalleer wraakt; en een aanzienlijk leeven,
Op 's Ouders rang en geld, nadrukkelijk heeft geſchreven!
Dit geeft 's lands Grooten kragt: den mindren veiligheid!
Dit doet op alle Feestbanketten
Mijn zangers ſtoel en beeker zetten;
Terwijl hun Lier 't verjaardicht ſpeelt.
Dit doet den Jongeling, ſchoon dom en onërvaren,
Straks voor een groot vernuft verklaaren;
Op 't mildſt' door vrouw natuur bedeelt.

„ Mijn wenſchen, in den mond geboren,
Gaan echter tot in 't hart des gunſtlings dien men vleit.
Het zelvmistrouwen wordt daar door een plaatſe ontzeid:
En 't blij genoegen laat, verrukt, haar juichſtem hooren.
Verbeelding krijgt een nieuwe kragt,
Zo dra men haar verdienstlijk acht.
Is dan mijn invloed af te keuren?
Niet vleijen, toond, of nijd, of trots, of wangunst aan:
Veel beeter dus, mijn ſpoor begaan,
Om traage geesten op te beuren.

„ 't Waar dwaasheid, aan een oud Poëet
Te melden, welk een heil; wat vette ſmulpartijen,
Men aan mijn Vaandel hegt: mijn volgers toe wil wijën:
Daar een jong dichter reeds dat ſmeerig voordeel weet.
Van daar ook die verheven toonen,
Die zomtijds gouden Ezels kroonen,
Wier gunst den Zanger maar bedenkt.
Van daar die gulle zucht om hén in top te heffen,
Daar elk een dichter doet bezeffen:
Hoe meer men vleit — hoe meer men ſchenkt.

„ Een

„ Een dweepziek Wijsgeer moog' het roemen,
Wanneer 't een blooden bloed, of wel een deugniet raakt,
Als ongezouten kost, die zijne tong niet ſmaakt,
Met de allerſterkſte reên afkeuren; ja verdoemen:
Hij blijft in huis: — wij gaan ten Feest':
Verzaaden buik en oor, en geest.
Men mag niet altijd waarheid ſpreeken.
Wie weet, of 't prijzen zelfs een ſnoodaart niet bekeerd,
Wanneer hij, uit die vleitaal, leerd,
Hoe veele deugden hem ontbreeken.

„ Is 't dan wel wonder, dat mijn ſloet,
Het donzig bruiloftsbed bekleedt met zachte roozen?
Daar 't Huwlijksvers de Bruid en Bruidegom doet bloozen,
Wijl 't hen altoos voor ſchoon en deugdzaam kennen doet.
Helena's ſchoonheid; Venus lonken;
Die 't kilſte hart in min ontvonken;
Zijn vaak aan Sara's deugd gehuwd.
De Bruigom heeft verſtand; is vriendlijk; overaartig;
Zijn deugd is Bruidjens ſchoonheid waardig;
Nadien men voor haar bijzijn gruwt.

„ Door

„ Door 't hart der jonge Lièn te ſtreelen.
Krijgt de edle lieſdeband hoe langs hoe meerder klem:
Ja, in hun ouden dag verheft zich nog die ſtem:
„ Uw deugd en ſchoonheid duldt vooral geen huiskrakeelen.
„ Gij zijt een mildgezegend paar,
„ Dat 's ouders lieſde en pronkſtuk waar;
„ Uw weidsch geſlacht zal nooit verminderen."
Geen wonder, 't was zo vér reeds tot den val gebracht,
Dat Vader, de eer van dit geſlacht,
Een ſnood bankrot deedt vóór zijn kindren.

„ Wellevendheid regeert aan 't Hof,
Die doet mij de edle deugd der Vorſten uittrompetten:
Hunn' heldendaaden fluks in 't heerlijkst daglicht zetten:
Doch nimmer wordt hun oor verzadigt van mijn' lof.
En noeme ik, zomtijds, ſnoô Tirannen:
„ Jukbreekers, die de vrees verbannen"
't Rechtſchenden „ hunne zegepraal:"
't Geſchied ſlechts om de deugd aan 't Hof 'er door te ſtijven.
'k Mogt daar altoos mijn wetten ſchrijven.
Hij, die niet vleit, ſpreekt Burgertaal.

„ Waar

„ Waar zag men ooit een Vorst verſchijnen,
Die mijn gezag weêrhield: mijn pooging tegenſtond?
Waan niet, dat ANTONYN, ooit op Athéne's grond,
In BACCHUS pronkgewaad, mijne inſpraak deedt verdwijnen.
Der Burgren lompheid ſtak zijn oor;
Die ſchreef zijn drift een middel voor,
Om bij 't gevleij ook geld te winnen. (4)
Geloof niet, dat een Vorst in deze onze Eeuw, hoe trouw!
Zich daar iets op bedenken zou,
Schoot ſlechts een middel hem te binnen.

Een Veinsäart die geen lof begeert
Kan ligt in 't openbaar, mijn Tolken doen verſtommen;
En met GERMANICUS, zich in 't geheim vernommen. (5).
Dus hooren hoe volmaakt en wijslijk hij regeerd.
Hij poeg' zich mijner gunst te onttrekken;
't Zal toch zijn doelwit niet bedekken;
Men kent de driften van zijn hart.
Hij wacht' zich wel, verkleed zijn lof bij 't Volk te zoeken,
Wanneer zijn daên hem doen vervloeken.
Gewaande nedrigheid teelt ſmart.

Men

Men zorg mij immer af te wijzen,
Daar heel de waereld mij volmondig huide bied.
Gij kent uw eigen roem, uw eigen welvaard niet;
Zo gij 't verdienstloos noemt, aanhoudend elk te prijzen.
Pleeg eerst met de ondervinding raad;
Doorzoek en Kerk en Burgerſtaat,
Uw dwaaling zal wel ras vermindren.
Gij zult mijn volgeling op 't pad der grootheid zijn;
Verlaat het wezen voor den ſchijn,
Daar 't uw geluk ſlechts zou verhindren.

Ziet gij, waar 't recht de Vierſchaar ſpeent,
WARGAARNE, met den zwier der wijze DEMOSTHENEN;
Ten koſte van 's Lands Wet, de boosheid hulp verleenen;
Prijs echter openlijk zijn doorgeleerd verſtand.
Gewis, de kracht van overreding,
Blijkt zelf in 't ſtuk der overtreding,
't Geen hij, met roem, voldingen kan.
Hij weet zelfs BYNKERSHOEK en andren, zo te buigen,
Dat z' alle naar zijn zin getuigen.
Denk eens, hoe groot is zulk een man!

„ Deedt

„ Deedt uwe Vriend de Tempelchooren
Weergalmen op den klank van een verwarde Preek;
Die, naar de eenvoudigheid der grondſtoff' niets geleek:
Doet echter hem den klank van *diepe kennis* hooren.
Maakt hij, door zijn geſcherpte taal,
Den Kanſel tot een Geesſelpaal?
Verheugd hij zich in Godsdienst-twisten?
Noem hem een Boänerch, een wreeker van het kwaad:
Een dié den ſtouten Vrijgeest haat;
In 't kort, een altoosijvrend Christen.

Bemind zijn is een edle vreugd:
Mijn zorg is om die vreugd het menschdom te verſchaffen,
Een dwaaze ontwijkt mijn doel; hij wil zich zelven ſtraffen,
Volbrengt zulks in den waan van een geſtrenge deugd.
Hij, die mijn drift niet wil vertoonen,
Ga vrij een barre rots bewoonen,
Waar 't ſchuwend oog nooit menſchen vindt.
Waar honger, koude en ſmart, zich langs hoe meer verſterken.
Hem zijne dwaasheid op doen merken,
Tot de armoê al zijn deugd verwint.

Ge-

Gezelligheid is 't zout der Aarde,
De zuivre Vriendſchapsbron, die vreugde en heil verſpreid:
Haar heb ik mijn geluk, mijn werking toegezeid:
Een zelve zucht houd haar, en tevens mij, in waarde.
Het blij genoegen ſloot dien band,
Die men, in elken levensſtand,
Bij alle Volken zal ontmoeten;
Waar geen gedwonge deugd, aan waan of nijd verknocht;
Een ſlaafſche werking heeft gewrocht,
Om in hun eigen borst te wroeten.

Bezoekt men 't geurig Kaptoilet,
Waar kunstbevalligheid de zachte hairen ſtrengelt;
Hoe teder wordt de Maagd, door 's minnaars lof, verengeld!
Mijn roemtaal is, veelal, den Eed der liefdewet.
Het jeugdig hart wordt ras verwonnen.
Zelf Lea's oogen zijn hier zonnen,
Wier warmte deugd en eerbied voedt.
Een minnaar ſchildert niet, dan ſchoonheid's pronktafreelen:
Hij kent geen verw voor zijn penſeelen;
Dan Lelijmelk en Roozenbloed.

Ge-

Gewislijk zal die pooging slaagen:
Het Meisjen ziet verheugd, haar minnaars liefde en vlijt,
En zal, schoon naauwlijks voor 't *ô Jemeni!* bevrijdt,
Haar schoonheid aan 't verstand des lieven gunstlings waagen.
Zij vleit zich met een zaalgen Echt,
Bevalligheid aan Deugd gehecht,
Zal 't nageslacht de vruchten schenken.
De blijde minnaar juicht bij elke zegegroet:
ô Welk een heil! — dan...mooglijk doet
Het Huwlijk hen weêr anders denken.

Prijst nooit uw vrienden na de daad,
Noch in hun afzijn, want wat nut kan hen dit geeven?
Zij hadden zonder u dit meesterstuk bedreeven.
Waar geen verdiensten zijn, strekt onze lof tot raad.
Dus zal een Weetniet, veele boeken
Welligt met taai geduld doorzoeken,
Wanneer gij hem *beleezen* noemt.
Ja, mooglijk deeld AVAAR zijn lang gekiste schijven,
Om de arme deugd in nood te stijven:
Zo dra gij zijne mildheid roemt.

„ 'k Prijs alzoo GROOTSAARTS kunſtig ſpeelen,
Schoon hij ACHILLES meest als een VALCOUR vertoond. (6)
'k Heb in den DOBBELAAR hem voor TARTUFF' gekroond; (7)
Nadien zijn veinzerij ontzagchlijk moet verveelen.
Dit noem ik 't kenmerk van een' Vrind.
Dus hangt men 't huikjen naar den wind:
Zo krijgt de volging nieuwe krachten.
De Inbeelding zwelt en groeit tot nut van 't algemeen:
Want roemverwerving is 't alleen
Die ſpeelers op hun vlijt verwachten.

Dan, 't edelſt' van mijn kunstbeleid,
Is de aangenaame troost, die houding, zwier en leeven,
Aan een verdrukten bloed, op heeter daad, kan geeven,
Daar ik zijn geest herſtelle in volle ſtevigheid.
Kwaadaartigheid der ſpotpapieren
Zal nimmer op hem zegevieren,
Als hem mijn woord ten ſchild verſtrekt.
Nooit zal de blijde blos op zijn gelaat verminderen:
Geen ſchempfenijn de vreugd verhinderen,
Die mijne taal in 't harte wekt.

„ Mijn

„ Mijn zorg bekroont DRAMATUS zwoegen:
Geeft aan zijn zangſter moed, bij 't ſtampen en gefluit.
Lagcht nu het Volk zijn ſtuk, hij lagcht het volk weêr uit.
Waarom? Zijn vriend betuigt zijn dankbaar zielgenoegen.
„ Dit Treurſpel heeft zijn hart geraakt:
„ En, ſchoon de vitlust plaatſen wraakt,
„ Die 't nageſlacht volmaakt zal keuren:
„ 't Vooröordeel onzer Eeuw heeft daar de tong geroerd:
„ En 't ſpel wierd ſlegtjens uitgevoerd."
Dus weet ik kunstnaars op te beuren.

Mijn Vriendenraad geeft nieuwen moed.
Zie LIGTHART, die, de vreugd natuurlijk aangebooren,
Geen enkel vloekjen meer uit zijnen mond liet hooren;
Die als een Druiper ging met ongetoomden hoed:
Heb ik, op 't algemeen verlangen,
Den degen weêr op zij doen hangen;
Zijn ſlaapzucht ijlings doen ontvlien.
Thans doet hij, als voorheen, met tieren, vloeken, raazen,
Zijn beterſchap op venſterglazen,
Of in zijn Tweegevechten zien.

„ 'k Heb aan de Dichtkunst trouw gezwooren:
Haar taal is net geſchikt tot vleijen en geſtreel.
Door mij ontvlamt, doet zij haar liefelijk gekweel,
Tot roem, op 't zwijgend Graf, eens edlen Weetniets hooren.
Nu rust, bij 't ſtoflijk overſchot
Eens menſchenvriends, de Patriot,
Die voor zijn Vaderland dorst ſneeven.
't Is mooglijk, ſchoon eerlang zijn levensſchets vermeld,
Dat hij, voor 't omgekogte geld,
Is, in een opſtand, dood gebleeven.

„ Wendt vrij het opgeklaard gezicht
Naar 't ingehakt arduin; er rusten niet dan braaven.
De blanke deugd deedt hier haar volgers meest begraven.
En 't dankbaar nageſlacht, waardeerd hun lofgedicht.
Er mooge een wreede menſchenmoorder,
Een woeſte Land en Kerkverſtoorder,
In 's lands Chronijk getekend ſtaan;
Die hier als eerlijk, braaf en deugdzaam wordt gepreezen.
Geen zerk doe 's dichters wraakzucht leezen....
Zou hij de dooden in 't graf nog ſmaên?

„ Zal

„ Zal hij den roem der dappre Helden
Vereeuwen door zijn Lier, of grootſche Poëzij:
Mijn invloed blijft hem, in zijne onderneeming, bij:
Want zulvre waarheid zou zijn moeite ſlegt vergelden.
Schonk MELPOMEEN hem 't kunstpenſeel;
Doet hij, op 't glibbrig ſchouwtooneel,
Zijn held in hooge laarzen ſtappen:
Dan ſchenkt mijn tintlend vuur, zijn ſtreelend kunstbeleid,
Een glansch die zich alöm verſpreidt;
En 't juichend Volk, van vreugd, doet klappen.

„ Zoekt hij een waardig kunstmeceen
Om 't heerlijk Heldendicht of Treurſpel op te draagen:
Ras doe ik zijne Nimf gelukkig daar in ſlaagen! ——
Zo dit geen kunstzuil is, dan is 'er waarlijk geen!
't Is waar, dat gij hem nooit moest zoeken,
Bij duizend net gebonden boeken,
Zijn uit-doch-ongeleezen ſchat!
Maar zijn beleezendheid, kunstliefde, en ſchrander oordeel,
Staan duidlijk, tot des Dichters voordeel,
Met lof vermeld, na 't tijtelblad.

„ Wilt gij voor aanzien, geld, genoegen;
Het algemeene ſpoor mijns gunſtlings niet betreên?
Wij' aan den Hoogmoed dan uw eigen Eertroeên:
Wees grillig: vleij geen menſch, dien 't lot iets toe wil voegen.
Spreek waarheid, ſchoon zij haatlijk is.
Geef nooit naar gunſt, getuigenisſ'.
Prijs nimmer dan daar toe gedwongen. ——
Maar, zo men eindlijk u gelijk de Peſt ontvliedt,
En gij noch vreugd, noch uitkomſt ziet:
Acht, Dichter! dan mijn lof voldongen."

Wat 's dit?... daar rijſt de vleijerij!...
Neen: zinkt naar 't folterrijk der eeuwig bleeke ſchimmen!
ô Hemel! welk gezicht! wat aanſchijn zag ik glimmen!
Medusa's ſlangenhair verſierde een Twistpartij! — (8)
Gij wreede! moogt uw minnaars vinden:
Hen, door uw valſche reên, verblinden:
Ik ken den grond van uw beſtaan.
'k Verdoem uw oogmerk: wraak uw ſterkvernischte kunſten:
Verfoeij uw kozerij en gunſten,
Die weelde voên en eigenwaan!

Schenkt

Schenkt vrolijk, ſchenkt gerust, Bataven!
Uw liefde en achting aan der deugd en Kunstenvriend!
Men geev' gewillig lof, aan hem die lof verdiend:
Maar doem de vleijerij, als 't merk van vulge ſlaaven.
Ontwijkt haar Dienaars: ſlinksch verraad,
Geveinsde Trouw en Eigenbaat;
Die 't recht der Vriendſchap ſnood verbreeken. —
Oprechtheid blijv' het doel; de ſteun der Maatſchappij!
Ach! dat ze ons allen toetsſteen zij,
Om zo te handlen als wij ſpreeken!

M. v. D.

AANTEKENINGEN.

(1) Ik heb de verdere kentekenen, van het Zinnenbeeld der Vleijerij, namelijk een *Blaasbalg*, een *Camelion*, een *Touw*, enz. weêgelaaten: eensdeels, om dat die mijn dichtvertrek maar benaauwd zouden hebben; en ik 'er even zo min, als DIOGENES, opgeſteld ben, om prullen in mijn Ton te hebben. Ten anderen, zou 'er nog een hevig Pleitgeding kunnen ontſtaan, of men, volgens PIERIUS *Lib.* XII. *Cap.* 2, een *Ezel* of een *Hert*, in de plaatſe van het *Kamelion* onder de Geleijgeesten der Vleijerij zou moeten tellen. Dan, nadien ik een liefhebber van rust en vreede ben, en het gezelſchap van den zeer aanzienlijken Heer *Langoor*, mij gantsch niet vleit: en het boven dien zeker is, dat zijn gebulk, mij mogelijk al te ras zou overtuigd hebben, dat ik wat te veel naar hem geleek, wanneer ik zijne Patrones, de Vleijerij, in zijn bijzijn, voor de Dichtkunst wilde aanzien: zo heb ik met reden alle die beesten 'er buiten gehouden: daar het weêrſchijnend kleed en de Luit, de dubbelhartigheid en het zoet gevleij betekenende; genoegzaam voldoende merken zijn, om haar te kennen. Men voege haar tweetal aangezichten hier bij; waar van het eerſte als vriendelijk, bij haare aankomst; maar het laatſte als afſchuwlijk, bij haar vertrek, omſchreven word. Ook hier, wijst de natuur der zaake, het ſpoor!

(2) Denkelijk, bedoelt zij Gen. III: 5. —— Nadien zij haar eigen lof bazuint, zo is zij zomtijds wat ſterk! En wie zou zich zelven, in zulk eene gelegenheid, verachten. Genoeg echter, wanneer men opmerkt, dat haare redenen dikmaals eene *Ironie* op zich zelven zijn.

(3) De Geestvermogens der kindren te dwingen, na een Plan dat wij menſchen vormen! —— welk een taal! en echter ziet men dit indedaad!

(4)

(4) ANTONIUS wierdt te *Athene*, onder den tijtel en kleeding van BACCHUS ingehaald, bij welke gelegenheid, de Burgers hunne vleijerij zo vér dreeven, dat zij voor den gewaanden Wijngod op hunne aangezichten vielen, hem verzoekende; dat hij met MINERVA, de beſchermgodin van *Athene*, wilde hûwen. Welke Vleijerij ANTONIUS ſtrafte, door dit aan te neemen, doch tevens duizend Talenten, tot een Huwlijksgifte der Godin te eisſchen. „ *Uw Vader* JUPITER, zeide een der Athe„ neren, *begeerde geen goud met uwe moeder* SEMELE. *'t Is* „ *waar*, antwoordde ANTONIUS, maar JUPITER *was rijk, en* „ *ik heb geld van nooden.* Dus moesten de Talenten er zijn, — maar de ſchimpſchriften kwamen meê. Men zie PLUTARCHUS in *Antonius.*

(5) GERMANICUS ging vermomd door zijne krijgsbenden, om hun oordeel, wegens hem, te hooren.

(6) ACHILLES is meer, VALCOUR minder bekend. De laatſte is een wulpsch Fransch Officier, in het Treurſpel: *de Deſerteur* van MERCIER.

(7) Twee tegenſtrijdige Karakters, in bijzondere Tooneelſpelen van dien naam.

(8) Zie *Aantek.* 1.

DE AVOND

AAN

JULIA.

't Is weêr avond Julia!
Wederom een dag verbij.
Wéderom een ſtapjen nader,
Aan het huis van onzen vader;
Ieder dagjen nadren wij.
Ieder dagjen, — ja, o ja!
't Is weêr avond Julia.

Weêr een dag mijn Julia!
Slaat uw hart nog zó verheugd?...
Ik mogt mijn beſtemming voelen,
Julia Gods eer bedoelen.
Julia, ik ſchrei van vreugd!...
Dag, ik denk u juichend na.
Weêr een dag mijn Julia!

Weêr een dag mijn Julia!
Wat gevoel van de eeuwigheid!...
Vliegt in 't *Niet*, gij dagen, jaaren!
'k Zie twee oogjens vonklend ſtaaren,
Op de plaats die ons verbeid;
En ik zie haar, ja o ja!
Weêr een dag mijn Julia!

't Is weêr avond Julia!
Alles duikt in 't treurig zwart.
Wij zien 't eeuwig zonlicht blinken,
Laat de zon aan 't westen zinken,
't Eeuwig licht wijkt nooit van 't hart.
Nooit wijkt onze min, mijn Gaé!
Welk een avond Julia!

't Is weêr avond Julia!
't Zagte rustbed wagt ons af.
Gezellin van 't lieve leeven!
Na dat wij den doodſnik geven,
Slapen wij gerust in 't graf.
Na 't ontwaken, ja o ja!
Komt geen avond Julia!

B. Bosch.

Diemen, den 19den van Oogstmaand 1785.

HOUT

HOUT WANDELING.

Beminde zanger! lust van 't hout!
Zijt ge ook al onze vrind?
o Ja! gij zijt de vreugd van 't woud,
Maar ook van 't hart dat mint:
Gij zijt ook onze vrind
Dit voelen we, als ge uw tovertoon,
Uw lentelied begint.

De lucht is fris, de wind is guur;
Maar eeuwig, eeuwig gloeit
De boezem, die door 't liefdevuur;
Van wellust overvloeit. —
Wij, door de min gegloeit,
Wij hooren 't met verrukking aan
Wanneer uw zanglust groeit.

In 't vorig lieve lentſaizoen,
Getroffen door de min,
Toen traden wij dit heilig groen,
Zo rijk van ſchaduw in:
O Zaligheid der min!
Wij traden 't ſomber dennewoud,
Als waar 't een' hemel in.

't

't Was alles ſtil rondom ons heen,
Alleen uw lieve taal,
Vertederde onze tederheên,
Beminde Nachtegaal!
't Was of gij met uw taal,
De ſchoonheid van den echt bezongt,
Waar op ik heden praal.

Gelukkig, wien een teder hart
In zijnen boezem klopt; ——
Gelukkig als de liefdeſmart
Dien boezem overkropt; ——
De deugd, die in zijn harte klopt,
Heeft, voor al 't woelig aardsvermaak,
Dien jeugdling 't oor geſtopt.

Wanneer men voor een minnaar blaakt,
Waar 't oog een gade in ziet,
Dan is 't bezit, waar naar men haakt,
Die Gade en anders niet;
Waar 't oog ons heil in ziet
Tot dat men al den wellust kent,
Die zuivre liefde biedt.

Twee lentens zijn 'er voort gegleên,
Dat mij een gouden ſchicht,
Drong door den jongen boezem heen,
Mij weêrblonk voor 't gezigt. ——
ô Welk een ſchoonen ſchicht!
Voorzeker had de hemel, dien
Op uwe borst gericht.

Mijn dierbre Gade! in uwe borst
Gevoeldet ge al zijn gloed,
Èn eer ge 't mij ontdekken dorst,
Had reeds uw hart gebloed,
Gevoeldet ge al zijn gloed; —
Dan — werd er immer ed'ler wond,
Met ed'ler vreugd geboet?

't Verlangen ſchetſte in 't blij verſchiet,
Een hemel van geneugt;
Het duizendst deel vermeld zij niet,
Der ware huwlijksvreugd. ——
Wat ſmaakten we al geneugt,
Zinds gij mij wierd ten lotgenoot,
O leven van mijn jeugd!

Nu

Nu ſcheppen onze boezems lucht,
Nu juichen we in ons lot;
En, werd er menig tedre zucht,
Van hier gevoerd naar God; —
Nu juichen we in ons lot.
Zing dan, beminde zanger, zing,
Van al ons heilgenot.

Gij zaagt wel eens een vuurgen traan,
De tolk van 't lijdend hart,
In onze aanbiddende oogen ſtaan, —
Verſtond ge ook onze ſmart,
O lust van 't minnend hart!
Dan zongt gij ons een wellust in,
Die alle wellust tart.

De zon, die door de wolken boort,
Belooft een ſchooner dag;
Het windjen fladdert luchtig voort,
Maar zwoeler dan het plag;
Wie leeft er ſchooner dag,
Dan ik, die 't licht der huwlijkszon,
Voor mij verrijzen zag?

Neen

Neen, dierbre Gade! neen 'k vergeet
Dat uurtjen nimmermeer;
Toen deeden wij den ſchoonſten eed,
Voor 't oog der Godheid weêr,
Zoo ſchoon gelijk weleer. ——
Mijn dierbre — gij mijn Echtgenoot!
Geen wenschjen ken ik meer.

Nu niet alleen voor u, o God!
Ook voor 't heeläl verëend! ——
Bewondren wij 't beminlijk lot,
Ons door uw gunst verleend,
Ja, gij hebt ons verëend!
Zou dan ons oog een traan ontvliên,
Die 't niet van wellust weent?

Het bloempjen dat zo lief ontluikt,
Mijn Gade! voor uw' voet;
Het vischjen dat daar ginder duikt,
En ſparteld in den vloed,
Verblijden ons gemoed ——
Waar onzen voetſtap de aarde drukt,
Aêmt alles —— God is goed.

Dit

Dit ademt ieder oogenblik,
't Welk op de aanwezenheid,
Waarin ik nu mijn ziel verkwik,
De hoogſte gunst verſpreid —
En, als mijn ziel van de aarde ſcheidt,
Dan zij die gunst haar jongſten ſnik,
Haar lied voor de eeuwigheid!

's 't door u alleen, mijn Gade!
Zo dees boezem vreugd geniet,
Billijk dan, dat zich die vreugde
Weêr in d'uwen overgiet:
Zou mij wellust, wellust wezen,
Die mij uwe hand niet boodt?
Neen, de lente heeft niets ſtreelends,
't Lied der Voglen niets verrukkends,
Zonder u, mijn Lotgenoot!

M. P. E.

18 *Junij* 1785.

EZELIUS.

Baron ALCEST, had, bij zijn ſchatten,
Die zijn Paleis naauw kon bevatten,
Een trouwe, vreedzaame Ezelin:
Een Ezelin die hij waardeerde,
Die niets, dan menschlijkheid, ontbeerde:
In 't kort, VOLMAAKT naar zijnen zin.

Die Ezelin werdt eindlijk zwanger,
En wagtte met de klucht niet langer
Dan op het eind' van Martius;
Toen zij een jongen Ezel baarde,
Dien Heer Baron tot zoon verklaarde,
En noemde hem, EZELIUS.

EZELIUS, nog in de rokken,
Wierdt tot iets groots reeds opgetrokken,
En de ed'le Wijsheid toegewijdt:
Hij dronk en at, met melk en pappen,
Alreeds den kern der Wetenſchappen
In zijnen eerſten levenstijd.

Hij

Hij leerde teek'nen, ſchrijven, leezen,
En alles wat van nut kon wezen;
Baron ontzag geen moeite of Geld:
Ja 't wicht kreeg naauwlijks vatbaarheden
Of wierdt, ter vorming zijner zeden,
Weldra op 't Franſche School beſteld.

Na hier gemaakte vorderingen,
Moest hij naar de verlauwrieren dingen,
Die 't Hooge School verwerven doet.
Hier leerde hij de vreemde taalen,
En, hoe men in de Rechterzaalen,
Gerechtigheid bewaaren moet.

Ezelius, in zes paar jaaren,
Wist alles hier zo ſchoon te klaaren,
Dat hij, tot vreugd van Heer Baron,
Zelfs met den Kap moest promoveren:
ô Wonder! wie zou durven zweeren
Dat ooit een Ezel Rechten kon.

Elk roemde Ezelius vermogen
Als 't wonder in der volkren oogen,
Als d'eer van 't ondermaansch geſlacht.
Hij moet, hij zal zijn roem volmaken,
En werdt, om voor het recht te waaken,
Met glans ter raadzaale ingebracht.

Triomf! nu wordt het recht beveiligd
't Is aan zijn vitſpraak toegeheiligd;
Leander, een dóór eerlijk man,
Was fel vervolgd, was zwaar beledigd;
Zijn zaak zo bijſter ſlegt verdedigd,
Dat Hij alleen hem helpen kan.

Ezelius zal vonnis wijzen:
Men hoord alom zijn doorzicht prijzen,
Het onrecht ſidderd voor zijn' moed:
Elk ſtaat verbaast en opgetoogen,
Waarom? —— de Rechter wrijft zijne oogen,
En bulkt.... gelijk een Ezel doet.

M. Nieuwenhuyzen.

AAN

AAN DORIS.

Wanneer de Nacht de duisterheid
Op 't halve rond der aarde ſpreidt,
Wanneer de ſombre ſtilte een voelend hart doet beeven,
Wanneer Natuur als ſlaapt; geen ſchepſel ſchijnt te leeven,
Wanneer het luiſt'rend oor niets dan een hol gehuil
Van 't roofgedierte hoort, of 't krasſen van den Uil,
Of, in het ver verſchiet, de woeste zee hoort klotſen
Op het weêrbarſtig ſtrand, of de akelig ruuwe rotſen;
Ga, Doris, dan met mij, naar 't ſomber ruisſend woud
Daar al wat ſchrik verwekt, haar ſtillen zetel houdt;
Daar nu eens door het loof, dan door de grootſche dreeven,
De bleeke ſchimmen van verſtorven vrienden zweeven,
Daar ſtilte en duisterheid den ſchrik des nachts vergroot,
En 't hart een denkbeeld maakt van den aanſtaanden Dood.
En vraag dan, aan u zelf, indien ge u durft verkloeken,
„Mijn ziel, is 't hier de plaats om ſpelden op te zoeken."

DENZELVEN.

PUNTDICHTEN

(*Uit* J. P. MILLERS, *Historischmoraliſche Schilderingen*, Eerſter Theil. P. 845.)

Op den Vrijheer VON WOLF.

God ſprak: Het zonlicht zij! en de aard viel in 't gezicht;
God ſprak: WOLF zij! en 't wierdt in alle zielen Licht.

EMIL.

Men zegt: EMIL. zal haast met DORILLA trouwen;
Een bruid op wiens gelaat de ſchoonheid is geprent:
Zij is van adlijk bloed, de ſchranderſte der Vrouwen:
Haar deugd alleen was nooit bekend.

ALKANDER.

Ei zie, die List is gansch niet mis:
ALKANDER wil onnozel zijn, om dat zijn ziel onnozel is.
DENZELVEN.

OP

OP EEN SLEGTEN ARTS.

Sta wandelaar en lees met luſt
Wie onder dezen Grafzerk rust:
Hier ligt Heer Doctor GROOTENOOD —
Met Hem rust krankheid en de Dood.

HET SPEELGOED

Het Kind zal ſteeds met Poppen ſpeelen:
De Jongling zal een ſchoonheid ſtreelen:
De zucht naar roem vervoerd den Held:
De ſtramme Grijsaart wroet om geld:
Wie zou, bij die verſcheiden driften.
Zijn waar geluk van 't ſchijngoed ſchiften?
Hij, die de Schoonheid, Roem en 't Goud
Voor Poppen der volwasſ'nen houdt.

DENZELVEN.

DE WOEKERAAR.

De Woekeraar ALPIN bezoekt de Kerk altijd,
En weet gij wel waarom? met d'allergrootſten vlijt
Zoekt hij een middel, om, door huichelachtig liegen,
In 't vord'ren zijner ziel, den Duivel te bedriegen.

DE JONGE HEER IN DEN KRIJG.

ALKANDER gaat in 't veld en geeft aan Elizinde
Met traanen in 't gezicht, zijn hart tot onderpand.
De vijand koomt; de woede ontvlamt met d'oorlogsbrand.
Fluks vliegt hij weêr te rug en ſpoedt naar zijn Beminde.
Men denkt wellig uit vrees: o neen! maar hem viel bij
Dat in 't Gevegt een hart ſteeds onöntbeerlijk zij.

DENZELVEN.

PIET

PIETER EN BRECHJEN.

„ Hoor BRECHJEN! morgen trouwen wij:"—
Sprak PIETER tot zijn Bruid;
„ Ach! laat ons zorgen, lieve meid!
„ Dat niets de liefde ſtuit.

" o Ja, (ſprak zij) —, mijn waarde PIET!
" Ik ben met van dat Geloof,
" Ons hart blijv' voor kijvagie, twist,
" En bitt're tweedragt doof."

Het Paar vereénde; en, indedaad,
De reine huwlijksband
Bleef onverbreek'lijk vastgeſnoerd: —
De min hieldt heerlijk ſtand!

PIET trouwt zijn Wijf op *Donderdag*;
Des *Vrijdag's* zoent hij BRECH;
Hij klopt haar af op *Zaturdag*,
En jaagt haar *Zondag's* wech.

DENZELVEN.

OP

OP DEN DOOD

VAN DEN HOOG EDEL GEBOOREN
HEER, JONKHEER

JOHAN DERK BARON VAN DER CAPPELLEN TOT DEN POL,

APPELTERN, ALTFORST EN HAGE;
ENZ. ENZ.

Overleden te Zwol den 6den van Zomermaand 1784.

Toen de Eer der Ridderſchap, de Burgervriend CAPPELLEN,
't Gebied der *Vrijheid* wilde in Nederland herſtellen:
Wees hem een Engel zelfs den troon dier ſchoonheid aan.
En, toen hij 't helden oog in de eeuwigheid mogt ſlaan,
Zag hij zich, voor dien troon, van Engelen verzellen.——
Wie eeuwig vrij wil zijn, volg' Neêrlands roem, CAPPELLEN.

Bs. BOSCH.

Diemen
1785.

GRAF-

GRAFSCHRIFT

VOOR DEN HOOG EDEL GEBOOREN
HEER, JONKHEER

JOHAN DERK BARON VAN DER CAPPELLEN TOT DEN POL,

APPELTERN, ALTFORST, EN HAGE;
ENZ. ENZ.

Hier ſlaapt hij, die getrouw voor Neêrlands welzijn waakte;

Des Landmands juk verbrak; der Britten eedbreuk wraakte;

't Verdrukt America de hand van Vriendſchap bood;

Voor recht en Vrijheid ſprak, toen Heerschzucht ſtout beſloot

Den vrijën Batavier in de ijzren boei te knellen:

Hier rust de grootſte held, 's Lands Oogelijn, CAPPELLEN.

H.

GE-

GEBED VAN EEN NOTARIS.

ô! Schepper van 't Heeläl! o! God! vol heil en zeegen,
Die met een alziend' oog op 't menschdom nederziet:
Door wien wij ons begin en voordgang eens verkreegen:
't Mishage uw Majeſteit, 't mishage uw Godheid niet,
Dat ik al knielende met zuchtende gebeden,
ô! Vader! als een kind nu voor uw troon verſchijn;
Daar 't u behaagt heeft mij een weg te doen betreeden
Waar op zo veele vaak te vroeg geſtruikelt zijn:
Laat mij, Alzegenaar! toch nooit mijn plicht vergeeten,
Waaraan ik door een ëed zo plechtig mij verbondt:
Bewaar mij, door uw macht, een altoos blank geweeten,
En ſchenk me ook thans uw hulp, dien 'k eertijds ondervondt.
Laat nooit geen helſche ſchicht van zelfsbelang mij treffen;
Behoed mijn jeugdig hart voor geldzucht of geweld;
Dat ik altoos 't gewigt mag van uw wet bezeffen,
En nooit geen kwaad verdrag door mij worde opgeſteld.
Doe gij de held're zon der waarheid mij beſtraalen;
Beſtuur mijn zwak begrip door wijsheid, liefde en trouw;
Zo zal ik nooit van 't ſpoor der zuivre deugd afdwaalen:
Zo ſterf ik eer, dan ik mijn plicht verzaaken zou.
Laat vrij een Woekeraar mij, als zijn' vijand, vloeken:
Dat een bedrieger mij gelijk een booswigt acht';
Zo ik maar nooit vergeefs bij u mijn troost mag zoeken,
En altoos tot uw eer mijns naastens nut betracht:
Dan laat ik, vergenoegd, al 's waerelds rijkdom vaaren:
Dan zeg ik, welgetroost in alles wat ik lij,
„God is mijn toeverlaat, die zal mij ſteeds bewaaren,"
En dit... heb dank o! Heer! dit doet ge ook heden mij.

's Gravenhage Hs. KUIPERS.
$17\frac{7\text{ m.}}{21\text{ d.}}85.$

TAAL- DICHT- EN LETTERKUNDIG MAGAZIJN.

OVER HET WOORD

TREIL.

Zeer dikwerf heb ik het woord *Treil* gevonden, in de ſpreekwijze *zeil* en *treil* (*a*), maar ook meenigmaal heb ik mij zelven, onder het leezen van dit woord, afgevraagd, wat toch deszelfs betekenis zijn mogt. Eindelijk, na dat mij van eenen kunstvriend na de beduidenis van dit woord gevraagd wierd, en ik hem het antwoord der onkundigen, *ik weet het niet*, geeven moest, bekroop mij de lust, om, zoo ik kon, eens nateſpeuren, wat het toch eigenlijk te kennen gaf: — Ik ſloeg met die begeerte het Woordenboek van

(*a*) Onder andere voorbeelden, waarin men die ſpreekwijze gebezigd ziet, is ook deeze; VONDEL, *Helden Gods*, bl. 25.

. . . . . *al eer men toezagh voort,*
Lagh ZEYL, *en* TREYL, *en mast, en boegſpriet over boord.*

van KILIAAN (*b*) op, doch 't geene ik zogt, vond ik niet; wel had deeze Taalkenner het werkwoord *Treilen* aangetekent, en hetzelve *fune navem trahere*, vertolkt; en dus moest ik hier mede te vreede zijn: — Maar hier door kreeg ik echter omtrent dit woord meerder licht, dan ik te vooren 'er had ingezien, want ik had nu, mijns oordeels, alle redenen, om uit dit aangeſchreeven van KILIAAN te beſluiten, dat *Treil* zou zijn het touw, waar mede het Schip voortgetrokken wierd; — *Zeil* en *Treil* moest dan, volgens mijne meening, het zeil en touwerk van een vaartuig zijn. ———

Schoon ik nu wist wat *Treil* betekende, en de ſpreekwijze *Treil* en *Zeil* verſtond, was ik echter hier mede niet vergenoegd, maar begeerde tevens ook den oorſprong van dit woord te kennen: — En hier toe gaf mij het volgende eenige aanleiding. Toen ik het woord *treilen* bij KILIAAN vond, beloofde mij de Heer VAN HASSELT in zijne Taalkundige aantekeningen, dat ik iets over dit woord zou aantreffen, in de *Aanmerkingen* over de Nederduitſche ſpraak van den Heere FRANS BURMAN, I D. bl. 11 en 12. — Deezen Schrijver nam ik in mijne handen, en zogt de aangeweezen plaats op. — Hier las ik, „ de Geleerden „ tasten dikwils mis, wanneer zij bij giſſing woorden „ van onze taal uit anderen haalen. Dus zegt de Heer „ HUYDECOPER in het zelfde boek, (naamlijk *Proeve* „ van *Taal- en Dichtkunde*, bl. 490.) TO TRAIL *is in het En-*

(*b*) Onder myne Woordenboekſchrijvers, zou KILIAAN, naar mijn dunken, de eenigſte zijn, bij wien ik het kon vinden, doch in deeze mijne gedachte vond ik mij naderhand bedroogen, wijl ik het zelve bij HALMA en KRAMER aantrof.

„ *Engelſche ſleepen, en word gebruikt van al wat langs*
„ *den grond ſleept, en dewijl wij het woord* TREIL *alleen*
„ *in de Zeevaart erkennen, is 't niet onwaarſchijnlijk,*
„ *dat wij het van de Engelſchen ontleend hebben.* —
Nu dacht ik zal deeze Taalkundige mijnen wensch voldoen, en mij de afkomst van dit woord aan de hand geeven, maar voortleezende wierd ik in mijne hoop te loorgeſteld; — Hij merkte maar alleenlijk aan, dat, ſchoon 'er menigvuldige woorden in onze taal zijn, die met Engelſche uitdrukkingen veele overeenkomst hebben, dezelven echter niet van het Engelſche moeten worden afgeleid, naardien die vermaagſchapte woorden, aan eenen en denzelfden oorſprong, het Engelſakſisch, hun aanwezen verſchuldigd zijn (*c*).

Schoon

(*c*) Dit zelfde moet ook gezeid worden omtrent die woorden, die met het Latijn overeenſtemmen, en uit die taal afkomſtig ſchijnen te zijn, dewijl wij eene menigte van woorden met de Latijnen gemeen hebben, die wij beiden uit denzelfden grond hebben opgedelfd, naamlijk uit het oude Celtiſche, enz., gelijk b. v. de woorden *offeren*, en *opbeuren*, en de Latijnſche *offerre*, en *parere*, (*voortbrengen*,) en meer anderen, zie HUID. Pr. v. T. & D. II. d. bl. 467. & 550. en ook WACHTER, *Gloſſ. Germ.* in *voce offer.* — Eene zoortgelijke aanmerking omtrent eenige woorden, die van het Perſiſche niet veel verſchillen, zou dan ook paſſen op de zonderlinge verkiezing van den Heere TUINMAN, die door zijne *fakkel* het duiſtere onzer Nederduitſche Taal trachtte te verlichten, en uit het Hebreeuwſche te verluisteren: — De Geleerde WACHTER, noemt in de voorrede van zijn *Gloſſarium Germanicum*, §. XVII. een groot aantal woorden van dien aart op, die genoomen zijn uit eene andere menigte, hem door den Leipſigſchen,

Schoon ik nu niets anders, dan dit, bij deezen Taalkenner vond, geviel mij niettemin zijne les, en ik kon

Hoogleeraar Clorius, door zijne Geleerdheid in het Oosterſche, den hoogſchatteren dier taal met roem bekend, opgegeeven, als (laaten deeze weinige woorden ſlechts ten voorbeelde ſtrekken,) *dochter*, *filia*, *drug*, *fraus*, *lib*, *labium*, *tonder*, *tonitru*, enz, overeenſtemmende met ons *dochter*, *bedrog*, *lip*, *donder*. —— En betoogt, dat de gemeene oorſprong deezer bijkans gelijkklinkende en overeenkomende woorden te zoeken, en ook te vinden is, in het *Scytisch*: —— Nog klaarer zal men deeze ſtelling beweezen zien, in het geſchrift van *Mullerus*, *de convenientia linguæ Perſicæ cum Germanica*. En zoo is men ook den regten weg bijſter, als men met den Heere W. O. Reitz, in deszelfs *Belgium Græciſſ.* zommige Nederduitſche woorden, die met Griekſche uitdrukkingen in klank en betekenisſe overéénſtemmen, zoo gereedlijk uit de taal der laatſten wil doen afſtammen, dewijl zulke met elkaêr overéénkomende bewoordingen, langs haare afzonderlijke takken uit eenen ſtam ook zijn opgegroeid. —— En dus moet ik mij zelven hier ſtrenglijk berispen, over het geene ik, regtſtrijdig met mijne thands aangenoomen denkwijze, in het *Taal- Dichts- en Letterkundig Kabinet*, IV Deel bl. 144. aanvoerde.

Onder het in ſchrift brengen deezer Giſſing, en over het woord *treil*, ontvang ik het 6de ſtukje van de *Taalkundige Mengelingen*, onder de Zinſpreuk: *Linguæ Patriæ excolendæ amore*; en in dezelve vind ik eene groote lijst van Lapland. ſche en Nederduitſche woorden, die den zelfden klank bijkans hebben, en in betekenisſe niet verſchillen, en dus ook, zonder dat zulks eenige kijf lijdt, aan elkaêr verwant zijn: de verzaamlaar derzelven belooft, in een volgend ſtukje, een breedvoerig onderzoek over de oorzaak der zoo klaarblijklijke vermaagſchappinge

kon ook geenszins het zegel mijner verkiezing' aan des Heeren HUYDECOPERS gisſing' vast hechten, naar dien ik niet geern dien taalregel van den grooten WACHTER, (te vinden in 's mans *Gloſſ. Germ.* pag. 59) wilde uit het oog verliezen; *Origines, quæ domi haberi poſſunt, non debent peti ab exteris.* — Dewijl ik dan, noch bij den Heer BURMAN, noch bij anderen, die ik hier over raadpleegde, zelfs niet bij den grootſten van alle onze taal navorſcheren L. TEN KATE, de afſtamming van dit woord kon gewaar worden, en ik, volgens het boven aangemerkte, deeze gedachte voedde, dat de geboorte van hetzelve, binnen de grenzen onzer Nederduitſche Taal geweest zou zijn; ſpoorde dit alles mij aan, om dan zelf den oorſprong van dit woord, zo ik kon, op te zoeken: Na dat ik mijne denkbeelden, dan op deezen, dan op genen boeg vruchtloos gewend had, kwam mij ten laatſten deeze gisſing het beſte, het een

pinge dier beide taalen mede te deelen: —— Intuſſchen zien wij uit die bij elkaar gebragte woorden, dat 'er in den ſlavoenſchen tak (tot welke het Laplandſche behoort,) die anders met de overige ſpraaktakken van Europa weinig overeenkomst heeft, eene taal gevonden wordt, welke aan de onze, en dus aan allen van den Theutoniſchen Tak, door verwandſchap verknogt is. —— Daar dan de Kimbriſche, (tot welken bij voorbeeld, het Yslandſche moet gebragt worden, waar mede onze Taal zeer veel overeenkomst heeft,) de Theutoniſche, Celtiſche en Slavoenſche takken veele gemeenſchaplijke woorden hebben, moet men hier uit beſluiten, dat dezelven takken zijn van éénen boom, die in het huis van JAFET geplant zal weezen.

eenvoudigſte en ook het aanneemlijkſte voor van alles, 't welk ik tot dat einde overwoogen had — naamlijk, dat het van ons bekend en gebruiklijk woord *trekken*, afgeſproten zou moeten geacht worden: — de klank, en de kracht der betekeniſſe van het woord, waarop men als een voornaam vereiſchte in de afleiding dient acht te geeven, bragten mij niet onaannemlijk tot dit werkwoord. —

De weg, dan, langs welken treil van trekken, *trilje* ſchijnt af te komen, moet mijns dunkens deeze zijn; de Heer TEN KATE, B. II. bl. 69 keerdaar, dat van het veränderde of onveränderde wortelwoord eens werkwoords, door achterzettinge van onzen uitgang *el*, meer zelfſtandige naamwoorden voortſpruiten, en dat dezelven dan de betekenis hebben. — 1. of van een middel, of werktuig van beweeging, als bij voorb. *ſchuffel* van *ſchuiven*, *gordel*, van *gorden*; — 2 of van een onderwerp der beweeginge, of iets door beweeginge voortgebragt, als bij voorb *zetel* van *zitten*, *bundel* van *binden*, enz. — Indien dit nu zoo is, gelijk het zekerlijk in onze taal plaats heeft, is het, dunkt mij, niet buiten allen waarſchijn, dat de ouden, volgens deezen hunnen regel, ook van *trekken* het zelfſtandig woord *trekel*, in de betekeniſſe van het werktuig der trekking', als touw, waar mede men iets voortrekt, inzonderheid van zoo een lijn, waar mede men kleine ſchepen voortrekt, hebben doen afdaalen: dit *trekel* nu kan of terſtond bij deszelfs opkomst, of door het verloop des tijds zeer gemaklijk zamengetrokken zijn in *treil*; — van diergelijke zamentrekkingen *in onze taal*, hebben wij verſcheiden voorbeelden. als van *zijgen komt zegel*,

ge-

velum, èn *zegelen velificare* (*d*), maar dit *zegel* (*e*) en *zegelen* is al zeer vroeg zamengehaald in *zeil*, en *zeilen*: —— van *dwaan*, of *dwaagen* (*f*) *tergere*, ſtamt af *dwagel*, 't welk wij naderhand verkort hebben, door de uitſtootinge der g tot *dweil*, en hier van daan is *dweilen*. —— Van *regen*, en *regenen* hebben de ouden ook door zamentrekking' gemaakt *rein*, *reinen* (*g*) zoo

(*d*) Zie TEN KATE, op *zijg*.

(*e*) Op het woord *Segel*, hij KILIAAN, haalt de Heer VAN HASSELT in zijne *Aantekeningen* dit voorbeeld aan: *heft he ſyn ancker upgewunde, unde dat* SEGEL *gevellet*, Anal. Cl. Matth. Tom. IV. p. 63.

(*f*) Van het oude *dwaan* en *dwaagen* heb ik deeze voorbeelden gevonden: in een oud Roomsch Getijboek bl. 40. Heylighe Godsmoeder Maria / met onze milde bidden DWAET af onze ſonē; —— bij J. v. MAARLAND, *Spiegel Hiſtor.* I D. bl. 80.

Si namen up den conine Sone /
Eñ DWOUGHEN ſine wonde...

En ANNA BYNS, *Geestl. Ref.* bl. 46.

Haeſt u uten ſlape / nu op te ſtane /
Om u cleederen in vlammeheng vloet te DWANE
Op dat ſy mogen werden wit en reene

(*g*) Van dit *reinen*, vind ik deeze twee voorbeelden bij J. VAN MAARLAND, *Sp. Hiſt.* I D. bl. 16. reg. 9. v. bov.

Doe begant REINEN met crachte
Vl. daghe eñ Vl. nachte.

zoo ook van *tegel*, *teil* (*h*) van *pegel*, *peil*, van *pleegen*, *plien* (*i*) enz. Op deeze wijze is *treil*, dunkt mij, een

En I D. bl. 90 reg. v. bov.

Eerſte was / dat REINDE bloet rout /
Daer af adde tſolk pine groot /

Dit *rein*, en *reinen* wordt nog heden onder alle Landfriezen gebezigd, gelijk zij ook *heyl* zeggen voor *hagel*, zie dit uit *Gysbert Japix frieſche Rijmlerije*, bl. 100.

Hy (naamlijk God) *ſchil op dy godleaze* REYNE *litte*,
Fjoer, *ſwerel*, *ſtryck jearn* HEYLLE' *in twierre wyn.*

(*h*) Het woord *teile* voor *tegel* vindt men in onze jongſte overzettinge des Bijbels, 1 Sam. II-14. *Ende hy ſloegh in de* TEYLE, *of in den ketel*, *of in de panne*, *of in den pot*, *al wat de krauwel* (de *haak*, *fuscina*) *op trock*, *dat nam de Prieſter voor Hem.*

(*i*) Van *plien* voor *pleegen* ontmoet men deeze voorbeelden, bij J. v. MAARLAND, *Spiegel Hiſt.* I D. bl. 47. daar het in den zin van *gebruiken* voorkomt.

Eerſt was bonden in dat lant
Scichte / daar men mede ſchiet
Eñ riemen / die men in ſcepe pliet

En bl. 99 van 't zelfde deel, daar het voor *pleegen*, *gewoon zyn*, gebezigt word.

Daer maecten ſi een calf van gonde /
Up dat die Jonge entie oude
In Egypten adden gezien
Dat die liede aldaer plien
Aſpiſe te hibbene ane

Zo

een affpruiteling van *trekken*, *trahere*, en het komt mij voor dat deeze afleiding regelmaatig, natuurlijk, en eenvoudig is. —— Doch met dit alles denk ik 'er wel om, dat een taalkundig Leezer eenige tegenwerpingen op deeze mijne gisſing kan te borde brengen. ——

1. Men zal mij misſchien in de eerſte plaatze voorwerpen, dat men bij geen' eenen ouden ſchrijver, ('t ſpreekt van zelven, dat men het zelve bij geenen nieuwen vinden zal,) het woord *trekel* ontmoet, en dat het hier door niet weinig waarſchijnlijk wordt, dat dit woord nooit in gebruik geweest is: —— Het eerſte deezer tegenwerping' ſtem ik geern toe, vermids ik het woord *trekel* ook nergens heb geleezen, maar dat het tweede uit dat eerſte volgen moet, kan, noch behoef ik, dunkt mij, te ſtellen, en hier voor zullen misſchien deeze mijne redenen eenigzins voldoende zijn:

1. Kan het weezen, dat dit woord reeds zeer lang in onbruik geweest is, en de Ouden hetzelve al vroeg, naa

Zie ook I D. bl. 39. —— En JAN v. HEELV. *Rijmkronijk*, achter HUYD. *Proeve*, uitgegeeven door den Heer F. v. LELYVELD, geplaatst, bl. 495.

Dat hiſe houen dat volc ſet
Om datſi recht na die wet
Elken ſelen doen geſcien
En de ſelue alle Hoceheit plien
Vaſt geleibe in goeden vrede

En zoo vindt men in eene Aantekeninge van den Heere B. HUYDECOPER, op MELIS STOKE, bl. 470 een voorbeeld van de *Vesten plien*, (*pleegen*) dat is *vasten*.

naa dat men het eerst regt begon te bezigen, zamengetrokken hebben in *treil*.

2. Kan de reden, waarom wij dit woord niet ligtlijk in oude geſchriften aantreffen, ook hier in liggen opgewonden, dat 'er weinige oude Schrijvers voor handen zijn, bij welken wij van de Scheepvaart, in welker beſchrijvingen het zelve, volgens zijne betekenis, maar alleenlijk, en dat dan ook nog maar zelden, kan te pas komen, gewaagd vinden.

II. Veelligt oppert men ook wel deeze tweede tegenbedenking, dat, wanneer 'er een zelfſtandig naamwoord, in *el* uitgaande, van het werkwoord *trekken* zou afſtammen; het zelve dan niet *trekel*, maar volgens den aart van het woord *trekkel* moest worden. — Maar hier dunkt mij kan ik op antwoorden, dat deeze gedachte geenen ſteek houdt, maar noodzaaklijk moet uitſcheuren: — Immers indien wij van trekken het zelfſtandig naamwoord *treke* hebben, 't welk oulings voor *tractio*, en ook *ars*, *fallacia* genomen wierd, (*k*) maar

(*k*) Ten voorbeelde kunnen hier verſtrekken deeze twee plaatzen van den Vorst der Nederl. Dichteren VONDEL. *Palam.* bl. 12. daar een der helſche ſpooken, *Siſtijfus* zegt:

Wij zijn t'Ephijzen, daar de menſchen van nijn TREKEN,
En ſchellemſtukken met een groot afgrijzen ſpreeken.

En in den *Brief* aan zijnen afweezenden vriend.

. . . . . *'t hard harte van dien wreeden*
Heeft niet den minſten TREK *der moederlyke zeden.*

maar nu door eene zinlijke netheid onderſcheiden van *trek*, 't welk blootlijk *tractus* te kennen geeft, alleenlijk maar *ars*, *fallacia*, betekent; waarom kan men dan ook van *trekken* geen *trekel* geſmeed, en afgeleid hebben: in deeze ſtelling' of gisſing' vind ik geene de minſte zwarigheid.

Ook laat zich deeze tegen bedenking gemaklijk van kant ſchuiven, als men de bovengemelde les van den Heer TEN KATE naauwkeurigljik in ziet, immers wij leeren uit dezelve, dat in het vormen der zelfſtandige naamwoorden, die in *el* eindigen, die uitgang zoo wel achter het onveranderde worteldeel van een werkwoord, als achter een verandert deel van den wortel, geſteld werdt, en dierhalven, indien van *trekken* een zelfſtandig naamwoord in *el* uitgaande, zou afgeleid worden, kon hetzelve volgens dien regel van TEN KATE zoo wel *trekel*, als *trekkel* weezen, vermids de wortel van het werkwoord is *trek*.

III. Brengt iemand ook ten derden tegen mijne gisſingen deeze gedachte in, dat ik onder mijne voorbeelden, welken ik om de zamentrekking van *trekel* en *treil* te doen aanneemlijk worden, heb aangehaald, zulken bijgebragt moest hebben, daar inzonderheid in aangeweezen wierd, dat de *k* ook uit het midden van een

Waar bij nog gevoegd kan worden, op dat het onderſcheid nog te meer blijke, PIETER VREEDE *Jun*: op de Afbeelding van den roemrijken Dichter JAN DE KRUIF.

. . . . . *Na dat de dood's mans leest*
Reeds zichtbaar had misvormd, wist tekenkunst de TREKKEN
Van zyn gelaat, dus aan het oog op nieuw te ontdekken.

een woord, door zamenhaalinge geſtooten kon worden. —— Deezen ſtem ik toe, dat zoo een begeerd voorbeeld, het gegiste beter zou voldongen hebben; maar ſtel hem tevens voor, of het niet eenige waarſchijnlijkheid heeft, dat, daar de g en de *k* verwante letters zijn, en dikwerf van de ouden, gelijk nu nog van minkundigen in hun geſchrijf geſchiedt, met elkaêr verwisſeld wierden, men oulings ook voor *trekel*, *tregel*, gezeid hebbe; — de verſchillende ſchrijfwijze, die men welêer had, als *klinken*, en *klingen* (*l*), *ſpronk* en *ſprong*, *ſprankel* en *ſprangel*, enz. maaken dit niet onäanneemlijk, en dus zouden de te borde geſtelde voorbeelden, onze giſſingen eenigzins kunnen gegrond maaken.

IV. Voert men nu eindelijk nog aan, als eene vierde tegenwerping, dat, indien wij, wanneer men het woord *treil* uit onze Nederduitſche Taal wenscht afgeleid te zien, het zelve dan met dien omſlag van *trekken* moeten doen afdaalen, —— en indien het werkwoord *to trail*, naar het zeggen van den Heere HUYDECOPER, in het Engelſche *ſleepen* betekent, — het dan veel eenvoudiger en eigenäartiger is, volgens de gedachte van dien Grooten Taalkundigen, het woord *treil* van *to trail* af te leiden. ——

Den zulken moet ik toeſtaan, dat deeze gedachte van den Heere HUYDECOPER wel eenvoudiger, maar daarom juist niet ook waarſchijnlijker, en aanneemlijker is; immers indien men in alle opzigten het eenvoudigſte kiezen wilde, dan zou het ook zekerlijk beter zijn, dat men het woord *zeil*, *velum*, van het Engelsch *Seyle*, 't welk die

(*l*) Zie KILIAAN in *vece*.

die zelfde betekenis hebft (*m*), afkomſtig achtte, en dit toch zal geen' oordeelkundigen Taalkenner behaagen; — deeze tegenwerping kan dan ook, zoo als ik de zaak nog inzie, mij niet van denkbeelden doen veränderen.

Indien *treil* dan van *trekel* afſpruit door zamentrekkinge, beteken̄t het zelve in zijnen eerſten oorſprong een touw, om het eene of andere voort te trekken, en geeft ten tweeden in 't bijzondere te kennen, eene lijn, om een ſchip door 't water te ſleepen: en dus wil *treilen*, het werkwoord hier van afgeleid, 't welk KILIAAN heeft aangeſchreeven in zijn Woordenboek, zoo veel zeggen, als: *een Schip met een touw door het water trekken.* ——

Daar *treil* dan dat middel is, waar mede men, als de wind ongunſtig is, het ſchip door het water trekken moet, —— en *zeil* dat tuig is, 't welk men gebruikt, als men zijn voordeel van den wind hebben kan, om het ſchip ter dier plaatze, werwaarts men wil, te brengen, ligt in de ſpreekwijze *zeil* en *treil*, het denkbeeld van al het voornaamſte, 't welk tot een klein vaartuig behoort, opgeſlooten. Een klein vaartuig toch moet men hier alleenlijk maar in aanmerkinge neemen, en wel zoo een, dat ſlechts in binnelandſche wateren gebruikt wordt, dewijl zoo een touw om het ſchip te trekken op grooter vaartuigen, die de ſtuivende golven eener onöverzienbaare zee doorklieven, van geenen dienſt of nut zijn kan: —— dan daar thands die ſpreekwijze *zeil* en *treil* zoo wel van groote als kleine Scheepen gebezigd werdt, moete men denken, dat deeze

(*m*) Zie KILIAAN in *voce*, en TEN KATE op den wortel *zyg*.

ze benoeming van *treil* ouling naar den aart haarer betekenis, ja eerst gebruikt is van kleine vaartuigen, die nooit in zee ſteeken, maar naderhand door misbruik overgegaan is, om het touwwerk in het algemeen van grooter Scheepen te betekenen; en dus daar dit misbruik in een gebruik verwandeld is, moet men altijd door *zeil* en *treil*, het *zeil* en *touwwerk* van een Schip, hoe groot het ook zijn mooge, waar onder men dan alle touwen, hoe ook genoemd, van het zelve begrijpen kan, verſtaan.

Het bovengedachte werkwoord *treilen*, van dit *treil* afkomſtig, behoort dan, zo onze giſſing niet verwerplijk is, tot die ſoort van werkwoorden, die eene geduurige beweeging te kennen geeven, en bij de Latijnen *verba frequentativa* (*n*) genoemd worden, en betekent dus in zijnen oorſprong eigenlijk iets *geduuriglijk en bij aanhouden trekken*, 't welk zeer eigen is aan een' ſchiptrekker, die bij herhaalde trekken het vaartuig achter zich ſleept. Zoodaanige werkwoorden ontmoeten wij binnen den ruimen kring onzer taal in een groot aantal, gelijk bij voorbeeld *ſchaffelen*, geduuriglijk *ſchuiven*; *druppelen* geduuriglijk *druppen*; *bedelen*, geduuriglijk *bidden*, [van 't oude *beden* (*o*)] *wandelen*, waar voor ook *wan-*

(*n*) Als *clamitare*, *frequenter clamare*; *nexare*, *frequenter nectere*; *pulſare*, *frequenter pellere*; enz.

(*o*) Dat *beden*, *precari*, een oud Werkwoord is blijkt nog uit ons *bede*, *precatie*; van *aanbeden* vind ik dit voorbeeld, *Roomsch getijdeboek*, bl. 33. com laat ons hem aenbeden ende voor Gode nederballen.

wanderen, (*p*) (gelijk voor *ſtaamelen*, *ſtaameren*) geduurigliijk, zich heen en weer *wenden*, *trippelen* geduuriglijk *trappen* (*q*) *kaakelen*, geduuriglijk *kaaken* (*r*) *praaten*,

(*p*) *Wanderen* vindt men zeer dikwerf bij de ouden, zie bij voorb. J. v. MAARLAND, *Sp. Hiſt.* I D. bl. 97.

Mouſes ginc alleene wanderen
Up ten berch dan Synay

wanderen, of *wandelen* ontmoet men ook menigmaal bij hen voor *veränderen*, zie bij voorb. MEL. STOKE *Rijmkr.* oud. uitg. bl. 60.

Olout wandelde doe zyn moet
Ende wart verbaert ouer ſeere

(*q*) De Taal- en Dichtkundige Bijdraagers, I D. bl. 4. Leiden van dit woord *kakelen*, door zamentrekkinge af, het werkwoord *kallen*, maar, naardien dit *kallen*, volgens KILIAAN, *loqui*, *fermocinari*, te kennen geeft; gelijk de Heer VAN HASSELT dit in zijne aantekeningen uit voorbeelden bewijst, en het zelve ook uit dit voorbeeld blijkt, *Roomſche Byencorf*, van S. ALDEGONDE, *opdragt.* bl. 6. *Uwe neerſtigheydt, uwe yver, uwe Nieuwe Biſchoppen heeft onſen Alder ghenaedichſten koninck alſoo wel* BECALT, *ende overredet, dat ſyne Majeſteyt vele liever* enz. Schijnt het mij toe dat het een oud oorſpronglijk woord is, wijl het in zijne betekenisſe van *kakelen*, dat eigenlijk een *los geſnap* en *geſchreeuw uiten* betekent, wat al te verre afwijkt.

(*r*) Dat *kaaken*, (*praaten*) in het gebruik moet geweest zijn, blijkt uit het geene ik aantref, bij BREDEROO, *Jerol.*

Want 't is ſulcken kaekſter, *ſulcken ſnapſter, zy zwygt niet een beet.*
Ja deynck ick, ſoo ſlacht ſy jou. . . . . . .

En

ten, *wippelen*, geduuriglijk *wippen*, *handelen* geduuriglijk *in handen neemen* of *handen* (*s*) *nestelen* geduuriglijk *nesten*, (op het *nest zitten*), en meer anderen. —— Alle deeze werkwoorden zijn afkomſtig van hunne zelfſtandige naamwoorden, als *ſchoffel*, *druppel*, *bedel*, *wandel*, *trippel*, *kakel*, *wippel*, *handel*, *nestel*, en deeze zelfſtandige naamwoorden, waar van ſommigen nog in weezen en anderen reeds verlooren, en uit het gebruik zijn, moeten weêr afgeleid worden van oorſpronglijke werkwoorden, als *ſchuiven*, *druppen* enz. volgens den gemelden Regel van TEN KATE, B. II. bl. 69. —— Deeze afleiding is zoo natuurlijk, dat men, wanneer alles regt ingezien wordt, over dezelve regelmaatigheid moet verwonderd ſtaan: —— neem eens bij voorbeeld het woord *ſchoffelen*, —— van *ſchuiven* komt *ſchuiffel*, en om des goeden klanks wil *ſchoffel*, een werktuig om iets *voort te ſchuiven*, van dit *ſchoffel* ſtamt weêr af *ſchoffelen*, eigenlijk dat werktuig gebruiken, maar, dewijl men, wanneer men het zelve bezigt, eene geduurige voordſchuiving veroorzaakt, betekent *ſchoffelen*, *dikwerf* en *aanhoudendlijk ſchuiven*, en zoo is deeze regelmaatigheid en eigenaartigheid ook in ons *trekken*, *trekel*, *treil*, en *treilen*, en in alle andere werkwoorden van dat

En bij VONDEL in deszelfs *Hekeldichten*, bl. 33.

Maar ſnatert hy te veel, hy is gelyk een aaxter,
En moeilyk voor 't gezin, gelyk een vuile kaaxter.

(*s*) Dat *handen* een oud werkwoord is, blijkt uit deszelfs afkomelingen, en uit KILIAAN die het overzet, *mauni commodum eſſe*, ook zegt men nog, *het handt mij*, voor *mihi convenit*.

dat ſlag op te merken: —— dit eene voorbeeld in het groote vak onzer ſierlijke moederſpraak, ſtrekke dan ten bewijze, dat wij in onze taal woorden aantreffen, die in zinrijkheid, eigenaartigheid, weêrgalooze kracht, en juiſte beduidenisſe, de uitdrukkingen der fraaiſte taalen kunnen op de zijde treeden, zo niet voorbij ſtreeven. ——

Zie daar, Leezer! eenige gisſingen over het woord Treil: —— als eene bondiglijk beweezen ſtelling, wil ik het bovengeſchreeven niet aangeeven; behaagen dezelven aan eenige liefhebberen onzer taal, 't zal mij aangenaam, en genoeg zijn, en mishaagenze den meerkundigen, men wijze ons dan een beter ſpoor aan, en ik zal te vreede weezen.

E. S. D. G.

17 $\frac{10}{11}$85.

HET VERBAND TUSSCHEN DE RECHTSGELEERDHEID EN DEN KOOPHANDEL:

DOOR

MR. CORNELIS WILLEM DECKER,

Advocaat en Notaris te Amſteldam.

De vermaarde CICERO heeft, in zijnen tijd, reeds aangemerkt, dat 'er een verwonderlijk Verband tusſchen de zaaken en Wetenſchappen beſtaat; zo dat dezelven onderling verknogt zijn. Een verband, waar van de ontdekking aan alle Wijsgeeren, altijd bijzonder aangenaam is. Welke treffelijke betoogingen zijn 'er niet gedaan over het verband tusſchen de Wis- en Natuurkunde; tusſchen de Dicht- en Zangkunde, van dat der Godgeleerdheid en Wijsbegeerte; en van dezen weder met Historie- Taal- en Oudheidkennis? Doch hoe uitmuntend deze en dergelijke onderwerpen ook meermaals behandeld zijn geworden, tot nog toe, immers voor zo verre ik weet, is door de Geleerden weinig gemeld wegens het *verband, dat 'er tusſchen de Rechtsgeleerdheid en den Koophandel is.* —

Niet dat ik wil zeggen, dat men niet zou hebben bemerkt, hoe de Rechtsgeleerdheid tot bevorderinge en bloei van den Koophandel verſtrekt; daar de grond van Hollandsch Koophandel, voor zo verre die aan de beſchikte oorzaaken mag en moet worden toegekend, voornamelijk heeft beſtaan; in de wijze maatregelen, welken, zo tot oprichting als uitbreiding van den Handel, Zeevaart en Visſcherij, gevoegd bij eene onpartijdige Rechtsoëffening door de Vaderlandlievende Beſtuurers van de-

dezen vrijen Staat, zijn genomen, vastgeſteld en gehandhaafd, als waar door vreemdelingen zelfs zijn uitgelokt geworden, om in deze waterachtige landen derzelver goederen, naarſtigheid en kunde overtebrengen; en daar door onzen Handel te helpen uitbreiden en te bevorderen. Ja, daar in andere landen, de Souverainen 'er op uit waren, om zich van den noesten vlijt en arbeid des Koopmans te verrijken, door knevelarijen; trachtten onze Regeerers integendeel de ſchatten der Kooplieden op allerhande gepaste wijzen te beveiligen; onder anderen ook bijzonder met de oprichting der Wisſelbank hier ter Stede: een Bolwerk van credit, zo wel als een groot gemak voor de Handelaars, voorwaar eene handelwijze zo treffelijk als voordeelig! die ook door laatere verlichte Vorſten, en andere Natien, te recht is nagevolgd; door welke navolging echter ook den bloei onzer Fabrieken merkelijk is verminderd geworden: indedaad een onbetwisbaar doch droevig bewijs van het gezegden, (*a*) want ook die wijze Maatregelen en Wetten onzer Overigheid zijn tevens de zuilen onzer burgerlijke vrijheid in het gemeen, en van den Koophandel in het bijzonder, het zij van die Handel, welke uit gebrek van het noodige tot het dierlijke leven geſchied, of wel van die, welke om winst gedreeven wordt.

Hoe veele redenen hebben wij dus niet, om de naauwe betrekking die tusſchen den Koophandel en de Rechts-

(*a*) Men zie vooral de Geleerde en treffelijke Redenvoering, van Profr. H. C. Cras, in het Fransch onder den titel: „ *La ſageſſe du ſouverain dans les moiens de rendre le com-* „ *merce floriſant.*"

Rechtsgeleerdheid plaats heeft, niet alleen in het algemeen, maar voornamelijk in de bijzondere deelen, of takken nader te kennen; ten einde daar uit voor ons zelven, die nuttige gevolgen afteleiden, welkers toepasſinge ons daaglijks te ſtaade komen en bervorderlijk zijn kan. —

Ik vertrouw derhalven, de Leezers van dit Vaderlandsch Werk geen ondienst te zullen doen, met eene verhandeling, over het *verband tusſchen de Rechtsgeleerdheid en den Koophandel.*

Vooraf echter moet ik aanmerken, dat het naauwe perk van mijn Plan niet toelaat, om dit onderwerp in alle deszelfs uitgeſtrektheid te behandelen, als daar is, het wijze Staatsbeſtuur binnen en buitens lands, alle de contracten en verbintenisſen, mitsgaders de Wetten op den Handel toepasſelijk, met de verſchillen over derzelver uitlegging en begrip, in bijzondere gevallen gereezen; — eene Taak, welke gedeeltelijk elders treffelijk is verricht, (*b*) zo dat ik thans, met weinige voorbeelden, bijzonder uit het Burgerrecht, aan te haalen, vertrouw te zullen kunnen voldoen. —

Bij de beſchouwing nu van het verband, tusſchen de Rechtsgeleerdheid en den Koophandel, doet zich terſtond eene bedenking op, te weeten: zoude het thans, nu dezelfde onpartijdige rechtsoëffening en wijze maatregelen, ook bij andere Volken wordt beſpeurd, die bij ons plaats hebben, niet geſchikter en nuttiger zijn, ingevalle de Koophandel buiten alle betrekking van de Rechts-

(*b*) Men zie de reeds aangehaalde *Redevoering*, *le Long*, *Koophandel van Amſt. enz.*

Rechtsgeleerdheid wierdt gehoudén en aangemerkt: anderzints wordt een Koopman maar verhindert zommige zaaken en handelingen te onderneemen, waar door hij dadelijk bevoordeelt kan worden: de Burgerwetten, in 't ſtuk van Negotie, doen toch niets anders, dan de natuurlijke Vrijheid van Commercie bepaalen, en de Handel moet aan geene banden gelegt worden. Een Koopman moet vrij zijn! Ik beken dat dit volgens zommigen met het algemeene denkbeeld van *Vrijheid* zeer wel ſchijnt te ſtrooken. De Vrijheid houd men toch, in 't gemeen, voor *een vermogen om te doen en te laaten, het geen men goedvind of dienſtig acht*: niet alleen een vermogen dat de *perſoon* zelv' betreft, maar zich ook tot *zaaken* uitſtrekt, om die te wijzigen, op zodanige wijze als men wil; maar men herinnere zich, dat eene volſtrekte vrijheid, zonder hindernis of gebrek, een der edelſte eigenſchappen van de *eſſentie* van het Opperwezen uitmaakt, tot welke volmaaktheden wij, ſtervelingen, niet kunnen geraaken. Het Opperwezen kan, ja moet zodanig vrij zijn, dewijl Het zich zelven tot een wet is, maar wij zijn beſtemd wetten op te volgen, die ons tot een gelukkiger levenſtand zijn en worden voorgeſchreeven; zo dat het wel waar is, dat de redelijke wezens voor *Recht* en *Verpligting* vatbaar zijn, maar onze *dwaaling* in beiden bewijst van zelfs, hoe nuttig en noodig ons de wetten zijn, welke onze verplichtingen regelen. Hier bij komt, dat de Eigenliefde en zorge voor ons bijzonder belang, althans in het ſtuk van Commercie, zeer dikwils ons het bijzonder voordeel boven het algemeene zoude doen verkiezen, want hoe zeer toch het behoud van het Vaderland ons allen ter harte gaan moet, even als het

behoud van een ſchip het gemeene werk der ſchepelingen uitmaakt; zo blijkt toch zeer zeker uit de ondervinding, dat deze gewigtige theoretiſche ſtelling, alſchoon reeds wel door PERICLES, CICERO, en DION CASSIUS aangedrongen, ja door JUSTINIANUS met een Wet bekragtigd; in de practijck, onder de menſchen en leden eener ſtaat, zeldzaam gevonden word. Wie weet niet dat wel eens Kooplieden, die Steunpilaaren van dit ons Gemeenebest, onderwijl dat de Oppermacht bezig was haare kragten aan te wenden tot afbreuk van den vijand, zelv' de Oorlogs-amunitie, op eene listige wijze, den vijand toegezonden hebben? wat zoude dus dezen niet beſtaan en onderneemen, ingevalle de Rechtsgeleerdheid haaren invloed op den Handel niet meer gevoelen deed? zouden List en Bedrog, ja de Onrechtvaardigheid zelven, niet het ganſche Gemeenebest, en dus ook den Handel verwoesten! wie kent niet de kwaade trouw, die den waggelenden Handel daaglijks ondermijnt; door ſlegter goederen te leveren dan verkogt zijn; door waaren te vervalſchen; in buitenlandſche fabrieken en huizen van Negotie deel te neemen; het geld naar buitenlandsch te helpen brengen, en papier in deszelfs plaatze te neemen; en daar door het land ſchrikkelijk te benadeelen om zijn bijzonder voordeel; onkundigen door eenen onmaatigen winzucht, een allerönredelijkſten koopſchat of proviſie te doen betaalen; zijne verbintenisſen niet op te volgen; op eene ſlinkſe wijze banqueroet te ſpeelen, enz. Laat het dan ook de bede van de verſtandige Handelaaren, zo wel als der Wijsgeeren zijn: *dat de Regtvaardigheid bloeije, op dat de Waereld niet vergaa!*

Wie erkent, dat het *vertrouwen* in den Handel plaatſe moet

moet hebben, en daar bij nagaat, dat niet zo zeer den aanleg der Romeinſche Burgten, en Koornſchuuren in deze landen, of de bekende graft van DRUSUS, maar veel eer de alomberoemde trouw en braafheid onzer voorzaaten, de grootmoedige Romeinen, en overrijnſche Germaanen hebben uitgelokt, om met dezelven Koophandel te oeffenen; dat dit vertrouwen dus van ouds de grondſlag is, waar op de genegenheid der buitenlanders, om met ons te handelen, rust. Wie hier bij nu eindelijk wil overweegen de order, ſchoonheid en 't genoegen welke door de Inſtandhouding van 't vertrouwen worden aangebragt, zal niet wenſchen dat de *Rechtsgeleerdheid* tot ſteun van den Handel blijve: daar zij de goede trouw handhaaft, en alle valschheid weerd; zelfs de gevoelens, welken de goede trouw zouden uitroeijen, belet zij de overhand te krijgen. Zij weet dat de ſecte der Epicuristen, welke na het bederven van de Grieken, op den geest der Romeinen invloed begonnen te krijgen, derzelver harten en ſtaat tevens bedorven heeft. Waare ons plan niet bepaald, wij zouden dit met de verhaalen van POLYBIUS en PLUTARCHUS kunnen opheldéren. Ja de braave Romein, te vooren aan zijn woord en Eed gekluisterd; wierd den meinëedigen Griek gelijk! ——

Maar laat ons het verband tuſschen de Rechtsgeleerdheid en den Koophandel, naar ons beſtek, van wat nader bij beſchouwen.

Voor eerst komen ons te vooren de conventien of overeenkomſten, buiten welken geen Handel gedreeven kan worden. Hoe treffelijk is niet ten dezen opzichten bij de wetten bepaald, welke perſoonen dezelven kunnen aangaan; dat dezelven voorbedachr en vrijwil-

lig moeten geſchieden; en dat zij eene redelijke oorzaak moeten bevatten. Men ſtelle deze en andere bepaalingen eens ter zijde, zal dan niet een onkundige, of door den drank bedwelmden, ten eenemaalen zijn blootgeſteld, om door een verbijsterde overeenkomst, alle zijne tijdelijke welvaard in eens kwijt te worden?

Zal niet eene bloote boerterij voor eene weezenlijke toezegging kunnen gehouden worden? Zo het rechtkundige onderzoek, omtrent de Eigenſchap der woorden, en gepaste gisſingen van den wille komt op te houden, bij voorbeeld, in medeſchuld of borgtogt, wanneer men, zonder wille om borg te wezen, tegens een ander zeide, het geld dat N. u ſchuldig is, zal u wel geworden, en deze daar uit eene verbindtenis wilde afleiden; of wanneer men, gevraagd om voor *Penningen* borg te zijn, geantwoord had, voor *Tarwe*.

Ja, ik twijfel geenzins of het zoude, onaangezien den blaam, die men gewoon is de Rechtsgeleerden op te leggen van de twistgedingen te vermenigvuldigen, zonder derzelver wetenſchap nog veel erger daar mede geſteld zijn; letten wij eens op het Contract van *Koop en Verkoop*; hoe juist is de bepaaling der Rechtsgeleerdheid, dat een koop dan *volkomen* is, wanneer partijen, wegens de *zaak* en *prijs* volkomen *eens zijn*; uit welke volkomenheid zij afleid, dat de kooper dan recht heeft tot uitlevering van het verkogte, en de verkooper weder tot voldoening der Koopſchat; maar dat de koop en verkoop *voltrokken* is, dan wanneer de zaak geleeverd, en de prijs voldaan is; uit welke voltrekking zij de verpligting tot vrijwaaring heeft afgeleid.

Niets is voorts tusſchen de Kooplieden algemeener, dan een koop en verkoop te ſluiten *op voorwaarden*, bij

bij voorbeeld *na behouden aankomst van een ſchip* enz. Ondertusſchen gebeurt het, dat het ſchip, na een gedeelte der Reize te hebben afgelegd, na het bergen van zommige Koopmanſchappen verongelukt, en dan wordt gevraagd: of het geborgene gedeelte als verkogt goed aangemerkt, aangeſtaan en betaald moet worden? Allertoepaſſelijkst is daarop dan de regel van het Recht, dat zo dikwils nog iets ter vervulling der voorwaarde overblijft, geächt word niets gedaan te zijn; dat wanneer iets word opgeſchort tot een toekomende gebeurtenis, 't zelve werd verſtaan, onder voorwaarden te zijn aangegaan, en dat dus de koop te niet zijn, men dien volgende de betaaling der Koopſchat, *pro rato* van dat geborgene, niet verſchuldigd is. Geheel anders is het met eene Bodemarij, wisſel op goederen, welke gedeeltens behouden worden, om reden dat die eenig geld op *bodemary* geeft, veronderſteld moet worden, het avontuur en riſico geduurende de voijagie, te hebben willen loopen. Het is derhalven de Rechtsgeleerdheid, die den aart en eigenſchappen der verbintenisſe nagaat, en overeenkomſtig dezelven bepaalingen maakt; welke aan 't gemeene welzijn bevorderlijk zijn. Het ruime veld der Rechtsgeleerdheid doorloopende, vinden wij bijna talloose blijken, dat de overeenkomſten den Handel betreffende, in derzelver oorſprong beſchouwd, niet zo zeer door de bijzondere Kooplieden van deze of geene plaats in den Handel beroemd, of wel door eenig burger Recht, maar veel eer door het recht der Volken zelve tot ſtand zijn gebragt; en dat dezelven door de bijzondere Burgerrechten, van tijd tot tijd alleenlijk meer en meer zijn bekragtigd en gehandhaafd. Van dit recht der Volken, mag ook de *Aſſurantie* of *verzee-*

kering worden afgeleid, waar van wij, ten blijke van het verband tusſchen de Rechtsgeleerdheid en den Koophandel, nog eenige bepaalingen zullen opgeeven.

De Baron PUFFENDORF *in Comm. de J. N. G. & C. lib. 5. Cap. 9. §. 8.* geeft eene breede beſchrijving van de *Aſſurantie*, als hij zegt: dat dezelve is een overeenkomst, waarbij iemand voor zekere ontvangene loon op zich neemt en geſtand doet, de gevaaren, welken zekere Waaren naar andere Plaatſen, meest ter Zee moetende worden overgevoerd, zullen loopen; zodanig dat dezelven, geduurende de reize gebeurende, de verzekeraar derzelver waarde aan den Eigenaar moet goeddoen. —— Doch ik heb bevonden, dat dit Contract best word omſchreeven; als eene overeenkomst, waar bij de een op zich neemt, tot zekeren bepaalden tijd, het onzeker gevaar, voor het welk de ander bloot ſtaat; en welke verbonden en daar voor gehouden is, aan hem den bedongen loon of premie te betaalen; welke bepaaling met de burgerwetten 't best overeenſtemt, en waar uit ligtlijk verſcheidene ſchijnbaar moeilijke gevallen, tusſchen Kooplieden en Aſſuradeurs, kunnen worden beſlist; als: of Aſſurantie geſloten, na dat de goederen zijn vergaan of geworpen, van kragt is? men lette alleen dat deze handeling verkeeren moet, uit deszelfs aart omtrent een *onzeker gevaar*, zo dat men die vraage, volgens den aart der Handeling, die door 't Burgerrecht gevolgd is, moet beſliſſen, naar de kennis of onkunde van den Geaſſureerden, omtrent het gebeurde; want zo dra dezelve ten tijde der aſſurantie kennis van 't vergaan of bederf gehad heeft, houd het *onzeker gevaar*, en dus ook de Aſſurantie zelve op,

en

en zijne hoedanigheid van *Verzekerde*, verandert in die van *Bedrieger*.

Nog een ander voorbeeld: een Koopman laat verzekeren de waarde van duizend ducaaten, die hij zegt in zeker ſchip te hebben; betaalende daar van de præmie. Inmiddels komt het ſchip te vergaan, en de Asſuradeur ontdekt, dat de Koopman 500 ducaten, en niet meer in het zelve heeft gehad, nu is de vraag, of hij van 1000, of van 500 ducaaten de waarde ſchuldig is? Hoe tastbaar is alhier weder de Invloed der Rechtsgeleerdheid! Echter zijn, omtrent dit geval, verſchillende gevoelens gereezen: zommigen hebben gedacht op die Rechtsbepaaling, dat een verkeerd opgeeven geen verbindtenis verbreekt; maar zij hebben daar uit verkeerdelijk beſloten, dat de geheele Asſurantie tot 1000 Ducaaten van kracht moest zijn, want de aart van 't Contract, zo wel als de goede trouw vorderen, dat 'er moet zijn, een onzeker gevaar, *waar voor de verzeekerde was blootgeſteld*; nu is immers tastbaar dat de Verzeekerde geen 1000 maar 500 Ducaaten, in het ſchip hebbende, geen 1000 maar wel 500 Ducaaten verlies daarbij kan lijden, waarom het contract in zo verre vervalt, als het meerder behelsd, dan de waarde, dien de Geasſureerde in het verlooren Schip heeft gehad; waar mede ook de Ordonnantien ſtrooken van Koning PHILIPS, Art. 12. — Echter heeft de list van zommigen al weder getracht om deze rechtsbepaalingen te doen wankelen, volgens een geval, 't welk ik vind aangeteekend, bij den Preſident van BIJNKERSHOEK, *quæſt. jur. priv. lib. 4. cap.* 1. TITIUS, die meer dan zijn intrest had laaten verzeekeren, ſtond het overige van het geasſureerde capitaal af, aan SEMPRONIUS, zijn

zijn mede Reder in hetzelve Schip; het welk men toen nog meende buiten gevaar te zijn, en zekerlijk had men op dien tijd geen blijk, dat het genoomen was, gelijk naderhand gebleeken is. — Daar werd geadviseert dat SEMPRONIUS geen actie tegen de Asſuradeurs had; indien TITIUS de Asſurantie niet had overgedaan, zou ze zekerlijk voor het *ſurplus* nul geweest zijn; en men kan bezwaarlijk zeggen, dat de verbindtenis, ten aanzien van TITIUS, geen ſtand grijpende, in SEMPRONIUS, aan wien hij dien had overgedaan, zou konnen plaats hebben; zie hier hoe treffelijk onze Rechtsgeleerde deze nieuwe list te keer gaat, en den invloed zijner Rechtskunde doet gevoelen.

Wie kent niet het nut van den Wisſelhandel, en den merkelijken invloed, welke de Rechtsgeleerdheid daarin heeft; want het zij wij derzelver uitvinding aan de Jooden, aan de Florentijners, Gothen of Langobarden toekennen; dan of wij de Gibellinen, alhier komende woonen, de eer der uitvinding geeven; de Rechtsgeleerdheid zal altijd de eer der volmaaking moeten hebben; waar door dan alweederom het natuurlijk verband, tusſchen haar en den Handel, blijkbaar is.

De uitvinding der Wisſelhandel daar zijnde, zo is ook te gelijk een Wisſelrecht gebooren, dewijl de leer van Rechten, op alle menſchlijke uitvindingen toepaſſelijk word; dit erkennen de onrechtvaardigen zelf; neem eens de Roovers, wanneer zij den bekoomen buit deelen. ——

Bekend is het, dat door eenen bloeienden handel, en aanwas van geld, de Arbeidsloonen en gerieflijkheden duurder worden; een nadeel (zegt een beroemd Engelschman,) waar over wij ons ligtelijk kunnen troos-

troosten, bedenkende dat de gunſtige oorzaken, namelijk de weelde en welvaart, het einde aller onzer wenſchen zijn: echter is het zeker, dat de Fabrieken, van tijd tot tijd het land verlaaten, alwaar het geld te weinig waard is, en tot andere landen overgaan, om die op haare beurt te verrijken; dit te beletten is derhalven ook de zorge der Kooplieden eener bloeiende Handelplaats; en waar door ſtellen zij dit te werk? Door zo veel papier in Circulatie te brengen, als 'er geldſpecien vereischt worden, om de ontbreekende, of liever de aanneemende duurte te vervullen; doch is dit een gepast geneesmiddel, om de Arbeidsloonen der Handwerkers, en de prijzen van noodige zaaken, te verminderen; ten einde de Rijkdommen niet naar buiten worden gebragt, en den verderen aanwas derzelven geſtuit? Ik vertrouw dat het integendeel de kwaal erger maakt, dewijl men de prijzen, door dat middel, nog meer doet ſtijgen, en rijkdom in ſchijn aanbrengt, terwijl het weezen daar van vermindert? Wie zal dan dit beletten kunnen, dan de Rechtsgeleerdheid! zij zal zorgdraagen, wanneer haare uitoeffening in goede handen is, dat de arbeidsloonen en prijzen der Eetwaaren gereegeld en bepaald zijn, zo dat zij niet tot het toppunt geraaken, waarop zij onmooglijk zonder aller bederf, blijven kunnen.

Voorts is het bij de Kooplieden een grondregel, welke ook met hun belang ſtrooken kan, dat de belastingen den Handel niet alleen drukken, maar zelfs geheel ten onder brengen; en dit zou een algemeene waarheid zijn, bijaldien men de zelve bepaalde tot de onmaatige belastingen, die men knevelarijen noemen mag; en die ik niet weet dat bij ons plaats hebben. Niet dat ik ei-

eigenlijk wil beweeren, dat iedere nieuwe belasting, welke door den Souverain wordt opgelegd, eene nieuwe bekwaamheid in het Volk voortbrengt, om die belasting op te brengen; en dat aldus de naarſtigheid, kloekheid en zuinigheid opwakkeren, naar evenredigheid van het geen den Lande moet worden betaald; of ſchoon ik mede geloove, dat deze tegengeſtelde zetregel ſtaatkundig waar is. —— Maar ik wil alleen den Handelaaren herinneren, dat hoe zeer de Handel kloekheid onder een Volk verwekt, en eene algemeene winzucht als inblaast, waar door veelen hun geld in den Koophandel aanleggen, en dus doende den ſtaat verrijken, zulks wel waar is, met opzigt tot eenen opkomenden en aanwaſſenden Handel, maar dit alles kan ſlegts tot zekere hoogte klimmen, waarna het weder begint te daalen; dewijl 'er eindelijk te veel geld onder het Volk komt, zo dat veele rijk genoeg, met den Handel eindigen, of ook door de Rijkdom tot weelde, en vervolgens tot luiheid geraaken; 'er moet dan een nieuwe bekwaamheid van elders in het Volk worden voortgebragt, of het bederft zich zelven: getuigen hier van zijn *Athene*, *Rhodus*, *Tyrus* en anderen.— Waar door kan dit nu beeter geſchieden, en de lieden meer worden aangeſpoort tot naarſtigheid, en meerdere zuinigheid, dan door maatige en geregelde belastingen, die de noodwendige behoeften van het leeven niet drukken, en waar door de Oppermacht ingelijks in ſtaat word geſteld, om tot algemeen welzijn, zo wel de uitterlijke als innerlijke ſterkte van den ſtaat te bevorderen, en de inwoonders voor derzelver ondergang te beveiligen; en deze belastingen, voor zo verre zij op den Handel leggen, drukken denzelven geenzins;

naar

naardien zij de algemeene vlijt en winzucht aan den gang houden, en door rijkdom en weelde, zo de laaste te verre getrokken word, als uitgedoofd, weder verleevendigen: daar nu voorts onder de Rechtsgeleerdheid de Staatkunde begreepen is, zo blijkt alweder, uit alle dezen, het naauw verband tusſchen haar en den Koophandel.

Ik zwijg van alle die nuttige maatregelen, om den Staat en deszelfs Colonien volkrijk te maaken, door het aanmoedigen tot het Huwelijk; het beletten der ſchandelijkheid, het voorkoomen der nooddruftigheid door het ſtichten van Wees, Arm- en Ziekenhuizen; de nuttige voorraadſchuuren en Magazijnen; het weeren van Monopolie, en bijzonderlijk door het bevorderen der Zeevaart en navale Macht, als waar uit drie zeer groote voordeelen gebooren worden: te weeten: 1°. de gelegenheid voor veelen, om daar door aan de kost te koomen. 2°. De bouwing en toerusting der Schepen zelve, die men als een Fabriek mag aanmerken. 3°. Het nut van dezelve voor den Koophandel, zo door de bezorging en het verbruiken van verſcheide zaaken, als mede door de beveiliging en beſcherming van de Vlag, en het aanzien bij Buitenlanders. Eindelijk mag ik 'er bijvoegen, het ſluiten van voordelige Tractaaten van Koophandel met andere Volken; door welken de Handel bevordert, en de invloed der Rechtsgeleerdheid in 't algemeen, op den Handel buiten twijfel geſteld wordt.

Zeer veele nuttige, en, zo ik vertrouwen mag, aangenaame zaaken, zoude ik, als tot mijn onderwerp toepaſelijk, nog kunnen aanvoeren; maar de tijd heeft mij niet toegelaaten, alles wat ik wenschte, aan te

ſtip-

ſtippen, het gezegde zij derhalven genoeg. Acht misſchien iemand der Leezers dat ik, met opzichte tot de belastingen ſpreekende, beide de finantien van den Lande en de Commercie hebbe getracht te bevordren, deze moet ik, alvorens te eindigen, nog zeggen: dat veele zaaken die wij van de buitenlanders verneemen, ten nutte van derzelver Koophandel te zijn geſchied, bij ons nadeelig zouden zijn: gelijk een ieder weet; bij voorbeeld dat de Vreemdelingen dubbelde lastgelden betaalen, waar door de Ingezeetenen met zo veel minder vrijkomen: dat geene goederen met vreemde Vaartuigen mogen worden ingevoerd, enz. Hier omtrend op zogenaamden Vaderlandſchen trant te ijveren, zoude bij kundigen geen ſteek houden; wij moeten veeleer navolgen, de gevoelens van den nooitvolprezen CICERO, die in zijn boek over de plichten, zeer aartig zegt:

„ Ik ben niet voor mij alleen gebooren, maar veel „ eer voor mijn Vaderland; het leeven dat ieder aan „ de natuur ſchuldig is, wordt best aan het Vaderland „ beſteed; het zelve heeft mij gevoed, het heeft mij „ veilig en eerlijk tot dezen Ouderdom gebragt; het „ heeft mijn wandel met goede Wetten, treffelijke „ Zeden en eerlijke Inzettingen gerigt; wat is 'er dat „ ik aan het Vaderland daar voor kan vergelden, van „ het welke ik dat alles heb ontvangen." ——

Mooglijk zou iemand kunnen zeggen, ik heb zulken dienst van het Vaderland niet gehad, maar ben zelf meermaalen voor de getrouwe betaaling van ſchot en lot agter vreemden geplaatst, en ben in mijnen Handel niet beveiligd geworden, voor buitenlands geweld; maar dezelve CICERO had ook wel gewigtige reedenen; echter leert hij elders, „ niemand kan ooit rechtvaar-

„ dige

„ digel reden hebben om ondienst aan zijn eigen Va-
„ derland te doen." En laat ik 'er bijvoegen, wij doen altijd zeer flecht met de verbreiding van de feilen onzer ſtaatsgeſteldheid en van de kleiner gebreken onzer Regenten; welken wij uit waarachtige liefde tot het Vaderland altijd moesten bedekken, ten einde onze jalourſche Nabuuren, de gelegenheid niet aangrijpen, om onze verwarde of zwakker toeſtand tot hun voordeel, en ſchade onzes Handels te gebruiken. Wij moeten gedenken, dat het vermaarde Griekenland door tweeſpalt zijne Vrijheid aan den Macedoniſchen Koning PHILIPPUS heeft opgeoffert; en aan *Carthago*, het welk, wanneer zijne menigvuldige misbruiken, verbeeterd wierden door den kundigen HANNIBAL, geheel te gronde ging; alleenlijk moeten wij trachten *de* EENDRACHT tot heil des lands, ieder naar vermogen, te bevorderen, waartoe ook de Rechtsgeleerdheid een bekwaam middel is, wijl zij alle ongeoorloofde verrijking, niet zelden oorzaak van oproer en het doodelijke verraad, door gepaste ſtraffen tracht te beteugelen, en de *Gelijkheid* onderhoudt. Immers wij weeten dat de mensch, naarmaate hij vermogender is, altijd greetiger is naar meerder macht en vrijheid, die alleen alles begeert, om dat hij veel bezit: zeer wel zegt derhalven de beroemde Staatsman MONTESQUIEU. „ Indien CÆSAR en POMPEJUS gedacht
„ hadden, gelijk de braave CATO, dan zouden 'er wes
„ derom andere magtige geweest zijn, die gedacht
„ zouden hebben, als POMPEJUS en CÆSAR."

Door Vreede toch bloeit de Koophandel, zo wel als de Kunſten en Wetenſchappen, bijzonderlijk de Rechtsgeleerdheid; daar integendeel onder de twisten,

de Handel verflapt, en de Kunſtenaars brood-gebrek krijgen; zoo wel als de nuttige Fabriqueurs; en het met de Rechtsgeleerdheid dan gaat, volgends de bekende ſpreuk:

Inter arma ſilent leges.

(Onder de Wapenen zwijgen de Wetten.)

Dat dan de Vreede, immers de Eendracht, die daar is de gezondheid van den Staat, tot opbouw en bloei van de Rechtvaardigheid en Koophandel, onder ons plaatze hebben, tot het laate Nakomelingſchap.

BRIEF

BRIEF

AAN DEN HEERE E. S. V. G.

Thands bekruipt mij de lust, om mijnen Vriend eens te bezoeken, want zoo noem ik het, als ik eenen gemeenzaamen brief lees of ſchrijf. —— Als ik nu maar op ons begunſtigd onderwerp was, dan zou het wel in den haak zijn. Nu! daar valt mij iets in: dat begint te lijken. Ik hoor dikwijls van onze Predikanten, en ik lees het ook zomtijds, *onzes erachtens*, dat is, *volgens ons gevoelen*. Zou dit verbasterd zijn van *onzes gedachtens*, of *onzes achtens*; of denkt Gij, dat het wel gezegd zij? —— Nu moet ik u eens raadpleegen over het woord *hairklooven*. Wat denkt ge, zou men dit in één of twee woorden moeten ſchrijven? mooglijk denkt Gij, dat dit op 't zelfde uitkomt, en dat dit ook maar hairklooverijen zijn, maar ik denk 'er anders over, en wel om deeze reden. Wanneer men, bij voorbeeld, ſchreef: *ik wil hier over niet hairklooven*, zou men wel ſchrijven, wanneer het één woord was, maar indien men het in twee woorden (*hair klooven*) moet ſchrijven, dan zou men eene fout begaan, en dus moeten zeggen; *Ik wil hier over niet één hair* (of *geen*) *klooven*, 't koomt mij voor 't naast voor, dat het eerſte, als eenvoudigst, het best is, dan ik wil 'er uw oordeel wel eens over weeten. —— Wij hebben in ons Nederduitsch nog al verſcheiden ſpreekwijzen, die uit het Oosten herkoomſtig zijn, of laat mij liever ſchrijven, wij hebben in onze gemeene taal verſcheiden gezegden, die uit den Bijbel of uit deszelfs overzettin-

ge gehaald zijn; bij voorb. *Tabernakelen*, of *Tabernakels bouwen* is buiten twijffel van der Iſraëlleren omzwervingen door de Woeſtenijën van Arabien in tenten afkomſtig. — Wanneer men iemand voor eenen domoor houdt, noemt men hem *het kalf van Mozes*, zeker wegens het gouden kalf, door Aaron opgerigt, en door Moſes verbrooken. *Ebal* is hier in Groningerland zoo wel een vloekwoord als *donder* en *blikſem*. — En Gij zoudt een *vreemdeling in Jeruſalem* zijn, zo ge niet wist, dat bij ons *Apocrijf* hetzelfde is, als *onecht*, *Leugenachtig*. — Zie daar eenige ſtaaltjens, wanneer u anderen in den zin der gedachten komen (ik ſchrijf in den Oosterſchen trant) deel mij dezelven eens mede. — Ik blijf met toebiddinge van allen noodigen zegen.

Uwe Dr. en Vriend,

Groningerland, *den* 4 Oct. 1785.

J. L.

BRIEF

BRIEF

AAN DEN HEERE J. L.

(*Zijnde het antwoord op den voorigen.*)

ZEERWAARDE VRIEND!

Niets was mij op dat tijdſtip, waaröp ik Uwen brief ontving, aangenaamer, dan van u bezogt te worden, (gelijk gij het noemt): en het ontvangen van die vriendlijke letteren, ſpoort mij thands met de ſterkſte prikkelen aan, om een tegenbezoek bij u af te leggen. —— Laat ons, mijn Vriend! elkander zoo geduuriglijk bezoeken; wij kunnen over nuttige zaaken redenen; dit is toch uwe lust, en mij eene geliefkoosde bezigheid, inzonderheid, wanneer ik eenen waardigen hart en kunstvriend heb, met welken ik zoo een aangenaam briefgeſprek houden kan. — Maar ter zaak, ter beantwoordinge van uwen gezonden brief. —— Gij vergt mij het oordeel te ſtrijken over de zegwijze *mijns erächtens*; uwe vraag, of dezelve een bastaard zou zijn van *ons*, of *mijns gedachtens*, kan ik niet met een *jaa* beäntwoorden, vermits de lettergreep *ge* niet gemaklijk verwandelen kan in *er*, en 'er, voor zoo verre ik weet, geen voorbeelden van zoo eene veranderinge, in onze taal plaats hebben, —— maar aan uwe andere gisſinge kan ik beter het zegel mijner toeſtemminge ſtrijken, ik ben van meening, dat deeze zegmanier gebezigd wordt voor *onzes achtens*, *of mijnes achtens*, gelijk men bij goedgekeurde Schrijvers leest: —— Gij zult misſchien

de redenen begeeren te weeten; die mij deeze uwe gissing meer aanneemlijk doen worden; — de voornaamste reden is deeze, de Hoogduitschen hebben dezelfde spreekwijze, en zeggen ook *meines erächtens*, (dat is *naar mijne meening*;) en dit *erächtens* stamt af van een hoogd. werkwoord, *Erächten*, *existimare*, *arbitrari*, 't welk dus het zelfde is als ons *achten*; dan men zou vraagen, hoe is men aan deeze Hoogduitsche spreekwijze gekomen? — het schijnt mij toe, dat wij in tijden van minder beschaaving, dan onze tegenwoordige, deeze spreekmanier den Hoogduitschen ontnomen hebben, en dat dezelve zoo het burgerrecht bij ons gewonnen hebbe; wij zullen misschien meer woorden, en zegwijzen van dien aart in onze taal hebben, hoewel ze mij thands niet voor den geest komen. —— Doch met dit alles is mijne gedachte geenszins, dat deeze in onze taal verkeerde spreekwijze veiliglijk van ons gebruikt mooge worden, naardien wij binnen den wijden kring van onze Nederduitsche werkwoorden, verscheiden woorden die den zin deezer spreekwijze uitdrukken, ontmoeten; en daar ik deeze zegmanier altijd als eene uitheemsche beschouwd heb, is dezelve ook nooit van mij in geschrift gebezigd: —— Gij vordert vervolgens van mij, dat ik u mijne gedachten zal zeggen over de schrijfwijze van *hairkloven*: —— hierin keur ik uwe meening, die wil, dat men *hairkloven*, als het eenvoudigste, en het beste met eene aaneenkoppelings deezer twee woorden moete schrijven, alleszins goed; — de schrijfwijze van dit woord *hairkloven*, kan in denzelfden rang gepiaatst worden met die van het werkwoord *hairplukken* (anders *plukhairen*;) —— daar men zegt, ik wil hier niet over *hairplukken*, zal

zal men ook naar de natuur der ſpreekmanier moeten zeggen, ik wil hier niet over *hairklooven*; doch daar 'er gevallen zijn, waarin het zeer wel te pas kan komen, dat men met eenigen naadruk zegt, *ik wil hier over niet één hair plukken*, is het ook in ſommige ſpreekgelegenheden niet wanvoeglijk te zeggen, *ik wil hier over niet één* (of *geen*) *hairklooven*.

Gij voert verders in uwen brief eenige ſpreekwijzen aan, die uit de overzettingen der H. Schrift gehaald zijn, en verzoekt mij 'er eenigen van dien aart bij te voegen. —— Zie daar dan ook het eene en andere van die natuur; —— men zegt van eene groote vergaderinge van menſchen van allerlei ſlag en rang, *het is een Ark Noachs*; hier doelt men gewislijk op die menigte van verſchillende dieren, die de Almagtige in de Ark had doen zamenkomen: —— men noemt eene plaats, of huis, waarin veele onëenigheden en twisten branden, *een Babel van verwarring*; —— eene Stad, daar veele zonden en ſchreeuwende ongerechtigheden heerſchen, wordt *een Sodom* geheeten; —— Een, die in een gezelſchap geene achting heeft, draagt wel eens den naam van *Saul onder de Profeeten*, welke ſpreekwijze haaren oorſprong vindt 1 Sam. X. vs. 11, 12. —— Hier toe kan men ook brengen, Hij is *Pietje de voorſte*, 't welk afkomſtig zal geacht moeten worden van het haastig geſtel, 't welk den H. Petrus in de Euangeliſche Geſchiedenisſchen wordt toegeëigend. — *Hij liegt als een Wachter*, welk gebruiklijk zeggen ontleend zal zijn, uit de gebeurenisſe der krijgsknechten, die het graf van onzen Zaligmaaker bewaakten, welke wij geboekt vinden, Matt. XXVIII. — *dit zijn twee Emmausgangers*, —— *Een Profeet is in zijn eigen Vader-*

land niet geëerd; —— dat *is een ongeloovige Thomas*! *dat is een Judas*, —— *dat is een Nazareth*, en meer anderen. —— Zoo hebben wij ook nog veele ſpreekwijzen, die haaren oorſprong vinden in de gebruiken en gewoonten van het onlangs heerſchende Pausdom; als bij voorb. *ten offer komen*, dat thands gezegd wordt in den zin van voor iemand, die men vreest, of voor wien men ontzag heeft, verſchijnen; —— *opbiechten*; —— *iemand eene goede reis op zijne bedevaart wenſchen*, gebruikt men, als men iemands gezelſchap moede is, en Hij eindelijk afſcheid neemt; —— *Bij al wat heilig is zweeren*, dat is, bij alle *heiligen* zweeren, —— het woord *leezen* gebruiken veele der Landfriezen in de betekenisſe van *bidden*, als zij 's middags, of 's avonds den Heer zullen ſmeeken om eenen zegen over de ſpijze, die zij nuttigen zullen; —— dit zal denklijk afkomſtig zijn van eene oude gewoonte der Roomschgezinde Huisvaderen, die, eer zij aan tafel gingen, of begonden te eeten, misſchien een gebed uit het voorbeeld der kerklijke gebeden, voor hunne huisgezinnen oplazen. —— Zoo gaan ook nog deeze ſpreekwijzen, die de Heer VAN HASSELT op KILIAAN, bij het woord *hooghen eed*, aangetekend heeft, in zwang, *hoog en laag zweeren*, dat is: *bij God*, en *bij de Heiligen* zweeren; —— En *men zou 'er zich over kruiſen en zegenen*, dat is, *een kruis ſlaan*.

Zie daar, mijn Vriend, uwen brief beantwoord, nu heb ik ook het eene en andere aan u voor te ſtellen, waar over ik uwe gedachten wel eens weeten wilde.

Bij het ſtraks behandelde *haitklooven*, viel mij onder het denkbeeld het woord *hairplukken*, gelijk Gij uit het bovengeſchreeven gezien hebt —— dit woord *hairplukken*

ken bezigde ik daar, deels om dat het in mijnen winkel voegde, deels, om dat, daar ik zedert eenigen tijd op uw voetspoor *reikhalzen* verworpen heb, en met u verkoos *halsreiken* te zeggen, ik dan ook, naar mijn dunken, *plukhairen* verbannen, en *hairplukken* schrijven moest. — Maar bij eene verdere naagedachte ontmoette ik hieromtrent eenige zwaarigheden, en opperde mij zelven deeze drie vraagen.

I. Vooreerst, of men naar de eischen van onze taal gelijkvormigheid, als men *reikhalzen* verwerpen, en *halsreiken* schrijven moet, dan ook niet diene te zeggen *voetstampen*, *oorschudden*, *tandknarzen*, *hoofdschudden*, *bektrekken*, *wiekenklappen*, *oogknijpen*, *oogstarren*, (*a*) *oorzingelen*, (*b*) *voetschooren*, *staartkwispelen*, *tandwateren*, *baardstrijken*, *bolzwieren*, *tandenklappen*, *muilsperren*, *beksperren*, *aarsdraaijen*, *bekschuimen*, *bolknikken*, *beengerden*, *billehillen*, en meer anderen, in plaatze van *stampvoeten*, *schudooren*, *knarzetanden*, *schudhoofden*, *trekkebekken*, *klapwieken*, *knijpoogen*, *staroogen*, *ringelooren*, *schoorvoeten*, *kwispelstaarten*, *watertanden*, *strijkbaarden*, (*c*) *zwierbollen*, *klappetanden*, *sparremuilen*,

(*a*) *Starren*, is bij KILIAAN *rigere*, en dus is *oogstarren*, *intentis & fixis oculis intueri.*

(*b*) *Ungelen* is bij KILIAAN, *annulo circumdare.*

(*c*) Dit woord vind ik bij BREDERO in het Moortje. 2 Toon. 1. Bed.

Ick schickte mijn baert te degen, die mij schier in de mond quam,

En soo STRYCKEBAARDENDE, *soo quam ick in myn fasol op de middeldam.*

len, *sparrebekken*, *draaiäarsen* (*d*), *schuimbekken*, *knikkebollen*, *gerdebeenen* (*e*), *hillebillen* (*f*), *enz.*

II. Ten tweeden, van waar het toch mogt komen, dat men hier zoo eene verkeerde, of ten minsten eene verkeerdschijnende omzetting van woorden vindt; naamlijk dat de werkwoorden in zelfstandigen, en de zelfstandigen weêr in werkwoorden verwandeld zijn, en wij hier nergens, altoos gelijk het zoo schijnt, die geregelde netheid, die onze taal zóo versiert, kunnen bespeuren.

III. Ten derden, of het niet als iets bijzonders moet worden aangemerkt, dat zoo eene omstelling van woorden

(*d*) *Draaiaarsen* gebruikt ook dezelfde BREDERO, in het Moortje, 5 Toon. 3 Bed.

. . . . . *hebje van al uw dagen*
Sulck DRAAIAARSEN *gesien*, *ick kan 't niet wel verdragen.*

(*e*) *Gerdebeenen*, is volgens KILIAAN, *varicare*, *erara divaricare vel diducere*; —— het Werkwoord *gherden* vindt men in onze Bijbelvertaaling, Ezech. XVI. 25. *Ghij hebt met uwe beenen* GEGERDET *voor een yeder*, *die voorbij gingh*, *ende hebt uwe hoererijen vermenigvuldight.* KILIAAN heeft ook *gherde gaeten*, *gherde koijen*, *Incoxare*, *cossim sedere*, *jacere aut stare*; en voegt 'er deeze spreekwijze bij: *algherde gaetinde kacken cossim cacare.*

(*f*) *Hillebillen* is, volgens KILIAAN, *Cymbachum agere*, *in caput saltare*, *nates in altum tollere*; —— KILIAAN verklaart het verder door *hillebillen*, *quod est*, zegt hij, *nates cadere calcaneis*; doch 't woord komt mij voor zamengezet te zijn uit *hillen*, *in altum tollere*, van *hil*, *hille*, *collis*, *tumulus*, (zie KILIAAN,) en *bil*, *natis*.

den alleenlijk maar ſchijnt plaats te hebben omtrent zulke werkwoorden, die een bedrijf van een gedeelte van het menſchlijk ligchaam, of van dat der redenlooze dieren te kennen geeven.

Deeze vraagen ſcheenen mij onöplosbaar, ſindien ik mijne ſtelling, dat men *halsreiken*, en niet *reikhalzen* zou moeten ſchrijven, vasthield; en ik dacht uit, wat ik uitdenken kon, ik vond mij niet in ſtaat, om dezelven te beantwoorden; het kwam mij voor, dat het zoo klaar, als het licht op den middag is, waare, dat men *halsreiken* moest zeggen, wijl hetzelve mij uit niets anders, dan uit *hals*, en *reiken* zamengevoegd ſcheen; en echter ik kon mijne zaak voor mij zelven niet goedpleiten. —— Dan door denken, en nog eens denken (want door denken wordt men wijzer, of verwarder: wat voordeel, of naadeel dit denken mij nu heeft aangebragt, verzoek ik dat Gij uit het volgende beöordeelt,) kwam ik eindelijk zoo verre, dat ik deeze volgende vraag, die ik mij intuſſchen voorſtelde, naamlijk: *of men wel vinden kon, dat de ſchrijfwijze van* REIKHALZEN *met de regelmaat onzer taal, en met de ſyſchen der afleidkunde ſtrijdig waare*," eenigzins naar mijn licht ſcheen te kunnen beantwoorden, en door dit antwoord ook in eenigen ſtaat geſteld werd, om de voorige en mij eerst gedaane vraagen door eene oplosſinge uit den weg te ſchuiven.

Het komt mij voor dat die werkwoorden, als *ſtampvoeten*, *knarzetanden*, *watertanden*, *ſtrijkebaarden*, *zwierbollen*, *klappertanden*, *ſparremuilen*, *ſparrebekken*, *draaiaarſen*, en meer anderen boven genoemd, afkomſtig zijn van de zelfſtandige naamwoorden, als *ſtampvoet*, *knarzetand*, *watertand*, *ſtrijkebaard*, *zwierbol*, *klappetand*,

tand, *sparremuil*, *sparrebek*, *draaiaars* (waar voor men thands zegt *draaigat* (g),) dat deeze zelfstandige woorden in de oude taal kunnen, en naar allen waarschijn ook zullen geweest zijn, wijst ons het nog in 't gebruik zijn van sommigen derzelven, en van anderen, die van den zelfden aart zijn, aan, als *zwierbol*, *draaigat*, *sleepvoet*, *sleepbeen*, *knijpoog*, *breekebeen*, *schreeuwbek*, en meer anderen. ——— Vorders schijnt het mij toe, dat deeze zelfstandige naamwoorden zamengevoegd zijn, uit den derden perzoon van den tegenwoordigen tijd eens werkwoords, en een zelfstandig naamwoord; en dus zou *zwierbol* eigenlijk zijn *zwiertbol*, (dat is *Hij tooit zijn hooft prachtiglijk op*, of liever Hij *zwaait zijn hoofd heen en weêr*, want *zwieren* is eigenlijk *zwaaijen*, gij begrijpt toch ligtlijk, dat het *perzoonlijk voornaamwoord* hier om der kortheid wil verzweegen wordt,) *draaigat* eigenlijk zijn *draaitgat*, *sleepvoet* eigenlijk *sleeptvoet*, *sleepbeen*, eigenlijk *sleeptbeen*, *knijpoog* eigenlijk *knijptoog*, *breekbeen* eigenlijk *breektbeen*, *schreeuwbek* eigenlijk *schreeuwt met den bek*; derhalven geeven deeze woorden dan (even gelijk de woorden *deugniet*, *weetniet*, *doenniet*, zamengezet uit *deugd* en *niet*, *weet* en *niet*, *doet* en *niet*, betekenen *een' die niets deugt*, *een' die niets weet*, *een' die niets doet*, en gelijk *weetäl*, zamengevoegd uit *weet* en *al* beduidt, *een' die alles weet*,) in hunnen oorsprong te kennen, *een' die* den *bol* (of *het hoofd*)

(g) Dit woord gebruikt de Heer v. B. in zijnen winter Honigbij, II D. bl. 26.

Men lacht, en onderdes vertoont zicht in 't verschiet
LIJS DRAAIGAT, *rond van aars, en met gehoepte rokken.*

hoofd) heen en weêr *zwaait*, een' die zijn *gat draait*, een die zijn *been ſleept*, een' die zijn' *voet* of *voeten* (want het enkelvoudige wordt hier ſomtijds ook voor het meervoud genoomen (*h*),) *ſleept*, een' die zijn *oog*, of *oogen knijpt*, een' die zijn *been breekt*, een' die met *den bek ſchreeuwt*. ——

Wat is nu, als men dit alles eens onpartijdiglijk overweegt, eenvoudiger, wat is natuurlijker, wat is regelmaatiger, dan dat deeze zelfſtandige naamwoorden voortbrengen werkwoorden, welker betekenis met die der woorden, van welken zij afdaalen, in derzelven oorſprong bezigtigd, overeenſtemt; als *zwierbollen*, *draaigatten*, (of *draaiaarſen*) *ſleepbeenen*, *knijpoogen*, *breekbeenen*, *ſchreeuwbekken*; —— Ik kan niet zien, of dit alles is zeer geregeld, en met de verëischten onzer taal-afleidinge overeenkomſtig: —— Hoe Gij 'er nu over denkt, hoop ik in een andwoord op dezen mijnen brief uitwaar te worden.

Door

(*h*) Dat het enkelvoudige voor het meervoudige gebruikt wordt, heeft meer plaats in onze taal, als bij voorb. *op de been*, *voor op de beenen*; *onder de voet*, voor *onder de voeten*, over welke ſpreekwijzen de groote HUYDECOPER geleerdlijk handelt in zijne Proeve van Taal en Dicht. II D. bl. 213. En zoo vind ik ook *op de hiel*, voor *op de hielen* gebezigt van den in alles uitmuntenden SCHUTTE, in deszelfs Stichtl. Gezangen, II D. bl. 167.

Zoo gaat het een verloste ziel:
Zij ze in de rots de hel ontvloeden:
Straks zendt de helvorst zijne boden
En zit haar drifting OP DE HIEL.

Door deeze mijne gedachte over die werkwoorden vind ik nu eenige mooglijkheid, om de drie eerstgeöpperde vraagen eenigszins te beändwoorden.

I. Wat dan de eerste betreft, — indien mijne ſtelling de proef kan doorſtaan, is het nu ter eenemaal uitgemaakt, en klaar, dat zoo min men *halsreiken*, maar *reikhalzen* ſchrijven moet, men ook geen *voetſtampen*, *oorſchudden*, *voetſchooren*, *tandeknorzen*, enz. maar altijd naar de regels der taal en afleidinge verpligt is te gebruiken *ſtampvoeten*, *ſchudöoren*, *ſchoorvoeten*, *knarstanden* enz.

II. Op mijne tweede vraag moet ik ten andwoord geeven, dat in deeze werkwoorden alles zeer regelmaatig is, en wij in deezelven nergens eene miszetting van woorden ontmoeten, en dus dat het eene onrechte woordvoeging in ſchijn was, die zich in den eersten oplag opdeed.

III. En mijne derde vraag ſchijnt mij tot dit antwoord te eiſchen: — die bijzonderheid, welke wij in deeze werkwoorden, vergeleeken met andere werkwoorden, die ook zamengeſteld zijn, aantreffen, moet hier uit afkomſtig geacht worden; — onze moedertaal is verrijkt met eenige zelfſtandige naamwoorden, die zamengeſteld zijn uit een werkwoord, (of uit den derden perzoon van den tegenwoordigen tijd des werkwoords,) en een zelfſtandig naamwoord van maar eene lettergreep, 't welk een gedeelte, of lid van het menschlijk Ligchaam, of dat der dieren betekent: — deeze zelfſtandige naamwoorden duiden altijd eene hoedaanigheid, of zekere eigenſchap van den mensch aan, en draagen een kenmerk, waaruit men zien kan, aan welk gedeelte van het ligchaam die hoedaanigheid toegeëigend

gend wordt: van deeze zelfſtandige Naamwoorden zijn afgedaalde werkwoorden: en om dat nu deeze zelfſtandige naamwoorden van een eenig ſlag in hun zoort zijn, wat de woordvoeging betreft, moest ook dat aantal van werkwoorden, welken wij 'er regelmaakiglijk, natuurlijk, en zonder eenige andere woordſchikking' naderhand van hebben afgeleid, in vergelijkinge van derzelven woordplaatzing' met de algemeene woordvoeginge van andere werkwoorden, ter eenemaal, en gänschlijk bijzonder zijn.

Zie daar, mijn waardſte Vriend! u het eene en andere over de ſchrijfwijze van *reikhalzen*, en diergelijken voorgedraagen, beöordeel nu het gene ik geſchreeven heb, en meld mij eens, wat 'er u van dunkt.

Schoon mijn brief reeds taamlijk groot is, en veel grooter geworden is, dan ik dacht, dat hij worden zou, toen ik de pen in de hand nam, om aan u te ſchrijven, moet ik u echter nog eenige oogenblikken onledig houden; door u eene uitgedachte afleiding van zeker woord ten toets over te geeven: —— Het is die van het woord *ſchoorvoeten*, 't welk ik boven heb aangetekend; —— Gelijk ik van uw *hairklooven*, op *hairplukken*, en van *hairplukken* op *reikhalzen* kwam, zoo krijg ik door mijne gedachten over *reikhalzen* aanleiding om te denken over *ſchoorvoeten*: —— aardige ſchakel! —— maar ter zaak.

Onder het ſchrijven van deezen brief erinnerde ik mij, iets geleezen te hebben over de afleiding van dit woord; ik zogt de plaats, waar ik dit meende te hebben aangetroffen, op, en vond dezelve in de Proeve van O. Taal- en Dichtkunde D. A. O. M. I deel, bl. 158 en 172. —— Hier ontmoet ik vier verſchillende

afléi-

afleidingen van dit woord; — de drie eerſten zijn van den Heere H. A. B., en de laatſte is van den Heere B. H.

De Heere H. A. B. geeft in eenige *aanmerkingen* over de woorden *ſchoerſteen*, en *ſchoorvoetend*, omtrent dit laatſte woord deeze zijne gisſingen op.

I. Of het ook zou zijn voor *ſchuervoetend*, wijl iemand, die draalt, en aan zijne voeten geene voortgang ſchijnt te willen geeven, met zijne voeten, als waare het, den grond *ſchuurt*, en de verwisſeling van *ue* met *oe*, en van *oe* met *oo* bekend is.

II. 's Mans tweede gisſing is, of het niet afkomſtig zou zijn van *Schortvoetend*, 't welk zoo veel zou te kennen geeven, als dat het iemand aan de voeten *ſchortte*, en niet voortkomen kon.

III. Ten derden gist Hij, en houdt deeze zijne gedachte voor de meest aanneemlijkſte, dat het zou moeten afſtamlijk gerekend worden van *ſchortvoetend* in de betekenisſe van de voeten geduuriglijk opſchorten, en dus *draalen*, *toeven*.

In deeze opgegeeven gisſingen vind ik wel niets, 't welk met de regelen der woordafleidkunde kijft, doch echter behaagen dezelven mij niet, en u zullenze misſchien ook niet gevallen. Zij voldeeden ook, zoo het ſchijnt niet aan den Heere H. T., want in een antwoord, of tegen bedenkinge van dien Taalkundigen op de aanmerkingen van den Geleerden H. A. B. in het zelfde werk geplaatst, I D. bl. 160. en de volg. vind ik bladz. 172 eene gisſing omtrent de afleiding van dit woord, die deeze Taal-doorgronder daar (zoo 't mij voorkomt) als de eenigſte, die Hem aanſtaat, opgeeft, welke mij wel is waar zoo verwerplijk niet voorkomt als het gegiste van den

den Hr. H. A. B. maar waaraan ik echter ook het zegel mijner verkiezinge niet hechten kan. —— Des mans gisſing is deeze: Hij is van meening', dat dit woord van eene laate geboorte en zamenſtelling is, zoo, om dat het noch bij KILIAAN, noch bij PLANTYN, en mooglijk ook bij geen ouder ſchrijvers voorkomt, als om dat, naar zijn dunken, de zamenvoeging zelve met de regelmaat onzer taal ſtrijdig is, vermids het zelven, ſchoon het wel de gedaante heeft van een deelwoord (gij moet begrijpen, dat de Heeren H. A. B. en M. T. alleenlijk *ſchoorvoetend* in onze taal erkennen, en het werkwoord *ſchoorvoeten* zelf, niet als Neêrduitſche achten,) echter niet kan afſpruiten van een werkwoord, naardien *voeten*, en *ſchoorvoeten*, als werkwoorden (naar zijne meening) bij ons onbekend zijn: — De Heer M. T. denkt verder, dat het zamengezet is uit *ſchoor*, en *voetend*, en dat *ſchoor* zoo veel betekent, als *ſtyf*, *geſpannen*, *ſtrak*, en dat dus *ſchoorvoetend* eigenlijk te kennen zou geeven, *zijne voeten ſtrak, ſtijf/geſpannen houden*; en voorts, wijl dit de houding is van iemand, die niet *gemaklijk*, maar *langzaamlijk*, en *tegen zijnen wil ergens heen getrokken, of geſleept wordt*, op eene oneigenlijke wijze iemand zou aanduiden, *die langzaamlijk ergens toe overgaat, of die zich zeer taai houdt, en lang draalt, eer hij zich laat overhaalen*: —— dit gedachte ſchroeft de Heer M. T. verder aan, door 'er bij te voegen, dat men in Friesland nog eene ſpreekwijze, *zijne voeten ſchoorſtellen*, in gebruik heeft. —— Wat dunkt u nu van deeze laatſte ſtellinge des Heeren M. T., zij heeft zekerlijk allen ſchijn, en laat zich zeer wel hooren: Doch met dit alles kan ik, behoudens de achting, die ik voor deezen allerkundigſten Taalkenner

voed, aan het eene en andere, in deeze gisſing', en dus aan de ganſche ſtellinge mijne toeſtemming niet geeven.

Wat de meening van den Heer M. T. betreft, dat dit woord *ſchoorvoeten* van eene laate geboorte zijn zou, deeze zijne gedachte laat ik in het midden: —— Maar wat de zamenvoeging van dit woord aangaat, kan ik des mans gevoelen niet omhelzen. Hij wil dat dezelve ſtrijdig zou zijn met de regelmaat onzer taal, en hier in verſchil ik ter eenemaal van Hem. —— Deeze gedachte van den Heer T. heeft haaren oorſprong uit dien waan, welken Hij voedt, omtrent de herkomst van dit woord, Hij is van meeninge, dat het woord *ſchoorvoetend* in onze taal alleenlijk maar in gebruik zij, en dat *ſchoorvoeten* als een werkwoord bij ons niet gevonden worde. —— Zoo dra men dan bewijzen kan, uit goedgekeurde ſchrijveren, dat onze taal dit woord *ſchoorvoeten* heeft, valt deeze ſtelling van dien Heer ganschlijk omverre; en dit meen ik te kunnen aantoonen —— vooreerst om dat ik hetzelve in de Woordenboeken van de Heeren HALMA, en KRAMER vind, welke laatſte het Hoogduitſche *Scharrfuſſen* ook aan de hand geeft, en 'er deeze ſpreekmanier, ten bewijze dat het een goed Neêrduitsch woord is, bijvoegt, *de oude man ſchoorvoet*, in welke ſpreekwijze dit woord in den eigenlijkſten zin zou kunnen genomen worden, gelijk u ſtraks nader zal blijken; —— daar nu deeze Taalkenners dit woord als een werkwoord aangetekend hebben, heeft men, dunkt mij, reden om te denken, dat zij het bij goede Nederduitſche Schrijvers zullen gevonden hebben, en dus dat zij het als een echt Neêrduitſch woord hebben aangeſchreeven.

Ten

Ten tweeden blijkt het gebruik van dit woord *ſchoor-voeten*, als een werkwoord genomen, uit deeze twee voorbeelden, die ik in de werken van mannen, die gezag hebben, en geloof verdienen, aangetroffen heb: —— het eene is van Vader BREDERO, Jerol. II Deel bladz. 3.

Ay lieve gaêt eens mee, hier in de veruwery
Tot Pokdalige Neel, 't is doch hier dichte by.
Wel hoe SCHOORVOETJE *dus! ghy moet noch niet verdwalen*
Dit wyfje ſal voor myn eens met een ſnap gaan halen
Myn ſchort-haak, —— —— —— ——

En het andere is van den Taalkundigen Dichter ANTONIDES, Yſtroom I Boek, bl. 27.

De zuider-zee-God graeut hun onder 't marren toe:
Spoeit voort, trekt ſneller aan, wy zyn dit wachten moe.
Gy moogt op uw gemak SCHOORVOETEN *of ſpanſeeren!*
Wy zullen, ongeacht, de waterrente ontbeeren?
En vruchtloos omzien na vervarſing? —— ——

Verders moet ik u dit ter bedenking tegens des Heeren M. T. ſtellinge overgeeven: —— Hij zegt: wij hebben noch *voeten*, noch *ſchoorvoeten* in onze taal, (zie de bovenaangehaalde bl. 172.) en ſchijnt dus op eene ingewikkelde wijze uit het gemis van het werkwoord *voeten* te willen beſluiten, dat men dan ook geen *ſchoorvoeten* hebben kan, de reden van deeze zijne gedachte zal misſchien weezen, eene meening, dat het eenvoudig *werkwoord* van een zamengeſteld altijd bekend moet zijn; doch die meening kan hier geenen ſteek houden, maar moet uitſcheuren; want indien dit zoo plaats had, moesten wij ook *ſleepvoeten*, en *ſtamp-*

voeten, als werkwoorden over boord ſmijten, ja dan moesten we zelfs veelen der bovengenoemde werkwoorden van dit zoort, als bij voorb. *klapwieken*, *ſleepbeenen*, *ſparremuilen* enz. achter de bank werpen, naardien wij derzelven enkelvoudige werkwoorden *wieken*, *beenen*, *muilen*, in onze Neêrlandſche ſpraak derven; — maar deeze als ballingen buiten het rijk onzer Taal te zenden, verbiedt het recht der Burgerſchap, 't welk zij reeds lang bij ons gewonnen hebben. —— Volgens deeze laatſte aanmerking, dunkt mij, konden wij, ſchoon *voeten*, als een werkwoord van ons niet erkend wordt, echter *ſchoorvoeten* als een werkwoord wel hebben, en veiliglijk bezigen.

Dan wat nu des Mans afleiding van dit woord zelve betreft; —— Ik weet niet, dat het woord *Schoor*, als een bijvoeglijk naamwoord, *ſtrak*, *ſtijf*/*geſpannen*, betekent; ik zag daarom zeer geern, dat deeze Taalkundige dit met een voorbeeld uit eenen der vroege of laater ſchrijveren geſtaafd had; doch ſchoon mij dit woord in die beduidenisſe onbekend is, kon het echter zeer wel zijn, dat het deeze betekenis had, want ik wil mij niet uitgeeven voor eenen, die alle afzonderlijke beduidenisſen, van ieder Neêrduitsch woord, op zijn' duim heeft; Ik heb dierhalven, om hier in niets op de leest mijner eigen verbeelding' te ſchoeijen, vlijtiglijk na deeze betekenis van dat woord gezogt; ik heb KILIAAN opgeſlaagen, TEN KATE geraadgepleegd, en bij andere woordenboekſchrijvers rondgezien, maar bij geen' eenen van hun kan ik in dit woord, 't welk zij allen hebben aangetekend, eenig ſpoor van die beduidenisſe gewaar worden. —— De Heer M. T. zegt dat eene ſpreekmanier *zijne voeten ſchoor ſtellen*, voor

zijne

zijne voeten ſtijfgeſpannen houden, in Friesland gebruiklijk is, maar dit is mij even onbekend als de betekenis van *ſtrak*, *ſtijfgeſpannen* in *ſchoor*, (kent Gij echter dezelve, meld mij dit dan eens) wel hebben wij hier in Friesland de ſpreekwijze *zich ſchraap*, of *zijne voeten ſchrap zetten*, *of ſtellen*, dat is, *zijne voeten ſtijf zetten*, *en zich in gereedheid ſtellen*, *om eenen ſtoot of ſlag uit te ſtaan*, *en zich ruiterlijk te verdeedigen*; —— doch dit is eene algemeene en oude ſpreekwijze; want ik vind dezelve reeds bij VONDEL, in zijnen *Joſef* in *Dothan*, bl. 10.

Mij docht ik wert omringt van negen wreede ſlangen,
Zich STELLENDE *in 't gelit, en* SCHRAP *om mij te vangen.*

Onze Frieſche Dichter TH. DE COCQ, bezigt dezelve ook, in zijn overheerlijk vers, de *Bethlehemſche Kindermoord*, geplaatst in de *Proeven* van *Poëtiſche Mengelſtoffen van het Haagſche Genootſchap*: *Kunſtliefde ſpaart geen vlijt*, waarvan Hij een waardig lid is; IX D. bl. 54.

Een weinig verder STAAN *twee Zusters, twee heldinnen,*
Vol moederlijke zucht, als fiere Boschleeuwinnen,
Voor beider Huwlijksteelt met ijver rustig SCHRAP.

Of nu de Heer M. T. deeze zegwijze, die in Friesland zeer gemeen, en misſchien gebruiklijker is, dan in andere Neêrlandſche gewesten, ook onder het oog gehad; en bij misvatting met *zich ſchoor ſtellen* verwisſeld heeft; weet ik niet, maar zou echter kunnen zijn, vermids ik mij niet kan te binnen brengen, die ſpreekwijze, die Hij opgeeft, ooit in Friesland gehoord te hebben. —— Doch hoe het ook weezen mooge, daar

dan deeze eenigſte *ſchoor*, op welken het gantſche gebouw deezer afleiding' moest rusten, zoo het mij toeſchijnt, onder het zelve geheellijk wechvalt, ſtort ook al het gebouwde van zelven omverre.

Nu zal ik u mijne gisſingen omtrent de afleiding van dit woord *ſchoorvoeten*, eens mededeelen; met verzoek dat Gij 'er uw oordeel eens over ſtrijkt, en mij uw gevoelen ſchrijft. —— Volgens het bovenaangemerkte erken ik *ſchoorvoeten* als een gelijkvloeijend werkwoord, in de betekenisſe van *draalen*, *langzaamlijk ergens toekomen*; en reken deszelfs afkomst te zijn van het zelfſtandig naamwoord *ſchoorvoet* (gelijk *ſtampvoeten*, en *ſleepvoeten* van *ſtampvoet*, en *ſleepvoet*:) is dit nu zoo, gelijk het mijns achtens zeker is, dan is ook de afleiding gemaklijk; —— *ſchoorvoet* is zamengezet uit *ſchoor*, —— 't welk hier voor *ſchoort* geſteld, de derde perzoon is van den tegenwoordigen tijd des werkwoords *ſchooren*, *fulcire*, *ſuffulcire*; — en uit *voet*, 't welk hier als het meervoud moet worden aangemerkt, gelijk ik u boven getoond heb; en geeft dus in zijnen eigenlijken oorſprong te kennen, *eene die zijn voeten ſchoort*, *onderſteunt* of *onderſchraagt*; —— Hier van hebben we nu het woord *ſchoorvoeten*, en dit, daar het zelve met den aart der betekenisſe van het zelfſtandig naamwoord, daar het van afdaalt, moet éénſtemmig zijn, duidt dierhalven aan, *de voeten te onderſteunen*, of *te onderſchraagen*, *pedes pedare*, *fulcire*; —— de weg nu, langs welken het de betekenis van *traag*, *langzaam*, en *langdraalend zijn*, krijgt, is zeer zichtbaarlijk te vinden, en wel op deeze wijze: —— de voeten *te onderſteunen* kan niet anders geſchieden, dan door twee krukken, die men, of onder de armen, of onder de handen draagt:

draagt: en dus is kruk een *ſchoor* onder de *voeten*, en *op krukken gaan*, *de voeten ſchooren*: —— van hier dan, dat wij in het Latijn het woord *kruk*, door *fulcimentum* en *op krukken gaan*, door *baculo gradum*, *ſive pedes fulcire* vinden overgezet; —— van hier dan ook dat de voortreflijke Poor in zijnen *uitgang* van *Godszoone*, I D. bl. 18. (laatſte uitg.) den Gezegenden Heiland, in het opſommen van naamen, die van deszelfs wonderwerken ontleend zijn, den naam geeft van *kreuplenſchoor*,

Deôr wekker, duivle zweep, wijnſchenker, ziekt verdrijver,
Ooröepner, oogenlicht, tongslaaker, kreuplenschoor,
Brooddeeler, viſchrenluk, zeetreeder, wint bekijver,
Waar vliedt gij zielen heil, elx nut, al 't aartrijk door.

—— Daar nu het gebruik van *krukken*, van niemand anders, dan van oude menſchen, kreupelen, vermiskten, of zulken, die naa eene hevige ziekte weêr gaan moeten leeren, in het werk geſteld wordt, en daar dit gaan, met deeze hulpmiddelen, *zeer langzaam*, *traag*, *draalend*, en *ſleepend* is, zo is 'er niets natuurlijker, dunkt mij dan dat *ſchoorvoeten*, *traag*, *langzaam*, *draalend* en *als met dwang gaan*, *of vorderen*, betekent: —— Gelijk dan het woord *ſleepvoeten*, 't welk eigenlijk van iemand gezeid wordt, die niet in ſtaat is, om zijne *voeten* op te ligten, maar voetje voor voetje al *ſleepend*, en draalend gaan moet, en lam is aan zijne *voeten*, ook in eenen onëigenlijken zin genomen wordt voor *draalen*, *langzaam in zijn werk zijn*, (gelijk bij voorb. in de ſpreekwijze: *hij is een ſleepvoet*, dat is, Hij kan met zijn werk niet voortkomen;) even gelijk nu zal ook ons woord *ſchoorvoeten* onëigenlijk betekenen, *draalen*; *ergens ongemaklijk*, en *als waare het gedwongen*, *toekomen*, en *overgaan*.

Door deeze mijne gedachte over die werkwoorden vind ik nu eenige mooglijkheid, om de drie eerstgeöpperde vraagen eenigszins te beändwoorden.

I. Wat dan de eerſte betreft, — indien mijne ſtelling de proef kan doorſtaan, is het nu ter eenemaal uitgemaakt, en klaar, dat zoo min men *halsreiken*, maar *reikhalzen* ſchrijven moet, men ook geen *voetſtampen*, *oorſchudden*, *voetſchooren*, *tandeknarzen*, enz. maar altijd naar de regels der taal en afleidinge verpligt is te gebruiken *ſtampvoeten*, *ſchudöoren*, *ſchoorvoeten*, *knarstanden* enz.

II. Op mijne tweede vraag moet ik ten andwoord geeven, dat in deeze werkwoorden alles zeer regelmaatig is, en wij in deezelven nergens eene miszetting van woorden ontmoeten, en dus dat het eene onrechte woordvoeging in ſchijn was, die zich in den eerſten opſlag opdeed.

III. En mijne derde vraag ſchijnt mij tot dit andwoord te eiſchen: — die bijzonderheid, welke wij in deeze werkwoorden, vergeleeken met andere werkwoorden, die ook zamengeſteld zijn, aantreffen, moet hier uit afkomſtig geacht worden; — onze moedertaal is verrijkt met eenige zelfſtandige naamwoorden, die zamengeſteld zijn uit een werkwoord, (of uit den derden perzoon van den tegenwoordigen tijd des werkwoords,) en een zelfſtandig naamwoord van maar eene lettergreep, 't welk een gedeelte, of lid van het menschlijk Ligchaam, of dat der dieren betekent: — deeze zelfſtandige naamwoorden duiden altijd eene hoedaanigheid, of zekere eigenſchap van den mensch aan, en draagen een kenmerk, waaruit men zien kan, aan welk gedeelte van het ligchaam die hoedaanigheid toegeëigend

gend wordt: van deeze zelfſtandige Naamwoorden zijn afgedaalde werkwoorden: en om dat na deeze zelfſtandige naamwoorden van een eenig ſlag in hun zoort zijn, wat de woordvoeging betreft, moest ook dat aantal van werkwoorden, welken wij 'er regelmaatigſtijk, natuurlijk, en zonder eenige andere woordſchikking' naderhand van hebben afgeleid, in vergelijkinge van derzelven woordplaatzing' met de algemeene woordvoeginge van andere werkwoorden, ter eenemaal, en gansch bijzonder zijn.

Zie daar, mijn waardſte Vriend! u het eene en andere over de ſchrijfwijze van *reikhalzen*, en diergelijken voorgedraagen, beoordeel nu het gene ik geſchreeven heb, en meld mij eens, wat 'er u van dunkt.

Schoon mijn brief reeds taamlijk groot is, en veel grooter geworden is, dan ik dacht, dat hij worden zou, toen ik de pen in de hand nam, om aan u te ſchrijven, moet ik u echter nog eenige oogenblikken onledig houden; door u eene uitgedachte afleiding van zeker woord ten toets over te geeven: —— Het is die van het woord *ſchoorvoeten*, 't welk ik boven heb aangetekend; —— Gelijk ik van uw *hairklooven*, op *hairplukken*, en van *hairplukken* op *reikhalzen* kwam, zoo krijg ik door mijne gedachten over *reikhalzen* aanleiding om te denken over *ſchoorvoeten*: —— aardige ſchakel! —— maar ter zaak.

Onder het ſchrijven van deezen brief erinnerde ik mij, iets geleezen te hebben over de afleiding van dit woord; ik zogt de plaats, waar ik dit meende te hebben aangetroffen, op, en vond dezelve in de Proeve van O. Taal- en Dichtkunde D. A. O. M. I deel, bl. 158 en 172. —— Hier ontmoet ik vier verſchillende afléi-

mand onlangs bedroogen *was*, alzo hij niet begreepen hadde, dat ze gemaakt waaren van *Wasch*, en ze aanzag voor *Tuin-Gewas*. —— Ik zoude merkelijk onderſcheid maaken tusſchen *Gewaſen*, *Gewascht*, *Waschen*, en *Gewaſchen*. Gaarne eet ik Appelen, die aan de boomen zijn *Gewaſen*; maar ik vreeze, dat *Gewaschte* Appelen aan mijne tanden zouden kleeven. *Waschen* Appelen zoude ik liever in de Porcelein kas zien pronken, dan ze in mijne maag hebben: met dit alles maak ik weinig verſchil of men mij *Gewaſchen* of *Ongewaſchen* Appelen voorzet, alzo ik ze doorgaans afſchille.

4. *Leiden*, *lijden*, *leed*, *leedt*, *lijdlijk*, *niet lijdlijk*, *onlijdlijk*, *Leidsman*, *lijder*.

Men *leidde* den *lijdenden* Zaligmaaker naar den Kruisberg, Golgotha: alwaar hij zulk een ſmartlijk *lijden leedt*, als *onlijdlijk* voor Hem zoude geweest zijn, indien de Godheid, die *niet lijdlijk* was, Hem niet bijzonder vergezelt, en ondersteunt hadde. Maar zij, die Hem geduurend zijn geheele leeven door haaren onmiddelijken invloed hadde *geleid*, gaf de menschlijke Natuur krachten, om het zwaarſte *lijden* manmoedig te verduuren. Dus *leedt* de Overſte Leidsman alle ſmarten, en al het *leed*, 't welk Hem de ſtervelingen, zonder *medelijden* te gevoelen, aandeeden, met een taaij geduld: geevende ons, die Hij door zijn *lijden* vrijmaakte, het grootſte voorbeeld van *lijdzaamheid*. 't Welk alle *lijders* getrouw behooren na te volgen, niet alleen wanneer ze door de Voorzienigheid zelve op den Kruisweg *geleid* worden; maar ook wanneer de

ſom-

ſomtijds *Onlijdlijke* boosheid der menſchen, hen een onſchuldig *lijden* doet ondergaan. —— Deze verhevene deugd zullen wij zo veel beter kunnen betrachten, naarmaate wij meer overtuigd zijn, dat wij ons zelven zulke rampen niet hebben berokkent, maar in het geheel lijdlijk zijn.

S. H. Wz.

GE-

GEDACTEN,

BIJ DEN

AVONDSTOND.

Welk een verandering! —— voor eenige uuren was de ganſche Natuur levendig en werkzaam. De Zon, die ontzaglijke verzameling van vuur en licht, koesterde ons gewest door haare vervrolijkende ſtraalen. —— 't Groeijend rijk breidde zich uit. Ontelbaare dampen ſtegen opwaards, en verdikten, in de hoogte, tot ſchaduwende wolken. De gewiekte zangertjens juichten door de ſchommelende bladeren. 't Vee huppelde in de grazige weiden. De nijvere Veldeling deed de golvende lucht door zijne blijde toonen weêrgalmen. —— Thans is alles in rust. De natuur ſluimert. De vriendelijke Slaap ſluit, met fluweelen handen, het oog der vermoeide ſchepſelen; hij koestert de afgematte krachten en verfrischt de verflaauwde levenszappen. De duisternis verbergt de voorwerpen. ——— Alles zwijgt. ——— De luchtige windjens verkoelen den dampkring. De zweevende dampen verdikken; zij daalen neder op de hijgende kruidjens. Welk een ſombre

ſtilte

stilte omringt my! alles wekt eerbied. Welk een majestueuse schoonheid vertoont zich! Ontelbaare Zonnen, die in 't onmeetbaar heelāl hunne vaste standplaatsen, tot nut van talloozе Waerelden hebben, vertoonen zich als zo veel tintelende stippen aan 't azuuren gewelf. De Maan, die trouwe geleidster onzer Aarde, schenkt ons de zilveren glansen, die zij zelf van de zon ontvangt. Welk een zacht, welk een aandoenlijk licht? Mijn geest wordt wechgerukt door verwondering, wanneer zijn aandacht zich vestigt, op uwe Almagt en Wijsheid, o oneindige Schepper! Deze Aardbol, alom bewoond, dit groot dit log gevaarte, wentelt zich, terwijl hij in zijnen kring om de zon loopt, gestadig om zijnen as. En deze wenteling maakt de Aarde bewoonbaar; zonder dat moest de eene helft door onrust bezwijken, terwijl de andere, door een eeuwig kouden nacht, het leeven zou verbeuren zien. —— Thans ontwaaken mijn natuurgenooten, aan de andere zijde der Waereld —— de lachgende morgenstond rijst voor hun vrolijk oog —— hier is alles nacht —— alles noopt mij tot ruste. Dartele Wellust mag de verdooiden in kaase, met roozen bestrooide netten nog lokken —— zorgen mogen den Gierigaart, wroegingen de Ondeugd nog knaagen. —— De

Deugd

Deugd ſlaapt zagtjens, gefreeld door 't vreedzaam vergenoegen. De Algoedheid bemint haar. —— Seraphs bewaaken haare rustkoets, en vrolijke Dankbaarheid wagt, bij haar ontwaken, 't juichend morgenoffer weder.

(meest getekend zijn)

PETRONELLA MOENS.

HET

HET DEUGDZAAM HUISGEZIN.

(Naar het Fransche.)

Er zijn, buiten twijffel, zodanige Perſoonen, wier zwakke gewaarwording, niet meer dan één voorwerp te gelijk kan bevatten. Maar daar zijn 'er ook (en dit vertroost ons nog,) aan welke geene gewaarwording vreemd is; die tevens voor hunne medegezellen, of vrienden, eene oprechte vriendſchap bewaaren; en die eene waare genegenheid voor hunnen Broeder of Zuster; eene levendige tederheid, voor hunnen Vader of Moeder; en eene vuurige liefde, voor hunnen Minnaar of Minnaaresſe, hebben.

Zulk eene is de Heldinne van deze Geſchiedenisſe. ROZETTE (dus wierd zij genoemd) had altoos de plichten der natuur en der liefde, jegens haare ouderen en vrienden, volbragt. Haar zestiende Lente naderde, in welken tijd (zo men zegt) het vuur der liefde begint te ontbranden. JOINVAL kon haar niet zien, zonder voor haar in liefde te blaaken; en ROZETTE ſprak nimmer tot JOINVAL, of zij gevoelde in haar hart, eene zekere aandoening, welke men een voorboode der liefde noemt: indien het de liefde zelfs niet is.

Toen zij hunne harten aan elkander openbaarden, deelden zij elkander geen nieuw geheim mede: want hunne oogen hadden het, wederzijds, reeds gezegt. De Natuur had hen beiden met ſchoonheid, en eene gevoelige ziel, beſchonken; hunne geboorten en rijkdommen waren bijna gelijk: dus hunne oogen, op het toekomſtige

komſtige wendende, zagen ze niets 't welk hunne liefde konde ontrusten.

Alles ſcheen derhalve ten voordeele van JOINVALS wenſchen te zijn. Maar in het gevoelig hart van ROZETTE deed zich een hinderpaal op: in dit hart, waar in JOINVAL zo veel heerſchappij bezat; en evenwel was hij verplicht, om die beweegreden, welke zijn aanſtaande geluk deed vertraagen, te eerbiedigen: want het verdriet dat ROSETTE haar' Minnaar veröorzaakte, ſproot uit niets anders, dan uit eene oprechte tederheid voor FIRMIN, haar' Vader. Deze FIRMIN was een Weduwnaar, die reeds eenen hoogen ouderdom bereikte, en ROSETTE was zijne eenige Dochter, wier tedere zorgen, voor hem, van tijd tot tijd, noodzaakelijker wierden. ROZETTE, ſchoon zij haare liefde niet behoefde te ſchaamen, dorst die evenwel aan haar' Vader niet bekend maaken. Zij vreesde dat deze bekentenis hem eenig verdriet zoude veroorzaaken: dat zij bij hem eenige argwaan, wegens haare tederheid, jegens hem, zoude voeden: dat als ROSETTES hart zich verdeelde, het dan tegens hem zoude verkoelen; en de tedere zorgen, die zij hem altoos hadt betoond, nu zoude overbrengen, op haar' Minnaar of Man.

ROZETTE toonde zich echter niet ongenegen aan JOINVALS aanhoudend verzoek: zij hadt zelfs al beſloten, om het ſtilzwijgen te breeken: maar telkens ontbrak haar den moed; deed het van dag tot dag uitſtellen; en bovendien zo was JOINVAL, bij haar' Vader, niet bekend.

Indien de tedere zorgen, de oprechtſte liefdebetuigingen, JOINVAL ſchadeloos hadden kunnen ſtellen, dan was hij nog de gelukkigſte der minnaars geweest, ROZETTE

ERTTE beminde hem teder: het was haar een vermaak om hieur harte, voor hem, uit te ſtorten; zij verzuimde niets om hem in zijn verdriet te troosten: een verdriet, waar van zij een nog levendiger gevoel hadt, dan JONVAL zelv': want zij beſchuldigde zich zelven, de oorzaak daar van te zijn. Deze vertraaging deed JONVAL treuren; maar, wat verdraagt men niet al, wanneer men bemind en bemind wordt? De hoop op een aanſtaande geluk, vervangt dan het geluk zelve.

ROZETTE verdeelde haare tederheid tusſchen Natuur en Liefde: maar met zulk eene aanhoudende vlijt, dat men zoude gezegt hebben, dat zij al heur tijd, voor elk in het bijzonder, beſteedde.

Het geen zij voor haar' minnaar verrichtte, daar verloor haar' Vader niets bij. Maar terwijl zij gelukkig was door de hoope van een nog grooter geluk, ſtond, een onverwacht onweder gereed om haare tederheid op den wreedſten proef te ſtellen. Haar Vader, wiens inkomſten uit eenen uitgeſtrekten en eerlijken Koophandel voordvloeiden, wierd eensklaps, door een onvoorzien verlies, buiten ſtaat geſteld om zijnen Koophandel te kunnen gaande houden. Onvoorziene en achteréen volgende verliezen benamen hem de magt, ja de hoop zelve, om zijne ſchulden te kunnen voldoen; en hij zag in éénen dag, zijn geluk, en zijne eer ter neder ſtorten: Hij verloor zelfs dat geen, het welk hem moest dienen, om het een en ander weder te boven te koomen; namenlijk, zijne vrijheid.

Onder zijne ſchuldeiſchers, bevond zich zekeren DURMONT, een van die onverbiddelijke menſchen, welke een ongeluk in den rang der misdaaden ſtellen; en die in een' Koopman, eene verkeerde rekening, en

voorbedachten diefstal, met het zelfde oog beschouwen; en bij wien, eindelijk, onschuldig ongelukkig te zijn, geen plaats kan hebben. Wat zeg ik? Wachten wij ons wel, deze strenge zedeleer van DURMONT, aan eene buitengewoone liefde voor de orde toe te schrijven. Neen, zij nam haaren oorsprong uit een streng baatzuchtig en onverzoenlijk harte. Hij had nog nooit de geringste penning, tot ondersteuning der ongelukkigen, gegeeven; maar in tegendeel het vermaak, om zich over iemand te wreeken, zeer duur betaald. Hij was een' gierigaart, en echter meer snood dan baatzuchtig. Eindelijk, de ongelukkige FIRMIN wierd overal beklaagd, en wanneer een ieder afliet om hem te vervolgen, sprak DUURMONT alleen van hem te straffen. Te vergeefs was het, bij hem eenig medelijden te verzoeken; de gebeden scheenen hem nog meer te verharden. Hij gaf bevel om den armen FIRMIN in de gevangenisse te werpen, en vond daarin zulk een vermaak, als eene gevoelige Ziele vindt, die eenen ongelukkigen ter hulpe snelt. Het kwaad, het welk hij aan FIRMIN deed, scheen hem de schaade van het geld te vergoeden.

JOLIVAL ging op dien zelfden avond, (want alles was met zulk een spoed verricht, dat het hem nog onbekend was) naar het huis van ROZETTES vriendinne, (alwaar zij gewoon waren bij elkander te komen) om zijne beminnelijke ROZETTE te zien. Deze vriendin was belast om hem de tederste en tevens de droevigste zaak bekend te maaken; en om hem, wegens ROZETTES oprechte liefde, voor hem te verzekeren: maar dat de omstandigheden het niet toelieten om haar te kennen spreeken; eindelijk, dat hij op haar hart konde ver-

vertrouwen, gelijk zij zoude doen op zijne beſcheidenheid.

Dit nieuws verbaasde JOINVAL; te meer, daar het hem zo onverwachts overkwam, zo dat hij, wegens zijne droefheid, niet in ſtaat was, dan met eenige onverſtaanbaare woorden, te kunnen antwoorden. Wechgaande, verzoekt hij verlof om ten minſten eenige brieven aan zijne beminde ROZETTE te ſchrijven, en haare Vriendin beloofd die, aan ROZETTE te zullen bezorgen. Den volgenden dag had hij gelegenheid om 'er gebruik van te maaken; en ſchreef haar den volgenden brief.

„ Beminnelijke ROZETTE! uit uwe droefheid kunt „ gij mijn hartzeer beoordeelen. —— Gij lijd — en „ ik kan u niet vertroosten! Oogenbliklijk ontvang ik „ eenen brief, welke de maate mijner droefheid ten top „ doet rijzen. —— Gij weet dat ik in deze Stad, niet „ gebooren ben, en dat mijne Bloedverwanten in de „ naastgelegen Stad woonachtig zijn. Men heeft mij „ ontboden om zaaken die, zo men zegt, niet uitgeſteld kunnen worden, en men laat mij bijna geen tijd, „ om aan u te ſchrijven. Is het ongeluk, het welk ons „ reeds overſte'pt, nog te weinig? Moest dat nog ver„ zwaard worden, door mijne afweezenheid? Niet dat „ ik voornemens was, het verbod, dat gij mij hebt „ gedaan, en dat ik moest eerbiedigen, te trotſeeren; „ neen: maar ten minſten zoude ik, met u, dezelfde „ plaats bewoond hebben: mijne brieven zouden u; „ uwe antwoorden zouden mij, ſpoediger zijn geworden, en de tijding van uw lot, zou mij eerder, en „ gemakkelijker toegekomen zijn.... Helaas! aandoenlijke ROZETTE! blijft 'er, in uw door het verdriet,

„ verscheurd harte, nog plaatse voor mijne liefde over?
„ — Vergeef het mij, zo ik u hier een gevoel durf
„ herinneren, in het welk gij uw verwaardigt hebt om
„ met mij te deelen. — Vaar wel! — De oogen-
„ blikken zijn mij berekend. — Morgen hoop ik
„ dezen korten brief, door een langen, te vergoeden.
„ — Vaarwel!... herroept uwen moed, gelijk die
„ van mij, rust op de hoope, dat ik nog van u be-
„ mind worde.

Joinval doet zijne beloften gestand aan Rozette. Zij ontvangt, den tweeden dag daar naa, een brief, gedagtekend uit zijne geboorte stad. Hij doet haar verslag, wegens de zaaken die hem tot zijne reis genoodzaakt hadden, welke ik niet noodig vinde, om hier gemeld te worden, nadien het tot het recht begrip, en het belang dezer geschiedenis, onnut zoude zijn. Rozette, schoon zij haar' Vader niet verliet, dan, wanneer zij iets, tot zijne behoeften noodig, te verrichten had: vond evenwel nog tijd overig, om aan Joinval te schrijven. Haar aandoenlijk harte was geheel en al, in haare brieven, uitgestort: zij sprak van haar' vader, en sprak van hem, tegens haar' minnaar. Deze uitstorting deed haare droefheid verlichten, en haar' moed weder, opbeuren. Maar zo de dienſten die zij haar' vader bewees, indien haare tederheid, voor hem, haar onvermoeid maakte, het is niet minder waar, dat haare krag-ten maar zeer oogenblikkelijk waren, en dat zij niet lang aan zulk eenen hevigen tweestrijd wederstand konde bieden; het geen zij, aan zich zelven begon te bespeuren; welk verlies van gezondheid, haar echter minder deed verschrikken dan het ongeluk, dat zij buiten staat zoude

zijn,

zijn, om haar' vader te kunnen verzorgen, die zij reeds op het punt zag, om onder zijne rampen te bezwijken.

In weêrwil der zorgen en den bijſtand, die de ongelukkige FIRMIN, van zijne lieve ROZETTE ontving: in weêrwil der vertroosting, die uit eene onſchuldige liefde ſpoot, het was, en met den Vader, en met de Dochter gedaan.

Maar alſchoon de Onſchuld en de Deugd maar al te dikmaals vervolgd worden, zo vinden dezelven nog menigmaal edelmoedige beſchermers, die den moed en de ondaatzugtigheid, zelfs tot het heldhaftige brengen. Zodanig was het geluk dat de Hemel, voor ROZETTE en haar' Vader, had bewaard. —— Op zekeren dag dat zij genoodzaakt was, om haar' Vader, een weinig tijd, alleen in de gevangenis te laaten, om een ſtuk werk te voltooijen, dat zij voor hem begonnen hadt,... eensklaps, welk een verraſſing! zag zij Hem. —— Hem, haar' Vader zelfs, inkomen; en zich met eene houding van voorſpoed, en weenende van blijdſchap, in haare armen werpen. ROZETTE kon niet gelooven het geen zij zag; zij vreesde de ſpeelbal van eene aangenaame, doch ras voorbijgaande, begoocheling te zijn; maar zo ras haare verwondering, haar het ſpreeken toeliet; riep zij uit, zijt gij het mijn' Vader? zie ik u hier weder?... en gij zijt dan vrij? — O, Ja, antwoordde de Grijsaart. —— Ik ben het,, Ik ben eindelijk vrij geworden.

ROZETTE deed haar' Vader, naast haare zijde zitten; wischten het zweet van zijn aangezichte af, doch de oude man zweette niet zo zeer van vermoeidheid, als wel van zwakheid. „ Rust nu, o mijn' Vader! ſprak ROZETTE,

„ en wanneer uwe krachten het toelaaten, verwaardigt
„ mij dan te verhaalen, wie u aan mijne tranen, heeft
„ wedergeeven. Een Man, een Engel, ſprak de Va-
„ der, verbrak mijne ketenen. En, kunt gij het wel
„ gelooven, mijne Dochter? — Hij is in mijne plaatſe
„ gegaan. Een oogenblik geduld, ROZETTE, dat uwe
„ kieschheid mij niet veröordeele, voor dat gij mij ge-
„ hoord hebt! — Ik wilde, in den eerſten aanvang,
„ zijne voorſtelling verwerpen: maar ik betuig u, ik
„ heb het niet kunnen doen, noch zijne gebeden kunnen
„ wederſtaan; noch zijne redenen kunnen wederleggen.
„ Ik verzeker u, al waart gij het zelfs geweest, hij
„ zoude u door de kracht, en de aandoenlijkheid
„ die in zijne redeneering was, overtuigd hebben. Hij
„ zeide mij aanſtonds, toen hij mijne weigering be-
„ merkte, dat zijne wijheid, voor hem en zijne Bloed-
„ verwanten in dien tijd, onnut was, en dat de mij-
„ ne, mij konde dienen tot herſtelling van mijn
„ goeden naam. Hij vatte mijne handen; drukteze,
„ met een ſoort van vervoering. — Neen, zeide
„ hij, Gij begrijpt alles nog niet, wat daar uit zal
„ voordſpruiten, indien gij mijne gebeden inwilligd;
„ gij zult daar mijn weldoener door worden... Ik ben
„ met uw' ſchuldëisſcher, dien wreeden DURMONT,
„ overeengekomen, en hij heeft mijn verzoek toege-
„ ſtaan. Zoud gij dan nog onverbiddelijker zijn, dan
„ hij? — Eindelijk voegde hij 'er nog bij: Noch
„ ROZETTE, noch Gij, kunt dit gevangen zitten lan-
„ ger wederſtaan, en Gij kunt niet weigeren om 'er uit
„ verlost te worden, zonder de zorgen, voor uw Le-
„ ven, de herſtelling van uw Eer, te verwaarloozen;

„ en zonder eene dochter, die gij teder lief hebt, heimelijk te vermoorden.

„ Ach! lieve ROZETTE! deze laaste woorden hebben „ mij doen ijzen; en ik kon zijne edelmoedigheid niet „ langer beſtrijden. Daar en boven heeft hij mij ge„ zegt, dat 'er geen ander middel ter verkrijging van „ mijne Vrijheid was; en dat hij wist dat zijn gevan„ gen zitten, maar voor eenige dagen zoude zijn.... „ Ach! mijn Vader! riep ROZETTE; vergun mij, dat „ ik heenen gaa, om mij voor de voeten van dien „ weldoenden Man neder te werpen. — Neen, mij„ ne Dochter; hij heeft mij verzogt om de zaak ge„ heim te houden, waar toe hij den Cipier ook ver„ plicht heeft. Misſchien heeft de wreede DURMONT „ mijn ontſlag niet willen toeſtaan, dan onder beding „ om het geheim te houden. Misſchien heeft hij het „ bij de Waereld willen doen doorgaan, als een wel„ daad jegens mij: daar het juist uit zijne gierigheid „ voorkomt; en intusſchen heeft hij niets gedaan, dan „ een' oude gevangenen, die hem (zo hij dacht) door „ den dood, mogelijk ſchielijk ontrukt zou kunnen wor„ den, verruild, tegen een jonger, en wegens zijne ge„ zondheid, ſterker Man: om daar door des te zekerder, „ voor zijne Penningen te zijn. Maar, voegde FIRMIN „ 'er bij, gij moet verwachten, mijne Dochter: dat, „ wanneer de gevankelijkheid van dien beſchaafden „ man, verlengt wordt, dat ik het zal weeten: en 'er „ ook naar toe zal gaan, om 'er hem uit te verloſſen, „ en... zonder hem, niet weder zal keeren."

Deze twee gevoelige harten, gaven zich, ſchoon onvolkomen, door de gevankelijkheid van hunnen weldoender, aan de volle blijdſchap over. De oude Grijsaart

achte zich gelukkig, dat hij zich nu dezen avond op zijn bed, in ſlaap konde begeeven; zonder verſchrikt te worden, door het gerammel der ſleutels, het welk de vervaarlijke Cipier maakte, wanneer hij zijne deuren met een groot gedruis kwam ſluiten. En ROZETTE kon, na dat zij haar' Vader aan den ſlaap had toevertrouwd, nu den tijd neemen, om aan haaren minnaar te ſchrijven.

Zij melde hem, dat haar' Vader weder vrij was, en door welk middel, deze onverhoopte weldaad hem was te beurte gevallen; zij berichte hem, dat 'er door dit geluk, ook hoope was, om, binnen korten tijd, hunne zaaken herſteld te zien, en na hem van haare liefde verzekerd te hebben, eindigde zij haar' brief, met hem tot verhaasting zijner terugkomſte aan te zetten. De toeſtand van ROZETTE was zeer veränderd; na zo veele moeite doorgeworſteld te hebben, kon zij nu een vrijen adem ſcheppen. Ondertusſchen (en zodanig is toch het menſchelijk hart, maar vooral het Karakter der Liefde) klaagde zij bitterlijk over haar lot, om dat het antwoord van JOINVAL twee dagen laater kwam dan zij het verwagt had; doch deze brief was zeer teder en beminnelijk. Hij berichte haar, de ſpoedige komst haars minnaars, en dit deed haar alles weder vergeeten. — ROZETTE geloofde eindelijk, verplicht te zijn, om haar minnaars getrouwheid te beloonen, en zij beſloot nu ook, om haare liefde aan haar' Vader bekend te maaken: gelijk zij inderdaad eenige dagen daar na, (wanneer haar' Vader, na eenige uuren afwezig geweest te zijn, weder kwam) haaren mond reeds opende, om van haaren minnaar te ſpreeken: dan zij beſpeurde, dat hij haar eenig nieuws te melden had, en zij had zich

hierin

hierin ook geenszins bedrogen. De goede FIRMIN deed haar naast zijne zijde zitten, en sprak haar dus aan. „ Mijne dochter! ik heb u een groot, een ge„ wigtig nieuws te melden. — Ik koom van mijnen „ weldoener, die mij had laaten roepen. Ik wilde „ hem spreeken, van onze dankerkentenis. Wel nu, „ zeide hij, indien gij gelooft aan mij verplicht te „ zijn, zo kunt gij dit bewijzen, door mij zelfs, eene „ eeuwige verplichting aan u, op te leggen. Toen vroeg „ hij de belooning voor zijne weldaaden: eene beloo„ ning die hij noemde eene nieuwe weldaad van mij„ te zijn. Hij heeft het met eenige bevreestheid, en „ met veel zedigheid gevraagt: maar hij heeft veel ge„ vraagt; ach veel mijne lieve ROZETTE?... Hij kend „ u, hij heeft u menigmaal gezien.... Hij heeft u ge„ vraagt. Zult gij het mij vergeeven? Vervolgde FIR„ MIN en haar in zijne armen neemende, drukte hij „ haar aan zijnen boezem. Zult gij het mij vergeeven, „ dat ik hem zijne bede heb toegestaan? Ik zoude u „ om raad gevraagt hebben: maar gij waart 'er niet. Ik „ kon het hem, zonder ondankbaar te zijn, niet wei„ geren, en ik weet dat gij zo wel als ik, een afkeer „ van ondankbaarheid heb."

Welk een donderslag voor ROZETTE's teder hart? Zo als zij van haaren minnaar wilde spreeken, doet zich een' medeminnaar op: en deze is haars Vaders verlosser. Zij kan dien slag niet wederstaan: Zij valt sprakeloos, en als buiten kennis, in haar' Vaders armen. De Vader twijffelde niet, of hij hadt zich verbonden, tegens den wensch van zijne Dochter: en eene nadere verklaaring zoude hem daar van overtuigd hebben, zo niet een onverwacht bezoek, dit tooneel geëindigt had. Men deed

aan ROZETTE allen noodigen bijstand; zij herstelde zich, en ging in haare kamer.

FIRMIN was dien avond overstelpt van droefheid, vernam naar zijn Dochters welstand; maar hij vermijde haar te zien, om haar niet tot een al te spoedige verklaaring te noodzaaken. Welk een' avondstond had ROZETTE doorgebragt! —— Welk een' nacht was haar nog aanstaande! —— De slaap kon haare, door traanen bevogtigde oogleden, geen oogenblik sluiten; en haar hart bleef ten prooije van een' smertelijken tweestrijd. Dan riep zij haaren minnaar, die haare zuchten niet kon beantwoorden; dan dacht zij, aan het verdriet, dat zij den besten, den tederſten aller Vaders, (door haare weigering, om hem te gehoorzaamen) ging verpoorzaaken. —— Maar waarom, riep zij, een oogenblik daar na, wil deze nieuwe minnaar, dien ik niet ken; dat ik zijne vrouw, en tevens zijn slagt-offer zal zijn? —— Wat heeft hij voor mij verdiend? — Wat hij gedaan heeft? Hij heeft mijn' Vader verlost. Ik ben hem alles verschuldigt; hij kan alles van mij vraagen. — Hier zweeg zij, en geloofde gereed te zijn, om haar plicht te volgen, en afstand van JOINVAL te doen. —— Van JOINVAL afstand te doen, riep zij weder. —— Ach! wat heeft hij dan gedaan om ongelukkig te zijn? — Welke misdaad heb ik aan hem te straffen? —— Toen barste zij uit in traanen, en was op 't punt van, in dezen tweestrijd, te bezwijken. —— Na deze worsteling, tusschen Natuur en Liefde, gaf zij een diepe zucht en riep, in droefheid uit. —— Ach ROZETTE! zonder „ liefde zoud gij eene tedere en gehoorzaame Dochter „ zijn, en den wensch van uwen Vader. En van welk „ een' Vader?" —— Zo ras zij zich dien aandoenelijken

ken Grijsaart voorstelde, als sterk verlangende, om zijnen weldoenen dankerkentenis te bewijzen, en zich geloovende eensklaps, aan den nijd blootgesteld, als aan ondankbaarheid schuldig te zijn. „ Hij zal mij wel niet „ wreedelijk behandelen," (zeide zij:) „ maar hij zal „ van droefheid sterven. —— Ik kan dan niet tot geluk „ geraaken, dan door een' Vadermoord. Het is met „ mij gedaan," vervolgde zij, —— en moedig opstaande." „ Ik moet dan afstand doen! Mijne liefde was onschul„ dig; —— maar heden wordt zij misdaadig." ..

Hier op verzamelde zij alle haare krachten; schreef den tedersten brief aan haaren minnaar; meldde hem het offer dat zij ging doen: vermaande hem om zijne liefde, jegens haar, te vergeeten: zonder, aan hem, te durven belooven dat zij het zoude doen. —— „ Ik „ hoopte voor u te leeven, (schreef zij) en ik ga ster„ ven van droefheid, om dat ik u heb moeten verzaa„ ken." Deze brief van welke bijna alle de regels, door haare traanen, waren uitgewischt, was in alle spoed ter Post bezorgt; om niet weder, in haare opziedende drift van moed, te verflaauwen.

Rozette gaat bij haar' Vader, om zich zo veel te verontschuldigen, als haar mogelijk is. „ Mijn Vader! „ zegt zij; vergeef het mij, indien ik gisteren mijne wei„ gering voor het Huwelijk, heb laaten blijken. —— De „ reden heeft nu mijne vreeze overmeesterd; en mij tot „ mijnen plicht gebragt; Ik ben bereid om u te gehoor„ zaamen." Deze woorden bragten wel eenige kalmte in het beangstigd gemoed van den ouden Grijsaart; echter behield hij eenige ongerustigheid, aangaande het harte van Rozette. „ Mijne dochter, sprak hij, ach! „ zo gij, om mij te gehoorzaamen, uw geluk aan het

mijne

„ mijne ging opofferen?" — ROZETTE had veel moeite om deze vraag, met *neen Vader*, te beantwoorden: maar eindelijk... zij zegt het. — Zij gingen te zamen naar de gevangenis: want de gevangenen had verzogt, om ROZETTE, dien zelfden dag, te zien. — Helaas! zij ging als een flagt-offer tot het doodlijk ſtaal. — De gevangenis wierd voor hen geöpend. ROSETTE en haar Vader gaan 'er in. — Zij dorst haare oogen niet opſlaan, maar eensklaps viel de gevangenen voor haare voeten. — Zij kan niet nalaaten om hem aan te zien. — O Hemel! zij ziet... zij herkend... wie?... JOINVAL, haar' minnaar zelf! Zij gaf een gil en kon geen enkel woord uiten. Zij is gekoomen, ſtervende van droefheid, doch ſterft heden bijna van blijdſchap. „Ja, riep haar minnaar „ — ik ben het — het is JOINVAL, die geen oogenblik zal „ ophouden, u te aanbidden. Zie daar, vervolgde hij te„ gens FIRMIN, zie daar, een bewijs dat alle uwe zaa„ken in orde zijn gebragt:" en gaf hem een papier over, door zijne ſchuldeiſchers geteekend. — Ik heb van geen geluk voor mij willen ſpreeken, voor dat het uwe herſteld waas: alles is geſchikt FIRMIN, nu zijn wij alle vrij; en indien gij wild, zullen wij nu alle gelukkig worden.

Men kan ligt vermoeden, dat het vraagen van den Vader en van de Dochter: hoe is dat? en waarom? niet ophield; maar de leezer zal zich zelven wel antwoorden. Laaten wij deze deugdzaame harten, de vreugde van zulk eene aangenaame verraſſing laaten genieten, en een geluk goedkeuren, dat zij zo wel verdiend hadden.

OP

OP DEN HERSTELDEN VREEDE IN NEDERLAND, MET HET HUIS VAN OOSTENRIJK.

De ſchoonſte Morgenſtond en d'aangenaamſte dag,
Die elk verkwikt, verheugd, en alles doet herleeven,
Rijst veeltijds uit een ſtorm van jamrend wee en ach
Of uit een Onweersbuí, die Mensch en Vee doet beeven:
Zoo daagt ook nu de vree! Wanneer een krijgs Orkaan,
De Zon een poos bewolkt en in haar kim doet zinken,
Verrijst zij korts daar naa; hoe lacht zij 't Aardrijk aan!
Men ziet haar met meer glans, dan voor haar taanen, blinken.
Ja waar de vree verſchijnt verkwikt zich vrouw natuur;
Dan hoord men Bosch en Woud van toon op toon weergalmen:
Dan briest geen oorlogs Ros, of ſnuift naar rook of vuur,
Maar graast aan Danſons zij', die op zijn riet en halmen,
Een veld en ſtroomzang ſpeelt voor zijne Galatée,
En zij verheft een Lied: de wijs vloeit lieverlede.
Hoe huppelt op haar Zang, heur ſneeuwit blaetend Vee;
Zij zingt, een Hemel-zang! zij zingt het nut der Vreede.

Maar

Maar ach! hoe lang heeft Vreede 's lands luister omgedwaalt!
De Nijd beſtuurde ſteeds dit land met ſcheelziende oogen:
Zoo lang als Neêrlands Maagd zelfs adem heeft gehaald,
Kon zij, maar korten tijd, op vasten vreede boogen.
Europa's paerel bleef nochtans ons Vaderland;
Het rijkſte Vorſtendom kan zij in ſchatten tarten:
Hier gaf de Wijsheid aan de Weetenſchap haar hand,
'z Ontving, uit haaren ſchoot, grootmoedigſte Oorlogs harten.
De naam van Batavier was overal geducht;
Zijn ſtaal heeft nimmermeer onſchuldig bloed vergooten,
Voor een geſpierde bonk is meenig een gevlugt,
En wij zijn uit dat bloed, dat Helden bloed! geſprooten.
Dat zelfde bloed ſtroomt nog door d'aders en ons hart.
Geen rechte Batoos telg kan hoon of ſmaad verdraagen:
't Geduld wordt afgemat, word men te lang gefard:
Een Leeuwſchoon, eertijds tam, wordt woedend, door al 't plaagen.
Een Vorst die aanzien, eer, zijn luiſterrijk beſtaan,
Ons meê verſchuldigt is: de bloem van Neêrlands Helden,
Trok voor zijn huis weleer het Staaten harnas aan:
En offerde daar voor veel bloed in Mavors velden.
Die Vorst, zoo ſterk verplicht, verbrak den Vriendſchaps band,
En deels het vreê verdrag in Munſters muur geſlooten.

Dig

Die nochtans is de zuil, de hoekſteen van ons Land,
En de Aard is nat doorweekt van 't bloed daar om vergooten.
Ik gruuw, ik ſidder nog op d' eisch door hem gedaan,
Zelfs onrechtvaardigheid zag men daar van verbleeken.
Hij wil de Vaart naar West- en Oofter-Indiaan;
Hij noemt zijn wil zijn wet, zijn wet mag niemand breeken.
De grijze Schelde, die langs Bergens muuren vloeit,
Mijn Stad ten Goudmijn ſtrekt, en in wier ingewanden,
Het edelſte Zee-Banket voor Vorſten diſchen groeit,
Die vrije Schelde, wou hij kluistren in zijn banden.
Dan onze Scheld-Nimph bleef gerust op haaren ſtroom,
Zij weet, men waakt voor haar, en zal haar nooit begeeven,
Zij bleef zelfs, hoe bedreigd, aanhoudend zonder ſchroom,
Zij zal haar ondergang ook nimmermeer beleeven.
Zij kent de waarde van haar Vrijheid, van haar goed:
Eer zal geen glinſtrend zwaard in Mavors vuist meer blinken;
Eer word de zilvren ſtroom een Zee van golvend bloed;
Eer zal de laatſte kiel, door 't lood, ten afgrond zinken;
Eer men de vrijdom van een vreemde Vlag ooit duldt.
Maar zacht, —— Welk blij geluid hoor ik de vreê trompetten?
Ja 'k zie de Lucht-Bodin met groene Olijf gehuld,
Is bezig om haar tak op Vrijheids hoed te zetten.

Triumph

Triumph! de Vreede is den in Neêrlands muur herſteld.
Geen ſchandelijke Vreê, die Hollands Maagd doet bloozen;
Mijn Nimph blijft meeſteres, geſloten blijft de Scheld,
En nochthans is de Vreê voor Krijgsgeweld gekozen!
Voor Neêrlands Vadren word een dank Altaar geſticht;
Het allergeurigſt kruid moet men ten offer branden,
Aan hunne wijne trouw zijn wij den Vreê verplicht:
Zij zijn de redders, die ons uit den klaauw en tanden,
Reeds open, onverwacht, nu hebben uitgerukt;
Nooit roov' een Krijgs-Orkaan, het groen der Vrede Olijven:
Nooit word mijn Vaderland gehoond, getergd, verdrukt:
Het zwaard moet in de ſcheê van Mars gegijzeld blijven.
Week ook de tweedracht, die ons Staatsgebouw verpeſt;
In eeuwge ballingſchap; dan zou de baatzucht beeven.
ô Eendracht! bouwt uw troon weêr op in dit gewest,
Blijf tot den jongſten ſtond, in Nederland verheven.
Dat onze Koopmanſchap, de hartaêr van ons Land,
Met voorſpoed weêr herleev'; dat Weetenſchappen groeijen;
Dat Wijsheid, deugd en trouw, gepaart gaan, hand aan hand,
Ja, dat de Welvaart als van ouds bij ons moog bloeijen.

ADRIANA VAN OVERSTRATEN.

Bergen op den Zoom,
den 10den van Wintermaand 1785.

DE ONSTERFLIJKHEID
AAN
CLOË.

Wie blinkt gintsch, door een wolk van zwarte neveldampen?
Wie is 't, die om den vlucht der rollende eeuwen lagt?
Wie tart den zeis des doods? Wie ſpot met 's leevens rampen?
Wie? — 't Is de onſterflijkheid, die eens mijn geest verwagt.
Verdoolde, die uw wensch aan 't nietig ſtof ſlechts kluistert:
Uw ziel den troost ontrukt van eeuwig te beſtaan:
Uw hoop, uw vreugd vernielt; uw eigen waarde ontluistert:
Nooit kent gij 't waar geluk op 's levens kronkelpaên.
Gij ſtaart, wanhoopend, op de golvende oogenblikken,
Die u de tijd ontrukt, daar 't ſchijnvermaak u ſtreelt.
Hoe beeft uw laage ziel in 's leevens jongſte ſnikken,
Voor een vernietiging, door 't dwaas vernuft geteeld!
Mijn Cloë! 't Christens hart voelt 't teederst mededoogen,
Met die rampzaalgen, 't ſchrikt voor hun beklaaglijk lot.
ô Zaalge Godsdienst! Gij, gij ſpreidt in ſchrelende oogen,
Den lieven lach der hoop, die zuchtend ſteunt op God.
Het wreedſte zielsverdriet doe de aardſche blijdſchap kwijnen,
De tijd ruk 't leeven vrij in ſmart en rampſpoed voord,

Geen nood; terwijl alom, door vaale treurgordijnen,
De blijde onſterflijkheid met zachten luister gloort.
Kom, Cloë! dankbre vreugd moet 't kloppend harte ontvonken,
Dat onze heilzon hier met ſombre glansſen ſchijn'!
God heeft het beeldnis van zijn wezen ons geſchonken.
Welk denkbeeld! Cloë zal, als Hij, ook eindloos zijn.
ô God der liefde! ſterk, al ſterk de zwakke kragten!
Dat de ontrevredenheid nooit 't treurig lot verwensch!
De wijze Goedheid mint (ô vleiënde gedachten!)
Den roem der Schepping, in een edel denkend mensch.
Neen Cloë! de Englen zei moet ons in glorie wijken,
Hun God, hun Vorst wierdt ons tot een natuurgenoot.
Zij voeren, daar dit ſtof voor 't ſterflot zal bezwijken,
Ons naar de onſterflijkheid, in 't aanzien van den dood.
o Zaalge onſterflijkheid! o bron van troost en blijheid!
De donkre zorg verdwijnt, waar gij uw glansſen ſpreidt.
Tree bleeke dood! tree toe; ſchenk aan mijn geest de vrijheid,
Hem, op dit wenk'lend rond, door 't logge vleesch ontzeid.
Komt zielen, die door ſmart en wanhoop zijt verwilderd,
Komt, treedt op 't Chriſten ſpoor, daar lacht de vreugde u aan.
Daar heeft de onſterflijkheid haar troosttafreel geſchilderd;
Daar rust de zaligheid op eeuwge roozenblaên.

In

In 't grievendst lijden blijft de deugd, door wellust, gloeien.
Schoon zij in 't Kerkerhol; voor 's dwinglands woede, zwigt!
Zij vreest geen duisternis noch rinkelende boeijen,
Daar zij den weerglans ziet van 't eeuwig vrijheids licht.
't Is waar, zij juicht op aard niet met de hemelreijen;
Hier treurt 't gevoelig hart, dat 't aardsch genoegen derft,
Bij 't graf eens Echtgenoots; daar zienwe een moeder schreien
By 't veege wiegjen, daar haar lieve zuigling sterft:
Dan, eens zal de Echtgenoot haar zaalge Gade ontmoeten
Voor Goëls glorie troon; daar de eeuwge liefde leeft.
De teedre moeder zal haar lachgend wigtjen groeten;
Daar 't als een Seraphijntje op blanke wiekjens zweeft.
Mijn Cloë! de edle ziel moet juichend opwaards stijgen.
Denk, daar de vaale nijd het zoetst vermaak verpest;
Daar 't knaagendst leed ons, naar het vreedzaam graf, doet stijgen;
Wenkt ons de onsterflijkheid naar 't zalig hoogewest.
Eens zal uw vlugzlend oog door ruimte kringen waaren!
't Spelt, in elk waereldstel, den schutsheer der natuur.
Daar zal mijn zangster eens de Seraphs evenaaren;
Daar beeft geen vriendschap ooit voor 't sklig scheidend uur.

(*moest geteekend zijn*)

Aardenburg PETRONELLA MOENS.
1785.

T E R

ONSTERFELIJKE NAGEDACHTENIS

VAN DEN BELANGLOOZEN VRIEND ONZES VADERLANDS, DEN HOOG WEL GEBOOREN HEER

JOHAN DERK BARON VAN DER CAPPELLEN TOT DEN POL,

APPELTERN, ALTFORST EN HAGE;

BESCHREVEN IN DE RIDDERSCHAP VAN OVERIJSSEL.

Overleden te Zwolle, in den Ouderdom van 43 Jaaren, den 6den van Zomermaand 1784.

Dierbaar Vaderland! gefolterd
door de wreedſte tegenheên:
Lang door 't alverwoedend Oorlog,
lang door tweedragts haat beſtreên!
Zou ik in uw leed niet deelen,
dierbaar Neêrland! vrijê grond!
Daar ik d' eerſten adem haalde?
daar mijn ſchomlend wiegjen ſtond?

Daar

Daar ik eerst aan Moeders boezem
werd met vrijë melk gevoed.
Oord, daar welvaart, liefde en vriendſchap
mij alom gulhartig groet.
Dierbaar Vaderland! uw rampen
treffen mijn gevoelig hart.
Zuivre dankbaarheid verpligt mij
thans te deelen in uw ſmart.
Ja, uw vriend, uw vreugd, uw wellust;
voor wiens oog de dwanglust vloodt
Uw Beſchermer, uw *Capellen*
rust in 's aardrijks donkren ſchoot.
Neêrlands Tuinmaagd, vrij geſtreden
uit de Spaanſche dwinglandij,
Hoorde nog de ketens rinklen
der gevloekte ſlavernij.
't Oude, 't moedige *Overijsſel*,
lang der Vrijheid toegewijd,
Moest nog zuchtend, traanen drinken
der te lang verdrukte vlijt.

Welvaart kwijnde; nijvre landman
moest der trotsheid hulde bien,
Goede God! dus lang moest Neêrland
slaaven in zijn boezem zien,
Nutte *Landbouw*! stort vrij traanen;
billijk dat ge uw Vriend betreurd;
't Was zijn fiere deugd, zijn ijver
die uw banden heeft verscheurd,
't Was *Capellen*, die heldhaftig,
zegepraalde op slaafschen dwang,
Die voor Neêrlands heil, grootmoedig
trapte op 't kruipend zelfbelang,
Ja, verloste Landgenooten!
't was *Capellen*, aan wiens zie!
Eene zucht, een dankbaar traantjen
meer dan ijdlen roem beviel,
Gij besproeit uw stulp met traanen,
'k hoor uw jammrend treurgeluid,
't Kleenste wigtjen stamelt snikkend
zijn' onsterflijke eernaam uit,

Zijn

Zijn gedachtnis is vereeuwigd;
'k zie, in elk weldenkend hart,
Hem een graf-gebouw geheiligd
dat metaal en marmer tart.
ô *Capellen*! vriend van 't menschdom!
wellust van uw Vaderland!
Lievling der benarde Vrijheid!
heil der ſcheurende eendrachts band!
Tweedragt juichte bij uw ſterven:
nijd lachte om uw jongſten ſnik.
Vriendſchap ſchreide: Neêrland zuchtte
in dat ijslijk oogenblik.
Ja, Gij werdt der veege ſtaats-hulk
in het woên des ſtorms ontrukt.
Wreede dood! wij zien te dikwils
onze hoop door u mislukt.
Hemel! moest in d' arm der *Vriendſchap*
held *Capellens* ſtervend oog
't Allerlaatſte licht aanſchouwen,
eer zijn ziel deze aarde ontvloog!

Zwol! gij moest dan 't doodbed ſpreiden;
't was in uw gezonde lucht,
Dat zijn hart voor 't laatſte klopte,
daar Hij Neêrland is ontvlucht.
Hoe! ontvlucht? Neen, die getrouwe
denkt nog aan ons waar belang,
Ja, hij ſmeekt om Neêrlands welvaart
onder 't Englen feest gezang.
'k Zie Hem door een drom van geesten
in 't gewest des heils begroet.
Eerſte Willem, vrijheids Vader,
biedt, met al zijn helden ſtoet,
Hem onwelkbre glorie lauwren,
juicht hem 't zalig welkoom toe;
De eeuwge Godheid kroont zijn' deugden;
Seraphs zingen, blij te moê.
Zacht! waar heen verdoolde zangſter?
't ſtof duld deez' verrukking niet.
't Is genoeg, *Capelle* is zalig;
'k zie zijn graf ginds in 't verſchiet.

Soms

Sombre plaats! beſproeid met traanen:
ſtil verblijf! hier ſlaapt de deugd.
Dankbre liefde! ſmaak hier dikwils
door 't herdenken, edle vreugd!
Dat verdrukte deugd deez' graf-plaats
tot een veilge toevlugt kiez'!
Dat, zo vaak 't verraad hier nadert,
't bloed in 't godloos hart bevriez'!

DEZELVE.

Aardenburg.
1785.

AAN

AAN LIJZET:

MIJN SCHOOTHONDJEN.

Moet mijn zang voor d'Englen toon
Van van WITTERS Gade zwichten?
Zij alleen, kon DRUZUS zoon
Stout een Neêrlandſche eernaald ſtichten.
'k Zing geen Ruiters edle daên,
Schoon zij 't dankbaar hart doen gloeijen.
LOOSJES deed de lauwerblaên
Eeuwig om 's Helds grafzuil bloeijen:
'k Waag me, ô vreugd van 't Dichtren koor!
Thans niet op uw roemrijk ſpoor.

Echter, mag mijn poëzij
Ook op Neêrlandſch zangberg ſtreeven:
'k Zing dan, voor bedilzucht vrij,
Het eenvouwig ſchuldloos leeven
Van mijn vrolijke *Lijzet*;
'k Zal haar deugd, haar trouwheid roemen,
Nooit heeft valſchheid haar beſmet,
'k Durf haar 't liefſte hondjen noemen
Dat het leevenslicht ontving,
Sints CALVINS hervorreming.

Nimmer werdt een dier vergoodt,
Zo volmaakt die glorie waardig,
Als de wellust van mijn ſchoot
Mijn Lijzet, zo lief, zo aartig.
Hondjen! zo mijn wensch gelukt,
ô Dan wordt het hoofd der bullen,
Uit den Dierenriem gerukt:
Dan zult ge eens zijn plaats vervullen;
Ja, gij zult, naar allen ſchijn,
Tweede *Canis minor* zijn.

Sterft gij, 'k zag dan 't leed vergoed,
'k Zou mij met uw eerſtand ſtreelen:
Ik, die u heb opgevoed,
Zou ook in uw glorie deelen.
Schreef mijn groote MARTINET
Eens (dit zou mijn blijdſchap wekken)
In het teken van Lijzet
Is een vreemde ſter te ontdekken,
ô Dan ſtaarde al 't waereldrond
Vrolijk op mijn lieven hond.

Zacht,

Zacht, waar dwaalt mijn zangſtet heên?
Hondje! ik zing uw dierbaar leeven,
Zo vernoegd, zo wel te vreên,
Van verdriet en zorg ontheven:
't Heb uw teêre jeugd geleid:
'k Leerde u nimmer voòr mij ſchrikken:
'k Heb u ſtaag geſtreeld, gevleid:
Wat al ſchuldlooze oogenblikken
Sleet gij ſpeelend op mijn ſchoot,
Tot de ſlaap uwe oogjens ſloot.

'k Heb u altoos mild gevoed;
Dan gij loont mijn trouwe zorgen:
'k Word door u, vol vreugd, gegroet,
Bij het rijzen van den morgen.
Voel ik de ſluweele rust
Aan mijn ſluimrend oog ontwijken,
Straks wordge, ô Lijzet, gekust:
ô Dan doetge uw liefde blijken!
Vriendlijk dier! hoe gul, hoe blij,
Lekt en ſtreelt en ſtrookt gij mij.

'k Nam

'k Nam u, toen gij kleener waart,
Als ik uitging meê, maar bourjen,
Hoe gij ſpringt en kwispelſtaart;
Nu verveelt gij vaak uw vroutwjen:
Waart gij niet zo zwaar, zo dik,
Ô Gij zoudt aan elk behaagen,
Ja geloof mij beesje, ik ſchrik
Om in 't wandlen u te draagen;
En, loopt ge op den aarden grond,
'k Heb dan ſtraks een vuilen hond.

Nimmer zijt gij woest of wreed.
Kom ik thuis, wat maakt ge een leven!
'k Krijg van liefde ſoms een beet:
Doch dat kan ik ligt vergeeven.
Uw verſtand, mijn lieve ſchat!
Kan ik nooit naar eisch verheffen;
'k Wed, gij zoudt Vorst Saalmons kat
Vér in wijsheid overtreffen.
Uit der honden trouw geſlacht
Is nooit edler voortgebragt.

Ja,

Ja, beminlijk dier! 'k geloof,
Was PYTHAGORAS in 't leeven:
't Zieltjen van een Philozooph,
Of Poëet wierd u gegeeven.
Had DESCARTES mijn Lijzet
Slegts gezien, hij had de Beesten
Nimmer van hun ziel ontzet.
Leef dan puik der honden geesten!
Kleene liefling! blijf nog lang
't Voorwerp van mijn blijde zang!

DEZELVE.

DANK.

DANKLIED

AAN GOD

NAA EENE ZWAARE ZIEKTE.

Dank zij U, ô God! der goden,
Die mij redde uit angst en nooden,
Thans op 't need'rigst toegebracht;
'k Zal, ik moet u eeuwig prijzen,
Daar gij, door uw' gunstbewijzen,
Weêr mijn ramp en leed verzacht.

Gij hebt, uit de hemelronden,
Toen 'k in zwagt'len wierd gebonden,
En U om geen bijſtand riep,
Mij reeds in uw gunst doen leeven,
En ook dankens ſtof gegeeven,
Daar ik in de wieg nog ſliep.

Bij

Bij het klimmen mijner jaaren
Hebt gij tegens veel gevaaren
Mij ook door uw magt beſchermt,
En daar ik, in bange dagen
U mogt om vergeeving vraagen,
Hebt ge u over mij ontfermt.

'k Lag op 't ziekbed wel te zuchten,
Maar gij deed nogthans de vruchten,
Van uw goedertierenheid,
Mij ô Heer! grootgunſtig ſmaaken,
Dood noch hel kon mij genaaken,
Gij had zelf me uw hulp bereid.

Heilfontein der zeegeningen!
U wil ik ter eere zingen,
Die mij gunſtrijk hebt behoed:
En nu weêr op blijde klanken,
Juichend' U met eerbied danken
Heer! gij zijt oneindig goed.

'k Roem

'k Roem uw God'lijk alvermogen:
Gij zaagt met ontfermende oogen
Hemelkoning! op mij neêr.
Ja, ô God! mijn welbehaagen!
Door u treffen ramp noch plaagen,
Thans mijn jeugdig harte meer.

Gij doet mij uw goedheid merken
In de grootheid uwer werken,
Daar gij, door uw majesteit,
IJder avond, ijder morgen,
Voor de blijken uwer zorgen,
Mij steeds noopt tot dankbaarheid.

Ai vergun mij dus o! vader!
Dat ik voor uw troon thans nader,
En u dank in mijn gedicht:
Ja ô Heer! daar gij nu weder,
Mij gered hebt, kniel ik neder
Voor uw vriend'lijk aangezicht.

Opperoorzaak van mijn wezen!
Dankend' worde uw naam geprezen,
Daar gij in den zwaarſten druk,
Door uw liefde en trouw mij hoedde.
Gij zijt nooit van weldoen moede;
Bronwel van het hoogst geluk!

'k Dank u Heer! gij zijt weldaadig
Goedertieren en genadig,
Ja gij hoorde mijn gebed.
Schoon ik niets dan ſtraf verdiende,
Hebt gij, gunſtrijk nederziende,
Mij weêr van den dood gered.

Ik heb ſtof uw naam te loven,
Gij zond mij uw hulp van boven,
En doet mij, in 't heilgenot
Van uw trouw, U wolijk roemen;
U mijn troost en bijſtand noemen:
'k Dank uw goedheid groote God!

Leer

Leer, ai leer me uw wet betrachten,
Van U al mijn hulp verwachten,
En beſtier mijn jeugdig hart:
Doe mij ſteeds uw gunst beſeffen,
Dan zal ik uw lof verheffen,
Schoon mij 's waerelds onheil tart.

Wech o! rijkdom, wech ô ſchatten!
Die vaak ſchijn voor zijn bevatten,
En ons domp'len in verdriet,
U laat ik gewillig vaaren,
En blijf op mijn Schepper ſtaaren,
Die mij nimmermeer verliet.

Dank zij u o! God! der goden,
Die mij redde uit angst en nooden,
Thans op 't needrigst toegebracht;
'k Zal, ik moet u eeuwig prijzen,
Daar gij, door uw gunstbewijzen,
Weêr mijn ramp en leed verzacht.

HUIBERTUS KUIPERI.

's Hage
$17\frac{10\text{ m.}}{20\text{ d.}}85$.

't WRAAKZUCHTIG MEISJEN.

„ JUPIJN!" riep PHILLIS toornig uit,
„ JUPIJN, leen mij uw blixemſtraalen;
„ De plaats, waar 'k eerst de liefde zag,
„ Wil ik tot ſtof en asch vermaalen.

„ ALCIDES, ach! had ik uw knods!
„ Waarom moet mij de magt ontbreken
„ Ter ſtraffe eens Gods, dien ik zo haat!
„ Al de Aarde zou ik van hem wreeken.

„ Geef mij uw tooverſtreeken in,
„ MEDEA! laat uw hulp mij leiden;
„ 'k Zal dan een drank, die 't minnegif
„ Zelfs overtreft, voor hem bereiden!

„ Had

„ Had ik dat monſter in mijn magt,
„ Ik zou hem, daar ik barst van woede!" — ..
Eensſlags vertoonde zich de min,
En zei: „ hier ben ik." weltemoede.

Zij was ontſteld. „ Kom," gaat hij voord:
„ Nu kunt ge U zelven wraak verſchaffen."
Met nam ze een pas ontlooken roos
Om Cijtheréaas zoon te ſtraffen,

Zij lag hem zachtjens in het gras,
Haar drift mogt nu geen' moed verzaaken.
Hoe zacht ze ook ſtreelde met de roos,
Nog vreesde zij te hard te raaken.

Naar 't Fransch. Mr. J. I. v. M.

DE ZELDZAAMHEID.

Wiens voorhoofd altoos glad en zonder rimpels ſtond;
Wiens oogleên over 't oog, door droefheid, nimmer zonken;
Op wiens bedrukt gelaat geen zilte traanen blonken:
Nooit vond men zulk een menſch op 't ganſche Waereldrond.

DEZELFDE.

AAN CORIDON.

Schoon is uwe Dochter —— maar
CORIDON! —— niet echt,
Echt zijn uwe verſen —— maar
CORIDON! —— hoe ſlegt!

Naar 't Hoogduitſche.

HET

HET RECHTSGELEERDE HUISHOUDEN.

Dorant verzet zijn Vrouw haar Kleêren, Braſeletten;
En zij verkoopt zijn Rok, en Degen, en Mansjetten.
Waarôm berispt men dit? De Rechten willen 't zo.
Bonorum ſit Communio.

Naar 't Hoogduitſche.

HET MISVERSTAND.

Bij een glas goeden wijn, las mij laatst Philidor
Zijn droge en ſlegte verſen voor.
„ Voortreflijk, riep ik uit: Niets kan 'er beeter zijn!
Hij dacht aan Verſen ——— ik aan Wijn.

Naar 't Hoogduitſche van J. J. Engel.

HET ZELV' BEDROG.

MIETJEN was een aartig Meisjen,
Wuft en dartel opgevoed;
Een geſtadig Minnaars kwellen,
Was alleen haar' grootſten lust. ——
't Zal, dus zegt zij: eens beproeven;
„ Of mijn DORIS liefde dwaald,
„ Als ik hem een pop zal kleeden,
„ Met mijn daaglijks huisgewaad. ——
„ Mooglijk zal hij kuſchend nad'ren!
„ En, helaas! bedrogen zijn!" ——
Doch, haar Minnaar kwam nooit weder,
Noch om haar, noch om haar pop. ——

J. HAZEU, CORNEL. ZOON.

't ROOSJEN.

'k Zag een Boschjen, dat, heel ſomber,
Aan een ruiſchend Beekjen lag;
'k Zocht een ſchuilplaats in die ſchaduw,
Voor het prik'len van de Zon.
Naauwlijks vleide ik mij ter neder,
Of de zoete ſlaap-Godin,
Gaf me een kuschjen, ſloot mijne oogen;
Doch, hoe ras verdween zij weêr! ——
'k Hoorde een zuchtjen, dan een lachjen,
Hemel! —— riep ik! wat is dit! ——
Kunnen zuchtjens, lachjens baaren?...
Zou dat immer mooglijk zijn? ——
Zouden hier ook geesten woonen,
Daar de mensch 'tgenoegen zoekt? ——
'k Zocht het Boschjen op en neder;
Maar, toen 'k weêr aan 't Beekjen kwam,
Daar, daar vond ik!... welk een blijdſchap! ——
Filis?... Ja! mijn ziela-vermaak! ——
Die mij, toen ik lag te ſluimren,
Met een Roosjen ſtreelen wou. ——

DEZELFDE.

AAN DORIS.

Mij, o Doris! wilt gij haaten,
Mij ontvluchten, mij verlaaten,
Doris! ach mijn ganſche ziel
Voelt, hoe diep ik neder viel;
Op den oever van de vreugde
Wendt gij uw Gelaat van mij;
Zonder u heb ik geen leeven,
Is deze aard' me een woeſtenij!

Ach! met neêrgeſlaagen oogen,
Ga ik onopmerkzaam voord,
Klaag mijn leed; maar vruchtloos poogen,
Aan dit eenzaam, zwijgend Oord.
En herdenk ik al 't genoegen,
Dan vervloek ik dit —— *weêer*:
Werp mij, trillende van wanhoop,
In het ſtof der aarde neêr.

'k Zal u echter eeuwig minnen!
Zou ik ook mijn drift verwinnen?
Daar ik uwe waarde ken,
Daar ik zo gevoelig ben?
Neen, ô Oorſprong van mijn lijden!
'k Heb mijn hart voor u ontbloot,
Van uw uitſpraak wagt ik 't leeven,
Of het vonnis van mijn Dood.

Maar, als ik geen heul verwerve,
Als ik door mijn jammer ſterve,
Denkt gij, dat geen naberouw,
Doris! u dan treffen zou?
Als de Mart'laar uwer liefde
Nederzinkt in 't treurig Graf,
Die u in zijn ziel beminde,
Wien gij uw verzeekring gaf?

Zoudt

Zoudt gij —— neen —— ik wil 't niet denken, ——
Uwe min een' andren ſchenken?
O wat pijnigende ſmart,
Knaagt mijn afgefolterd hart, . . . !
Maar wat vreugd! —— 'k hoor Doris roepen:
„ Ik beproefde u, vondt u trouw,
„ Val aan mijn gewonden boezem,
„ Kusch mij, Damon! 'k zwijm van wellust, ——
eeuwig —— ja zij onze trouw!"

M. NIEUWENHUYZEN.

STAX.

Naar Lesſing.

Sta ik van 't ziekbed op —— geeft God vrede aan den Staat,
Dan, zweert de kranke Stax; dan worde ik vast Soldaat.

DEZELFDE.

HET

HET NADEEL DER ONACHTZAAMHEID.

[*Een Brief van* M. *aan* JAN.....]

Ik dank u, waarde Vriend! voor uwen laatſten brief.
Genoeg, — Hij was ter zaake, en 't ſchriftjen was mij lief.
'k Wil heden, op mijn beurt, ook eens een *ſtof* verhand'len,
Die mij, ô groot geluk! juist inviel onder 't wand'len:
Een ſtof die 't algemeen verbaast veel voordeel doet,
Zo ſtreelend' voor het hart, als heilzaam voor 't gemoed.
Een ſtof, die ons, mijn Vriend! leert voor ons zelven waaken:
Een ſtof, die ons recht wijs, die ons recht groot kan maaken:
Een ſtof, die uitgepluisd, gedeeld en weêr gedeeld,
De Gaten van de ziel, door haare rijkheid, heelt....
Wees niet verwonderd, JAN! om dit bijzonder zeggen:
't Is hier de plaats niet, om dit netjes uit te leggen:
'k Verzeker u alleen, dat dit mijn zeggen ſtrijdt, (*a*)

Noch

(*a*) De Briefſchrijver heeft, door *onächtzaamheid*, eenige feilen in zommige Rijmklanken gebragt, rijmende *ei* op *ij*:

hij

Noch met den aart der ziel, noch haare Ondeelbaarheid:
Het tegendeel is waar van 't geen gij ſchijnt te vreezen:
Een Gat zal, uit zijn' aart, altoos ondeelbaar wezen.
Nu dan, die ſtof, die ſtof, die *Koſtelijke ſtof*
Is over de.... ei zie...., 't was van.... neen over.... of....
O Schrik'lijk Jan, kan 't zijn? zou dit ontwerp verdwijnen?
Dan zou mijn Cerebrum wel een vergiettest ſchijnen.
O ramp! ik ben het mis; zoo waar — ik ben het mis: —
Wat gaat mij aan! — hoe nu? in deze ontſteldenis....
Ik wilde een Hekeldicht,... kan 't wezen, — en 'k blijf ſteeken: —
'k Heb mijn ſtudeervertrek driewerf in 't rond bekeeken;
Mijn vingers zijn alreeds van één tot één bekauwd; ———
Het mag dan zijn zoo 't wil, 'k ben maar te deeg benaauwd:
Ik had het vast beloofd, — en Gij, gij zelfs zoud dezen
Voor onze Vriendenſij, vol van verwond'ring, leezen:
En nu, nu zit ik, ja nu zit ik als een Gek:
Geheugen! lelijk ding, wat ſpeelt gij mij een trek:
En och! al wat ik doe, al krab ik hoofd en ooren,
Die ſtof, die ſchoone ſtof, die ſtof heb ik verlooren.

'k Wil echter, 't ga zo 't wil, toch niet maaktig zijn:
Apol! beſtraal mij dan met uwen zonneſchijn!

Dan

hij zou de zelve bij eene herleezing veranderd hebben, maar *Jan* beweerde dat deze klanken, aan den *Amſtel* en den *Rhijn*, meeſtal op 't gezicht, en zelden door 't gehoor onderſcheiden wierden. Hij heeft ze derhalven, als in een vluchtig ſtukjen minder berispelijk zijnde, behouden; echter dezelve voor geene ſchoonheden te boek ſtellende.

Dan zal ik zoeken, ja 'k zal zoeken, ——— maar te onvreden;
En in dien doolhof, vol verwarring, aarz'lend' treden;
En mis ik dan het doel; zie daar, wat raakt het mij,
Ik doe getrouw mijn best, — Hij die dit doet, is vrij.
Ik zal, in de eerste plaats, het bij den Wijsgeer zoeken,
Het Centrum in den kring der stoute letterkloeken;
En dan bij and're Liên, die, door een noeste vlijt,
Hunn' naam behoeden voor 't verslinden van den tijd.
En als ik dan geen raad, geen uitkomst meer zal weeten,
Dan zoek ik heul en troost bij Nederland's Poëten:
Indien 't u moog'lijk is, neem dan geduld, mijn Jan!
Mijn hart is waarlijk goed; — 'k zal doen al wat ik kan.

Welaan, mijn Vriend! zie in 't verschiet:
Hoe! merkt gij reeds den Wijsgeer niet?
't Gaat vast, het was zijn roem, die ik bestond te zingen:
Gaf ik hem zelfs geen plaats aan 't hoofd der Stervelingen?
Ja, ——— dus beschreef hem mijn Gedicht:
Met NEWTON's stelsel in 't Gezicht,
Een groote breede Pruik; een Lichaam, lang en teder,
En als een tuinstaak op en neder;
Die, ter bewaaring van fatsoen,
Een Air van wijsheid heeft in 't spreeken en in 't doen:
Die, met BUFFON, u klaar doet weeten,
De Schepping van onze Aarde en de andere Planeeten.
Die, door zijn nimmer moede Geest,
Als waar hij zelf 'er bij geweest,

Een

Een ſtaartſter hier toe aan kan porren,
Om brokken uit den rand der gloênde zon te ſnorren,
En daar 't Heelal dus ſchud en kraakt,
Uit deze brokken de Aarde en vijf Planeeten maakt.
Maar zacht.... dit is te fijn, 't is mij te hoog verheven,
Wat Woodward, wat Burnet, Bourguet of Leibnitz ſchreven;
Ja wat ook de Oude Wijsgeer bromt;
't Is of mijn zwak verſtand, ik weet niet hoe, verſtomt.
Zong ik dan van de Ziel der Beesten?
't Beſtaan der Engelen, der Duivelen, der Geesten?
Bepaalde ik, met den Wijsgeer, vrij,
Hoe het onſtoffelijk deel met ſtof verëenigd zij;
Een onderwerp, waar van deez' Hooggeleerde Heeren,
Zelfs uuren achter een, beſliſſend disputeeren.
Neen, neen, dit onderwerp, geſchikt voor 't Mensch'lijk brein,
Kon voor een foliant ſchier niet bevatbaar zijn:
Het zij voor hen, die voor 't Wijsgeerig welzijn waaken,
De Menſchen tot machines maaken,
Ja die, ſchoon niet uit haat of nijd,
't Gedierte leeven doen in de and're Zaligheid.

Wel Jan! dat ſchikt nog niet; — mogt ik mijn ſtof toch vinden!
Ach Zang nimf! durft gij u dan niets meer onderwinden?
Zijt gij dan voor alle inſpraak doof?
Hoe gaarne ſchreeuwde ik met den ſtouten Filoſoof!
Ik zou, dit zweer ik u, dan ook eens vonnis vellen:
'k Beoordeelde ieder boek, ſchoon 'k niets kon na vertellen.

'k Wist

'k Wist rekenſchap te doen, of 't ſlegt of treffend was,
Als ik maar de eerſte, of wel de laatſte bladzij' las.
Maar neen, mijn waarde Jan! ik ſchrijf't met traanende oogen,
Ik heb geen moed in 't lijf — 't verſtand wil 't niet gedoogen.
Ik weet noch niet, recht toe, recht aan,
Om met den Godsdienst, als een ſpeelbal, om te gaan.
Neen, hoe ik 't draaie of keere of wende of wederwende,
't Wijsgeerig onderzoek is met mij gansch ten ende.
Wat moeite baart mij dit! —— wat baart mij dit verdriet!
ô Dichters! als gij ſchrijft, vergeet uw ſtof toch niet.
Maar zacht.... daar ſchep ik moed..., vergeef het tijd verſlinden;
Bij 't Godgeleerd' Kantoor zal ik mijn ſtof wel vinden:
ô Vreugde voor mijn ziel! ha Jan! nu zal het gaan!
Nu koomt de Kunst eerst aan!
Let op... ik zal mijn tekst verdeelen;
Een half blad ſchoon Papier zal immers niet verveelen?
Als ik maar zelve niet verwar.

I. a. א § ב ג † / * (*b*)

Een Leeraar moet, door zijne trekken,
Zijn Godgeleerdheid reeds ontdekken:
Ja, ja, daar hoort, geloof me' vrij,
Wat geestelijke hoogmoed bij:

't

(*b*) één, a, b, paragraaf, beth, gamma, kruis, ſtreep, ſter.

't Staat ſchoon, voor Jonge Predikanten
Zich zelf te ſieren met het kenmerk der Pedanten,
En opgeſchikt, gekruld, dus net,
En aartig, uit de Kerk te hupp'len naar 't *Salet*:
Of, met de Heerschzucht in het weezen,
Zich bij den ſchaam'len leek door houding te doen vreezen.
Ja, met een Phariſeeuwsch gelaat
Te treden, als een Paauw langs ſtraat.
Eenvouwigheid maakt geen *Bravade*,
Maar woorden pronkerij koomt eeuwig ons te ſtade.
't Dicteert een groote ziel, ver boven 't laag gemeen,
En leert met trotſchen tred ons naar den Hemel treên.

I a ñ § ב γ † / . (c)

De Christen nedrigheid, (nog eens) baat Leeraars luttel.
Een Leeraar, wat men hier van praat,
Moet toch een *Roervink* zijn van Kerkgezag en Staat:
Maar zacht wat.... neen dat 's fout — dat 's mis — dat zal nooit lukken,
Als ik mij wel bedenk, breekt dit ontwerp in ſtukken;
Mijn Aanzicht bleek en rank kenmerkt nog geen *Pedant!*
En ach! een *Vlaamſche Boer!*... wie toch is daar galant?

a. Maar anders zou ik brommend' roemen:
b. Hoe dat de Grieken de A gewoonlijk *Alpha* noemen,
c. De Jooden *Aleph*, de Indiaanen *Alephu*,
1. De Ruſſen *As*, (wat zegt gij nu?

Dat

(c) één, a, b, paragr. beth, gamma, kruis ſtreep, tuttel.

Dat is eerst recht geleerd, kon ik met SENTOR ſchreeuwen:)
De Armeniërs *Aïb*, en *Elpha* de Chaldeeuwen;
2. Ja, een Samaritaan formeert zijn A aldus; [⅄]
3. En bij de Egyptenaars daar heet zij *Athomus*; ——
. Maar zou mijn roem dan wel beklijven,
γ. Die in de Taalkunst ſteeds een breekebeen moest blijven?
ↄ. Neen, neen ik doe dit gansch niet fijn,
/. Dat kan, mijn Vriend! mijn ſtof niet zijn;
—. Ik ben geen *dividend*, 'k verwar in al 't verdeelen:
*. 'k Zou u doen gaapen, en den Leezer ras verveelen,
†. Als ik 't aan zoo veel deelen pluis.

a. b. c. 1. 2. 3. . γ. ↄ. /. ——. *. †. (*d*)

Nog eens, dat 's mis .... wel lieven Vreede!
Ja waarlijk, JAN! ik zit er mede;
Zie, dat is evenveel,... het gaat niet naar mijn lust;
Keer, Zangnimf! roer en zijl; vaar naar eene and're kust:
Nu zal het zeker gaan...., heb ik wat tijd verlooren,
Gewis vinde ik mijn ſtof bij 't *Glasſis* der *Doctoren*:
't Was immers niet bij d'Advocaat?
Neen, neen, dat denk ik niet; —— ik! die vaak ſtamm'lend praat,
Ho! weet ik van *Duplicq*, *Replicq*: —— Kan ik *Cliënten*
Ooit ſchraapen door veele *Incidenten*?

'k

(*d*) a, be, ce, een, twee, drie, tuttel, gamma, beth, ſtreep, ſtreep, ſtar, kruis.

'k Weet van *Pandecte*, noch het *Corpus Juris* niet.
Stadhuistaal praate ik nooit, —— ik, lâche! ô verdriet
Begon ik over 't *Jus* mijn' lompe tong te roeren,
Dan zou 't verſtaanbaar zijn voor Burgers en voor Boeren:
En al is mijn Geweeten groot,
Een Advocaate ziel is als een Oorlogsvloot:
Zij kan met alle winden vaaren,
Schiet meest met grof geſchut; weet zelden van bedaaren,
Ontziet geweld noch list, en als zij ent'ren kan,
Zij plundert Kast en Beurs.... maar vormt een eerlijk man.
Zij is van daag uw hulp en zal uw zaak verweeren,
Maar dra kan deze kans verkeeren,
En zij, die eerst zo ſterk voor u geijverd heeft,
Doet thans u d'Oorlog aan, dat ieder lidmaat beeft.
Dus weet ik vast, mijn Vriend! al moest ik 't hierbij laaten,
Mijn ſtof was nooit van 't recht; 'k ben bang voor Advocaten.

ô! Maar Geneeskunst! JAN! mijn dichtaêr vloeit en zwelt;
Mijn pen zelfs ſpringt van vreugd op 't wit papieren veld:
'k Gelijk aan hen, die, naa lang zwerven en gevaaren,
Geſchokt, gefolterd op de wentelende baaren,
Met vreugde een Eiland zien, dat hen ververſching ſchenkt.
Triomf! de Dichtkunst zelve wenkt!
ô Hemelſche Godes! ik koome eerbiedig nader!
Vloei ſterk, vloei ſterk, mijn Ader!
En gij, o Zangnimf! zorg, dat gij niet ſteeken blijft,
Terwijl gij met *bravoure* ſchrijft!

Zo

Zo ik mij niet bedrieg, was 't over 't Pisbekijken,
Om, door dit middel mijn verſtand te laaten blijken;
Vooraf voegt eerst een dicht, vol leven, zwier en glans,
Ter eer van Doctor *Ludemans!*
Een Man, een Man, ô roemt hem Eeuwen!
Ja, laat de Faam zijn' glorie ſchreeuwen!
Een Man, die uit de *Urine* ziet,
Of iemand is getrouwd of niet.
Die, tot verbaazens toe, u uit dat vogt doet hooren,
Wat voor Geſternte u dient, en waar gij zijt gebooren:
Of wat voor goed of kwaad geval
U, op den Aardkloot, treffen zal.
Laat op zijn Graf een *Pisbak* praalen,
Omgord met konſtige *Urinaalen*:
Treê dan, ô Wandelaar! nooit op dit heerlijk Graf,
Of leg, vol eerbied, hier uw ſchuldig offer af.
En gij, ô Amſtels ſtroom Najaden!
Bevogtigt vaak dit Graf, en deze praalſieraaden!

Wanneer ik dan, op deze wijz',
Het heerlijk pisbekijken prijz';
Dan ſchrijve ik ook, ten ſlot van 't *doctoraal bedrieggen*,
Den rijken Knevel voor te liegen:
Ja, met gezwaai en wind te zwetſen, waar men kan,
Te raat'len als een *Charlatan*:
Den Lijder in een reeks *Juleppen* te verzuipen,
En, daar 't Verſtand ontbreekt, maar zachtjens af te druipen;

Of, als 't zoo in 't *Kapittel* viel,
Te zorgen voor 't vertrek der ziel.
Maar neen...., laat ik mij wel bedenken.
Zou dat mijn naam wel glorie ſchenken?
En zou ik niet, naar allen ſchijn,
Bij ieder eerlijk mensch dan een bedrieger zijn?
Ja wie toch mag, mijn Vriend! in deez' bedorven tijden,
Een dwaazen Pisbekijker lijden?
Dus loop ik zeker hier ook ſpaak....
'k Roep over mijn gehengen wraak....!
Wel ſchrik'lijk.... ó, hoe ben ik op mij zelf verbeeten!
Ach Lompert, daar ik was; kon ik mijn ſtof vergeeten!
Maar wees getuige, APOL! hoe zeer ik ſloove en woet:
En gij, mijn lieve JAN! neem dit geſchrift voor goed.
Maar och! ik voelde 't wel, 't viel in 't begin reeds tegen;
Gewis, een Hekeldicht heeft geen geluk of zegen;
En zoo 't al *eens* gelukt, 't gelukt aan mij toch niet:
Het eenigſte, o JAN! dat mij nog overſchiet,
Is, bij der dicht'ren rei eens ernſtig naa te ſpeuren,
Of ik geen ſtoffe zie, die ik thans goed kan keuren:
En koome ik daar van daan ook met de kous op 't hoofd;
Daar zijn 'er meer als ik —, 'k heb maar voor niet gefloofd.
Ik heb er meer gezien, die met *boha!* begonnen,
Maar ſisſend' eindigden, eer 't werk was afgeſponnen.
o Ja, ik ken 'er meer, die, opgevuld met wind,
Wel groot naar 't Ligchaam zijn, doch naar de ziel een kind.

Maar

Maar zacht..... wat blinkt mij toe.....? wat zie ik.....? *Lofgedichten*,
Verjaargezangen, *Huwlykskransſen*, *Eere-pligten*,
En Lijkgezangen, —— ja nog meer van zulk een ſoort?
Streef heenen, Zangnimf! ſtreef toch heenen! ſpoed nu voord,
Nu kunt ge een heerlijk werk verrichten,
Schrijf, op der Dicht'ren ſpoor,

EEN PROEF VAN LOFGEDICHTEN.

Vlegt Lauren, Zangeres! vlegt Lauren tot een Kroon,
Speel, op uw fikſe Lier, den allerhoogſten toon.
Blaas Roozen, Dageraad! blaas Roozen naar beneden,
Danst vrolijk langs het Veld, ô drie Bevalligheden!
Zingt, Herders! bij uw Fluit; o Nimfen! maakt *accoord*;
Breng, ted're Filomeel! de zoetſte zangen voort!
Hoort, Goden! hoort mijn Lied! Ai koomt mijn zangſter nader!
Dan zing ik DAMONS roem; den besten Burgervader!
De grootheid van zijn ziel ſtraalt reeds zijne oogen uit;
't Genoegen lacht hem toe, dat uit zijn' daaden ſpruit:
De Staatzorg ſchildert hem de trekken in het weezen,
Medogenheid van Geest kunt ge op zijn aanzicht leezen;
De ſteun van weeuw en weez, die 't klaagend' hart verblijdt;
Om 't heil der burgers juicht, om hunne elende ſchreit.

Die, om het heilig recht voor ſchennis te bewaaren,
Het zwaard der wraake grijpt... en ſtraft geweldenaaren....

Wel, dat ſchijnt aapenſpel.... 't is of 't zoo zijn wil, Jan!
Het ging zoo heerlijk goed, — wat nu....? *een ouden Man....*
Neen vriend, gaat nu voorbij;... 'k heb nu gansch and're zaaken;
Neen... neen, nog eens! vertrek... 'k moet *Lofgedichten* maaken.
„ Bij al wat heilig is —— ach! help mij uit den nood,
„ Mijn Kindjen weent om zog, mijne arme Vrouw om brood.
„ Uw Burgerheer, ontaart van Christ'lijk mededoogen,
„ Spot met ons ſmeek gebed, en dreigt aan ſchreijende oogen.
„ De bittere avond valt, en 't zij geklaagt aan God!
„ Hij jaagt ons uit de ſtad, belaên met ſchande en ſpot:
„ De wijn bedwelmt zijn Geest: — ach! wilt ons leed verzachten,
„ Kan dan een zwang're Vrouw in 't open veld vernachten?
En kan een Zuigeling, die om ontferming ſchreit,
Geene ingang vinden, bij zijne onmeêdogenheid.....

Daar ligt het Lofgedicht. —— Al zou dan alles zwichten!
„ Hô! (lacht de Dichtkunſt) Vriend, 't gaat dus met Lofgedichten.
„ Gij kent het kunstjen niet, —— neen, wat gij immer doet,
„ Staak, bid ik dit ontwerp, —— hier in zijt gij een bloed."—
Wel, *feldermenten*, JAN! wat neus heb ik gekregen!
Dat ſpijt mij, —— had ik maar gezwegen;

Ik

Ik wist niet dat ik *liegen* mogt:
'k Was in verbeelding dat het rijmpjen dan niet dogt.
Maar goed alweêr, welaan! ——— dan wil ik gaan bedriegen:
Verſchoon mij, Dichtkunst! ik zal *liegen*,
En liegen niet alleen, maar *ſteelen* —— leed of lief:
Een Leugenaar is toch een Dief.

Wil ik, door min verrukt, mijn' ted're PHILLIS kozen,
Dan ſchetſe ik op haar wang fluks Leliën en Roozen;
En in haar Goddelijk gezicht
Ontdekke ik de ed'le Vlam van 't treffend zonnelicht ——
Maar hoe... nu jaagt my 't hart... wat zal my overkoomen?
„ Gy ſchijnt, (roept PHILLIS uit) myne onmin niet te ſchroomen;
Beſpot ge mij? ——— vergeet ge uw pligt?
Heb ik een Goddelijk gezicht?
Die vinding is al te oud; die lafheid doet mij bloozen.
Gy droomt van Leliën en Roozen,
Gy verwt my Leliwit. —— Ei, dat vernuft is groot!
Wel! had ik zulk een verw, 'k was erger dan de dood.
„ Dan, op die doodſchekleur twee roode bloedplakaaten;
„ En, had gij 't hier nog bij gelaaten;
„ Maar neen! ——— uw ſchoone Poëzij
„ Voegt daar nog brandende oogen bij.
„ Ik bid u, denk eens naa; wien zou ik wel gelijken?
„ 'k Behoefde voor MEGERR' niet eens de Vlag te ſtrijken.

Hoor!

„ Hoor! wilt gij prijzen, —— prijs met loſ die my betaamt,
„ Maar lieg niet, laf en onbeſchaamd, . .
„ Vaarwel."..... au, au! —— wel JAN! dat zou ter deeg
gaan ſtinken,
Ik dacht daar, zwijgen best, of 't mogt hier anders klinken.
Wel foei, ik zweet er van, —— Ja wel, hoe 't ook mag gaan,
Ik laat het met de Dichters ſtaan:
Maar 'k mis dan ook mijn hoop om helder op te zingen.
Ik kan bijna van ſpijt mijn tranen niet bedwingen;
Maar *des al niet te min*, heb ik het *zeer* verbruidt,
'k Trek *nochtans evenwel* 'er deze leering uit:
Ei, laat ons nooit *onächtzaam* wezen,
Onachtzaamheid werkt kwaad, en kwaad moet ieder vreezen:
Want had ik nu mijn pligt voldaan,
Mijn ſtof onthouden, dan zou ik niet ſchaamrood ſtaan;
Had ik geen tijd verkwist met loutre beuzelingen;
'k Had anders kunnen zingen:
En nu, nu zie ik, vol van ſpijt,
Het nadeel der Onächtzaamheid.

Maar 't gaat met mij als met den Rijksdag in Groot Poolen:
Men houd al veel 't geheim den Burgeren verhoolen;
Men denkt niet aan de groote zaak,
Al roepen de Onderdaanen *wraak!*

Men

Men laat 'er maar Fiolen zorgen,
En *beſoigneert* van nu, tot morgen;
Men *Reſolveert* dan dus, dan zoo,
En alles blijft in *Statu quo.*

't Gaat met mij als met veel Studenten;
Zij weeten, wonder ſchoon, hun wijsheid uit te venten;
By voorbeeld: DIONYS *ſtudeert* tot Advokaat;
Doch *diverteert* zich vroeg en laat:
Hij danst, hij ſchermt, hij ſpeelt, hij kan *Galantiſeeren*,
En op 't *ſplendietst* zijn geld verteeren;
Stelt mooi in waan en wind, ——— maar, als men 't wel beziet;
't Is *wind* ——— Hij *Promoveert*; maar weet zijn zaaken niet.

Ik doe als Leeraars, die hunn' leeken,
Verbaasd veel wind en onverſtaanb're woorden preeken;
De tijd raakt hier meê wech, ——— en 't heele pligtvermaan',
Hunn' ganſche Zedenleer, kan op één Bladzij ſtaan.

Ja, JAN! 'k beken mijn ſchuld, 'k heb lomp mijn ſtof vergeeten,
Zoo 't iets tot on'chuld helpt, wil ik mijn ſchuld wel weeten;
'k Heb door *Onächtzaambeid*, ſchoon veel, toch niets gedaan;
Gij kunt mijn mengelklomp onmogelijk verſtaan.

Ik

Ik *Arreſteer* mij zelv', —— ik wil mijn euvel wreeken....
k Ben in twee maanden niet te ſpreeken.

M. N. onder de Zinſpreuk:

Al lagcht de looze DEMOCRIET;
1781. *Geloof hem toch in alles niet.*

TAAL- DICHT-
EN
LETTERKUNDIG
MAGAZIJN.

NADERE BEDENKINGEN
OVER HET WOORD
AMBT.

In de *Nieuwe Nederlandſche Bibliotheek*, Deel V. bl. 471, vindt men eene beöordeeling over het *Eerſte Deel* van het *Taal- Dicht- en Letterkundig Magazijn*, in welke de Geleerde Schrijvers van dat zoo nuttig Maandwerk, naa het eene en andere gunſtig gezegde van mijne *Verhandeling* over het woord *Ambt*, in dat deel van het *Magazijn* geplaatst, deeze aanmerking maaken, dat ik mijne meening, die wil, dat het woord *ambt* zamengetrokken zou zijn uit het oude woord *ambacht*, bij KILIAAN vertaald, *officium*, *munus*, *minus*, *publicum*, zoo ik dezelve aanneemlijk had willen doen worden, met wat krachtiger bewijzen had moeten betoogen; — En deeze hunne aanmerking, (die ik alleszins billijk, wijl ik zekerlijk mijne gedachte wel wat meer met bondige blijken had moogen aandringen: —

[illegible]

Maar neen..... neen ik wil niet wanhopen.
Zou er mijn moeite geen loontje [illegible]?
Er zou ik toch.. maar alles [illegible].
Zij moet eerlijk meenen met mij trouwlustig zijn!
Ja wie toch mag, mijn Trijntje' is zeker beminnens-[illegible],
Een vrouwtje Provenijer lijntje?
Een zoet ik zeker niet een spook....
't Zou mijn geringen wensch...!
We klinkt'lijk.... t, ben ben ik op mij zelf volleerd!
Och Lompert, zeer ik mij; neen ik mijn stof vergeten!
Maar wees gerustgezet, Arent! ben zeer ik sloove en vroed:
En gij, mijn lieve Jan! neem dit geschrift voor goed.
Maar och! ik voelde 't wel, 't viel in 't begin reeds tegen;
Gewis, een Helsdichter heeft geen geluk of zegen;
En zoo 't al eens geluk, 't geluk zal mij toch niet:
Het eenigste, o Jan! dat mij nog overschiet,
Is, bij der dichter rei eens ernstig naar te speuren,
Of ik geen stoffe zie, die ik thans goed kan keuren:
En koome ik daar van daan ook met de kous op 't hoofd;
Daar zijn 'er meer als ik —, 'k heb maar voor niet gesloofd.
Ik heb er meer gezien, die met *boha!* begonnen,
Maar fluftend' eindigden, eer 't werk was afgesponnen.
o Ja, ik ken 'er meer, die, opgevuld met wind,
Wel groot naar 't Ligchaam zijn, doch naar de ziel een kind.

Maar

Maar zacht..... wat blinkt mij toe.....? wat zie ik.....? *Lofgedichten*,
Verjaargezangen, *Huwlykskransſen*, *Eere-pligten*,
En Lijkgezangen, — ja nog meer van zulk een ſoort?
Streef heenen, Zangnimf! ſtreef toch heenen! ſpoed nu voord,
Nu kunt ge een heerlijk werk verrichten,
Schrijf, op der Dicht'ren ſpoor,

EEN PROEF VAN LOFGEDICHTEN.

Vlegt Lauren, Zangeres! vlegt Lauren tot een Kroon,
Speel, op uw fikſe Lier, den allerhoogſten toon.
Blaas Roozen, Dageraad! blaas Roozen naar beneden,
Danst vrolijk langs het Veld, ô drie Bevalligheden!
Zingt, Herders! bij uw Fluit; o Nimfen! maakt *accoord*;
Breng, ted're Filomeel! de zoetſte zangen voort!
Hoort, Goden! hoort mijn Lied! Ai koomt mijn zangſter nader!
Dan zing ik DAMONS roem; den besten Burgervader!
De grootheid van zijn ziel ſtraalt reeds zijne oogen uit;
't Genoegen lacht hem toe, dat uit zijn' daaden ſpruit:
De Staatzorg ſchildert hem de trekken in het weezen,
Medogenheid van Geest kunt ge op zijn aanzicht leezen;
De ſteun van weeuw en weez, die 't klaagend' hart verblijdt;
Om 't heil der burgers juicht, om hunne elende ſchreit.

maar, beter laat, dan nooit, zegt het Spreekwoord; En deeze hunne aanmerking daarom) ſpoort mij thands aan, om, het gene ik in die Verhandelinge, ten betoog mijner ſtellinge te berde gebragt heb, wat ſtijver aan te ſchroeven, op dat de onpartijdige Leezer onderzoeke, wie gelijk heeft, ik, of de Geleerde Aanmerkers, welken, gelijk ik uit hun geſchrijf beſluiten moet, mijne gevoelen eenigzins verwerplijk toeſchijnt. —— En dit toch, hoop ik, zullen de Heeren Bibliotheekſchrijvers geenszins euvel opvatten, wijl eene verändwoording den Schrijver, die tegengeſprooken wordt, als zij met beſcheidenheid, welke ik hier in het oog zal bewaaren, en behoudens de hoogachting voor den vriendlijken tegenſchrijver, geſchiedt, niet alleenlijk geöorloofd is, maar zelfs, indien zij mooglijk is, van hem gevorderd wordt. —— Ik ga dus over, om mijn geſtelde, dat *ambt* uit *ambacht* zamengetrokken zij, te verdeedigen en verder te bewijzen. —— Thands noemen wij alle *handwerken* (*artes manuariæ*) *ambachten*, en in die betekenisſe is dit woord ook bij KILIAN te vinden: doch dit is geenszins de eigenlijke beduiding van dat woord; te regt tekent de taal en oudheidkundige KILIAN dan bij dit woord aan, *nemo opinetur hoc vocabulo mechanicam artem ſignificari, quod quidam Sermonis ſui nimis rudes opinantur*; AMBACHTEN *ſunt collegia artificum in civitatibus*, (gilden bij ons genoemd), *ſed quia Ambactorum nomen artificum maxime corporibus in oppidis eſt tributum, omnes artes, adquas ad collegia illa pervenitur, abuſu quodam per ambitionem irrepente, caperunt* AMBACHTEN *nominari voce non propria.* —— Het woord *ambacht*, zoo als het meest bij ons gebezigd wordt, heeft dan eene volſtrekt on-

oneigenlijke betekenis, en is ook nooit in de zelve bij de Ouden gebruikt: —— de twee regte en eigenlijke beduidenisſen, die dit woord heeft aangenomen, geeft KILIAN ons aan de hand, de eerſte is die van *Collegium artificum*, bij ons *gilde* anders geheeten, en de tweede is die van *officium*, *munus*, *munus publicum*: —— De eerſte komt hier nu niet in aanmerkinge, maar de laatſte raakt ons alleen. —— Dat nu dit woord *ambacht*, in de betekenisſe van *munus* genomen, zoo van tijd tot tijd zamengekrompen is tot *ambt*, dat het zelve thands geheellijk niet meer in dien zin genoemd wordt, maar altijd *ambt* klinkt, is dunkt mij hier uit klaarblijklijk, dat men die *posten*, of *pligten*, of hoe men ze noemen wil, welken men in het Latijn den naam van *munera*, of *officia* geeft, en die oulings *ambachten* geheeten wierden, thands met den algemeenen naam van *Ambten* beſtempelt: —— En dat dit zoo zij, zal uit het volgende blijken: ——

Laat ons vooreerst eens neemen den post, dien een Schout bekleedt, deeze wordt thands een *ambt* genoemd, maar eertijds *ambacht*: Zoo vindt men in de *Beſchrijvinge* van *Amſterdam*, door den beroemden WAGENAAR, I d. bl. 172 in de Bijlagen, in folio, eenen brief, waarbij Hertog KAREL van *Bourgondien*, den 26 Julij 1472 te *Beauvais* het inkomen van het Schoutambt van Amſterdam, en eenige andere Domeinen, voor 14400 Filipsklinkers, of Bourgonſche Schilden, aan de Stad verpagte; bij het welk daar niet *Schoutambt*, maar *Schoutambacht* geleezen wordt, waarom ook WAGENAAR in den Blaauwijzer, dit woord onvertchilling opgeeft, *Schoutambacht*, of *Schoutampt*, enz. — P. C. HOOFT in zijne *Nederlandſche Historien*, bl. 57 in fol. ſpreekt van de bediening des *Schouts*, en

noemt dezelve insgelijks een *ambacht*: —— zie daar deszelfs woorden, *Alzoo verviel de klem van het* SCHOUT-AMBACHT *aan Burghermeesteren; blijvende nochtans de Schout in bezit der opperste plaatze, en 't Graaflijk waapen op zijn kussen.* —— In de *handvesten van Amsterdam*, wordt ook op meer dan eene plaatze gewag gemaakt van den post eenes Schouts, weke op de zelve wijze het *Schout ambagt* genoemd werdt, als bij voorb. I d. 2 b. bl. 101; —— Het Privilegie van Filips van Castilien op den 18 Maart 1563, waarin bevolen werdt, *dat men te Amsterdam eenen Catholieken en bequaamen persoon van den besten en notabelsten der zelve Stede zal nomineeren om het voorsz.* SCHOUT AMBACHT *te bedienen.* ——

Evenëens ook wierden oulings de laager bedieningen, als welken wij thands een *kostersambt*, *boodeambt*, *omroepersambt*, *klerkkambt* enz. heeten, met den naam van *ambacht* beschreéven: —— zoo leest men bij voorb. van het *boode-Ambacht* in het Privilegie des Hertogs *Aelbrecht* van den 21 Januarij 1394, te vinden in de *Handvesten* van *Amstelam* I d. II b. bl. 415. (*a*) ——. Hier in zegt de Hertog: „ *Doen kont allen luiden, dat wij om menegen trouwen dienst die onse goede Stede van Amstelredamme ghedaen heeft onsen voorvorderen* (*b*), *en-*

(*a*) De bewijzen, hier uit de *Handvesten* van *Amsterdam*; uit WAGENAARS *Beschrijvinge* van *Amsterdam*, en uit OUDLERS *Beschrijving van Leyden* bijgebragt, ben ik verschuldigd aan mijnen vriend den Heere G. BRENDER à BRANDIS, die mij dezelven, in eenen gemeenzaamen brief, heeft medegedeeld.

(*b*) *Voorvorderen* zijn hier *voorvaderen*, *majores*; zie HUYDECOPER op MELIS STOKE, II d. bl. 18, ook D. A. O. M. II d. bl. 50. En de *Taelk. Meng.* I. P. E. A. bl. 167.

En

ende ons, en onſe naekomelingen, of God wilt, noch doen ſal, ghegeven hebben, en geven met deſen onſen brieve, dat

En hier eenige voorbeelden uit de Ouden: —— JAK. VAN MAERLANT, *Sp. Hist.* I. d. bl. 271.

In Othus. xxv. ſte Jaer
So wart hi den jueden ſwaer;
Want hi Vagaſus ſendde int lant,
Die rouede, dat hi in den tempel vant,
En ſette weder den tribuut,
Daer ſi af alle waren wt
Beede geſcouden quite en vri
Van den Coningen van Perſi,
Die Coninx Othus VORDEREN *waren.*

En II d. bl. 72.

En die Scriftuře ſeide clare,
Dat ſoe van Seth comen ware
Adams Sone, enſer alre vader,
Entie de VORDERS *alle gader*
Hadde gelaten, deen na oen anderen,
In haer geſlachte wanderen.

MELIS STOKE *Rijmkron.* I b. vs. 656.

God, die alle zaken vorſiet,
Gaf hem kinder van groter waerden
Bi ſinen wiue vrouwe Hildegaerden,
Die haer VORDERS *verwonnen mede*
In doghedeliker werdic hede,
Enen Sone, de Aernout biet,
Dien hi Hollant na hem liet;

dat ſij nae DANIEL SAPPELS, *ons knechts doot, dien wij dat* BOOD AMBACHT *binnen onſen Stede van Aemſtelredamme ghegeven hebben ſijn leven lanck, dat ſelve* BOOD-AMBACHT *gheven, en bevelen ſullen voortaen tot eeuwighen daghen te bedrijven ende te bewaren als ghewoonlijck is* enz. En wat verder vindt men in deeze Handvesten *van den officien ofte dienſten van 't* SCHRIJFAMBOCHT. —— *En ook mede 't officie van 't Roepe-ambocht*, en *tClerc Ambocht* enz. ——

Aardiglijk wordt in ORLERS, beſchrijvinge van de Stad *Leyden* I d. bl. 262, het werk, dat een Priester bij het bedienen der Miſſe verrigten moet, het *Ambocht van*

En vers 669.

Deſe, doe hi aerdſch biſcop was,
Ghedochte hem wel in 't herte das,
Wanen hi comen was van gronde,
En eerde 't Goeds huus tEgmonde
Als ſine VORDERS *daden na rechte;*

En II b. vers 14-18.

De dode was in een Scip ghedraghen.
TEgmonde ginc men bene iaghen;
Daer groefmen bi ſinen maghen,
Aldaer ſine VORDERS *lagben.*

daer groef men bi ſinen maghen, is hier *daar begroef men hem bij zijne maagen*: *graaven*, ſchoon KILIAN het zelve in die betekeniſe niet heeft, gaf bij de ouden, *Sepelire* te kennen, en was dus het zelfde met ons *begraaven*, zie voorbeelden MAERL. Sp. Hist. II d. bl. 341, en bl. 342, en 348.

van der Miſſe genoemd. —— Zie hier de woorden: —— *Eerſt ſal 't gherecht alle jare vergaderen op den goeden Vrijdach goets tijds, eer men dat* AMBOCHT VAN DER MISSE *begint, in de Vierſchaer*, enz. —— Zie daar eenige bewijzen, dat ons hedendagsch woord *ambt* eertijds *ambacht* waare: —— Ik denk toch niet, dat iemand mij hier zal tegenwerpen, dat de bediening van eenen Schout, die van eenen Stads bode, en die van een' Roomſchen Priester, geen eigenlijk gezeide *munera*, of *ambten* zijn. HOOFT, in zijne Ned. Hist. zegt, bl. 57, *dat een Schout 'er was, van weeghe de hooghe Ooverigheid, en 's Graaven perſoon uitbeeldende, om 't recht te ſterken; den misdaadighen boeten en breuken af te vorderen, mitsgaders den Landsheere als Stadhouder deszelven, tot oor en ooghe te dienen:* —— Een *Schout* was dus een Schuldëiſcher, die in afweezen van den Graaf in des Konings naam, de ganſche rechtsmagt oefende, de vierſchaar ſpande, de beſchuldigden deed dagvaarden; het recht vorderde, en het vonnis ter uitvoeringe bragt: —— de naam van *Schout*, of *Schoutet* (c), kan ons ook dit zelfde denkbeeld

(c) Het woord *Schout* is afkomſtig van het oude *Schelden, criminari, beſchuldigen*, Aſ. *Scyldan*; van welk *Schelden, criminari*, men een voorb. vindt. Sp. Hist. van *J. van Maerlant* II. bl. 142.

Oec SCHALT *hi* (naamlijk Jeſus) *aldaer ten ſtenden,*
Die Phariſeus van vele zonden,
Van ongelaue, van gierichheden,
Van quader leere, van ghulſechheden,

beeld van zijn werk, en het gene hij verrichten moest, opleveren. —— Indien 'er dus iets is, dat men een *ambt*

Van vrecheit, van overdaden,
Van ijpocrifien, van ongenaden.

In den zin van *ſtrenglijk beſtraffen*, en *berispen* komt dit woord ook meermaalen bij de Ouden voor, zie voorb. bij HUYDECOPER, MEL. STOKE B. I. bl. 16, en van *beſchelden* in dezelfde betekenisſe hier een voorb. uit de *getijden* van onſe *lieve vrouwe*: bl. 5: *die hoghe vruechde gods ſal weſen in bare kele: op beyde ſyde ſnydende Swaerden in bare handen; om wrake te doen tn dien die verre gheboren ſyn, en om te* BESCHELDEN *die ghemeen lude.* —— Ook had het oulings de beduidenis van *convitiari*, gelijk thands bij ons nog: — zie alle deeze betekenisſen bij KILIAN op het woord; en TEN KATE *Aanl.* B. II. bl. 359.—van dit *Schelden*, in den eerst aangeroerden zin genomen, moet men ons woord *Schout* zekerlijk afleiden, en dus betekent het eigenlijk een' *beſchuldiger:* het oude *Schouteis*, en bastaard Latijn *Scoldaſius* (over welke woorden men naaleezen kan VOSSIUS de *vetiis ſermonis*, pag. 290.) ſchijnt mij van denzelfden, doch langs eenen anderen weg getrokken, oorſprong te zijn. — Het woord *Schouteis* ſtamt, denk ik, af van *Schout*, *debitum*, van welk woord, waar voor wij thands *Schuld* zeggen, men voorbeelden zoeken kan bij VAN HASSELT op KILIAN, op de woorden *Schout* en *Schoudig*, en bij MAERLANT *Sp. Hist.* D. I. bl. 192, vers 46, bl. 224. vs. 44, en bl. 228, vs. 29: — en van *eiſchen*, *poſcere*, — *Schouteis* is dus een *Schuldeiſcher*. — En het woord *Schouten*, 't welk wij bij de ouden ook *Schoutheet* geſchreeven vinden, als bij voorb. bij MELIS STOKE, II. B. vs. 45.

Oec

ambt noemen kan, dan immers is het de bezigheid, de bediening van eenen *Schout*. ——

En

Oec gaf hi hem openbare
Tscoutheet doem van Alkemare,

en 't welk in het middenëeuwsch Latijn *Scultetus* genoemd wierd, zal mijns oordeels zijne afkomst hebben van *Schout beschuldiger*, en *et* of *at* een' *rechter*, en dus aanduiden eenen rechter, die beschuldiging tegen den gedaagden inbrengt. —— Het woord *at*, of *et* betekent eigenlijk *vader*, het M. G is atta zie JUNIUS *Glos. Goth:* in *voce*, en in de opdragt bl. 8; En hier van is het overgegaan, om eenen *rechter* te betekenen, even gelijk wij 's lands overheden ook *Vaders des Vaderlands noemen*; herkatte betekende in Friesland weleer *dorprechter*, zie het *Friesch Charterboek* van den Heere Baron van *Schwartzenbergh*, I. d. bl. 344, (welke plaats men vinden kan bij den uitlegger der O. F. wetten I st. bl. 78) dij lettera pont is; hadt binna twam pondem is/ dat schel pinigha dy TZERKÄTTA: hath soe buppa twam pondem is ende bijnna acht pondem jesta viij pond/ dat schel pinighe dy Eehera/ hat zoe is buppa acht pondem dat schel pinighe dij Greetman. —— *Het tweede punt is, het gene beneden de twee ponden is*, (wanneer het eene misdaad is, die eene boete van beneden de twee ponden vordert) *dit zal straffen de dorprechter, het gene boven de twee ponden is, en onder de acht ponden, of viij pond, dat zal straffen de Eheer, en het gene boven de acht ponden is, dat zal straffen de Grietman.* —— De uitlegger der O. F. Wetten heeft hier het woord pinigha vertaald door *berechten*; doch ik heb hier liever *straffen* verkoozen, om dat ik dit woord in die betekenisse zoo gebezigd vind in de *Bevarde tetten den Heiligben graue* door B.

En wat den dienst der Priesteren betreft, onze tegenwoordige Roomschgezinden zouden het zekerlijk zeer kwaalijk neemen, wanneer men hunnen leeräaren niet den naam van *Ambtenaars* gaf, en aan het werk, 't welk zij waarneemen, de benoeming van *Ambt* weigerde te gunnen.

Wil men nu nog meer bewijzen ter ſtaavinge, dat het oude *ambacht* volſtrekt hetzelfde waare als ons tegenwoordig *ambt*; men neeme dan deeze volgenden, die allen onze meening, dat *Ambt* uit *Ambacht* zamenge-

BREEDENBACH: —— *mer Hij* PYNIGHEDE *de affgodije, den eenen metten anderen*: —— En op eene andere plaatze bij den zelven: *Ten anderen ſegt bij, dat God neerſtelicker* PYNIGHET *die ſunde der afgodyen dan die andere ſunden.* —— De Drenthen noemen hunne rechters ook nog *Etten*; Doch bij ons is het thands in die beduidenisſe reeds lang in onbruik; JUNIUS in zijn *Gloſſ. Goth.* en de onbekende Schrijver in de *Taelk. Meng.* L. P. E. A. bl. 373. zijn dus beiden mis, als zij zeggen, dat de Frieſen dien naam van *ette* ook nog aan hunne Rechteren geeven; —— Alleenlijk is het woord atta, in de eerſte betekenisſe van *vader* overäl in Friesland nog overgebleeven; ik meen het woord hejit, het welk ter eene maal met dit *ette* of atta het zelfde is. Sommigen in Friesland zeggen hier voor taate, gelijk die van *Staveren*; En de Hindeloopers, die met de inwoonerën van de dorpen *Koudum, Molkwerum, en Warns* eene taal ſpreeken, welke voor eenen Vreemdling, zelfs voor den Fries, die weinig omgang met deeze menſchen heeft, volſtrekt onverſtaanbaar is, noemen hunnen grootvader ate. —— Bij de M. Gothen was aiththei, *moeder*, zie JUN. *Gloſſ. Goth.* en de *Taal Meng.* L. P. E. A. bl. 374, doch hier van is niets bij ons overig.

getrokken zij, zullen bevestigen. J. VAN MAERLANT, Sp. Hist. II d. bl. 175.

Ouer hen baden ſi in haer gebede
d'Apoſteken, en ſiden he mede
Dje hant upt hooft, en ebbenſe bracht
Te berechtene haer AMBACHT.

MAERLANT verhaalt hier de aanſtelling van VII Diakenen in de eerſte tijden van het Kristendom voorgevallen: zie hem ook II d. bl. 311.

En alſe die dinc al was gedaen,
Doe wart hem verboden ſaen
Sinen ſanc, en ſijn AMBACHT *mede,*
Van den Biſcop van der Stede.

dit *ambacht* is hier het ambt of de bediening van eenen Onderdiaken, gelijk uit den zamenhang blijkt. —— *Poſtille op die Epiſtelen ende Euangelien*, 1528. bl. 1*a*. *Want Paulus deelt dat* PREDICAMBACHT *int twee deelen, Roma. xij. te weten in leeringhe en in vermaninghe,* —— Zeer zonderling vind ik dit woord *ambacht* gebruikt, *Ghetyden van onſe lieue Vrouwe*, bl. 99. *Ende leert mi doe dynen wille overmits* (door) *den heilighen gheeſt, ende alſo grote* AMBOCHTE *totſaene, en te behoude tot ſalicheyt mynder ziele.* En bl. 198. —— *Overſte prieſter, die ſetteſte die* AMBOCHT *i die erachte des heilighen gheeſtes.* —— ANNA BIJNS, *Geeſtl. Kefer*, bl. 91 *b*.

Die nu aenmerct der werelt malitie,
Wie doet nu zijn AMBACHT *en ſijn offitie,*
Rechtveerdelijc ſoe hij te doene, is ſchuldich.

Zie

Zie hier ook een voorb uit BREDERO, *Lucelle, Eerſte hand. eerſte Deel.*

Als Ghij de ſchoone ſanght, de Vrouwe van uw ziel,
Daer hert en harſens beij ſoo hefftig op aen viel,
Dat Ghij noch lijf noch leên, noch ſpieren niet en voerde,
En niet dan het gedacht zijn AMBACHT *uit en voerde.*

Nu zal ik nog één bewijs aanvoeren, ter bevestiginge dat *ambt* uit *ambacht*, door zamentrekkinge geſprooten zij, en dit, denk ik, zal alles kunnen afdoen, en het ganſche pleit beſlisſen: —— Het is bekend, dat zeker gedeelte der Groninger Omlanden, den naam voert van het *Oldämbt*; wanneer men het zelve nu eens in onze dagen het *Oldämbacht* noemde, zou zekerlijk niemand weeten, wat plaats of landſtreek men met die benoeminge bedoelde, of in het oog had, en evenwel voor twee, drie, of vier eeuwen droeg dit deel van Groningerland dien naam, zie de Oude Frieſche Wetten bij SCHOTANUS, bl. 105. *Dat fyfte Zeland is: Langwald, Freedwald, Humers, Mydach, Huſinga, Sywellingha, Groninghen,* AELDAMBECHT, *Reyderland, Vesterwald mey al da walden, deez aldeer bilidſet* (die daar bij leggen) *tuſcha da Eemſe ende Weſtfalen, dat maeſte deel fan diſſe Zelanden is eta* (*d*) (nog) *frij, ende ſommich ſint onderdenich Joncker kene ende Grewa Vluck: Ende ſommich ſint da Greninghera onderdeenich*, in de oud Frieſche kaart van M. ALTING vindt men ook *Oldambocht.* —— Is nu deeze naam van *Oldambacht* door ver-

(*d*) Dit woord eta is, in de betekeniſe van *nog, ad huc*, bij den Frieſchen Landman, tot op deezen dag, in een zeer algemeen gebruik.

verloop der tijden zamengetrokken in *Oldambt*, wat twijfel ſchiet 'er dan over, dat ons algemeen woord *ambt* door zamenhaalinge uit het oude *ambacht*, *munus*, *officium*, gebooren zij? bij mij geene, en ieder, denk ik, zal nu van de gegrondheid mijner ſtellinge ook overreed weezen. —— Ik zal 'er dus niets meer bijdoen, maar eindigen, en mijne meening voor beweezen achten, tot dat men mij, door redenen van een beter onderwijs, eene andere en beter gedachte, omtrent de afleiding van dit woord doe aanneemen.

E. S. D. G.

TWEE-

TWEEDE BRIEF

AAN

DEN HEERE E. S. D. G.

WAARDSTE VRIEND!

Gij weet zeer wel, dat ik, uwen brief beandwoordende, niet zoo maar een vluchtig oogenblik waar kondé neemen, om maar zoo wat letters bij één te krabbelen; neen! uwe letterkundige en mij zoo zeer aangenaame brief, eischte eene gezette overdenking, en mijn tijd is tegenwoordig bijzonder schaars: Deeze avond, echter, zal 'er aan gewaagd worden: met frisschen moed zal ik uwen brief nog eens leezen, en dan van bladzijde tot bladzijde u mijne aanmerkingen mede deelen, welken ik echter geloof dat niet veel zullen zijn.

Uwe gedachten over de spreekwijze, *mijns erachtens*, zijn, mijns achtens, zeer juist, terwijl ik u bedank voor het licht, dat Gij mij hier hebt aangestooken. Wij hebben ondertusschen in onze taal meer woorden, welken met *er* beginnen; zouden die allen ook eenen Hoogduitschen oorsprong hebben, of zoude het voorzetsel *er* afgebrooken zijn van *her*? Dit laatste komt mij intusschen niet waarschijnlijk voor, om dat men dit in één woord doende ook in anderen zou gedaan hebben, hetwelk echter niet geschied is, gelijk uit *herdenken*, *herdoen*, *herleeven*, *herboren*, *herstellen*, en anderen blijkt, — de woorden, die wij van het opgenoemde slag hebben, zijn meestal, zoo veel ze mij te binnen komen, dee-

deezen: *erbarmen*, *erlangen*, *ervaaren*, *erneeren*, *erkennen*, *erinneren*. — Waar *erlangen* van daan komt weet ik niet. *Langen* is zomtijds *geeven*, *overgeeven*, *toereiken*. Zoo wordt het ook nog bij de Groningers gebruikt; 't kan ook weezen, dat *erkennen*, en *erinneren* eigenlijk niet goed gezegd zij, maar dat men deeze beide woorden gefuild heeft, voor *herkennen*, *herinneren*, dat is *wederkennen*, *wederinneren*; *Inneren* is, gelijk ge weet, *geduurig innen*, *geduurig weder*, om het eens in het Latijn uit te drukken, *ad animum revocare*. Het voorzetsel *her* geeft niet altijd dezelfde betekenis aan 't woord, waar mede het is zamengesteld. De gewoone is die van het Latijn *rursus*, ons *weder*, gelijk in *herbaren*, *herbouwen*, *herdenken*, *herdoopen*, *herdoen*, *herhaalen*, *herkaauwen*, *herkomen*, *herleeven*, *herneemen*, *herroepen*, *hervoortbrengen*, *hervormen*, *herzeggen*. — *Herinneren*, en *herkennen* zou dus ook zeer wel ſtrooken. Zoo zegt men ook *wedervaaren* in plaatze van *ervaaren*, 't gene eenigszins die gisſing zou kunnen bevestigen, dat *er* in plaatze van *her* aangenomen is, en 't gene met een, naar mijn dunken, tot wederlegging van die genen zou kunnen dienen, die *wederwaardigheden* ſchrijven, Ik twijffel niet, of men moet *wedervaarigheden* zeggen. Maar om weder tot de zaak te komen, in de woorden *herberg*, en *herwaarts* komt het mij niet onwaarſchijnlijk voor, dat *her* het zelfde is met *hier*. — Ook zijn 'er eindelijk woorden, daar *her* bijkans het zelfde is als *ver* bij voorb. *herëenigen*, en *verëenigen*; *hermaaken*, en *vermaaken*; *hernieuwen*, en *vernieuwen*; *hervatten*, en *vervatten*; *herwijden*, en *verwijden*. — Ik weet niet, wat *barm* of *barmen*, waar van daan ook *barmhartig*, betekene, noch wat *neeren* eigenlijk zij, anders

ders zou ik beter van *erbarmen*, en *erneeren* kunnen oordeelen, en dus ook meer licht krijgen, omtrent alle werkwoorden, die met *er* beginnen. 't Komt mij voor dat *neeren*, omtrent zoo veel zal zijn, als *bloeijen*, *groeijen*, *voordeelig zijn*, en dit maak ik op uit twee woorden, die wij nog overig hebben, waar van 't eene *neering* is, 't welk van eenen koopman gezegd werdt, die veel verkoopt; het andere, weet ik niet of wel bij goede Schrijvers gevonden werdt, maar het is bij de Groningers, en mooglijk ook bij de Friezen in gebruik, namelijk: *neerig*, dat gezegd werdt van iemand, die fleurig is. ——

Dat men zomtijds veel te voorbaarig oordeelt, en iedere nieuwigheid toejuicht, is, dunkt mij, bewaarheid in ons *hairklooven*: Ik ben volkomen met u van oordeel, dat men *reikhulzen*, *ſtampvoeten*, *ſchudooren*, *ſtaaröogen*, *knarstanden*, *ſchudhoofden*, *trekkebekken*, *klapwieken*, *knijpöogen*, *ringelooren*; *ſchoorvoeten*, *kwispelſtaarten*, *watertanden*, *ſtrijkebaarden*, *zwierbollen*, *klappertanden*, *ſparremuilen*, *ſparrebekken*, *draaiaarzen*; voeg hier bij *plukhairen*, *ſchuimbekken*, *kromtongen*, *meesmuilen*, *knikkebollen*, enz. en niet *halsreiken*, *voetſtampen*, enz. ſchrijven moete. Dan ik ben het nog niet eens met u over de afleiding deezer woorden. Het is, dunkt mij, niet van' nooden, om, gelijk *reikhalzen*, zoo ook de andere woorden, van een zelfſtandig naamwoord *reikhals*, en zoo voord afteleggen, en dan dit *reikhals* weder van het zelfſtandig naamwoord *hals*, en het werkwoord *reiken*, als of het waare, *hij reikt den hals*. Indien men dit toch doen wilde, zou men veel beter te werk gaan, door zulk ſlag van woorden, als *draaigat*, *zwierbol*, en anderen, van de gebiedende wijze af te leiden, *draai 't gat*, *zwier den bol*, om dat toch deze

ze tijdwijze de eerſte, de eenvoudigſte, en oorſprongelijkſte van allen is. Dan deeze geheele afleiding van déeze zoort van werkwoorden, als *ſchudhoofden*, *knarſetanden*, enz. van de zelfſtandige naamwoorden, *ſchudhoofd*, *knarſetand* enz. ſtaat bij mij op losſe ſchroeven, wijl de Nederlanders veel meer hunne naamwoorden van werkwoorden, dan werkwoorden van naamwoorden afleiden; —— Het komt mij dus voor, dat men geſchikter te werk gaat, wanneer men van de allereerſte woorden *hair*, *hals*, *voet*, *bek*, enz. werkwoorden afleidt, welken 'er in de daad van afgeleid zijn, bij voorb. van *hoofd*, *hoofden*, van *oor*, *ooren*; (hooren) van *bek*, *bekken*; (waar van nog ons *pikken*, *roſtrare*,) van *oog*, *oogen*; van *bol*, *bollen*; (gelijk in dat *bolt mij*); —— met deeze woorden, welke zekerlijk in derzelven oorſprong niets anders hebben kunnen te kennen geeven, dan *iets* met het *hoofd*, het *oog*, den *bek*, het *oor*, den *bol* te *doen*, zijn nu naderhand, volgends mijne ſtelling allerhande zoorten van woorden zamengeſteld, welken derzelven betekenis nader bepaalden, en eene hoedaanigheid van die daaden te kennen gaven, bij voorb. *onthalzen*, *verhooren*, *onthoofden*, *omarmen*, enz. op gelijke wijze nu heeft men bij deeze werkwoorden ook zelfſtandige naamwoorden gedaan bij voorb. *watertanden* (hoe zoudt gij dit woord toch afleiden, zekerlijk moest het, volgens uw begrip, zijn van het werkwoord *wateren* en *tand*, maar ik bid u wat betekenis zal het dan toch hebben? —— Ik zeg dan liever, dat *watertanden* is) van het werkwoord *tanden* (waar van nog *vertanden*, dat van de kinderen gezegd wordt) en *water*, en dus zoo veel als *met de tanden water maaken*; van gelijke wijze *ſchuimbekken*, 't gene buiten

twijffel niet volgends uwe meening van *ſchuimt met den bek* afkomt, maar van *bekken* met den *bek iets doen* en *ſchuim*, en zoo zou het ook met anderen zijn kunnen. —— Eindelijk, op gelijke wijze, heeft men bij deeze werkwoorden *halzen*, *ooren*, *hoofden*, *bekken*, enz. andere werkwoorden bij gedaan, welke zoort wel de grootſte meenigte is, dus hebben wij van dat ſlag, *reikhalzen*, van *reiken*, en *halzen*; *ſchudöoren*, van *ſchudden*, en *ooren*; *ſchudhoofden*, van *ſchudden*, en *hoofden*; *trekkebekken*, van *trekken*, en *bekken*; het zij, dat men dan die bijgevoegde woorden, wanneer ze met de andere zamengezet worden, in den derden perzoon of in de gebiedende wijze neeme, en aanmerke, dit is mij het zelfde! —— uit dit te voren gezegde, en uit het gene gij mij betreklijk dit ſtuk geſchreven hebt, komt het mij best voor, dat men *hair klooven*, en *plukken* van elkänderen, en als in twee woorden ſchrijve, om dat zij zamengevoegd moetende worden, liever geſchreeven zouden zijn, *kloofhairen*, en *plukhairen*, welk laatſte ook zeker meest in gebruik is: —— Zie daar mijn Vriend! openhartiglijk mijne gedachten u medegedeeld, oordeel zelf en zie wat best is, en ſchrijf mij met den eerſten.

Nu zal ik tot het laatſte deel van uwen Taalkundigen Brief overgaan, en eens zien wat Gij over *ſchoorvoeten* hebt. —— Nu, ik heb de gevoelens van den Heere H. A. B. geleezen, maar ze voldoen mij niet, even min als u; ook behaagt mij de meening van den Heere M. T. niet; het geene Gij hier tegen inbrengt, merk ik ook aan, en uwe geheele wederlegging van den Heere H. T. gevalt mij: en ik kan mij ook niet herinneren dat ik in Friesland ooit de ſpreekwijze *zij-*

ne

de voeten ſchoor ſtellen gehoord hebt wel gebruikt men het woord *ſchoer* of *ſchoor*, in Friesland voor een regenbui, maar wat hier van de eigenlijke betekenis zij, weet ik niet; wanneer de betekenis, welke de Heer M. T. aan dit woord hecht, gegrond was, zou *ſchoer* kunnen betekenen *eenen ſtijven regen*, en *ſchoorvoeten*, volgende mijn oordeel over het woord *voeten*, van *voet* afgeleid, *ſterk zijn met de voeten*, *zijne voeten ſtijf, ſterk maaken*, gelijk iemand doet, die voortgetrokken wordt, en niet volgen wil, maar zijne voeten voor uitſteekt, en, zoo als de Frieſen zeggen, *zich ſchraap ſtelt*: —— Wat nu uwe afleiding betreft; dezelve is fraai, maar zij is om de waarheid te zeggen, wat al te fraai; BOERHAVES ſpreuk kent Gij? *ſimplex veri ſigillum*: —— Wat de Letterkundige afleiding aan gaat, hier omtrent begrijpt ge van zelven, moet ik van u verſchillen, om dat ik dit woord op gelijke wijze moet zamenſtellen, als de anderen van dit ſlag, terwijl Gij u ook insgelijks aan eenen regel moet houden: dan dit is nu nog eene zaak, die in verſchil is: het komt 'er dan maar op aan, of Gij in het opzoeken van de tweede betekeniſe van *ſchoorvoeten*, den regten weg hebt ingeſlaagen, dan wil ik u hieromtrent in bedenkinge geeven, of het niet eenvoudiger zij te ſtellen, dat, daar *ſchoer* een *ſtut*, *ſteunſel* betekent, *ſchoorvoeten* niets anders zij, dan de *voeten te ſchoor zetten*, de *voeten* tot eene *ſchraag* of *ſteunſel* zetten, het welk gezegd zou kunnen worden van iemand die door eenen anderen getrokken wordende, niet mede gaan wil, maar zijne voeten geduuriglijk als *ſchoeren* gebruikt, om zijn overig ligchaam tegen te houden.—— Ik ben hier van echter ook niet overtuigd, zelfs ſtaat mij, om rond uit te ſpreeken, geen van beiden best

aan; —— wanneer Gij *ſchoorvoeten* zegt van iemand, die door ouderdom krukken gebruikt, zou men dan ook niet alzoo wel *ſchoorärmen* kunnen zeggen?...

Zie, daar hebt Ge 't nu al; oordeel nu, en kies het beste: beandwoord deezen Brief met den eerſten, en vergeet niet te ſchrijven en te denken aan Uwen Vriend

J. L.

Groningen, den 4den van Louwmaand 1786.

ANDWOORD

OP DEN

VOORGAANDEN BRIEF.

MIJN WAARDSTE VRIEND!

Reeds lang zou ik uwen Taalkundigen Brief beandwoord hebben, doch telkens was mij het eene of anderen ten beletſel: —— Dan ik zal 'er mij nu eens toezetten, en u mijne aanmerkingen over het geene Gij geſchreeven hebt, van ſtuk tot ſtuk, gelijk Gij ook omtrent mijnen brief gehandeld hebt, ter bedenkinge overgeeven. —— Zonder omwegen treed ik terſtond ter zaak. ——

Mijne gedachten over de ſpreekwijze, *mijns erachtens*, mishaagden u niet! —— dit was mij aangenaam, en tevens geviel het mij, dat Gij daar door aanleiding kreegt, om verder over die zoort van werkwoorden, die het voorzetſel *er* hebben, te denken, en mij uw gevoelen hier over mede te deelen; —— Uwe meening, dat dit voorzetſel *er* niet afkomſtig moet geächt worden van *her*, door eene afkappinge der *h*, ſtrookt ook met mijne denkbeelden; dan of alle die woorden, die dit voorſ. *er* hebben, wel van eenen Hoogduitſchen oorſprong zijn, kan noch durf ik, als mijne gedachte, gelijk het de uwe ſchijnt te weezen, aanneemen, —— ten minſten ik zou dit niet geern willen beſluiten uit dit eene voorbeeld *mijns erachtens*. —— Wilt ge weeten, mijn Vriend! hoe ik denk, dat wij dit woord in

onze taal gekreegen hebben (*a*)? —— 't Schijnt mij toe, dat deeze ſpreekwijze dus uit Duitschland tot ons is overgewaaid. In de eerſte tijden onzer gezegende Kerkhervorminge vond men in onze Neêrlandſche gewesten veele Evangelie Leeraars, die, of uit Duitschland afkomſtig, of aan deszelfs hooge Schoolen onderweezen waaren; daar nu deezen onder ons in het Neêrduitſche moesten ſchrijven en ſpreeken, was het geenszins wonder, dat zij 'er hier en daar een woordje van Hoogduitſche munt lieten onder loopen, te meer daar de Moedertaalen zeer in verval waaren, en men op het zuivere van dezelven geheel geen acht nam. —— En hier van zal men misſchien ook de reden kunnen haalen, dat deeze ſpreekwijze meer op den kanſel van onze Predikanten, die in zommige bewoordingen en ſpreekmanieren de voetſpooren der eerſte Kerkleeraaren wel eens meer uit eene zucht tot naavolging betreeden, dan van anderen, die de pen voeren, en Neêrduitsch ſchrijven, gebruikt wordt. —— Dat die eerſte Kerkhervormers, of op den Leerſtoel, of in geſchrift, zomtijds Hoogduitſche woorden in onze taal inlaschten, kan beweezen worden uit hunne nog wezig zijnde ſchriften. —— Een blijk hier van ontdekken wij ook in het *avondgebed* achter de Pſalmberijming van Vader DATHEEN, 't welk zekerlijk door zoo eenen; dien het Hoogduitſche beter, dan, of ten minſten zoo goed, als het

(*a*) Immers dat het van oorſprong geen Nederduitsch woord is, blijkt, om dat het woord *erachten*, als een werkwoord aangemerkt, nergens in onze taal ontdekt wordt; en dit toch moest gevonden worden, zou *erachtens* goed Vaderlandsch zijn.

het Nederlandſche eigen geweest zal zijn, opgeſteld moet weezen: —— ik meen:

Chriſte, die du beſt dach en licht,
Voor dij is Heer verborgen NICHT,

Dit *nicht* is hier volkomen Hoogduitsch. —— Een dergelijk bewijs ontmoeten wij in het *gebedt onzes Heeren Jeſu Christi*, achter dezelfde Pſalmberijming, Bl. 3. reg. 6.

Breeckt SATANS TOORN *en groot gewalt,*
Voor ſijn ergheijt uw' Kerk ERHALT.

Dit *erhalten* kan nooit voor Nederduitsch doorgaan, maar is zuiver Hoogduitsch, en betekent *bewaaren, beſchermen, behoeden*, zie M. KRAMERN, Neues Deutſch-Holländiſches Wörterbuch / en WACHTER. *Gloſſ. Germ.* op *halten*. —— Op dezelfde wijze nu kan men ook *onzes erachtens*, door misbruik, in onze taal hebben gevoerd, en zoo algemeen gemaakt. —— Wat nu eigenlijk het voorzetſel *er* betreft, het komt mij voor, en hier ſchijnt ook de Groote TEN KATE (in zijne aanleidinge tot de kenn. der N. S. II. bl. 57.) heen te willen, dat wij in onze taal, van ouds af, het voorzetſel *er* in gebruik gehad hebben, onderſcheiden in kracht der betekenisſe van *her*, en dat hetzelve uit eenen en denzelfden grond, waarop onze ſpraak en ook onze vermaagſchapte taalen gegroeid zijn, is voortgeſprooten. —— Dit *er* komt in onze verwantſchapte ſpraaken meest voor in de betekenisſe van ons *ver*, als een *intenſivum*. —— Het M-Gotth. is *ur*, als in urraiſjan / *ſuſcitare, excitare*; zie JUNIUS, *Gloſſ. Goth. in voce*, en een v.

Euang. Goth. Luc. III-8. Quitha auk izwis thatei mag Goth us Stainam thaim urraisjan barna (*b*) Abrahama. *want ik quet* (*c*) *u, dat God uit deeze steenen Abraham*

(*b*) Wij ontmoeten hier het w. barna / *filii*, het meervoud van het M-G. barn / *infans*, of barne / *filius*, zie Jun. *Gloss. Goth.*, het A-S is bearn / Alam. barn / bern / Kimb. barn / Islandsch barn / zie Wachter *Gloss. Germ.* in *voce*, *westerhemd*; het stamt af, volgens het algemeen gevoelen der Geleerden, van beran / *ferre*, *parere*, *gignere*, en betekent dus in zijne afkomst, *iets dat gebooren is*, of het *gebooren*, weshalven het zelve ook zoo wel voor een kind van het vrouwlyk als van het manlijk geslacht genomen wierd, en in dien zelfden zin is het nog in een doorgaand gebruik onder onze Landfriezen, Gysbert Japix, in zijne Friesche *Rijmlerije*, bezigt hetzelve zeer dikwerf, zie hem bij voorb. op de eerste bladz. daar het in den algemeenen zin van *kinders* voorkomt.

Da 'k ynne koackne koam / ho! dear wier socken rid
Fen seynten Famnen / BERN: 'k tocht dit reyts ick yn 't lid.

Het woord famne, 't welk wij hier aantreffen, is het zelfde met het A-S femne *virgo*, en in die betekenisse werdt het nog éénpaariglijk bij den Frieschen Landman gebruikt: —— Zie voorts over het woord bern / *infans*, Taalk. Meng. *Ling: pat: excol: amore*, bl. 144; het Genootschap D. A. O. M. II. bl. 173; en den uitlegger der F. Wetten I st. bl. 94.

(*c*) Quetten was oulings bij ons, *zeggen*, *dicere*, Kilian heeft nog *quetteren*, *garrire*, *inepte loqui*, en schrijft bij

braham kinders verwekken mag; —— het Frank-Th. is *er*, en *ar*, als erſloigan / *perterrere*; erhevan / *extollere*; arthennan / *agnoſcere*; en meer anderen, die men

dit woord, quetten 't quaeden/*veteres Teut. dexerunt proloqui*; *teſte Otfrido*. In de verwantſchapte talen is het ook bekend; Junius heeft in zyn *Gloſſ. Goth.* quithan / *dicere*, en het *Codex Argent.* komt het honderd maalen voor, zie ſlechts Joh. VI-65. Jah quath / du the quath irwig; *en hij zeide, daarom heb ik u gezeid*; —— Het A-S is cwethan; Joh. VI-65 and he cweeth / forthig ic eom ſede: Alam. quedan, het *kimb.* queda; en, volgens Wachter en Junius, hebben de Engelſchen ook het woord quoth in den derden perſoon van den onvolm. verleeden tijd: —— het O-F is quetha: O-F. Wetten bij Schotanus, bl. 73. ief (indien) een wyf ſtaet aen dae ſynde (Kerkvergadering) ende queth dat hy (de man, dien ze noemt, naamlijk:) des berneſ (des kinds) fader ſe: —— En bl. 48, en in de N. uitg. I ſt. bl. 65. Ief di Land ſata (Landman) queth / dat hi dat land toe a heer (in huur) ontfenſen habbe (ontvangen heeft): —— het woord heda, het zelfde met quetha, of hier van afkomſtig, geeft in deeze wetten te kennen *aankondigen*, of *aanzeggen*, zie bij Schot. bl. 43, en in de n. uitg. I ſt. bl. 36: —— dit is zucht: dat da ſchelten heda ſchellet allerlyck binna ſine banna des monnendeys / —— En aldus heda enz. dat is: *Dat is recht, dat de Schouten het aanzeggen, of aankundigen moeten, of zullen elk binnen zijnen ban 's maandags*; —— *En aldus aanzeggen*: —— quaen leest men in deeze Frieſche Wetten ook, onder de betekenisſ' van *iets zeggen*, of *verklaaren*, of *betuigen*; bij Schot. bl. 48, en N. H.

men vinden kan in de Lijst der Franc Theutsche werkwoorden bij TEN KATE I. bl. 598. —— Het Hoogduitsche *er* is te bekend, om 'er van te spreeken. —— Het Oud Friesche is *ur* of *wr*; en men treft het dikwerf aan in de Oude Friesche wetten, bij SCHOTANUS in deszelfs Beschrijvinge van Friesland, zie hem bij voorb. bl. 37, en volgens de nieuwe uitgave van 1782. I st. bl. 5. Haet is der Ewa ziucht? Erlykera tingor reda; treflykera tingh bieda; urbieda dat onriucht; ——

Wat

I st. bl. 65. aldeer een man oflyvig wirth (aflijvig wordt) en her (zich) dat wyf al wimeth / dat hyo wz dat graf quaem schil / (dat zij over *het graf* zeggen, of betuigen zal,) dat hyve eene berthe oen her habbe / (dat ze vrucht bij haar draagt,) —— van dit quetten / of queden / is het woord *quedelen*, *inepte loqui*, *garrire*; waar van, door zamentrekkinge afstammend is, ons gebruiklijk *kweelen*, *cantare*; —— Ook hebben wij buiten tegenspraak van quetten / ons *kouten*, *sermocinari*, en *queesten*, het welk KILIAN wel niet heeft, maar echter hier en daar in ons Vaderland nog in zwang gaat, in de beduidenisse van *fabulari*, *sermocinari*; BREDERO gebruikt hetzelve ook in dien zin, zie zijne *Griane* I d. I bed.

Wel Moses, ay doe Dayvelsdier! ick moet wat by jou komen QUAESTEN,
Ja kynts, ick souwt jouw wel keunen of zien met drie haesten.

Men leeze verder over dit veronderde quetten, *dicere*, WACHTER, *Gloss. Germ.* op het woord *quittung*; en *Taalk. Meng.* L. P. E. A. bl. 422.

Wat is het recht der Ewe? (*d*) *eerlijke dingen te raaden, treflijke dingen te gebieden, te verbieden het onrecht;* —— zoo ook urdiligha / *verdelgen*, bij SCHOTANUS bl.

(*d*) Het woord *ewe*, 't welk we hier aantreffen, betekende oulings eene *wet*; zie hier eenige voorbeelden; *Ghetyden* van onse lieue *Vrouwe*; 1533. *bi di is ghenadicheit, ende om dyne* EWE *verbeyde ie di here*: —— *Epistelen* en *Euangelien* metten *Sermoenen* van den gehelen Jare 1486, uit het 11 hoofdd. van Matth. *Al die Propheten, ende die* EWE *hebbe ghepredict tot Johanem toe*: —— *Statuten* en *landtrechten* va. *Westvriesl. Die* EEWE *oft rechten verbieden verbaden luiden, Heidenen, die eerloos zijn, en meineedich en die gheen kerstenen en zijn, rechters te wesen*: —— En in de Oost-Friesche Wetten bij SCHOTANUS komt het geduuriglijk in dien zin voor; — KILIAN en MEIJER in zijn Woordensch. III. D. hebben het ook in die betekenisse: —— het A-S is æ of ae: *Euang. Anglosax.* Matt. XXII-36. Ta lareow. hweet ys theet meeste bebod on there AE; *Meester, welk is het grootste gebod in de wet.* het F-Th. is euua / gelijk men ziet uit het bekende eerste hoofdd. van het *Hooglied*, door den Abt WILLERAMUS in de Frankische taal overgezet; diu suoezhe dinero *gratiæ* izt bezhera danne diu scharphi dero euna / *de zoetheid uwer genade is het beter, dan de strengheid der wet.* —— Van dit *ewe* of *ee* is afspruitend het oude *esetter*, *legislater*, bij KILIAAN aangeschreeven: en *Ebeheer*, *Jurisperitus*; of *wetkundige*, welken naam men in de vijftiende eeuw nog gaf aan onze bijzitteren of mederechteren eener Grietenije, gelijk te zien is uit deeze plaatze in het *Friesch Charterboek* van den Baron van *Swartzenbergh*. I. D. bl. 514. Greetman en Eeheran en Theatzersteradele / —— soo habben wy sors / Greetman by

bl. 37.*b* en in de nieuwe uitg. I ſt. bl. 6. —— En zoo vervolgens bijkans op elk bladz. —— Het Oude Nederduitsch heeft dit *er* ook veel meer gebruikt, dan wij

by rehe (bij raade) uſera (van onze) Ehereua / enz. (welke plaats men aangehaald vindt van den uitlegger der O. Frieſche Wetten 1 ſt. bl. 79. — Van de onbepaalde betekenisſe van *wet*, die dit woord bij de Ouden had, is het onder hun ook overgegaan, om bepaaldlijk aan te duiden, de *wet* of het *verbond*, het welk tuſſchen gehuwden ſtand heeft, en dus in gebruik geraakt voor *matrimonium*, *conjugium*: zoo wordt het van mij gevonden in een H. H. S. gedijteld, va een *vrouke* va XXIJ *iaren*: *doe antworde die meester en ſeijde*, *vrouke wat is u ſtaet*, *ſij dij ider echt*, *en hebdi eere en goet der werelt*, *ſij ſprack*, *ja ick meester*, *ick ben in die* EWE *gebonden*, *mer en waer icker niet in*, *om een goude werelt en quaem ick ter niet in*. Bij KILIAAN ontmoet men het ook in die beduidenisſe, en hier van is nog bij ons overgebleeven *Egade*, zamengetrokken *Ega*, *conjux*, want *ee* en *ewe*, is gelijk ik heb aangetoond, het zelfde: *ehemaal*, of *egemaal*, ook *Conjux* welk ik lees bij JAN. DE DECKER in zijnen *Deoper*, Treurſpel bl. 17.

Dat Ghy met de EEGEMAAL *uw's broeders gingt verſamen*,
Heb ick ('*t is waer*) *wel ſterck gelochent te betamen*:

De afkomst van dit woord *ewe*, *lex*, zal deeze zijn: het eenvoudige *a* of *e* was bij de ouden, en bij onze ſpraak verwinten, *ſemper*, *altijd*; en dus betekent ons *ewe* eigenlijk, *æternitas*, eenen tijd zonder einde, of eene duuring zonder einde; doch, gelijk ons gebruiklijk woord *eeuwigheid* (*æternitas*) het welk van dit *ewe* afkomt, wel eens voor eenen zeer lan-

wij thands en meestäl in den stijvenden zin van ons *ver*; —— als bij voorb. *erledigen*, waar voor KILIAN heeft *verledigen*, *liberaire*, *solvere*, *solutum reddere*; zie die *stat*: *en landrechten van West-Frieslandt*, bl. 15. *heejt die clager geen getuych*, *so mach die beklaechde hem de clagher met zijnen eedt* ERLEDIGEN, *en vrijen*. —— *Erduchten*, voor *beduchten*, (*e*) *verduchten*, of *duchten*, *vereri*, *timere*, ontmoet men bij HOOFT, Ned. Hist. bl. 21. *maar de Koning* ERDUCHTENDE *zijn' grootheit heeft hem Hollandt en Zeelandt bevoolen*, *als die op dat pas ongelijk min vermoghten*; —— En bl. 446. *ook begon*

langen tijd genomen wordt, is ook dit woord *ewe* in de betekenisse van eenen langen tijd, en bepaaldlijk eenen tijd van honderd jaaren overgegaan: en voorts, wijl eene wet langen tijd gehoorzaamd wordt, of moet gehoorzaamd worden, is dit *ewe* overgebragt tot de beduidenis van *Wet*, *Lex*; VOSSIUS zegt, in zijn boek de *vitiis sermonis*, lib. II. Cap. VII. dat *eew*, *aevum*; *ewe*, *lex*, en *ee*; *matrimonium*, in schrijfwijze en betekenisse te veel verschillen, om van éénen oorsprong te zijn? —— doch die mijne aanmerking over deeze woorden geleezen heeft, zal het' zelve geenszins, denk ik, in twijffel trekken; anderszins raadpleege men ook nog WACHTER *Gloss. Germ.* op het woord *echt*, *genuinus*; KLUIT Lijst der zelfst. Naamwoorden op het woord *eeuw*; HUYDECOPER op MELIS STOKE, III. bl. 159. En F. VAN LELYVELD achter het eerste Deel der Proeve van Taal- en Dichtkunde des Heeren HUYDECOPER, bl. 445.

(*e*) Zie van dit woord *beduchten*, *vereri* een voorb. bij den kundigen van HASSELT op KILIAN, en in het *Chron.* van BRAB. bl. 21. *So* BEDUCHTE *die Paus Gregorius de derde*, *datsenoch verder come souden*.

begon 't lang ERDUCHTE *quaadt des geldtmangels uit te geven 't geen het in had:* —— *Erleggen*, in plaatze van *verleggen of overleggen*, heeft BREDERO in zijn *Lucelle*, III. Deel, 1 uitkomst, reg. 20.

Doch eer dat ghy 't uitſtelt, als voor u niet gelegen;
Soo bidt ick ernſtelijck, ERLEGT *in u gemoet,*
Wien dat Ghy u onthout, en wat ghy my al doet.

En in die betekenisſe vindt men het ook bij MEYER Woordenſchat III *erdenken, fingere cogitatione excogitare*, voor *verdenken* (*f*), treft men bij KILIAN aan; gelijk ook

(*f*) *Verdenken* was bij de ouden, *excogitare*, *fingere cogitatione*, zie KILIAN. En hier een voorb. uit den *Sp. Hiſt.* van J. VAN MAERLANT. I. bl. 168.

Dit mach men proeuen wel ter cure,
Dat menech quam dat wonder ſien,
So dattem allen VERDOCHTE *van dien,*
Om dat die dine ſelſiene was,
Dat men ſoude vragen das,
In Delphos an Apolline,
Wie ſoe ſchuldig ware te ſine.

Om deeze regels van MAERLANT wel te verſtaan, diene men te weeten, dat de Dichter in derzelven zamenhang eene gebeurenis verhaalt van Viſchers, welken hunne netten had den uitgezet, en om dat zij niets vingen, een hunner worpe netten aan iemand verkogten, die naa dat het net zijn eigendom geworden was, het zelve uit het water optrok, en tevens ook een gouden tafel van den grond ophaalde; het welk, naa dat de Viſchers dit waaren ontwaar geworden, tuſschen

ook *ervoelen* in plaatze van *gevoelen*, en *erbieden*, voor *aanbieden*, in MEYER Woordenſchat. En zoo hebben wij uit de oude taal ook de door u opgetelde *erbarmen*, *erlangen*, *erneeren*, enz. nog overgehouden. — Uit deeze mijne aanmerkingen is het dus blijkbaar, dat dit *er* in onze, en de vermaagſchapte taalen, doorgaans in den zin van *ver*, als een *præpoſitio intenſiva* genomen, voorkomt; doorgaans, zeg ik, en dus niet altijd, want in zeer enkelde werkwoorden heeft hetzelve de kracht van het hervattend *wederom*, (even gelijk *ver* eene *præpoſitio iterativa* is in *vermaaken*, *verſtellen*, enz. waar van ſtraks nader:) als in *erdenken*, *herdenken*; *erkaauwen* (g) *herkaauwen*; *erinneren*, *herinneren*; —— Uit dit

tuſſchen hen en den kooper een hevig verſchil veröorzaakte, wien de gevonden gouden tafel toekwam. —— Zie over dit oude *verdenken* verders den Heere HUYDECOPER, op MELIS STOKE III. bl. 220. —— Thands neemen wij dit woord alleenlijk in den zin van *ſuſpectum aliquem habere*; doch oulings was het in die beduidenisſe niet bekend.

(g) Bij dit *erkaauwen*, merkt de Heer K. TUINMAN in zijne Fakkel der N. T. aan, dat de ouden zeiden *ederkaauwen*, en wij hier van door zamentrekkinge ons *erkaauwen* hebben: de Heer VAN HASSELT in zijne aantekeninge op dit woord, bij, KILIAN is van dezelfde meening, en bevestigt die zelfs met een voorb. uit een Oud H. SS.; doch deeze gedachte komt mij zeer vreemd voor; en ik kan niet begrijpen, wat *eder* en *ederkaauwen* hier zou zeggen willen; de Heer van HASSELT beroept zich op *erieken*, hetzelfde met *ederikken*, *remandere*, welke beide woorden bij KILIAN, te vinden zijn; doch het bewijs uit dit woord gehaald, doet, mijns oordeels, hier niet af, *ederikken* is niet zamengevoegd uit *eder*, en *ik*

ken

dit alles nu kunnen wij het beſluit opmaaken, dat *er* in alle opzichten beandwoordt aan ons *ver*, en de ſtelling van KILIAN valsch is, naamlijk, dat *er*, en *her*, het zelfde woord is, en dat *er* gebruikt wordt bij de Flamingers, en *her* bij de Brabanders: zie Hem op *er*.

Gij ſpreekt in uwen brief van het woord *erlangen*, en gist iets over deszelfs afkomst: —— de afleiding van dit woord is, dunkt mij, geene andere, dan deeze; —— De Heer TEN KATE leert mij op het wortelwoord *ling*, dat in den aart van het werkwoord, *langen*, of *lingen* III. Cl. de betekenis van *bene ſuccedere op tatum finem ſortiri*, ligt opgeſlooten, —— hier van is het A-S laugean, ons *verlangen* 1 Cl. *deſiderare optatum adventum*, en vorders ons *langen*, 1 Cl. *het gewenschte verkrijgen*, *rem optatam acquirere*; en met het voorzetſel *er* ons *erlangen*: — Het *langen*, daar Gij van ſpreekt,

ken, maar uit *ede* en *rikken*; in het Alam. ruchjan, *kaauwen*: en dit *ede* beteekent bij ons, en onze Taalverwanten, *wederom*, *iterum*, het M-G is ib / het A-S eb / en het Alam. itu; *ede rikken* is dus *nog eens kaauwen*, *herkaauwen*; —— Dooh het woord *eder* is bij de ouden onbekend; anders toch had de groote TEN KATE. in zijne *Aanleid.* tot de kennis der Ned. Sp. II. bl. 58. 'er zekerlijk ons voorzetſel *her*, naar welks afkomst hij te vergeefs zoekt, van afgeleid; *ederkaauwen* kan dierhalven in onze taal niet weezen, maar wel *ede kaauwen*, dan dit kan nooit *erkaauwen* door verkortinge uitleveren, wijl de *r* van zelve niet uit de lucht kan regenen; —— En wat de plaats, die de Heer VAN HASSELT uit de oudheid bijbrengt, betreft, hier kan de afſchrijver zich zeer wel vergist hebben door *ederkaauwen* te ſchrijven in ſtede van *edekaauwen*, of *wederkaauwen*.

spreekt, zal dus zoo veel te kennen geeven, als *facere, quod aliquid bane succedit, & eum in finem porrecta manu aliquid tractere; maaken, dat men iets verkrijgt;* —— Dit *langen* 1 Cl. in de Betek. van *extensa manu offerre*, gelijk KILIAN het vertaalt, is hier en daar nog in ons Vaderland, bij den spreeker in gebruik, doch bij den Schrijver is het thands in ongunst; —— oudstijds echter wierd het nog al veel gebezigd; ANNA BYNS in haare *Geestl. Kefer.* bl. 80. zegt:

Als flecte my quelt, niet om verstrangen;
Als ——— ——— ——— ——— ———
——— *de lipkens bestaen te blaeuwene;*
Als me roept om biechte, als me 't Cruijs gaet LANGEN;
Als diueersche pijnen mijn lichaem prangen.

Men vindt het ook in onze Bijbelvertaalinge, Gen. XVIII. 7, en Ruth. III. 15.

Gij meent in uwen brief, dat men *erinneren en erkennen*, zegt voor *herinneren* en *herkennen*, doch dit denk ik niet. Immers, volgens het bovengeschreeven over *er*, is het klaar, dat het voorzetsel *er* ook wel eens de betekenis van *wederöm* aanneemt. *Erinneren*, is hier *zich weder te binnen brengen*, gelijk *erkaauwen*, *wederöm kaauwen.* —— over dit woord *erinneren* kunt Gij naazien den Heer HUYDECOPER Pr. van Taalk. en Dichtk. II. bl. 86. —— SEWEL, zegt elders in zijne *Spraakk.* bl. 447. *dat het een woord is, dat veelen niet wel gevalt, en 't welk wij met bescheidenheid, en niet dikwijls bezigen moeten*; doch HUYDECOPER heeft deszelfs gebruik uit gezag hebbende schrijveren zoo beweezen, dat wij het alleszins voor goede munt moogen aanneemen; en te recht, want wat toch zou ons aanraa-

den om dit woord te min achten? het eenvoudige werken is *inneren*, het *frequentativum* van *innen*; en betekent dus, gelijk Gy ſchrijft, *geduuriglijk innen*, *continuo ad animum revocare*; *innen* is, bij KILIAN, *indere*, ook *colligere*, want door geduuriglijk *innen* verzamelt men iets, en in deeze laatſte beduidenis gebruikt HOOFT het zelve, N. Hiſt. bl. 443. *Diez wend hij 't over een ander boegh, en verzocht ſlechts tweelf honderd duizent gulden ter leene, —— Als dit mede niet gaan wilde, beſtond hij weeder zelf omſlaaghen te zaamen, en die, met geweldt* TE INNEN; *bijbrengende, dat hij 't ongairne, en door arang van noods, deed. —— Geld innen* is in de daaglijkſche verkeeringe hier en daar ook nog bij ons in zwang: — Het is dus het zelfde met het oude *in inne worden*, 't welk eigenlijk *te binnen brengen*, *indachtig worden* betekent, doch overgaat om te kennen te geeven, *merken*, *gewaar worden*, het welk geſchiedt in het binnenſte van den menſch door overweeginge en vergelijkinge van verſcheiden omſtandigheiden. —— Zie over dit *in inne worden* den Oudheid-kundigen HUYDECOPER in zijnen MELIS STOKE, D. II. bl. 253. — Sommigen ſchrijven *errinneren*, niet gelijk H. L. SPIEGHEL, in zijnen *Herſſpieghel*, bl. 90.

Zy zeit u niet alleen, hovaardicheid te ſonde:
Maer zij ERINNERT *grondigh d'onbenoeghens wonden.*

Doch het ſpreekt van zelven, dat men ſchrijven moete, *erinneren*, met één *r*. —— Wat nu *erkennen* betreft, hier komt *her*, *rurſus*, geheellijk niet te pas; *erkennen*, *agnoscere*, moet wel degelijk onderſcheiden worden van *herkennen*, *recognoſcere*; *denuo cognoſcere*, *erkennen* is eigenlijk iets *ergens voorkennen*,

en

en aanneemen; en *herkennen*, *iemand*, *dien men te vooren gekend heeft*, *wederom kennen* — *er* in *erkennen* is hier eene *præpositio intensiva*, gelijk ons *ver* in het oude *verkennen*, *agnoscere*, het welk ik ontmoet bij J. v. MAERLANT. *Spieg. Hist.* II. bl. 182.

Elk heuet anderen gegroet,
En wonderdem in haren moet,
Hoe dat elc van fiere stat
Daer comen was, en omme wat,
So dat elkerlijk VERKENDE,
Dat was om onsen Vrouwen ende.

Ende is hier *dood*; *uit einde* gebruiken wij nog; de zin der laatste woorden is dus, zoo *dat elk erkende*, *dat zij allen gekomen waaren*, *om den dood van onze Vrouwe*, — *elkerlijk* is eigenlijk *elk van hun*, *een ieder*, en dus het zelfde met ons *een iegelijk*, 't welk van den zelfden stempel is — het komt wel eens meer in de geschriften van MAERLANT voor, zie voorbeelden van dit woord bijgebragt, in 't eerste deel van den *Spieg. Hist.* in de aantekeningen bl. 51. daar de Geleerde CLIGNET over dit woord handelt. Ik vind 'er ook een voorb. van in de O. *F. Wetten*, bij SCHOTANUS bl. 54. en nieuwe uitg. 1 st. bl. 103. Da di Koningh Kaerl ende de Koning Kadbod san Veenmerkum in dat land comen/ da bisette ellick syn oerd/ ende syn eynd/ in Frankeraegae (in den omtrek van Franeker, *gae* betekent niet alleen een dorp, maar ook eene landstreek, gelijk in *Oostergo*, *Westergo*, enz.) met een heerschielde (dat is heirleger) ende ELCKERLYK (dat is elk van hun) zeide/ dat lant were syn; — van dezelfde betekenisse is ook *mallic*, (waarvan

wij ons *malkänder* hebben, gelijk van *elk*, *elkänder*, (*h*), 't welk men aantreft bij MELIS STOKE, III. bl. 62.

Mallic kent hem selven wale

Zie verders HUYDECOPER in de aantekening op die plaatze: *haerlijk* was bij de Ouden ook *elk van hun*, zie HUYDECOPER op MELIS STOKE II bl. 188. en aantekening op MAERLAND *Sp. Hist.* I bl. 52. waar voor men bij STOKE ook vind *hairghelijke*, bl. 281.

Dandre waren ghesetten daer,
Dene voren, dandre naer
Als daer betaemde HAER GHELIKEN

allerinck vindt men ook in plaatze van *ieder*, *elk*, in de Oude F. Wetten, bij SCHOTANUS, bl. 66. en in de nieuwe uitgave I st. bl. 171. En di Aegga nime deer

(*h*) Het woord *elkänder* is, gelijk van zelven spreekt, zamengezet uit *elk* en *ander*, doch ik maak deeze aantekening, om aantewijzen, dat de ouden de twee eenvoudige woorden, waar het uit zamengesteld is, ook van elkanderen gescheiden, schreeven: gelijk te zien is in dit voorb. van MAERLAND, *Sp. Hist.* II. d. bl. 181.

En Paulus en Barnabas
Quamen daer, sijt seker das.
ELC *heuet* ANDEREN *gegroet,*
En wenderdem in haren meet,
Hoe dat elc van sine stat
Daer comen was, en omme wat.

af/ deer hi fander deelschip aeg/ (hebben moet) een penningh fan ALLERLIKES hand; (van ieders hand;) zoo ook allermannik/ O. F. Wetten, bij SCHOTANUS, bl. 60, en in de nieuwe uitg. I st. bl. 144. —— En de allermannik wyte him-self; *Elk zweere zelf*; —— Wytan A S, witan, M. G. Witan (zie JUN. *Gloss. Goth.*) is eigenlijk ons *weeten*, *scire*, doch *om dat iemand*, *die zweert*, *het behoort te weeten*, *en te verklaaren*, *dat hij het weete*, kan het zeer wel beteekenen *zweeren*, zie den uitlegger der O. F. Wetten, I st. bl. 22, die daar op deeze wijze de betekenis van *zweeren* in dit witan zoekt; doch behoudens de achting voor deezen allerschranderſten Taalkenner, die in dit werk de voortreflijkste taalontdekkingen doet, en behoudens zijne aangepreezene stelling, geef ik u thans in bedenkinge, of men dit woord niet zou moeten brengen tot het M. G. witan/ *tueri*, *munire*, *communire*, (zie JUN. *Gloss.*) en dus *bevestigen*, *zekermaaken*; deeze betekenis toch komt nader overéén met het denkbeeld van *zweeren*, 't welk niets anders is, dan *eene zaak* op de plegtigste wijze, en onder de indrukken der Godlijke Alömtegenwoordigheid te *bevestigen*, wytan op dae helgum/ het welk in die Friesche Wetten meer dan eens geleezen wordt, zou dus zijn, *iets in den naam der Heiligen bevestigen*; of *zelf bij al wat heilig is*, *bekrachtigen*, *en bezweeren*; gelijk wij thands nog zeggen.

Dan, laat mij naa deezen uitstap tot uwen brief wederkeeren; —— Ik vind vervolgens in denzelven, dat uwe meening is, dat men *wedervaaren* zegt voor *ervaaren*; doch aan deeze gedachte, mijn Vriend! kan ik mijn zegel geheel niet strijken, en ik zou u klaar-

lijk, zoo ik mij verbeelde, kunnen bewijzen, dat Gij hier van den weg af zijt, maar daar 't beſtek van deezen Brief, die buiten dien lang genoeg zal worden, het welk ik mij voorgeſchreeven heb, mij thands niet gunt, om u dit, gelijk het geſchieden moet, breedvoetiglijk te betoogen, wil ik hier eens op eenen anderen tijd opzetlijk over denken en ſchrijven, en u mijne gedachten in eene afzonderlijke verhandeling over deeze woorden mede deelen. —— Thands ſtap ik dan over tot uwe volgende aanmerking, dat men zou moeten ſchrijven *wederwaarigheden*, en niet *wederwaardigheden*, *calamitates*; —— Dit zelfde is mij nog eens door eenen kunſtvriend voorgeſteld, doch zoo min ik aan dien Heere hier over mijne toeſtemming kon geeven, even zoo min, ja nog minder (wijl ik naderhand over dit woord verder mijne gedachten heb laaten gaan, en, mijns dunkens, bevonden heb, dat die giſſing geenen grond heeft) kan ik ook nu uwe bedenking de mijne maaken, —— Kar. Tuinman ſchijnt het ook liefst tot *waaren* te brengen, hoewel hij het ook verklaart door *wederwordig*, dat is, *tegenwordig*, in den zin van *tegen worden*, *tegen gaan*, gelijk men van iemand, die met wederwaardigheden te worſtelen heeft, zegt, het gaat hem tegen: — doch dit laatſte is ook eene gedachte, die aan den toetsſteen geſtreeken, de proef niet kan doorſtaan, ten minſten zoo 't mij toe ſchijnt. — Dan, laat mij u mijn gevoelen eens aan de hand geeven. Ik ben van oordeel, dat het woord zoo moet geſchreeven worden, als wij het thands bij alle goedgekeurde ſchrijvers geletterſtaafd vinden; hier in gaan ons ook alle Woordenboek ſchrijvers voor, — Kilian onder de Ouden, ſpelt *wederwardig*, *adverſarius*,

rius, en *wederwerdigheid*, *adversitas*, waar bij de Heer van HASSELT deeze plaats — *bij den rebellen, und wederwertigen*, uit het Geldersche Plak. Boek, D. I. col. 700, ten bewijze, dat hetzelve van een oud gebruik zij, en voor ons ten betoog, dat het oulings ook zoo geschreeven zij, aanhaalt. —— De Hoogduitschen zeggen ook *widerwartig*, zie M. *Kramern*, *Neues Deutsch Hollandisches Worterbuch*. —— Wat nu de afleiding zelve betreft. —— De Heer TEN KATE brengt dit woord tot het Worteldeel *weer*, waarin de betekenis van *defendo* ligt opgewonden, —— Laat mij dit nu eens verder ontbolsteren; —— *weeren*, *waeren*, en *waerden*, zijn bij KILIAN dezelfde woorden, en betekenen, *tueri*, *defendere*, *immunem servare*, *arcere*, het M-G. is warjan/ A S. werjan/ werian/ A-L; weren/ Kimb. uería/ (zie JUNIUS *Gloss. Goth. in voce* vair/ *vir*,) O-F. waria/ —— van dit *weeren* in de betekenisse van *strijden*, *zich verdeedigen*, ontmoet men een voorb. bij MELIS STOKE, I. D. bl. 399.

Si streken mids onder de vriesen,
En bleven daer WERENDER HANDE,
Alle doot onder de viande,

weerende hande is hier *vechtender hande*, *onder het vechten*; en in den zin van *tegenkeeren*, *tegenstreeven*, vindt men hetzelve in den *Spieg. Hist.* van MAERLAND, II. bl. 100.

En soe was dies sere vro,
En seit haren man also
Datse Amulus begerde
Die God, en soe nede WERDE

Sinen wille, alſo in deſen
Soere wille onderhorig weſen.

En ſoe node werde ſinen willen, is hier, *en zij ongeern zijnen wil tegenſtreefde*; *noode*, is *invitecegre*, zamengevoegd uit *ne*, en *ode*, *ligtlijk*, zie HUYDECOPER op MELIS STOKE, II. bl. 288. Dit *noode* gebruikt men nog hier en elders in de ſpreekwijze *iets noode doen*, *invite aliquid agere.* —— Dit *weeren*, in de beduidenisſ van *ſtrijden*, *vechten*, heeft aan de Ouden opgeleverd *werre*, *bellum*, bij KILIAN te vinden, en bij MAERLANT, *Sp. Hiſt.* I. D. bl. 176.

Een hiet Darius al ſe wijt horen,
Een heeftene te ſone vercoren,
Die quam jegen Cijrus met here, (heirleger)
Die Perſiene verloren die WERE

En 1 bl. 183,

Die Coninghinne van Meſſageten
Quam met wighe (oorlog, ſtrijd) *hem te gemoete,*
En waerpene onder die voete,
En ſconfierde al ſijn here
En vingere (ving hem) *in dier* were.

eigenlijk betekent dit woord *diſſenſio*, *diſſidium*, *contentio*, gelijk blijkt uit de Landwetten van KAREL DEN KAALEN, tit. 23. Hoofdſt. 15. —— *Rixas & diſſenſiones, ſeu ſeditiones, quas vulgus* WERRAS *nominat*, welke plaats men vindt aangehaald van GER. JOH. VOSSIUS in zijn boek de *vitiis ſermonis*, *lib.* 2. *Cap.* 20. *pag.* 336. daar Gij nog het eene en andere over dit

woord

teezen kunt. —— Doch daar de tweedragt onder de magten deezer wereld meenigwerf eenen bloedigen oorlog baart, is dit woord zeer natuurlijk overgegaan, om *oorlog*, *bellum*, te betekenen, —— en die betekenis had het reeds in de oudſte tijden, toen het door verſchillende dialekten uitgeſprooken wierd, *werre*, *warre*, *were*, *gerre*, *gwerre*, waar van dus nog bij de Engelſchen en Schotten WARRE/ en bij de Hedendaagſche Franſchen *guerre*. —— Zie PH. CLUVERI, *Germania antiqua*, lib. 1. Cap. 8. §. 12. —— Te recht, mijns achtens, leidt men dan het woord *Germaanen*, van dit *gerre*, of *gwerre* af; —— *German* is dus letterlijk een *Oorlogsman*; zie JOH. JAC. HOFMANNI, *Lexicon Univerſale*, in *voce germania*; welke afleiding ten minſten het best moet behaagen, van allen, die bij Hem, en bij CAR. STEPHANUS, *Dictionarium Hiſt. Geogr. Poet.* in *voce Germania* worden voor den dag gebragt. Immers zou men onzen voorvaderen eenen naam geeven, die hun karakter en aart te kennen gaf, men kon geenen beter geſchikten uitvinden; uit de geſchiedſchriften toch is bekend, dat zij krijgszuchtig waaren, en buiten den oorlog geen aangenaam leeven leidden, (*i*) —— ook hebben wij van *weeren*, *vechten*, *were*, *arma*, bij

de

(*i*) De Geſchiedſchrijver TACITUS geeft in zijn boek, *de moribus Germanorum*, *Cap. XV.* dit getuigenis van hunnen oorlogszuchtigen en krijgsgeeſtigen aart: *Nec arare terram, aut expectare annum, tam facile perſuaſeris, quam vocare hoſtes, & vulnera mereri; pigrum quinimo & iners videtur ſudore acquirere, quod poſſis ſanguine parare. Quoties bella non ineunt (non) multum venatibus, plus per otium transigunt,*

de ouden meer in gebruik. —— MAERLANT. *Sp. Hist.* bl. 187. I. D.

Doe sendi VI. met groter WERE
Olofernus, en sijn here,
En hier kem, dat hi niemens vermede,
En hi alle dofgode af dede,

I D. bl. 190.

Daer verloes hi sonder WERE
Vele volx van sinen here,
In die zant zee dat si versworde,
En den grooten vins van wrden.

Trouwens het zou hier ook al zoo goed strooken, dit woord *were* te neemen voor *oorlog*: —— *toen verloor Hij buiten den oorlog veel volks van zijn leger* levert hier eenen zeer geschikten zin uit. —— *Brab. Chron.* 1589. bl. 5b. *Aldus so keerde Julius en qua met machte binne Rome, dat hi wan sonder* WERE. —— V. VELTHEM, *Sp. Hist.* bl. 194.

Die wile dat tie Coninc strede
Jegen die Galisse, so waendi mede
Treken in Ingeland, sonder WERE;

van

dediti somno, ciboque. Fortissimus quisque ac bellicosissimus, nihil agens, delegata domi & penatium, & agrorum cura feminis senibusque, & infirmissimo cuique ex familia. ——
En JULIUS CÆSAR zegt in zijn *Comment. de bello Gallico, lib. VI.* dit van hun, *vita eorum omnis in venationibus, atque in studiis rei militaris consistit.* ——

van *weeren* in de betekenisse van *defendere*, *arcere*; hebben wij ook gehad het woord *weer*, *munimentum*, *munitio*, *eene sterkte*; —— MELIS STOKE, II. D. bl. 12.

Si maecten twee WEREN *ghereet,*
Ene de men ten Bossche heet,
Ende ene andere bider Rine
Heet swadenborchdam ——

Dit *weer* is het zelfde met *wier*, *insula amnica*, *agger*, eene hoogte, om het water, of den vijand af te keeren, opgeworpen, hoedaanige hooge plaatzen hier in Friesland nog in menigte gevonden worden, en dien ouden naam van *wier*, bij den Friesschen Landman draagen, KILIAN heeft voor dit *wier*, *weerd*, *weert*, *wert*, *Insula amnica*, *propugnaculum*. Over dit *wier* en *weerd*, kunt gij naazien de fraaije *Verhandeling over de eigen naamen der Friesen*, bl. 74. —— Van dit *weeren*, *defendere*, is bij ons in de daaglijksche verkeeringe ook nog overgebleeven, *zich weeren*, en *vroeg in de weer zijn*. —— Uit al dit geschreeven over het woord *weeren*, blijkt dus, dat het zelve de kracht heeft, om aan te duiden, *strijden*, *tegenstand bieden*, *zich verdedigen*; en dat dit *weeren* met *waaren* en *waarden* hetzelfde is, aal niemand, die eenigzins in het oude der taal bedreeven is, kunnen in twijffel trekken; —— van dit *weeren* nu is afkomstig *afweeren*, *avertere*, *verweeren*, *defendere*, *tueri*, *tegenweeren*, *resistere*, en hier van oulings ook *wederweeren*, *resistere*, en daar men voor *weeren*, ook *waaren* en *waarden* zeide, dus ook *wederwaarden*, het zelfde met *tegenweeren*, *tegenstreven*,

tegenkeeren; *weder* komt hier voor in de betekenisse van *contra*, bij de Ouden zeer in gebruik, zie KILIAN, en den Heer VAN HASSELT in de aantekeninge: zie hier ook eenige voorb. J. VAN MAERLANT, *Sp. Hist.* II D. bl. 240.

So sprac: ic bent selue, Marie,
Daer du up en dine puertie
Te nwen lede WEDER STRIJT,
En WEDER SEGGET *talre tijd,*
Dat ic den Gods sone niet en drouch.

Ghetijden van ons lieve Vrouwe, 1533. —— *Ic sal* WEDER *mij seluen den heere belijen mijn ongerechticheijt. Oude Friesche Wetten ten gebruike van Groningen en Omlanden overgezet*, te vinden bij SCHOTANUS, *Beschrijving van Friesland*, bl. 112. —— *Soe bij schreijet dat uniya rige kijndt sijn nakende ledenn en sijn huis, en sijn Vader, die hem radenn* (*reden* is bij KILIAN *parare, apparare, reden en kleeden* is bij ons ook overig in den zin van *iemand geheel te onderhouden, toe te rusten, en hem alles te bereiden wat hij hebben moet*, —'*raden* zal hier dus *bezorgen, verzorgen*, zijn: ——) *soldenn* WEDDER *hunger, und* WEDDER *den wijnter nevel kolde.* —— Hier van is bij HOOFT, *Ned. Hist.* bl. 15. ook *wederwigt*, voor *tegenwigt*; *'t geweldt en 't ontzigh, over beide zijden als in* WEDER WIGHT *hangende.* —— *deeden den handel van paize,* —— *wakkeren: en wederreden*, voor *tegenreden*; bl. 14. *dient aan geen bondigheit van* WEDERREEDEN *mangelde* —— '*wederwaarden* is dus *tegenstreeven*, *zich ergens tegenkanten*, en komt overeen met ons *wederstand bieden*, of gelijk HOOFT zegt, *weerbieden*,

Ned.

Ned. Hiſt. bl. 10. —— *De Franſoizen deeden hunnen aanval, met zulk een' hitte, dat zij de geenen, die* WEERBOODEN, *verſloeghen*; —— En zoo blijkt het uit dit alles van zelven, dat *wederwaardig* eigenlijk, en in zijnen oorſprong, te kennen geeft, *tegen ſtreevend*, *tegenkantend*, en *wederwaardigheid* het zelfde is met ons *tegenſtreevigheid*, *tegenſtoot*, *tegenſtribbeling*, welke woorden *contrarietas*, *adverſitas*, betekenen, maar tevens ook overgaan, om aan te duiden *calamitas*, even gelijk *wederwaardigheid*, bij KILIAN *adverſitas*, doch bij ons meest in de beduidenisſe van *ramp*, *ongeval*, of *onheil* genomen wordt. —— En deeze overdragt is ook zeer natuurlijk: immers, iemand, die aangevallen wordt, en zich verdeedigen moet, kan zeker niet gelukkig genoemd worden, inzonderheid, wanneer hij voor zijnen vijand de wijk moet neemen, waar door hij ter eenemaal ongelukkig, en dikwerf aan veelerlei rampen en ongevallen overgegeeven wordt. ——— Zie daar mijn Vriend! mijne aanmerkingen over de afleiding van dit woord, overweeg dezelven eens, oordeel, en ſchrijf mij eens hoe Gij 'er nu overdenkt.

—— Vervolgens merkt Gij in uwen brief aan, dat *her* in de woorden *herwaarts en herberg*, hetzelfde zou weezen met *hier*: — In 't eerſte hebt Gij zekerlijk de zaak bij het regte einde, maar of uwe gedachte omtrent het tweede woord wel ſteek kan houden, zullen wij ſtraks eens nader zien. —— Wat *her* in *herwaarts* betreft; dit is zekerlijk *hier*; op dezelfde wijze hebben wij ook *derwaarts* voor *daarwaarts*, gelijk de ouden zeiden, MAARLANT, Spieg. Hiſt. I. bl. 458.

Dat

Dat hi daer waert henen trac,
En̄ sinen toren an somegen wrac;

Die *Chronijcke* van BRABAND 1529. —— bl. 37. *En̄ Coninc Karel reijsde daerwaerts;* —— Ook *werwaarts* voor *waarwaarts;* MAERLANT; Sp. Hist. I. bl. 283.

WAERWAERT *was dijn zin gedreuen?*
Alstu ons heues beschreuen,
Dattu van goude waers so vike.

WALEWEIN, f. 12. c. aangehaald van HUYDECOPER op het woord *bidi*, *waarom*, in zijnen MELIS STOKE, I. bl. 228.

Heden morgen si henen sciet;
WAERWAERT *si es, dan* (dat en) *we tic niet;*
Bidi ben ieker af en vare.

J. VAN MAARLANT, gebruikt ook in zijnen Sp. Hist. II. bl. 291. het enkelde *hare* voor *hier*:

Ik bem, seidsoe Jhc moeder,
Maria, en̄ ben comen HARE,
Omme te troostene dine mesbare,

En zo leest men bij MELIS STOKE. I. bl. 115. *haer* en *daer* voor *hier* en *daar*:

Florens dwanc op en neder (dit is overal)
Sine van de HAER *en* DAERE.

En *harentare* bij MAARLANT Sp. Hist. II. bl. 188. in dezelfde betekenisse.

d'A.

d'Apostelen worden HARENTARE
Elc gedreghen in sijn lant,
Daer hi Predikende was bekant.

En II. bl. 199.

Die Kerstijn ——— ———
——— ——— ——— *loopt*
In fordsen (k), *en maerten*, HARENTARE,
En coopt weder ander ware.

Zoo zeiden de ouden ook *mer* voor *maar*, zie een voorb. uit de H. *Beverde totten heilighen grave Jhesu Christi*, van B. BREIDENBACH 1488. ——— MER *want* (dewijl) *dese dinghen heell fabulen sijn, soe laat ick die bliuen*, En zoo doorgaans in alle oude geschriften: — dit *her* in plaatze van ons *hier*, is ook nog overig in ons *herkomst*, *origo*; en *herkemen*, *consuetudo*, zie KILIAN, en een voorb. *Bijenkorf* der H. *Roomsche Kerke* door PH. VAN MARNIX Heer van *St. Aldegond*, 1599. bl. 12.*b* *eindelicken werd besloten, dat de ghene, die eerst op sijn souden, die souden de eerste luijden* (naamlijk het *Ave Maria*) *volghens het oud* HERCOMEN, *en het loffelijck ghebruick der koeijen*; ——— En in *herspruiten* voor *herkomen*, *suboriri*, bij denzelfden Heer van St. ALDEGOND in zijnen *Byenk.* bl. 52.*a* *de meeste hoop van alle onse Schotisten* ——— ——— *zijn van Aristoteles, en van* Ou-

(k) *Fordse*, of *ford* was bij de Ouden *forum*, hier van is afkomstig de naam der Stad *Koeverden*, waar voor men in oude kaarten leest *vaccæ forum*;

andere diergelijcke ſanten als wt haren rechten oorſpronck HERGHESPROTEN. —— KILIAN, op dat ik 'er dit nog bijvoege, heeft ook *her*, *hier*. —— In 't M. G. A. S. en Deensch is het ook insgelijks *her*, zie JUNIUS *Glos. Goth.*

Wat nu de afleiding van *herberg* betreft. —— JOHANNES GOROPIUS BECANUS leidt dit woord af van *het* of *heir*, 't welk, volgens zijn getuigenis, *publicus*, *communis* zou te kennen geeven, en *berg*, (van *bergen*, *cuſtodire*, *continere*: 't welk eene veilige plaats aanduidt, zie Vossius in zijn boek de *vitiis ſermonis & variis Glorſematis Lat. Barbaris*, *lib. II. Cap. IX.* — Alwaar dit gevoelen wederlegd wordt. —— KILIAN zegt in zijn *Dictionarium*, *dicitur*, *herberge*, *quod*, *quoslibet recipiat*, *unde & græce* [illegible], *Itali* albergo *dicunt noſtra te vocabulo at al omnis & berghen*; *vulgo herbergium*. En zal dus gemeend hebben, dat ons *herberg* eigenlijk ware, of moest zijn *alberg*. —— Maar genoeg van deeze twee reeds lang van de geleerden achter de bank geworpen afleidingen, men heeft in laater tijden eene beter uitgedacht; — Alle onze Nieuwe Taalkundigen zijn van oordeel, dat de oorſprong van dit woord te zoeken is in *her*, *Exercitus*, en *berg*, (1) eene plaats, daar men eenen veiligen ſchuilhoek heeft,

(1) Van dit *bergen*, *abſcondere*, *ſervare*, *in tutum recipere*, hebben wij ook ons *berg*, *mons*, wijl de hoogten en bergen onzen voorvaderen ſteeds tot berging van hun leeven en have ſtrekten, in tijden van overſtroominge; of ook wijl de holen aan de voeten der bergen hun dienden tot bergplaatzen van hunne

heeft, afkomſtig van het bovengenoemde *bergen*, 't welk, gelijk te bekend is, zich *verbergen*, ook *zich beveiligen*, of *veilig achten*, betekent, —— en dus zou *herberg*, in zijne afkomst, betekenen eene plaats, daar het leger bij één vergaderd, in veiligheid is, en naderhand overgegaan zijn. om door eene uitgerekter beduidenisſe te kennen te geeven eene plaats, daar menſchen van allerlei ſlag zamen zijn, en zich veilig achten; —— dit gevoelen wordt omhelsd, en aangepreezen van GER. JOH. VOSSIUS, *de vit. ſerm.* op de ſtraks aangehaalde plaatze, van den Grooten TEN KATE in zijne *Aanl.* tot de *kenn.* der N. S. II. D. bl. 113. van de T. en D. Bijdragereu II. D. bl. 81. van den Hoogge-leerden, A. KLUIT, in zijn Geſlachtlijst, bl. 421. En van KAREL TUINMAN, *Fakkel der Ned. Taal*, op het woord. —— ſjer was bij de ouden *Exercitus*, hetzelfde met ons tegenwoordig *heir*, en had die betekenis in alle dialekten, gelijk de Geleerde WACHTER ſchrijft in zijn *Gloſſ. Germ.* op het woord *herzog*; —— ons *heir* klonk oudtijds ook *here*, zie hier een voorb. uit MAERLANT. *Sp. Hiſt.* I. bl. 205.

Ten

hunne beste goederen, verzamelde vruchten, enz. Ja zelfs ſchuilhoeken waaren, in welken zij zich 's winters tegen de felle koude beveiligden. Zie TACITUS, *de moribus German. Cap. XVI.* —— Ook is 'er van afſtammig ons *berg* in *hooiberg*, *promtuarium*, *fænarium*; als eene plaats, waar in, onder eenen opgeſchooven kap, het hooi bewaard werdt. —— Ook ons oude *berg*, *portus*, *ſtatio navium*, eene plaats, waar de ſchepen in veiligheid liggen, van waar de Stad *Geertruidenberg*, en anderen haaren naam ontleend hebben, gelijk de Heer van HASSELT op KILIAN aanmerkt.

Ten vierden dage ſach hi THERE
Comen met ſo groter were (wapenen)
Dat hi den ſinen toe ſprac,
Vaert en weck, doet v gemac.

En zoo op honderd plaatzen bij Hem. —— Deeze afleiding der Taalkundigen is zeker de egte; —— doch met dit alles, dunkt mij, kan men dezelve nog natuurlijker en eenvoudiger maaken; —— de Geleerden hebben hier allen, bij het woord *here* aan deszelfs betekenisſ' van *Exercitus* gedacht, doch zouden wij wel genoodzaakt zijn, om het zelve hier juist in die bepaalde beduidenisſ' van een *krijgsleger* te neemen? —— dit geloof ik niet: wanneer wij het woord in zijnen oorſprong bezigtigen, is het klaarblijklijk, dat het ſlechts de betekenis heeft, van eene *meenigte menſchen*, *multitudo hominum*, het ſtamt buiten kijf af van het A-S haeran / *congregare*, *verzamelen*, *vergaderen*; (*m*) Hier uit

(*m*) Volgens het gevoelen van den Grooten Taalöntleeder TEN KATE, II. D. bl 9. zijn van dit A S. heeran afſpruitend ons *herfst*, *autumuns*, A-S haerfest / als de tijd der vruchtverzamelinge; het woord *haring*, *halex* A-S. haering / zoo genoemd, om dat dezelve op den vang tijd bij ſchoolen vergadert, en ons *hair* A S heer / *Crines*, het welk bij meenigte van lokken vergadert en wast: —— waar bij men, mijns dunkens, ook voegen kan, het M-G. haurja / *focus*, A-S. herrth / Alam. herth / Engelsch hearth / Hoogd. herd / *Lapl.* aren / en bij ons *haard*, *heerd*; —— Welk woord eigenlijk te kennen geeft *eene meenigte koolen*: (in welken, zin het gebruikt wordt, *Euang. Goth. Joh.* XVIII. 18. tharuh / ſtot-

uit vloeit dus voort, dat de eigenlijke beduidenis maar alleenlijk kan zijn, *multitudo hominum*, KILIAN geeft het nevens de betekenis van *exercitus*, ook die van *multitudo*, *hominum communitas*, en OL. VREDIUS (*Histor. Comit. Fland. lib. prodom. alter*, *pag.* 277.) zegt, apud nos *vetus*, & *frequentissima vox est*, HER, *sive* HEIR, *pro multitudine*, *militum præsertim*; zie dit ook T. M. *Ling.*

stothun skaikos / jah andbahtos / haurja waurt jandans / unte hold was; *en de knechten en dienaars stonden, hebbende een vuur van koolen gemaakt, wijl het koud was.* — In onze overzettinge leezen wij *een kool vier*, doch het Gr. ἄνθρακια betekent eene *meenigte koolen*: *congeries carbonum*, of een *vuur van koolen*, gelijk ik in den Bijbel, van 1542. bij LIESVELD gedrukt, lees, *En hadden een vuer van colen gemaect*: en in dien bij LENAERT *der Kinderen*, 1563. geprent, ook in dien van 1593.) ook kan men tot heeran / *congregare*, brengen het oude *her*, of *herde*, *kudde*, *grex*, zie KILIAN en MEYER Woordſ. III. — M. G. hairda / A S. heord / Alam. herd / Deensch hierd / Eng. heard / Isl. hiert; ——— Zijnde eene *verzaameling* van *beesten*: ——— en op dezelve wijze ook het Hoogd. hort / *thesaurus*, met welks afleiding de Geleerden zoo wonderlijk zijn omgesprongen; zie WACHT. *Glosſ. Germ. in voce*; zijnde eene vergadering van goederen, en rijkdommen; en dus het zelfde met het Gotth. hairda, *kudde*, wijl de Schatten oulings niet in goud of zilver bestonden, maar alleenlijk in de bezittinge van eene groote meenigte vee; (met dit woord is het dan gegaan, gelijk met het A S feoh / eigenlijk *vee*, doch naderhand *geld*, en met het Latijnsche *pecunia*, zie VOSSIUS; *Etymol. in voce*: en JANUS *Glos. Goth. in Alpha-*

Ling. P. Encol. Am. bl. 22. —— Het F.Th. her/ heeft ook de eenvoudige beduidenis van *agmen*, *multitudo conjuncta*, zie den uitlegger der F. Wetten, 1 st. bl. 74. En zoo vindt men het bij OTFRIDUS, lib. II. Cap. VI. versu 69. so thaz heri tno gizaz / *als de schaar*, *of de meenigte was gaan zitten*: en het woord here/ O F. ziet men in de O F. Wetten ook in dien zin hier en daar gebezigd, bij voorb. —— bij SCHOT. bl. 49. en in de N. Uitg. 1 st. bl. 74. Jes hi des alles wrherich wirth/ so aechma him to sekane mit here en mit brand; —— *Als hij dit alles ongehoorzaam wordt*, *dan moet men hem zoeken met volk en met brand*, de zin is deeze, *men moet den schuldigen met eene meenigte volks zoeken*, en om dit Volk bij elkander te krijgen, een vuur aan steeken, dat tot een *baken*, of *teeken*, of zamenroepinge verstrekt; zie den uitlegger deezer Wetten, bl. 20. en de woorden der Wet op die plaatze zelven: —— Ja, het schijnt mij toe, dat MELIS STOKE in zijn *Rijmk.* dit woord *here* ook in een' volstrekt onbepaalden zin neemt, dan eens in dien van *multitudo*, dan eens in dien van *classis navium*, eene *meenigte scheepen*, of *vloot*, en dan eens in dien van *Exercitus*. —— In de beduidenisse van *eene meenigte volks*, meen ik te vinden III. D. bl. 134.

Des

beto Runico, *lit. fie.*) —— Wanneer men nu alle deeze woorden als afstamlingen van 't A-S. haeran kan, en mag aanmerken, zal het, denk ik, ook niemand bevreemden, dat ik ons woord *her*, of *heir* hier toe breng.

Des vridaghes heeft men vernomen
Dat den vianden toe ſijn comen
Vele ſcepe met Vlaemſchen HERE.

Het welk zijn zal, *veele Scheepen met Vlaamsch Volk*; en terſtond laat hij 'er op volgen,

Daer jeghen ſoude men ter were
Vele ſcepen op 't water legghen,
Dit dede men al den HERE *ſeggen.*

dat is, *dit liet men aan al het volk bekend maaken*; en dat hij dit woord, in de betekenisſe van *Claſſes navium*, eene *meenigte ſchepen* nam, is door den Heere HUYDECOPER III. bl. 81. en 135. ook aangemerkt. Wanneer wij nu deeze eigenlijke betekenis des woords in aanmerkinge neemen, zien wij dat *herberg* letterlijk aanduidt eene plaats, daar eene menigte van menſchen bij één is; en dit ook is het juiste denkbeeld, het welk wij van eene *herberg* hebben: —— 't is waar de Heer TEN KATE, KLUIT, en de BYDRAGERS haalen op de bovengenoemde plaatzen een voorb. uit het Frank Duitſche Hooglied van den Abt WILLERAMUS aan, waar in het woord *herebergа* de betekenis heeft van *legerplaats* of *legertent*. —— Doch dit is geenszins vreemd, want daar het woord *herberg* de beduidenis had aangenomen van eene plaatze (in het algemeen) daar veel volks bij één was, kon het zeer natuurlijk, even gelijk het eenvoudige woord *her*, *multitudo hominum*, de bepaalde betekenis van *Krijgsleger* kreeg, overgaan, om dit aan te duiden.

Indien nu mijne boven aan den dag geleide afleiding van *here* niet verwerplijk is, moet ook van zelven in

gen vallen de gedachte van F. JUNIUS in zijn *Gloss. Goth.* op harjis —— A-S herig / herg / here / die het zelve wil doen afstammen van ἔιρειν, *arcere*, *prohibere*; *quia hostes*, zegt hij. *finibus patriæ arceantur exercitu*: gelijk ook die van MARTINIUS, die van hem wordt bijgebragt, en van oordeel is, dat het afkomt van αἱρεῖν, *Capere*, *subigere*, *expugnare*; welke afleidingen, die eenen TUINMAN (*n*) beter zouden passen, dan eenen geleerden JUNIUS, buiten dien echter afgekeurd moeten worden. Zie daar, mijn Vriend! u zoo ik hoop, een uitgewikkeld denkbeeld gegeeven van het woord *herberg*. —— Laat mij nu weêr tot iets anders overstappen: —— In het verband van uwe Taalkundige aanmerkingen over de voorzetsels *er* en *her*, zoekt gij te bewijzen, dat het voorzetsel *her* een dubbelde betekenis heeft, naamlijk die van ons *wederöm*, en die van ons gebruiklijk *ver*; doch deeze onderscheiding in de beduidenisse van dat woordje, kan ik geenszins goed heeten: —— Beschouw het zelve eens met mij op de keper, en gij zult, denk ik, overtuigd worden van uwe misvattinge. —— In alle werkwoorden, die dit voorzetsel *her* hebben, geenen uitgezonderd, heeft hetzelve de betekenis van *wederöm*, *rursus*, *denuo*, en nergens de kracht van eene zoo genoemde *præpositio intensiva*: —— Gij telt eenigen op, waarin *her* van den zelfden naadruk is als *ver*, gelijk *herëenigen* hetzelfde met *verëenigen*; *hernieuwen* hetzelfde met *vernieuwen*,

(*n*) TUINMAN komt hier voor den dag met αἱρεῖν, *uitkiezen*, wijl de Krijgslegers bestaan uit uitgezogte keurlingen; zie Hem in zijne Fakkel der *Nederduitsche Taale*.

wen, enz. 't is waar, en ik ſtem het ook geern toe, *her* en *ver* zijn hier voorzetſels van dezelfde beduidenisſe, maar beiden komen ze hier voor in eenen hervattenden zin, beiden betekenen ze hier *rurſus*, *denuo*, *iterum*; *verëenigen* immers is *wederëenigen*, *reconciliare*; *vernieuwen* is *weder nieuw maaken*, *renovare*; en zoo is *ver* in alle anderen, die Gij op noemt, het zelfde met *weder*; —— het voorzetſel *ver* wordt veeltijds gevoegd voor werkwoorden als een *intenſivum*, ook dikwijls als een *privativum*, (als *vervoeren*, *verleiden*, *vervliegen*, *verbranden*, enz.) en ook nu en dan eens als een *negativum*; en in den laatstgenoemden zin, komt het voor in de door u bijgebragte werkwoorden, als *verëenigen*, *vermaaken*, *vervatten*, *verwijderen*; —— over de kracht van dit voorzetſel *ver* kunt Gij naaleezen TEN KATE, Aanl. II. D. bl. 53. WACHTER, *Gloſſ. Germ.* en op aanraading van den geleerden BOLHUIS (in zijne korte doch zaakrijke aanmerkingen op de Spraakk. van KLAAS STYL, bl. 142.) en van den kundigen VAN DRIEL (in zijne fraaije aantekeningen op de *Idea Ling. Belg.* van A. VERWER, *pag.* 54.) FORTMAN, Taalkundige aanmerkingen bl. 12 —— 21. —— Oulings gebruikte men meer werkwoorden van dien aart, die thans geheel niet meer in zwang gaan, als bij voorb. *verkennen*. *recognoscere* (*herkennen*); *Brab. Chronycke*, bl. 5. *a* *En Brabon verwonderde ſere, we die vrouwe weſen mochte, en ghinc wten ſcepe op 't ſlot, en doen hi daer bouen quā*, VERKENDEN *ſi elc andere, want ſi te ſamen waren op gewaſſen, maer ſi was veel ouder dan Brabon*; —— *verſcheppen*, *transformare*; *Beuarde totten Heilighen graue*, van BREIDENBACH; *waert ſaecke dat Luci-*

ſer het ſeluen mochte VERSCHEPPEN *in al ſulcke figure offte ghedaente, in welcke die meſche aders niet bekenne mochte, dan dat hij Xpus wair:* —— De Heer van St. ALDEGONDE noemt in zijnen *Bijenkorf*, bl. 59. de Roomſche *transformatie*, de VERSCHEPPING *van brood in vleesch*; —— HOOFT Ned. Hiſt. bl. 68. *als toen* VERSCHIEP *zich de ſmook in vlam:* —— *verhaalen, repeteren, herhaalen,* —— *Chronijcke* van *Brabandt*; bl. 37*b. Dies hem Roelat ſeer ſchemde, en* VERHAELDE *ſijn crachten, in Gode vertrouwende aanveerde ſine viant bider kinnen, die met langen hare behangen was;* —— URSINUS, *Schatboek* der *verklaringhen* over de *Catechismus* der *Christelicke Religie*, bl. 71 *a Hoewel wij deſe questie hier na in den Artijckel van de Wet wedervinde* VERHALEN *zullen*: zie ook bl. 17.*b* J. CARION, *Chronijcke* van de *Werelt*, bl. 19. *die beloefte is Abraha ſomichmael* VERHAELT —— onze Bijbel vertaaling, Job. IX. 18. *Hij en laet mij niet toe mijnen adem te* VERHAELEN; dit oude *verhaalen* is, in oorſprong het zelfde met ons nog gebruiklijk *verhaalen*, *narrare*, 't welk de Latijnen anders uitdrukken door *referre*, waarin wij het zelfde denkbeeld vinden, zie Voss. *Etijmolog.* in *voce*; en 't welk de Hoogduitſchers noemen *Relation thun*, zie KRAMERN, *N. D. Holl. Wortenbuch*: (*o*) ——

ver-

(*o*) Dit *verhaalen*, *narrare* komt dus ook in de kracht van zijnen zin en aanduiding volmaaktlijk overëen met het oude *vertrekken*, ook *narrare*; bij KILIAN en MEYER Woordenſ. III. aangetekend; van welk woord, dat thans geheel onverſtaanbaar zou weezen, men hier eenige voorbeelden kan zien, —— *Sp. Hiſt.* van MAERLAND I. bl. 72.

Daer

vervormen, *reformare*, vindt men bij BREDERO, *Lucelle*, vijfde uitk.

Of ſchoon de maen VERFORMT *haer wolcken en haer ringhen*
De Meijsjes zijn niet min ook vol veranderinghen.

ver-

Daer was een bedde met goude gebort
Met puerpere, en met biſen (Lijnwaad) *gedect,*
Daer noit man, alſe men VERTRECT,
Vp ne ſat, dat was die ruste (de rustplaats)
Van Aſſenech, alst haer luſte,

II. bl. 467.

Wijn ontſteket des menſchen zin,
En waerre iet heijmelicheden in
Met ſcametheden ouer dect,
Die wijn doet, dat ment VERTRECT

Van VELTHEM, *Sp. Hiſt.* bl. 56.

Hierna ſeldij in 't gemene
Horen al VERTRECKEN *mi,*
Hoe 't wederwan die deghen vri.

Chron. van *Brab.* bl. 5. *a* *En ſi* VERTRACK *hem alle haer geſchiedeniſſe, hoe datſe met haren man wt Griecke quā, en hoe datſe onderwegen gelach van eenen ſone, die heet Octauiaen:* —— *van kinde gheliggben* is bij KILIAN, *prædolore partus de cum here*, welke betekenis hier zeer wel ſtrookt. —— De *vier wterſte* van J. BAPT. HOUWAERT, bl. 2.

Nochtans ſal ick met Godts hulpe VERTRECKEN
Dit viſioen, en in Rhetorijcke ſtellen.

verkomen, *voor herkomen*, *tot zich zelven komen*, bij denzelfden BREDERO, *Lucelle*, *inhout van 't spel*:—— *In 't vijfde en leste deel*, *Lucelle en Ascagnes vermaert voor doot*, VERKOMEN, *buiten alle hoop*, *in goeder gesontheijt* —— *verkaauwen*, *remandere*, lees ik in een oud H. H. S. (dat zonder Jaargetal is, doch alle blijken van oudheid draagt) zijnde *eene Corte oefeningbe om te come tot die Liefte Gods* —— *ist dat saeke dat wij dese voirnoemde pucten wel wille aanmerkke*, *en als reijne en suuere dierkens wel* VERKAUWEN. —— Zie daar eenige voorbeelden van oude werkwoorden, waarin *ver* de betekenis van *wederóm* heeft, en die wij thands met

BREDERO. *Lucelle*, *derde uitk. tweede bed.*

Ick laet mij duncken, *dat ick mondling haer* VERTRACK
Een deeltjen van mijn leet en overgroote smarten,
Dat haer het ander deel souw dapper gaen ter harten.

Dezelfde in zijn *Moortje*, *vierde uitk.* 3de *bed.*

En sal ick niemant dan, *mijn vreuchden eens ontdecken?*
Och! of hier ijemandt woer, *die ick dit mocht* VERTRECKEN.

En nog eens in het *Moortje*, 5de *Deel*, 5de *bed.*

Doet wijslijck als een man, *ick ga na binnen*, *siet*;
VERTRECKT *de goede man hoe 't alles is geschiet.*

Die meer voorbeelden begeert, zie HUYD. Proeve II. bl. 311, daar de Heer LELYVELT in meerdere op Aant. KLUIT in zijnen Lijst van zelfst. naamw. bl. 568. op *strek*, en van HASSELT op dit woord bij KILIAN.

met het voorzetſ. *her* bezigen, en dus een klaar bewijs, dat *ver* in die woorden, welke gij aanvoert, het zelfde met *her*, (*wederom*, *rursus*,) is; —— daar dan *ver* hier vollſtrekt aan *her* beandwoordt en gelijk is, en *her* hier een *præpoſitio iterativa* is, moet het u klaar blijken, dat *her* in alle door u opgetelde werkwoorden, en in de anderen, die wij van dat ſlag in onze taal hebben, altijd de betekenis van *wederom*, *iterum* heeft, en nooit als een *intenſivum*-voorkomt, of anders gebruikt wordt.

In uwen brief maakt Gij melding van *Barm*, en *Barmen*, waar van *Barmhartig* ontleend is, en belijdt niet te weeten, wat de eigenlijke betekenis van deeze woorden is: —— Ik heb KILIAN opgeſlaagen, en na dezelven gezogt, *Barm* zie ik bij Hem vertaald, door *fæx*, ook heeft Hij het in de betekenisſe van *fluctus*; en in die van *agger*; —— En *Barmen* vertolkt hij *commiſereri*, —— uit de betekenisſen van dit *Barm*, die allen ons het denkbeeld van *op wellen*, of *opwerpen*, aan de hand geeven, zou men beſluiten moogen, dat *Barmen* in zijne afkomst beſchouwd, *opwellen*, *iets opwerpen* moest betekenen; en die beduidenis wordt ook aan het zelve gehecht door de Maandl. *Bijdragereu*, I. bl. 125. en door den Heere F. van LELYVELD in zijne aantek. op HUYDECOPER *Proeve* van T. en D. II. bl. 94. die beiden van oordeel zijn, dat men ons *erbarmen*, en *barmhartig zijn*, (van dit woord *barmen*, in die betekenisſe genomen, moet afleiden, en willen dat deeze woorden in hunnen oorſprong zouden te kennen geeven, *innerlijk in zijnen boezem, en ingewanden ontroerd zijn*; —— Doch hoe overeenkomſtig met de Wetten eener geregelde afleidinge men het opſpooren van den oor-

oorsprong deezer woorden, op die wijze en langs dien weg ingerigt, ook achten mooge, en hoe veel ook de schrijvers der *Maandl. Bijd.* (die zich dus uitdrukken: —— tot dit *barmen*, *gisten*, *opwerken*, brengen wij ook ons *erbarmen*, en *barmhartig*, zonder acht te geeven, op 't gene hier tegen TEN KATE aantekent, bl. 587.*s*) en de Heer LELYVELD met deeze hunne gedachte schijnen op te hebben, ik voor mij vind in dezelve geen behaagen, en wil hier liever de voetstappen drukken van eenen Oudheidkundigen KILIAN, in zijn Woordenb. op *Barmen*, van eenen grooten TEN KATE *Aanl.* I. bl. 413. II. bl. 52, 587. en 633. van eenen onvergelijklijken HUYDECOPER, *Proeve* v. T. en D. II. bl. 94. van eenen voortreflijken JUNIUS, *Glossf. Goth. in voce*, arman; van eenen geleerden WACHTER *Glossf. Germ. pag.* 10. en van eenen kundigen MEYER in zijn WOORDENS. III. op het woord; en van anderen (*p*), die *erbarmen* doen afdaalen van *barmen*, voor *bearmen*, afkomstig van het M-G. arman / *misereri*, zie JUNIUS *Glossf. Goth.*, en een voorb. *Euang. Goth. Luc.* XVII-13. Jaisu talzjand / armai unsis / *Jezus meester! ontferm u onzer*: —— *be* is hier dan het algemeene voorzetsel, en in de *a* van arman zoo ingevloeid, dat 'er zeer natuurlijk en regelmaatiglijk *barmen*, *misereri* uitgebooren is. —— Bij deeze twee, U aan de hand gegeeven verschillende afleidingen van dit woord, zou ik het nu kunnen laaten berusten, en dezelven aan uw wik-

(*p*) TUINMAN denkt hier weêr, volgens zijne gewoonte, aan een Hebreeuwsch woord, לָתַם, naamlijk, *zacht*, *teder zijn*, en van daar *barmhartig zijn*. Zie Hem in zijne *Fakkel* der N. S.

wikkend oordeel ten toets overlaaten; doch daar de gemelde Taalkenners, die de laatstgenoemde gedachte voeden, en aanprijzen, deeze hunne ſtelling als met het voorſte van den vinger maar aanroeren, en 'er zedert dien tijd, waarin zij ſchreeven, andere Geleerden, als de bovengemelde Schrijvers van de *Maand. Bijd.*, en de Heer F VAN LELYVELD, zijn opgeſtaan, die zich tegen dit gevoelen verzet hebben, vind ik het thands niet ongeſchikt, om deeze mijne voorgeſtelde meening, over dit woord, wat meer uit te pluizen, en mij te benaarſtigen, om dezelve wat aanneemlijker te maaken. ——— Eerst wil ik u dan de egtheid der genoemde afleiding trachten te bewijzen uit voorbeelden, waarin eene diergelijke zamentrekking, als in het oude *barmen* zou gevonden worden, plaats grijpt, en daarna de zaak nog verder op vaste voeten zetten door eene ontleedinge van het M G. **arman**/ *miſereri*; —— Wat het eerſte aangaat; ——— Het woord **arman**/ **armen** en **barmen**/ *miſereri*, vindt men in alle verwantſchapte taalen; 't M-G. is **arman**; 't A-S. **ofer earmian**; in 't F-T. is **armi herziba**/ *miſericordia*; in 't Deensch, **Barmhiertighed**; Hoogduitsch, **Barmherzigkeit**; in het Lapplandsch is **arme**/ *commiſeratio*, zie de taalk. Lijst der vergel. tuſſchen de Lapl. en Ned. Taal, te vinden in de Taal. Meng. *Linguæ patr. excol. amore*, bl. 434.— Ontdekt men ooit in vermaagſchapte taalen woorden, die in klank, kracht van betekenisſe, zamenvoeginge en gebruik met elkanderen overëenkomen, dan ook treffen wij ze hier aan; wie toch zou, indien het woord *Barmen* in de betekenisſe van *opborlen*, *opgisten*, *opwerpen*, niet in de wereld was (want dat het zij, blijkt uit de nog in zwang gaande Gelderſche Spreekmanier, *het*

bier

hier barmt, dat is: *gist*:) (*q*) aan de verwantschap deezer woorden twijffelen kunnen? Wie zou 'er naa staan, om een ander woord te zoeken, daar ons *erbarmen*, en *barmhartigheid* beter van afgeleid kon worden? En zullen wij nu juist daaröm de vermaagschapping deezer woorden ontkennen, om dat *Barmen* in de beduidenisse van *opwellen*, in onze taal stand heeft? dit toch zou der taal onëer zijn aangedaan: —— Het voornaamste, dat den Geleerden Bijdrageren en den Heere LELYVELD in onze afleiding tegen de borst geweest is, zal waarschijnlijk zijn, dat men het woord *barmen*, zamengetrokken achte uit *be-armen*, doch de knoop dier zwaarigheid is gemaklijk los te maaken. Is dit woord het eenigste in onze taal, waar in eene dusdaanige in een smelting der letteren plaats neemt? zeker neen: wij hebben meer zamengetrokken werkwoorden van dien aart onder ons; —— neem eens ons *blijven*, *manere*; dit is afkomstig van *belijven*; ꝑuan is in het A.S *manere*, en laf/ daar van afkomstig *reliquum*, en hier van belafan/ belꝑfan/ *manere*; het welk in het O.F. belafa was, waar van wij nog een voorb. ontmoeten in de Oude Friesche Wetten, bij SCHOTANUS Beschr. van Friesl. bl. 69. en in de nieuwe uitg. 1 st. bl. 192. so hꝑa dan beꝯ BILIOWET, so moet dat flotzeftige gued weer in/ alderer hit iꝯ wt commen. *Zo zij 't dan verder laaten blijven, dan moet het mede gegeeven goed tot waar van het gekomen is, wederkeeren.* zoo ook ons *biechten*, *confiteri*, van *bejiechten*; *jiechten*, *jichten*, of *ghichten*, gelijk KILIAN heeft, was bij de ouden

(*q*) Zie Maandlijksche Bijdragen, I. bl. 125.

ouden *confiteri*, *agnoscere*, zie hier van een voorb. in de straks aangeh. F. Wetten, bij SCHOTANUS bl. 41. en Nieuwe uitg. 1. st. bl. 25. Jeft him dy soget deer um sana wil / dat hy oen onwonna land sitta / so is hy nyer / mit syne saun orkenen to jechtaen dine soget; (r) *Jef*

(r) Men verwondere zich hier niet, dat ik het O-F. jeft in de vertaalinge door *Jef* hebbe overgezet: —— Dit *Jef* is ook een oud Nederduitsch woord, hoewel bij KILIAN en MEYER onbekend; —— Het M-G. is gabai / het A-S gif / het Alam. ibu / ob / oba / jof / en het Eng. if — Zie JUN. *Gloss. Goth.* —— En alle deeze verwante woordon hebben met ons oud *jef* of *jof* de betekenis van *si*, *indien*; —— Ik heb zelf van dit *jef* of *jof*, bij de ouden wel geene voorbeelden aangetroffen, maar dat het zelve 'er geweest zij, bewijzen de geleerde Schrijvers van de *Taalk. Meng.* L. P. E. A. bl. 424. (welke stukjes, zijnde 6 in het getal, en waarvan het 7de met graagte wordt te gemoet gezien, volstrekt meester stukken zijn. —— Jammer zou het daarom zijn dat deeze groote kenners onzer Vaderlandsche spraak met het uitgeeven van het zevende No. hunne Taalkundige aanmerkingen zoude besluiten, gelijk uit het naaberigt, achter het 6de stukje, schijnt! ——) —— Dit *jef* is het zelfde met het oude *of*, *indien*, *si*, het welk wij bij KILIAN vinden; zie hier ook twee voorb. bij MAERLANT, Sp. Hist. I. bl. 217.

Alse Lijndes hem vraghet,
Waeromme dat hi niet verjaget
Xantipe, diene (die hem) *pijnt dus sere?*
Hi sprec: omme dat ic thuus lere,

Dat

Sef de Voogd hem daarom ſaanen (s) wil, dat hij onverkreegen land bezitte, zoo is hi nader, (dat is meer gerechtigd) *met zijne zeven getuigen den voogd teghichten*

Dat ic huten ghedoghen can,
Of men mi lelike ſpreket an

En II. bl. 154.

Ghedooch dat ik ſe (naamlijk de beelden van Heidenſche afgoden) *moge breken,*
En moghen ſi latet he wreken,
En eist, dat ſi mi moghen ſcaden,
Ik wilre aue roepen genaden,
En of ſi en doen mi ghene DERE,
So gheloof an minen Here.

In de daaglijkſche verkeeringe bekleedt dit *of* ook nog wel eens de plaats van *indien*; als bij voorb. *oft hij komen mogt, wat dan?* enz. ——— Die de afkomst van dit woord weeten wil, kan te regt raaken in de genoemde Taalk. Meng. bl. 426.

(s) Het woord *ſaanen* heb ik in de overzettinge gebruikt, om dat wij het zelve ook in onze taal ſchijnen gehad te hebben, gelijk blijkt uit onze gewoone ſpreekmanier, *ik heb 'er hem niet om geſaand*, of *gemaand*; ik vind hetzelve wel in geene Woordenboeken, noch in eenig oud geſchrift, doch de Uitlegger der O. F. Wetten op de bovenaangehaalde plaatze geeft het de betekenis van *mordere, mordicare*; ——— En ik twijffel 'er niet aan, of deeze geleerde Man zal hier wel de rechte aanduiding van dit woord hebben ter baane gebragt, wiil Hij nergens, in alle zijne aantekeningen, iets op eenen losſen

ten (*s*) (of tot *bekentenis te brengen*, gelijk het hier moet genomen worden; zie den uitlegger in de aan-

te-

sen grond bouwt, maar alles oordeelkundiglijk behandelt, en overal goede bewijzen voor zijne zaak heeft. —— Wij kunnen 'er dus zeer wel uit gewaar worden, wat eigenlijk ons *zaanen* of *saanen* is; *iemand ergens om saanen*, zal te kennen geeven *iemand ergens met geweld*, of *met wreveligheid*, *om aanspreeken*; en *Hij heeft 'er mij niet om gesaand*, *of gemaand*, zal weezen, *Hij heeft 'er mij nog op eene onvriendlijke noch op eene vriendlijke wijze om aangesproken*: —— *maanen* toch beteekent hier *pensare*, *moneto debiti*, en is hetzelfde met ons *vermaanen*, *iemand vriendlijk aanspreeken*: hoewel PETRUS NANNIUS dit woord zoekt af te leiden van *maand*, *mensis*, *quia*, zegt hij: *usura mensirua erat*, *mensesque exacto debiti appellationes fiebant*. Zie KILIAN in *voce*.

(*s*) Het woord *ghichten*, of *biechten* ontmoet ik bij KILIAN, wel in den zin van *belijden*, *confiteri*, maar niet in dien van *tot belijdenis brengen*, gelijk het hier moet genomen worden, doch dat het in onze taal ook geweest zij, is klaar uit dit voorb. van J. VAN MAERLANT, *Sp. Hist.* II. bl. 241.

Hi (de Priester) *sat en horde die dinghe*,
Die de weduwe, hem doe seide,
Hi BYECHTEDER *sonder beide*
En gaf hare den lichame ons Heren,
En las ouer hare Gode te uren
Salme, *en beual die siele*
Gode, *en sonte Michiele*;

Het oude woord *ghichten*, zie ik bij KILIAN ook overgezet *torquere*, *excruciare*; en die beteekenis zal het zekerlijk

tekeningen te overeenigen, zoude in onze taal hier het best zijn): —— Op dezelfde wijze hebben wij ook *gunnen*, of *gennen*, van *ge-unnen*, of *ge-onnen*; *onnen*, *favere* is een oud woord bij KILIAN, MEYER en anderen bekend: —— Zie hier van dit *onnen*, *favere* een voorb. bij J. VAN MAERLANT: *Sp. Hist.*

I. bl. 292.

Want et ſijn ware al te ſamen,
En hi en ſijn volc es hem quamen
Onnoedelike, alſe dies hem ONNEN,
En alſe dies wel ebben gewonnen.

En II. bl. 27.

En ſchreef an Jh'c, in ſine bode,
Dat hi te hem comen woude,
En hi ſinen volke wilde gheven
Die gratie, die hi den jaden ONDE.

Zie ook over dit woord *Taalk. Meng. L. P. Excol. amore* bl. 423. en WACHTER, *Gloſſ. Germ.* op 't woord *gonnen*. —— Door de verwisſeling van de g in *j*. ſchreef men oulings ook *joonen*, (*t*) gelijk hier van nog

jonſte,

gekreegen hebben van *ghichten*, in de bedwingelijke van iemand tot *bekendnis brengen*, wijl men eenen kwaaddoener, door pijn, tot belijdenis van ſchuld brengt, en hem dezelve hier door afperst.

(*t*) Zie andere voorbeelden van *Jonnen* en *Jonſte*, bij HUYDECOPER, in zijne aanek. op de volg. plaats.

jonste, *favor*, bij BREDERO, in zijn *Moortje*, 3 d. 3. uitk.

Als sij u gift ontfanght, en die niet wil verlaten;
Om dat se dat bemint uit JONST, *die gif haer droegh.*

De ouden zeiden ook *annen*, gelijk MELIS STOKE, III. bl. 247.

—— hi woude nemen de ruste
En slapen laten de slapens luste,
Entsanderdaghes nemen dan
De avonture, de hem God an.

En de kundige uitlegger van MELIS Rijmwerk, de Hr. HUYDECOPER merkt bij deeze woorden aan, dat 'er geen woord in onze taal is, in welks spellinge onze oude Schrijvers zoo onzeker waaren, als in dit. — Weet ge nu nog meer voorbeelden van zulk eene wechsmeltinge of zamentrekkinge der letteren? Lees dan HUYDECOPER naa in zijne aantekeninge op MELIS STOKE, I bl. 39. en vooral bl. 569. —— Daar zult ge voorbeelden uit de schriften der ouden getrokken, aantreffen, van *bagen* voor *behaagen*, van *boeren*, voor *behooren*, of gelijk oulings gezeid wierd *behoeren*, van *bouf* voor *behoef*, enz.

En zijn deezen nog niet overreedend genoeg, denk dan aan ons *buiten*, *binnen*, en *boven*, 't welk niets anders is, dan *beuiten*, *beinnen*, en *behoven*, gelijk de groote HUYDECOPER, op de aangehaalde plaatse, terecht aanmerkt. —— Indien nu zoo eene zamenhaaling in die bijgebragte woorden stand grijpt, waarom zouden wij zoo eene diergelijke zamentrekking dan ook niet moo-

moogen ſtellen in *Barmen* voor *bearmen*? —— niets dunkt mij is natuurlijker, niets eenvoudiger, niets klaarer, niets regelmaatiger en dus aanneemlijker, dan dat wij den oorſprong van dit woord langs deezen weg zoeken. *Barmen* is zoo dan eigenlijk en letterlijk *commiſereri*, wijl *armen* of 't M G arman die beduſidenis heeft, en niet overdragtlijk, gelijk de Heeren BYDRAGERS en LELYVELD willen. —— En *Erbarmen* is van dezelfde betekenisſe, *er* heeft hier de kracht van het *intenſivum ver*. —— En dus hetzelfde met het oude *verbermen*, het welk de Heer VAN HASSELT, in zijne aantekeningen op KILIAN bij het woord *barmen* uit de Oudheid ophaalt, en met *ontbermen*, 't welk ik vind in de *Bevaerde tetten H. graue*: van B. BREYDENBACH; *wanner onſe Heer Jheſus hem* ONTBERMT *heeft over de ſchair, die hem drie daghen naghevolget was, en heeft geſpijst van V. broden en van een weinich viſchen vier duſent Menſchen*. Laat mij nu overgaan om de zaak op nog ſterker voeten te zetten, door eene ontleeding van het oude *armen* of M. G. arman / *miſereri*. —— De groote TEN KATE, in zijne aanl. tot de kenn. der N. S. II. bl. 587. en 633. leert mij dat men de afkomst van dit woord moete zoeken in het oude *arm*, *miſer*, of in ons *arm*, *brachium*. — Ter opzicht van het eerſte woord zou het dan betekenen, zegt Hij, *een teder hart hebben*, of *teder zijn om eens anders armoede* (*u*) *en ellende*, en ten aanzien van het laatſte zou het aanduiden, *iemand met medoogen, en uit liefde met de armen omhelzen*: —— Deeze laatſte afleiding ſchijnt hem het

(*u*) *Armoede* was bij den ouden ook *miſerie*, *ellende*, zie KILIAN.

het best voor te komen, doch mij gevalt de eerſte beter, mids dat men de eigenlijke betekenis, niet gelijk TEN KATE, maar dus neeme: *zich zelven arm of ellendig maaken om de armoede en ellende van eenen anderen.* — En wilt ge nu de redenen weeten, waaröm ik het woord *armen*, *miſereri*, lievet wil doen afſtammen van *arm*, *miſer*, dan van *arm*, *brachium*? —— Zie daar zijn ze.

I. Op eene zeer regelmaatige wijze, kan het woord arman/ of *armen* deeze betekenis van *ellendig maaken*, gekreegen hebben, want het woord *arm*, *miſer*, *ellendig*, is in onze verwante taalen, en in de oudheid vastgeworteld: en dat men eertijds *armen*, *iemand* of *zich zelven armen*, in den zin van *iemand* of *zich zelven arm of ellendig maaken*, van het woord *arm*, *miſer*, heeft doen voortſpruiten, zult Gij geen oogwenk in twijffel ſtellen, wanneer Ge uw oog eens vest op ons *verärmen*, *iemand* of *zichzelven arm maaken*. *pauperem facere*, welk woord Gij bij KILIAN, onder die beduidenisſe ook aantreffen kunt: volgens denzelfden regel hebben wij in onze taal ook *goeden*, voor *goed maaken*, nog overig in ons *vergoeden*; —— *rijken*, voor *rijkmaaken*, gelijk blijkt uit ons *verrijken*; —— *hoogen* voor *hoogmaaken*, gelijk ons *verhoogen*, nog aanwijst; enz

II. In onze ſpraak zeggen wij, *ik barm* of *ik erbarm mij over hem*, en niet ik *barm* of *ik barm hem*: —— Houd dit gebruik van het woord *barmen*, of *erbarmen* eens in het gezicht! —— zo men nu *barmen* wil doen afdaalen van *bearmen*, in de betekenisſe van *met zijne armen uit liefde omhelzen*, aangemerkt, en *armen* dus eigenlijk *omarmen* betekent; let dan eens, hoe verkeerdlijk dit woord, de zaak, die het betekenen moet uitdrukt;

drukt: *Ik arm*, of *ik barm*, of *ik erbarm mij over hem*, is dan letterlijk, *ik omhels mij zelven uit liefde met mijne armen om hem* (die ongelukkig is) *te helpen*; nooit toch kan men aan de betekenisſe van dit woord, in deeze opzicht beſchouwd, eenen anderen draai geeven; — En dat nu deeze beduidenis volkomenlijk ſtrijdt, tegen het denkbeeld van medelijden, of medelijdend zijn, ja zekere zich zelven wederſpreekende ongerijmdheden in zich ſluit, kunt Gij met een ſcheemrend oog zelfs klaar genoeg zien. —— arman / *miſereri*, is dus een afſpruitling van *arm*, *miſer*, ik voor mij ten minſten heb geen licht, om het ſtuk anders in te zien.

Indien we nu dan het M-G arman / bij ons *aamen*, in de beduidenisſe van *arm of ellendig maaken*, en dus ons *zich over iemand barmen*, of *erbarmen* in den zin van zich zelven *arm* of *ellendig maaken om de armoede of ellende van iemand*, neemen en aanmerken moogen, heeft het volmaaktlijk in kracht van die betekenisſe alle overeenſtemming met de andere woorden, waar door wij het denkbeeld van *barmhartig* zijn uitdrukken, als *mededoogen*, en *medelijden*, beiden werkwoorden, en ſchoon thands in onbruik, bij Kilian echter bekend, in de betekenisſe van *compati*, het welk ons met het Griekſche συμπασχειν ook op dezelfde wijze leert, wat *barmhartig zijn* is; —— Ja is zelfs het Lat. *miſereri*, in zijne afkomst bezichtigd, ook wel iets anders, dan *ellendig te zijn om de ellende van eenen anderen*, want dat het zelve zijnen oorſprong ontleent van *miſer*, *ellendig*, is klaar genoeg, anders ook te zien uit Ger. Joh. Voſſius, *Etymologicon Linguæ Lat. in voce miſer.* ——

Zie daar, nu mijn Vriend! ook iets door eene ontleeding van het woord *arman*, om mijne meening over

de

de afleiding van het woord *erbarmen* u aanneemlijk te maaken, te berde gebragt. —— Laat ons nu het flot opmaaken: —— herdenk tot dat einde eens aan alles, wat ik u over dit woord geſchreeven heb, overweeg voorëerst, dat het M. G. arman / *miſereri* te kennen geeft: —— ten tweeden, dat wij van zoo eene zamentrekkinge, als die van ons *barmen* uit *bearmen*, meer voorbeelden in onze taal hebben, en ten derden, dat, volgens mijne ingerigte afleiding van het woord arman / ons *bearmen*, en *erbarmen*, in kracht van betekenisſe alle gelijkheid heeft met ons *medelijden*, en *mededoogen*, met het Lat. *miſereri*, en *compati*; gelijk ook zoo ons *barmhartig* in naadruk beändwoordt aan het Latijnſche *miſericors*: —— Beſluit nu uit dit alles; en ik twijffel niet of Gij zult bevinden, dat alles eenen ſtijven ſteek zal kunnen houden. —— *Ik barm of ik erbarm mij over hem*, zal op eene andere woorden-leest geſchoeid, deezen welgepasten zin voor den dag brengen, *Ik maak mij ellendig om de ellende van hem*, het welk volmaaktlijk het zelfde in kracht van betekenisſe is, als *ik lijd met hem*, dat is: ik neem deel in zijne rampen.

Zie daar mijn Vriend! het eene en andere bijgebragt voor het gene ik, —— behoudens de groote hoogächting voor de Heeren Bijdragers, die met regt kunnen gezeid worden in hunne Maandlijkſe ſtukjes groote fieraaden, en eene ſtevige vastigheid aan het gebouw onzer Vaderlandſche ſpraak toegebragt te hebben, —— en voor den Heer F. VAN LELYVELD, die ook waarlijk allen lof verdient, en wiens dood wij met alle beminnaars van waare Geleerdheid reeds zinds eenige maanden beweend hebben, —— over dit woord *bar-*

men, of *erbarmen* denk, en u ter beöordeeling' over ſtuur.

Wat nu eindlijk het woord *neeren* betreft, waar over Gij ſchrijft; —— Uwe gedachte over de betekenis van hetzelve is in eene zekere opzicht goed; eigenlijk geeft het, volgens KILIAN, te kennen *paſcere*, *nutrire*, *quaeſtum ſectari honeſte*, *lucrari*, —— in den zin van *paſcere*, *nutrire*, vind ik een voorb. in het *Schaekſpel in Rijm.* fol. 36a. aangehaald in de T. M. *ling. pat. excol. amore*, op het woord *gheren*, bl. 15.

De Ackerman ſchal dar na gheren,
Wo he den ridder moghe NEREN.

Geneeren bij ons nog gebruiklijk in de Spreekwijze, *ik kan 'er mij wel mede geneeren*, heeft dezelfde betekenis, zie KILIAN. —— Hier uit blijkt dus dat ons *zich erneeren*, zoo veel te kennen geeft, als *ſe paſcere*, *victum ſibi quaerere*, en het voorzetſel *er* hier weêr de plaats van *ver* bekleedt. — De Heer TUINMAN leidt in zijne Fakkel der N. S. dit woord *erneeren* af van het Gr. ἐργάζομαι, *winnen*, *verdienen*, *door vlijt verkrijgen*, of van het oude *ernen*, *inoogſten*, *de veldvruchten inzamelen*, —— in het eerſte dweept Hij, en in het laatſte treft hij bijkans den bal, doch is echter mis; vergelijk TEN KATE II. D. II. Proeve op 't wortel-deel *er*. —— Het woord *neerig*, het welk van u wordt bijgebragt, heeft KILIAN ook in dien zin, in welken het bij de Groningers in gebruik is; hij vertaalt het *Alumnus*, *almus*, *quaeſtuoſus*, en zoo wordt het hier ook in Friesland genomen, eene *neerige* plaats is eene plaats, daar veel Koophandel gedreeven wordt.

Van

Van dit *neeren* heeft men ook *neere*, *alimentum*, *victus*, *quæſtus*, *voedzel*, zie een voorb. MAERLANT *Sp. Hiſt.* I. bl. 342.

Simpel es onſe LIJFNERE,
Wine ſijn van gere groter tere.
Noch van leckeren morſelen

leckere Morſelen, zijn hier *lekkere beetjes*: *Morſel* bete. kent *mica*, *fruſtulum*, hier van bij ons nog *te Morſel ſlaan*, dat is: *in ſtukken ſlaan*, en ons gebruiklijk *vermorſelen*. —— en II. bl. 219.

In dat vorbouch van Noijoen
Was i joncfroukijn aerm in ſijn doen,
Die met ſpinne metter hant
Hare LIJFNERE *ſochte en vant.*

vorbouch zal hier *promeerum*, *ſuburbia*, *ſuburbana* zijn: KILIAN, heeft *veurbocht der hellen*, *limbus inferni*, *vorbouch van Noijoen* is dus de *voorſtad* van *Noijon*, *Noijon* is eene Stad in Frankrijk, in het *Gouvern.* van *Iſle de France*, zie Oude en N. Geogr. van HUBNER, bl. 55. —— —— van *neeren* hebben wij ook *neering* in de betek. van *victus*, *alimentum*, het zelfde met der Hoogduitſchen *nahrung*: —— Ook in den zin van *quæſtus*, *lucrum*, hier van nog bij ons *eene ter neering ſtaande huizing*, *neering doende Kooplieden*, *en de teering naar de neering zetten*: —— Bij de Brabantſche Dichteres ANNA BYNS vindt men het in die beduidenisſe, of zo Ge wilt, in die van *voorſpoed*; *Geestl. Reſer.* bl. 89.

Ja wast ghisteren quaet, noch arger ist heden,
De NERINGHE *vergaet, en 't volc verarmt,*
Sacramenten worden met voeten getreden.

En in de betekenisſe van *ars* ontmoet ik het bij Vader BREDERO, in zijn *Lucelle*, eerſte hand. eerſte deel.

Sij oeffent de Muſiick: maer boven alle leering,
Acht ſij de rijmerij de Goddelijkſte NERRING,
De Rederijcke konst ſij alſoo deftigh pleeght,
Dat ſij de grooten ſchrikt en innerlijk beweegt.

Zie daar waardſte Vriend! het antwoord op alle uwe bedenkingen over het voorzetſel *er*, —— behaagt u het eene en andere, het zal mij niet onaangenaam zijn; en zoo niet, deel mij dan uwe tegen aanmerkingen op het zelve, bij eene eerſtkomende gelegenheid mede. Nu ſtap ik over tot eene beandwoording van uwe tegenbedenkingen over mijne u geſchreeven gedachten, omtrent de werkwoorden, *reikhalzen*, *ſchoorvoeten*, enz. Dat Gij mij hier over uwe aanmerkingen geſchreeven hebt, voldoet mij, en dat Gij geheel van mijne denkbeelden in dit ſtuk verſchilt, ſpoort mij thands aan, om mijn geſtelde wat meerder te over denken, en het volgende hier over weder ter verdeediging' van mijne ſtellinge over te ſtuuren. ——

Gij ſchrijft mij, „dat het volgens uwe meening niet „ noodig is dit ſlag van werkwoorden van een zelfſtan„ dig naamwoord af te leiden, en dan het zelfſt. naam„ woord weêr van een ander zelfſt. naamwoord en een „ werkwoord; en indien men dit wilde, dat men dan „ beter zou te werk gaan zulk ſlag van zelfſtandige

„ naam-

„ naamwoorden, als *draaigat*, *zwierbol*, en anderen af „ te leiden van de gebiedende wijze, *draai het gat*, „ *zwier den bol*, om dat deeze tijdwijze de *eerſte*, de „ *eenvoudigſte*, en *oorſpronglijkſte*, van allen is." —— Uit dit uw ſchrijven merk ik, dat Gij ook nog van dat oud en verjaard gevoelen zijt, het welk wil, dat de gebiedende wijze of *imperativus* het worteldeel van een werkwoord is. Ik heb die dwaaling ook altijd gekoesterd tot zoo lang de alles doordringende, en naauwuitpluizende TEN KATE mij hier omtrent in andere denkbeelden bragt. —— Deeze doorkundige Taalkenner bewijst mij, in zijne *Aanleid.* tot de *kenn.* der N. S. II. bl. 32. met de ſterkklemmendſte betoogen, dat deeze ſtelling valsch is, en wel eens verkeerde denkbeelden met eene daaruitſpruitende verwarring' kan geeven; en betoogt tevens uit den aart der zaak, dat men bij de werkwoorden alleenlijk den *Infinitivus* voor den natuurlijken oorſprong of eerstgebooren van alle de andere vervoegingen van tijd, wijzen, en perſoonen moet houden. —— Lees TEN KATE hier eens over naa, en ik twijffel niet, of Gij zult in andere gedachten komen, en dus dan ook, het gene Gij mij tot verzwakking mijner ſtellinge over de woorden *reikhalzen*, enz. geſchreeven heet, ter opzicht van het worteldeel der werkwoorden, niet verder aandringen.

Gij ſchrijft mij, „dat mijne afleiding van de bovenge„ noemde ſoort van woorden, naar uw dunken, op losſe „ ſchroeven draait, wijl de Nederlanders veel meer hun„ ne naamwoorden van werkwoorden, dan werkwoor„ den van naamwoorden afleiden:" —— hierop andwoord ik, dat wij in onze taal verbaasd veele werkwoorden hebben, die van naamwoorden afſtammen. —

De

De groote TEN KATE bewijst in zijne Aanl. tot de Kenn. der N. S bl 11. en de volgg. op eenen deels wijsgeerigen deels, taalkundigen trant, dat alle o: gelijkvloeijende werkwoorden, hoedaanigen zijn, *denken*, *vinden*, *kiezen*, enz. voor gansch egte allereerſte wortelſtammen te neemen zijn, en dat verders uit het *praeteritum* dier ongelijkvloeijende, ter zaak van hunne wortelveranderinge, en uit het *præſens* onderſcheiden naamwoorden ontleend zijn, en dat deezen dikwijls weder gelijkvloeijende werkwoorden, voortbrengen: neem eens van *krijgen*, *capere*, komt *krijg*, *bellum*, en van dit weêr *krijgen*, *bellum gerere*, van *ſchuiven* komt *ſchoffel*, en hier van weêr *ſchoffelen*; —— van het oude *heven*, *elevare*, komt *hoofd*, *caput*, en hier van weêr *hoofden*, 't welk Gij in uwen brief immers ook van *hoofd* afleidt, en zoo meer anderen, die ontelbaar zijn: —— Gij kunt hier ook over naa leezen den Heer HUYDECOPER, *Proeve van T. en D. I. D.* bl. 155. — Dit aangeſteld zijnde met bewijzen uit voorbeelden, en op het gezag van eenen TEN KATE en HUYDECOPER, zult Ge klaarlijk zien, dat deeze uwe tegen gedachte niets afdoet, en men even goed op dezelfde wijze van *knarſetand*, *reikhals*, *trekbek*, *kuijpõog*; *knarſetanden*, *reikhalzen*, *kuijpõogen*, *trekbekken*, enz. welken allen gelijkvloeijende werkwoorden zijn, vormen kan. ——

Wat nu uwe meening over de afleiding van deeze woorden betreft; eerst zal ik eene algemeene aanmerking op dezelve vooraf laaten gaan, en dan eenige tegen bedenkingen op die ſtelling, om de mijne wat te verdeedigen, opperen.

Mijne algemeene aanmerking is deeze, dat, indien men op die wijze, als Gij oordeelt, de afleiding moest in-

inrichten, het dan mijns achtens, beter waare, dat men die ganſche meenigte van werkwoorden zamen gezet achtte uit twee werkwoorden, (en niet het eene gedeelte uit een zelfſtandig naamwoord, en een werkwoord, als *watertanden*, enz. volgens uwe gedachte, is, en het andere gedeelte uit twee afzonderlijke werkwoorden als *ſchudhoofden*, enz. het welk Gij dus beſchouwt,) waar van het ééne eene daad of werking betekent, en het andere het werktuig, waar mede deszelve wordt uitgeoeffend, als bij voorb. *ſchudhoofden*, van *ſchudden* en *hoofden*, *watertanden*, van *wateren*, *aqua rigare*, en *tanden*; *knijpoogen*, van *knijpen*, en *oogen*; *ſchuimbekken*, van *ſchuimen*, en *bekken*; enz.

Op uwe afleiding, om de mijne aanneemlijker te maaken, heb ik nu de volgende tegenbedenkingen. —— Vooreerst komt het mij voor, dat Ge weinig werkwoorden in onze taal zult kunnen zamen zoeken, die uit twee afzonderlijke werkwoorden beſtaan, als volgens uwe meening *ſchudhoofden*, en anderen zijn.

II. Mijne tweede tegenwerping is, dat, indien uwe ſtelling omtrent die woorden, die uit twee verſchillende werkwoorden zijn zamengevoegd, als *ſchudhoofden*, doorging, het dan weezenlijk al iets zeldzaams, iets wonderlijks zijn zou, dat men niet één eenig voorbeeld kan aantreffen onder die zoort van woorden, waarin wij het woord, het welk nu altijd achter ſtaat voorgeplaatst zien; en de nu gewoone orde omgekeerd vinden, als bij voorb. *hoofdſchudden*, voor *ſchudhoofden*, welk eerſte dan zoo wel gezeid kon worden als het laatſte, maar dat alle die woorden zoo geſchreeven worden, dat het woord, 't welk het werktuig der werkinge uitdrukt, in de zamenvoeginge altijd achter aankomt.

komt. —— Indien uwe ſtelling doorging, zou deeze omkeering, dacht mij, wel in het eene of andere van dat ſlag van werkwoorden plaats houden, wijl het 'er dan niets toe deed, of het voor, of achter aankwam.

III. Het gene ik ten derden tegen uwe ſtelling inbreng, is, dat, indien niet *knarſtanden* van *knarſtand*, maar dit laatſte van het eerſte moest worden afgeleid, ik zoo min, als Gij misſchien zult kunnen, begrijpen kan, waarom men dan niet, volgens den gewoonen en algemeenen trant der afleidinge, het zelfſtandig naamwoord in de betekenisſe van eenen bedrijver onzen zachten uitgang *er* gegeeven, en van de woorden *ſleepvoeten*, *reikhalzen*, *ſchudhoofden*, *knijpoogen*, gemaakt heeft *ſleepvoeter*, *reikhalzer*, *ſchudhoofder*, *knijpooger*, in plaatze van *ſleepvoet*, *reikhals*, *ſchudhoofd*, en *knijpoog*; even gelijk men regelmaatiglijk zegt, *tegenvoeter*, *omhelzer*, *onthoofder*, en *beooger*: —— Dit toch eischten de Wetten der afleidkunde. —— Misſchien brengt Gij hier op in, dat wij in onze taal zelfſtandige naamwoorden hebben, die, ſchoon ze eenen werkenden perzoon, of bedrijver aanduiden, echter dit *er* niet tot hunnen ſtaart hebben, maar die, of van eene Lettergreep zijn, of in de zachte *e* uitgaan, als *waate*; *ſpraak*, in *voorſpraak*; *borge*; *wachs*; *vigil*; *erf haeret*; en *boode*, *nuncius*; van *vreeten*, *ſpreeken*, *borgen*, *wachten*, (v) *cuſto-*

di-

(v) Het woord *wachten*, *cuſtodire*, thands bij ons uit het gebruik, ging bij de Ouden zeer in zwang: zie hier van bij J. v. MAERLANT: *Sp. Hiſt.* I. bl. 196.

Da-

dire, *erven*, en van het oude *bieden*, *jubere*, *mandare*, (*w*)

Darius Ijsdaspis sone,
Waser een, en was die ghone,
Die de crone sere bogherde,
Hi, die WACHTE *sine paerde*
Vragedem, hoe die dinc ware?

En II. bl. 100.

Doe peinsdi eene behendichede
Die riddere, die mundus biet:
Hi belmede, gaf, en hebiet (gebood)
Den papen, die Ysis temple WACHTEN
Der Godinnen, dat zij achten
Souden omme al sulke saken,
Dat hi der vrouwen mochte genaken.

II. D. bl. 319.

En doe hi was int graf geleit,
Heb si hem daer toe bereit,
Dat sy mine ridderen daden
WACHTEN *tgraf, want si he scaden*
Ontfaghen, dat men hem stelen soude.

Zie ook hier een voorb. uit de *Bevarte totten H. graue* van B. BREIDENBACH, *tis seer devoot te comen dair die herden hair scapen* WACHTEN *tot Davids graff:* ——— Zie meer voorbeelden bijgebragt door den Heere HUYDECOPER op deeze plaats van MELIS STOKE I. bl. bl. 17.

Want

(*w*) —— Doch hier op merk ik ſlechts met één paar woorden aan, dat, daar alle deeze woorden oulings de zachte *e* achter zich hadden, zij uitſpruitſels van eenen Mæſogotiſchen tronk zijn, zie TEN KATE Aanl. tot de Kenn. der N. S. bl. 65. en dus op eenen zeer hoogen ouderdom, roemen kunnen (*w*); en dit toch kan niet ge-

Want een die Mercuriuſe WACHTE,
Sloeghen in ſijn hooft enſachte,
Dat hi ſtorte daer ſijn bloet.

Zie ook VAN HASSELT, op KILIAN, bij dit woord. —— Van dit *wachten*, *cuſtodire*, hebben wij nog *deurwachter*, *dorpelwachter*, en meer anderen.

(*w*) Dit *bieden* is in het M-G. biuban/ A-S beoban/ F-T. biuban/ Kimb. bioba/ Deensch byde/ Eng. bid/ H. D. bieten/ en heeft in alle dialekten de betekenis van *Jubere*, *mandare*, zie JUNIUS *Gloſſ. Goth.* TEN KATE *Aanl.* II. bl. 37. en den Uitlegger der Oude Frieſche Wetten, I. ſt. bl. 73.

(*x*) Eertijds hadden wij meer zelfſt. naamwoorden van dien aart in onze taal, die op eene zachte *e* uitgingen, als bij voorb. om maar twee aan te haalen, *herde*, en *ſchenke*, waar voor wij nu zeggen *herder*, en *ſchenker*: —— *herde* vindt men bij alle ouden eenpaarigelijk, zelfs ontmoet ik het nog *in de Bevarte totten Heiligen graue* van BREIDENBACH, eenen Schrijver, die in het laatst der vijftiende eeuw leefde, —— *Jheſus Chriſtus gheſien van den herden, gheweſen van de ſterre*; en bij ANNA BYNE, *Geeſt. Reformin.* bl 66. *b*

Heer gelijck een ſchaepken ſonder HERDE
Ben ik verre van uwer koijen gedwaelt,

U

gezeid worden van die woorden, waar over wij thands handelen, want dat dezelven van eene veel laater eeuw zijn, zal niemand ontkennen, die in de ſchriften der ouden eenige kundigheid heeft.

IV. En eindelijk ten vierden, vraag ik u, waarom men de genoemde woorden, *ſleepvoet*, *reikhals*, *ſchudhoofd*, *knijpoog*, enz. niet als zulke eerstlingen kan aanmerken, die naderhand werkwoorden als *ſleepvoeten*, *reikhalzen*, enz. hebben voortgebragt; daar men toch in onze taal verſcheiden woorden heeft, die hier zeer veel overëenkomst mede hebben, als *ſcheefhals*, *platgat*, *platvoet*, *wijsneus*, *kortöor*, *kortvlerk*, *kortvleugel*, *kortwijl*, *Obſectamentum*, (zie KILIAN), enz. waar van, en met deezen van de volgenden, afſtammen *ſchiefhalzen*, *platvoeten*, (een woord hier zeer in gebruik in den zin van te *voet gaan*) *wijsneuzen*, *kortöoren*, (y) *kortvlerken*;

U Godlijke gheboden, ic over ſerde,
Nochtans eest den weeh, die gij mij hebt gepaelt.

Het woord *ſchinke*, *pocillator*, gebruikt MELIS STOKE, in zijn Rijmkr. HUYDECOPER uitg. I. bl. 204.

Die vierde, dat es ware dine,
Dat is die Coninc van Behem
SCHINKE *des Riken noemt men hem.*

Zie ook van HASSELT op KILIAN.

(y) *Kortöoren*, *mutilare auribus*, komt voor in eene plaatze, in de I Pr. van F. D. en D. D. A. O. M. bb tzz. aangehaald, uit de *Utr. Jaarb. van* BURMAN, I. bl. 229.

ken, *kortvleugelen*, *kortwijlen*, enz. —— En zie daar ook nog eenige voorbeelden van diergelijke zelfſtandige naamwoorden, die uit een werkwoord, of den derden perſoon van den tegenwoordigen tijd des werkwoords, en uit een zelfſtandig naamwoord zijn zamengezet, en, het welk hier de zaak beſlist, waar van geene werkwoorden tot nog toe, ten minſten zoo veel mij bekend is, zijn afgeſprooten; —— als *ſnuif in den wind*, (welken naam men geeft aan eenen, die veel gewoel in de wereld maakt, anders ook een *windbreeker*, of *windhuidel* genoemd;) *ſtookbrand*, *kijkuit één oog*, *rabbelbek*, *hinkepoot*, *ſchreeuwlelijk*, (ſchoon dit woord een bijwoord op het einde heeft, is het echter van dezelfde natuur als de anderen:) *babbelbek*; en meer anderen.

Zie daar nu, mijn Vriend! mijne in mijnen voorigen brief aan U medegedeelde gedachte, over de geboorte van *reikhalzen*, enz. wat nader, zoo ik hoop geſtaafd, en wat meerder bevestigd: oordeel nu, en kies wat u het best voorkomt.

Nu zal ik eindelijk overgaan tot ons *ſchoorvoeten*: Gij ſchrijft mij dat u de gevoelens van den Heere H. A. B. en van den Heere H. F. zoo min behaagen als mij, en Gij mijne afleiding hoewel niet volkomen goed, echter beter keurt. —— Gij keurt haar niet volkomen goed, deels om dat het Letterkundige in dezelve u niet vol-

Want de Raet van der Stat vernoomen heeft, dat ſommige luden hoer verken, gelijken dit verken, die in de eere Goots ende Sinte Anthonijs gegeven ſijn, ende mit Sinte Anthonijs teijſken geteijkent ſijn, ende GECORTORRT *ſijn, oock teijkenen ende* CORTOREN. ——

voldoen kan, wijl de manier van zamenſtelling ten aanzien van dit woord, en de andere van het zelfde ſlag, onder ons in kijf ligt, deels om dat Gij in de bedenkinge neemt, of ik in het opſpooren van de tweede betekenisſe van dit *ſchoorvoeten*, wel den regten weg heb ingeſlaagen; —— Wat uwe eerſte tegengedachte aangaat, hier op heb ik u reeds in deezen brief geäntwoord, en zo U nu mijne meening omtrent de afleiding van *reikhalzen*, enz. gevalt, ſpreekt het van zelven, dat die van *ſchoorvoeten* u ook niet tegen de borst weezen zal, wijl deeze woorden volſtrekt van denzelfden aart zijn, —— En wat uwe tweede tegenbedenking betreft, deeze maak ik ook de mijne: —— Naa dat ik u mijnen voorigen brief gezonden had, kwam mij onder anderen dat gedeelte van denzelven, waarin ik over de afleiding van dit *ſchoorvoeten* handel, nog eens voor den geest, met een opzet, om alles wat ik over de afleiding van dit woord gedacht had, op nieuw aan alle regelen, naar welken eene woordafleiding, zo zij merken van egtheid draagen zal, geſchieden moet, te toetzen: —— Dit voorneemen wierd uitgevoerd, en bij de uitkomst behaagde mij nog alles, wat ik over dit woord aan u geſchreeven had, uitgenomen mijne gedachte over het vinden der overeenſtemming tuſſchen de eigenlijke en oneigenlijke betekenis van dit woord; dit voldeed mij toen niet, en het ſtaat mij nog niet aan: —— het komt mij met u voor, dat ik hier niet eenen zeer natuurlijken en eenvoudigen weg heb ingeſlaagen; en daar alles wat de ganſche afleiding van dit woord aangaat, om deeze ſpil draaijen moet, krijgt mijne ganſche ſtelling ook eenen minder eenvoudigen en onnatuurlijken zwaai. —— Ik verwerp dus mijne geheele mee-

De groote TEN KATE bewijst in zijne Aanl. tot de Kenn. der N. S bl 11. en de volgg. op eenen deels wijsgeerigen deels, taalkundigen trant, dat alle ongelijkvloeijende werkwoorden, hoedaanigen zijn, *denken*, *vinden*, *kiezen*, enz. voor gansch egte allereerſte wortelſtammen te neemen zijn, en dat verders uit het *praeteritum* dier ongelijkvloeijende, ter zaak van hunne wortelveranderinge, en uit het *præſens* onderſcheiden naamwoorden ontleend zijn, en dat deezen dikwijls weder gelijkvloeijende werkwoorden, voortbrengen: neem eens van *krijgen*, *capere*, komt *krijg*, *bellum*, en van dit, weêr *krijgen*, *bellum gerere*, van *ſchuiven* komt *ſchoffel*, en hier van weêr *ſchoffelen*; —— van het oude *heven*, *elevare*, komt *hoofd*, *caput*, en hier van weêr *hoofden*, 't welk Gij in uwen brief immers ook van *hoofd* afleidt, en zoo meer anderen, die ontelbaar zijn: —— Gij kunt hier ook over naa leezen den Heer HUYDECOPER, *Proeve van T. en D. I. D.* bl. 155. — Dit aangeſteld zijnde met bewijzen uit voorbeelden, en op het gezag van eenen TEN KATE en HUYDECOPER, zult Ge klaarlijk zien, dat deeze uwe tegen gedachte niets afdoet, en men even goed op dezelfde wijze van *knarſetand*, *reikhals*, *trekbek*, *knijpoog*; *knarſetanden*, *reikhalzen*, *knijpoogen*, *trekbekken*, enz. welken allen gelijkvloeijende werkwoorden zijn, vormen kan. ——

Wat nu uwe meening over de afleiding van deeze woorden betreft; eerst zal ik eene algemeene aanmerking op dezelve vooraf laaten gaan, en dan eenige tegen bedenkingen op die ſtelling, om de mijne wat te verdeedigen, opperen.

Mijne algemeene aanmerking is deeze, dat, indien men op die wijze, als Gij oordeelt, de afleiding moest in-

inrichten, het dan mijns achtens, beter waare, dat men die ganſche meenigte van werkwoorden zamen gezet achtte uit twee werkwoorden, (en niet het eene gedeelte uit een zelfſtandig naamwoord, en een werkwoord, als *watertanden*, enz. volgens uwe gedachte, is, en het andere gedeelte uit twee afzonderlijke werkwoorden als *ſchudhoofden*, enz. het welk Gij dus beſchouwt,) waar van het ééne eene daad of werking betekent, en het andere het werktuig, waar mede dezelve wordt uitgeoeffend, als bij voorb. *ſchudhoofden*, van *ſchudden* en *hoofden*, *watertanden*, van *wateren*, *aqua rigare*, en *tanden*; *knijpoogen*, van *knijpen*, en *oogen*; *ſchuimbekken*, van *ſchuimen*, en *bekken*; enz.

Op uwe afleiding, om de mijne aanneemlijker te maaken, heb ik nu de volgende tegenbedenkingen. —— Vooreerst komt het mij voor, dat Ge weinig werkwoorden in onze taal zult kunnen zamen zoeken, die uit twee afzonderlijke werkwoorden beſtaan, als volgens uwe meening *ſchudhoofden*, en anderen zijn.

II. Mijne tweede tegenwerping is, dat, indien uwe ſtelling omtrent die woorden, die uit twee verſchillende werkwoorden zijn, zamengevoegd, als *ſchudhoofden*, doorging, het dan weezenlijk al iets zeldzaams, iets wonderlijks zijn zou, dat men niet één eenig voorbeeld kan aantreffen onder die zoort van woorden, waarin wij het woord, het welk nu altijd achter ſtaat voorgeplaatst zien; en de nu gewoone orde omgekeerd vinden, als bij voorb. *hoofdſchudden*, voor *ſchudhoofden*, welk eerſte dan zoo wel gezeid kon worden als het laatſte, maar dat alle die woorden zoo geſchreeven worden, dat het woord, 't welk het werktuig der werkinge uitdrukt, in de zamenvoeginge altijd achter aankomt.

komt. —— Indien uwe ſtelling doorging, zou deeze omkeering, dacht mij, wel in het eene of andere van dat ſlag van werkwoorden plaats houden, wijl het 'er dan niets toe deed, of het voor, of achter aankwam.

III. Het gene ik ten derden tegen uwe ſtelling inbreng, is, dat, indien niet *knarſetanden* van *knarſetand*, maar dit laatſte van het eerſte moest worden afgeleid, ik zoo min, als Gij misſchien zult kunnen, begrijpen kan, waarom men dan niet, volgens den gewoonen en algemeenen trant der afleidinge, het zelfſtandig naamwoord in de betekenisſe van eenen bedrijver onzen zachten uitgang *er* gegeeven, en van de woorden *ſleepvoeten*, *reikhalzen*, *ſchudhoofden*, *knijpoogen*, gemaakt heeft *ſleepvoeter*, *reikhalzer*, *ſchudhoofder*, *knijpoger*, in plaatze van *ſleepvoet*, *reikhals*, *ſchudhoofd*, en *knijpoog*; even gelijk men regelmaatiglijk zegt, *tegenvoeter*, *omhelzer*, *onthoofder*, en *beöoger*: —— Dit toch eischten de Wetten der afleidkunde. —— Misſchien brengt Gij hier op in, dat wij in onze taal zelfſtandige naamwoorden hebben, die, ſchoon ze eenen werkenden perzoon, of bedrijver aanduiden, echter dit *er* niet tot hunnen ſlaart hebben, maar die, of van eene Lettergreep zijn, of in de zachte *e* uitgaan, als *waate*; *ſpraak*, in *voorſpraak*; *borge*; *wacht*; *vigil*; *erf haeret*; en *boode*, *nuncius*; van *vreeten*, *ſpreeken*, *borgen*, *wachten*, (v) *cuſto-*

dio

(v) Het woord *wachten*, *cuſtodire*, thands bij ons uit het gebruik, ging bij de Ouden zeer in zwang: zie hier van bij J. v. MAERLANT: *Sp. Hiſt.* I. bl. 196.

Da-

dire, *erven*, en van het oude *bieden*, *jubere*, *mandare*, (*w*)

Darius Ysdaspis sone,
Waser een, en was die ghone,
Die de crone sere bogherde,
Hi, die WACHTE *sine paerde*
Vragedem, hoe die dinc ware?

En II. bl. 100.

Doe peinsdi eene behendichede
Die riddere, die mundus biet:
Hi beloende, gaf, en hebiet (gebood)
Den papen, die Ysis temple WACHTEN
Der Godinnen, dat zij achten
Souden omme al sulke saken,
Dat hi der vrouwen mochte genaken.

II. D. bl. 319.

En doe hi was int graf geleit,
Heb si hem daer toe bereit,
Dat sy mine ridderen daden
WACHTEN *tgraf, want si he scaden*
Ontsaghen, dat men hem stelen soude.

Zie ook hier een voorb. uit de *Bevarte totten H. graue* van B. BREIDENBACH, *tis seer devoot te comen dair die herden hair scapen* WACHTEN *tot Davids graff:* ——— Zie meer voorbeelden bijgebragt door den Heere HUYDECOPER op deeze plaats van MELIS STOKE I. bl. bl. 17.

Want

(*w*) —— Doch hier op merk ik slechts met één paar woorden aan, dat, daar alle deeze woorden oulings de zachte *e* achter zich hadden, zij uitspruitsels van eenen Mæsogotischen tronk zijn, zie TEN KATE Aanl. tot de Kenn. der N. S. bl. 65. en dus op eenen zeer hoogen ouderdom, roemen kunnen (*w*); en dit toch kan niet ge-

Want een die Mercuriuse WACHTE,
Sloeghen in sijn hooft onsachte,
Dat hi storte daer sijn bloet.

Zie ook VAN HASSELT, op KILIAN, bij dit woord. —— Van dit *wachten*, *custodire*, hebben wij nog *deurwachter*, *dorpelwachter*, en meer anderen.

(*w*) Dit *bieden* is in het M-G. biuban / A-S beoban / F-T. buiban / Kimb. bioba / Deensch byde / Eng. bid / H. D. bieten / en heeft in alle dialekten de betekenis van *Jubere*, *mandare*, zie JUNIUS *Gloss. Goth.* TEN KATE *Aanl.* II. bl. 37. en den Uitlegger der Oude Friesche Wetten, I. st. bl. 73.

(*x*) Eertijds hadden wij meer zelfst. naamwoorden van dien aart in onze taal, die op eene zachte *e* uitgingen, als bij voorb. om maar twee aan te haalen, *herde*, en *schenke*, waar voor wij nu zeggen *herder*, en *schenker*: —— *herde* vindt men bij alle ouden eenpaariglijk, zelfs ontmoet ik het nog *in de Bevarte totten Heiligen graue* van BREIDENBACH, eenen Schrijver, die in het laatst der vijftiende eeuw leefde, —— *Jhesus Christus ghesien van den herden, ghewesen van de sterre*; en bij ANNA BYNE, *Geest. Referein.* bl 66. *b*

Heer gelijck een schaepken sonder HERDE
Ben ik verre van uwer koijen gedwaelt,

U

gezeid worden van die woorden, waar over wij thands handelen, want dat dezelven van eene veel laater eeuw zijn, zal niemand ontkennen, die in de ſchriften der ouden eenige kundigheid heeft.

IV. En eindelijk ten vierden, vraag ik u, waarom men de genoemde woorden, *ſleepvoet*, *reikhals*, *ſchudhoofd*, *knijpoog*, enz. niet als zulke eerstlingen kan aanmerken, die naderhand werkwoorden als *ſleepvoeten*, *reikhalzen*, enz. hebben voortgebragt; daar men toch in onze taal verſcheiden woorden heeft, die hier zeer veel overeenkomst mede hebben, als *ſchaefhals*, *platgat*, *platvoet*, *wijsneus*, *kortoor*, *kortvlerk*, *kortvleugel*, *kortwijl*, *Oblectamentum*, (zie KILIAN), enz. waar van, en met deezen van de volgenden, afſtammen *ſchiefhalzen*, *platvoeten*, (een woord hier zeer in gebruik in den zin van te *voet gaan*) *wijsneuzen*, *kortooren*, (y) *kortvlerken*;

U Godlijke gheboden, ic over terde,
Nochtans eest den weeh, die gij mij hebt gepaelt.

Het woord *ſchinke*, *pocillator*, gebruikt MELIS STOKE, in zijn Rijmkr. HUYDECOPER uitg. I. bl. 204.

Die vierde, dat es ware dine,
Dat is die Coninc van Behem
SCHINKE *des Riken noemt men hem.*

Zie ook van HASSELT op KILIAN.

(y) *Kortooren*, *mutilare auribus*, komt voor in eene plaatze, in de I Pr. van F. D. en D. D. A. O. M. bl. 177, aangehaald, uit de *Utr. Jaarb. van* BURMAN, I. bl. 229.

ken, *kortvleugelen*, *kortwijlen*, enz. —— En zie daar ook nog eenige voorbeelden van diergelijke zelfſtandige naamwoorden, die uit een werkwoord, of den derden perſoon van den tegenwoordigen tijd des werkwoords, en uit een zelfſtandig naamwoord zijn zamengezet, en, het welk hier de zaak beſlist, waar van geene werkwoorden tot nog toe, ten minſten zoo veel mij bekend is, zijn afgeſprooten; —— als *ſnuif in den wind*, (welken naam men geeft aan eenen, die veel gewoel in de wereld maakt, anders ook een *windbreeker*, of *windhuidel* genoemd;) *ſtookbrand*, *kijkuit één oog*, *rabbelbek*, *hinkepoot*, *ſchreeuwlelijk*, (ſchoon dit woord een bijwoord op het einde heeft, is het echter van dezelfde natuur als de anderen:) *babbelbek*; en meer anderen.

Zie daar nu, mijn Vriend! mijne in mijnen voorigen brief aan U medegedeelde gedachte, over de geboorte van *reikhalzen*, enz. wat nader, zoo ik hoop geſtaafd, en wat meerder bevestigd: oordeel nu, en kies wat u het best voorkomt.

Nu zal ik eindelijk overgaan tot ons *ſchoorvoeten*: Gij ſchrijft mij dat u de gevoelens van den Heere H. A. B. en van den Heere H. F. zoo min behaagen als mij, en Gij mijne afleiding hoewel niet volkomen goed, echter beter keurt. —— Gij keurt haar niet volkomen goed, deels om dat het Letterkundige in dezelve u niet vol-

Want de Raet van der Stat vernoomen heeft, dat ſommige luden hoer verken, geliken dit verken, dit in de eere Goots ende Sinte Anthonijs gegeven ſijn, ende mit Sinte Anthonijs teiſken geteikent ſijn, ende GECORTORT *ſijn, oick teijkenen ende* CORTOREN. ——

voldoen kan, wijl de manier van zamenſtelling' ten aanzien van dit woord, en de andere van het zelfde ſlag, onder ons in kijf ligt, deels om dat Gij in de bedenkinge neemt, of ik in het opſpooren van de tweede betekenisſe van dit *ſchoorvoeten*, wel den regten weg heb ingeſlaagen; — Wat uwe eerſte tegengedachte aangaat, hier op heb ik u reeds in deezen brief geänd- woord, en zo U nu mijne meening omtrent de afleiding van *reikhalzen*, enz. gevalt, ſpreekt het van zelven, dat die van *ſchoorvoeten* u ook niet tegen de borst weezen zal, wijl deeze woorden volſtrekt van denzelfden aart zijn, — En wat uwe tweede tegenbedenking betreft, deeze maak ik ook de mijne: — Naa dat ik u mijnen voorigen brief gezonden had, kwam mij onder anderen dat gedeelte van denzelven, waarin ik over de afleiding van dit *ſchoorvoeten* handel, nog eens voor den geest, met een opzet, om alles wat ik over de afleiding van dit woord gedacht had, op nieuw aan alle regelen, naar welken eene woordafleiding, zo zij merken van egtheid draagen zal, geſchieden moet, te toetzen: — Dit voorneemen wierd uitgevoerd, en bij de uitkomst behaagde mij nog alles, wat ik over dit woord aan u geſchreeven had, uitgenomen mijne gedachte over het vinden der overeenſtemming tuſſchen de eigenlijke en oneigenlijke betekenis van dit woord; dit voldeed mij toen niet, en het ſtaat mij nog niet aan: — het komt mij met u voor, dat ik hier niet eenen zeer natuurlijken en eenvoudigen weg heb ingeſlaagen; en daar alles wat de ganſche afleiding van dit woord aangaat, om deeze ſpil draaijen moet, krijgt mijne ganſche ſtelling ook eenen mineenvoudigen en onnatuurlijken zwaai. — Ik verwerp dus mijne geheele mee-

ning over de afkomst van dit woord: en wij moeten eene andere omhelzen; —— die van den Heere M. F., (*z*) ſchoon ik dezelve uit eene regte zucht, om onpartijdig te zijn, overweeg, en dus niet, om dat ik die in mijnen voorigen brief heb zoeken te wederleggen, kan ik niet van mij verkrijgen, aan te neemen; —— de twee laatſte gisſingen, die den Heer H. A. B. opgeeft, (*a*) behaagen mij even min, —— dan 's mans eerſte gedachte, naamlijk: „ of het niet zou zijn van *ſchuer-* „ *voeten*, om dat men, als ware het, met de voeten „ den grond, of over den grond, ſchuurt, en de ver- „ wisſeling van *ue* of *oe*, en die van *oe* met *oo*, be- „ kend genoeg is: " gevalt mij beter; en het ſchijnt mij nu toe, dat deeze Geleerde Man, alleen in het naavorſchen van des woords oorſprong witgeſchooten heeft: ja ik maak dezelve, hoe zeer zij mij eerst ook mishaagde, nu ook de mijne: —— Gij kunt hier met mij uit zien, hoe ſterk men ingenomen kan weezen met eene nieuwe gedachte over het eene of andere, en hoe men echter naderhand, alles wel ingezien hebbende, dezelve weêr afkeuren moet; óf —— mijne eigen meening lachte mij veel meer toe, dan die van eenen anderen, die 'er misſchien tienmaal meer en dieper zijne denkbeelden had over laaten gaan, en ondertuſſchen, wel aangetast zijnde breekt zij bij de handen af. —— De Heer H. A. B. is dan, mijns dunkens, hier alleen op het regte ſpoor, en wij kunnen Hem hier ook, zoo 't mij toe ſchijnt, veiliglijk volgen. —— En weet ge nu

(*z*) Zie het Genootſchap D. A. O. M. I. bl. 172.

(*a*) Zie het zelfde Genootſchap I. bl. 159.

nu waarom deeze ſtelling mij het aanneemlijkst, en het best, ook het natuurlijkst, en eenvoudigst voorkomt? het is dit: I. voorèerst ſtem ik dien Heere volſtrekt toe, dat de verwisſeling van *ue* met *oe*, en die van *oe* met *oo*, zoo algemeen is, dat hier geen de minſte tegenbedenking uit geſmeed kan worden: II. om dat wij in *ſchoorvoeten*, wanneer het hetzelfde is met *ſchuurvoeten*, volkomenlijk den zelfden zin, dezelfde betekenis, en het zelfde denkbeeld gewaar worden, als in ons *ſleepvoeten*; *ſleepvoeten* is de *voeten* langs den *grond ſleepen*, en *ſchuurvoeten*, met de *voeten* den grond *ſchuuren*, of liever, zijne *voeten* of de *voeten* over den *grond ſchuuren*; en zoo betekenen deeze woorden dan beiden in eenen overdragtlijken zin langzaamlijk gaan, *voet* voor *voet*, *ſleepend*, voortzetten. —— III. ten derden, wordt deeze ſtelling bij mij nog meer aanneeming waardig, om dat wij hier in Friesland, en misſchien ook in andere Neêrlandſche gewesten, de ſpreekmanier hebben, *langs den grond ſchooren*, als in dit voorb. *die vogel ſchoort aan den grond*, of *den grond langs*, dat is: *zweeft* aan den *grond* langs, of na bij, (digt aan) den *grond*: —— dit *ſchooren*, nu kan hier nooit iets anders betekenen dan *ſchuuren*, en heeft het hier nog zijne oude gedaante, welke redenen zijn 'er dan, waarom wij *ſchoorvoeten* minder voor *ſchuurvoeten* neemen zouden? —— Gij zult misſchien, en met recht, vraagen, wist Gij, bij uwe eerſte bedenkingen over dit *ſchoorvoeten*, deeze ſpreekwijze niet? want anders zou deeze giſſing van den Heere H. A. B. U toe wel de beste hebben toegeſcheenen? —— Neen, mijn Vriend! zekerlijk zal ik dezelve wel eens gehoord hebben, maar mijne onöplettendheid zal haar niet in acht

hebben genomen: dan naa dien tijd, in welken ik u ſchreef, heb ik die zegmanier meer dan eens hooren gebruiken; en dierhalve erken ik dezelve voor egt, en in de oudheid gegrond; —— het zou kunnen weezen, dat Gij U hier verwondert, dat ik het ganſche gebouw van deeze mijne aangenomene ſtellinge ſchier op deeze enkelde ſpreekwijze, die ik uit den daaglijkſchen omgang onder de menſchen voor den dag breng, grondveste; maar verwonder u hier zoo zeer niet over, mijn Vriend! de ondervinding heeft mij, zoo lang ik 'er nu en dan eens in leedige uurtjes werk van gemaakt heb, om over mijne taal te denken, geleerd, dat men in die ſchool zomtijds zoo goed onderweezen kan worden, als uit één of twee voorbeelden, die uit de ſchriften van eenen MELIS STOKE, of van eenen anderen der Ouden getrokken zijn; —— wanneer ik in de Menschlijke verkeering' een woord, het welk ik weet, dat bij verre de meeste Nederlanders in de Oudheid begraaven ligt, en welks betekenis mij bekend is, of ik naaſpooren kan, twee, drie, of viermaal, en telkens van verſchillende tongen hoor afglijden, en in de zelfde beduidenisſen bezigen, teken ik hetzelve aan, en ik reken het gebruik van dit woord onder die menſchen, met welken ik omgaa, van het zelfde gezag, als dat van één of twee aangehaalde, of gevonden plaatſen, in de ſchriften der Ouden; bij voorb. in den omtrek mijner woonplaatze, gaat in zwang het woord *logbe* (*b*) in

(*b*) Dit *laghe*, of *laghe*, *flamma*, — F-Th. Iauga/ heeft men meer dan eens in de Oude F. Wetten: bij voorb. in die bij SCHOTANUS, bl. 40. en in de nieuwe uitg. 1 ſt. bl.

in de betekenis van *vlam*, het woord *weghe*, (c)

bl. 15. Di bergh/ deer Moyses opstoed/ Di barnde aen liahter gloed/ dat dy logha oen den himel rachte/ Alle da XI nachte deer God met Moyse uppa bogade/ ende hem alle riuchte leerde ende wegade: —— *De berg, daar Moses opstond, brandde met eenen schitterenden gloed, zoo dat de vlam aan den Hemel raakte, alle veertig nachten, die God met Moses daar op woonde, en hem alle rechten leerde en aanwees*: —— En hoewel men dit woord niet bij KILIAN in die betekenis aantreft, moet het echter onder de Oude Vaderlanders in zwang zijn geweest: ten minsten ik vind 'er een voorb. van bij onzen JAC. VAN MAERL. *Sp. Hist.* I. bl. 405.

Sijpio trac hem snachts na
En heuet die LOGEN *in beeden heren*
Ontsteken daer ter eersten weren,
Die trumidiene, entie Affriken,
Alsi saghen den brant bliken, (d. i. *blinken*, *schitteren*)
Bewaerden hem niet van vianden,
En liepen tfier blussien te handen, (terstond,)
Ongewapent en bloot,
Daer sloughense die Romeinen doot.

MEYER tekent op het woord *lichte laije*, aan, dat veelen voor hetzelve kwalijk schrijven *lichter laage*. Zo Hij in den waan geweest is, dat *Laage* geen Neêrduitsch woord zij, is Hij het spoor bijster, maar indien Hij heeft willen zeggen, dat die verändering ware af te keuren, om dat *laaije* door verzachtinge van *laade*, *flamma* is, stem ik met Hem in, doch of dit *laade* en *laaghe* niet oorspronglijk, wel dezelf-

(c) bij KILIAN, *paries*; het woord *wâghe* in den zin van *unda*, (zie KILIAN) het welk JAC: VAN MAERLANT gebruikt, Sp. Hiſt. I. bl. 94.

Oroſius ſchriuet overwaer,
Dat diere ſeluer ſteder daer
Al noch die WAGHE *ſlaghen ſtaen.*

wagha

de woorden zouden kunnen zijn, laat ik aan het onderzoek en de bedenkinge van Taalkundigen over: —— het woord *lade*, *flamma*, is bij KILIAN geboekt; en ik vind het ook in het *Codex Groning.* der Frieſche Weten uit het Oud-Frieſche overgezet, bij SCHOTANUS, Beſchr. van Friesland, bl. 115. —— *Dat vierentwintichſte Landrecht ijs: wie ſoe den anderen tho vaeret nachtes tho hove en tho huiſe mijt euer glande* LADA, *dat is, mijt vuirigē kolen, end alle dat gueds barnet, dat bij bevet an hoeve, und ann huiſe, aun werve end an beme:* —— het zou mij niet vreemd voorkomen, dat wij van dit *laede*, *flamma*, of *laaden flammam edere* (zie KILIAN) ons *gloeden* hadden voor *gelaaden*, het welk zaamgetrokken zeer wel *glaaden*, *gloeden*, *gloeijēn*, *igneſcere* ten voorſchijn brengen kon.

(c) *Weghe* is bij KILIAN, *paries*, het A S heeft **wag**/ zie den uitl. der F. W. I ſt. bl. 88. en een voorb. van *weghe* bij JAC: VAN MAARL. I. bl. 131.

Die nederſte woninge was vtermaten
Scone, ghedect en met gent platen,
Solre, vloere, WEEGHE *beeden gader,*
So dat ghenuchlijn ſceen algader.

van dit *weghe* hebben wij nog *weeghhuis*, *waeghuis*, *eimer*.

waghen ſlaghen zijn hier de *ſlagen der golven*, Hij ſpreekt hier van den togt der Israëlieren door de Roode Zee, meer anderen kan ik op noemen, maar ik vind het onnoodig: —— wanneer ik nu deeze, of diergelijke woorden uit den mond van ongeletterde menſchen, die hunne regte moedertaal ſpreeken, wijl zij geene andere woorden kennen, dan die zij van kindsbeen af, van hunne ouderen geleerd hebben, hoor, en merk, dat zij ſtandvastiglijk in denzelfden zin genomen worden, moet ik dan niet beſluiten, dat zij zedert jaaren en eeuwen door het gebruik tot onze tijden zijn voortgeſtuwd, en in de oudheid hunne geboorte hebben? ja moet ik dan zoo wel niet aan dit gebruik een achtbaar gezag toekennen, als aan eenen Ouden MAARLAND, die mij ſlechts maar één voorbeeld toont, en eenen KILIAN, die deeze woorden aangetekend heeft? —— Ik denk toch ja, en dus mijn Vriend! neem ik geen twijffel, of Gij zult met mij inſtemmen, dat het bewijs uit de daaglijkſche verkeeringe ter opzigte van het woord *ſchoorvoeten*, en deszelfs afleiding, genomen, hier eenigszins gelden kan. —— Mij dunkt, wij kunnen dan uit het eene en andere veiliglijk beſluiten, dat *ſchoorvoeten* eigenlijk *ſchuurvoeten* is, en dus in kracht van betekenisſe met ons gebruiklijk en verſtaanbaar *ſleepvoeten*, alle overeenkomst heeft.

Nu zal ik u nog met één woord zeggen, wat *ſchoer* voor een *regenbui* genomen eigenlijk is: —— Dit woord, mijn Vriend! had Gij 'er eens degelijk overgedacht, zoudet Gij tot in zijnen oorſprong wel hebben kunnen naaſpooren; het komt af van het oude *ſchoeren*, bij ons thands *ſcheuren*, en betekent dus eene *ſcheur* in de *wolken*: —— de Heer TUINMAN denkt

dat *ſchoer* zoo veel zou zijn, als *ſchoever*, *ſchuiver*, van *ſchuiven*, *voorbijdrijven*, en dus zou *ſchoer* zijn eene *regenbui*, die *ſpoedigliik* wech *dreef*; maar Hij ſchuift mis; de oorſprong is *ſchoeren*, voor *ſcheuren*, bij de Ouden zeer in gebruik, zie hier een voorb. uit den Sp. Hiſt. van J. VAN MAERLANT, I. bl. 419.

Alſe ſi upt hijs waren die doren, (*d*)

SCORDE

(*d*) *Doren* zijn hier *zotten*, *ſtulti*; ——— *door* is *ſtultus*, zie KILIAN, en hier nog een voorb. uit J. VAN MAERLAND, *Sp. Hiſt.* I. bl. 267.

Eens, alſe Alexanders ſal (hof, of paleis)
Voer bij liden, (voorbij gingen) *hort hi dat paert*,
En vragede, es dat een liebaart? (luipaard)
Oft een ors, (een paard) *dat ic daer hore?*
Tholomeus, die niet was dore,
Seide: hetſ Bucifal,
Dat die liede verbetet (dood bijt) *al.*

Dit woord is lang naar MAERLANTS tijden onder ons nog in gebruik geweest: ik lees in PETRI BAARDT, *Deugden Spoor*, 1645. nog *doorheijd*, *ſtultitia*, bl. 350.

Dat's niet genoech: de veder moet
Bewapperen der ſchroeven ſtoet,
Dan ist: tza Jongen, wappert mihr
Der fedder auch: dus frag ich dihr;
Den Jongen fluex met antwoort ree,
Gevalt ſijn Meesters DOORHEYD *mee*
En ſeijt: ja Meester, ———

Ja

SCORDE *die riviere ontwee*, (*e*)
Daer hadde menech harde wee,
Want al na doot bleef cleen en groot,
Dan ſomich een, die ontſcoot,
Die quamen met GESCORDEN *liue*
Vten yſe alſe ketijtiue.

Gij vindt hier wel *ſcoren*, doch, dat dit het zelfde met *ſchoeren* is, zult Gij uit de Oudheid, die *oe* voor *oo* gebruikte, denk ik wel weeten. —— Meer voorbeelden aan te haalen, is, dunkt mij, noodloos, 'er zijn er anders in meenigte. — Het woord *ſchoer*, in de boven opgegeeven betekenisſ' ontmoet men bij MELIS STOKE, *Rijmkr.* III. d. bl. 6.

En als men boven was op tlant,
Verkeret doe tweder al te hant,

En

Ja onze Nederlandſche GELLERT, de Fabeldichter SCHONCK, maakt van het woord *door* nog gebruik in zijne Fabelen, II. bl. 11.

Ook moet gij haar vernuft en Geest geduurig roemen,
Al is zij in de daad een dwaaze DOOR *te noemen.*

van dit *door*, *ſtultus*, is het bij ons nog in weezen zijnde *doorkast*, een *hok* daar men de *gekken* en *krankzinnigen* in opſluit.

(*e*) *Ontwee* voor *in twee*, wierd van de Ouden algemeenlijk gebezigd, doch is thands in onbruik; onze Overzetters van den Bijbel hebben het nog geſchreeven, Pſ. XLVI: 10. *Die d' Oorlogen doet ophouden tot aen het eijnde der aerden, den boge verbreekt, ende de ſpiesſe* ONTWEE *ſlaet.*

En quam een DONZE SCURRE *ſo groot,*
Dat water van den Hemele vloot.

In de verwantſchapte taalen is dit woord *ſchoer* even zo bekend als bij ons: —— het M-G is ſkura / zie JUNIUS *Gloſſ. Goth.* en *Marc.* IV-37. gah warth ſkura windis mikill; *en daar ontſtond eene groote ſtorm van wind*; —— A-S. ſcur / en renſcur / *regenſchoer*, Engelsch ſhower / zie JUNIUS *Gloſſ. Goth.* in *voce*; en *voce* rign / *pluvia.* —— Dit woord is dus het zelfde met ons *wolkbreuk.*

Nu zal ik eens een einde maaken aan mijnen zoo breedvoerigen brief. Ik had 'er hier en daar nog al veel meer kunnen bijdoen, maar ik begreep, dat hij buiten dien u lang genoeg zijn zou; en daaröm heb ik ook mijne tegenbedenking, op uwe aanmerking over het woord *ervaaren*, en nog het eene en andere, dat anders in deezen brief vereischt wierd, 'er uitgelaaten, verwacht dit dan bij eene volgende gelegenheid, en beändwoord eerst deezen eens! Nu, waardſte kunst en Boezemvriend! vaar wel! leef gelukkiglijk, zijt gezegend in alle uwe bizondere betrekkingen, en denk aan Uwen Vriend

E. S. D. G.

In Friesland, den 14 *van Grasmaand* 1786.

RE-

RECEPT

om een *Engelsch Treurſpel*, te maaken,
door den Heer HAYLEY.

Neemt een Maagd uit Aſien, Afrika of uit Griekenland, het mag ten minſten een Konings Dochter zijn, of eene Nigt van den Keizer. Neemt, om haar voor een vertrouwde te dienen, eene bejaarde Juffer, wier hart altoos gereed is, om van medelijden of ſchrik te kloppen; terwijl de Heldin ſterft, of herleeft, gelijk een *kruidjen roert me niet*. Neemt een Held, die men dacht dat al over tien jaar, of vroeger, begraven was; maar aan wien nog leven genoeg overſchiet om te brullen, en te grommen. Neemt een ſchrikkelijk brutaalen ouden knaap, doet hem den naam van Tijran wel tienmaal in een Bedrijf uit roepen. Neemt een Opperpriester van een koelbloedig temperament, en een Krijgsman met ziedend bloed, en laat hun beurtelings geraas en t' zamenzweeringen maaken. Doet vervolgens bij het ſtuk Krijgsknegten, en Slaaven, zo veel als noodig is; laat hen gaan, ſtilſtaan, vegten en kijven naar welgevallen. Doet na dit alles, alle afzonderlijke gedeeltens te zamen kooken, en beſaust het met *O!* en *Ach!* — met bezwijmingen en verſchrikkingen. Giet 'er, terwijl dit kookt, een ſterk uittrekſel van razernij, ijsſelijkheden, van begoogelingen en liefde bij, en volmaakt het ſtuk door meineed en moord. Dat uwe Princes, in ſpijt van den dolk

die

die haar zou doorſtoken hebben, lonken werpt, en in eene blijde uitkomst zich *airs* geeft: doet haar bewijzen dat de deugdzaame Rollen die zij ſpeelt, niets zijn dan Rook en ijdelheid; en de zedenleer van het ſtuk een louter ſpel. Doet haar over de dwaasheden, door welke onze aarde bezoedeld is, redenkavelen, en wijsſelijk beſluiten, dat de ergſte van allen is, Tooneelſpellen te ſchrijven. En zo moet het dan in de openbaare Nieuwspapieren, als een der allerſmaakelijkſte gerechten, geroemd worden. ——— *Naar het Franſche.*

J. C. P.

DE DOLLEMAN.

Koning GEORGE II. op zekeren dag den naam van een Officier genoemd hebbende, aan welken hij het bevel over eene gewigtige onderneming had gegeeven, zo zeide de Hertog van *Newcastle*, tegen zijne Majeſteit, dat die Officier geenſins geſchikt was, tot zulk eene onderneeming, dat het indedaad een dollen man was. Denkt gij dat vroeg de Koning? Dit helpt niet, hij zal 'er even wel mede belast worden: gave God dat hij voor zijn vertrek eenige van mijne Generaals mogt bijten, op dat hij hun een weinig van zijne dolligheid mogt mededeelen.

J. C. P.

HET

HET HUWELIJK DOOR LIST.

Naar het Hoogduitſche.

Te *Potsdam* was een gemeen Soldaat, welke zich, door zijne vaardigheid, in het ſpeelen op de Harp, bij eene jonge Juffrouw, die hem dagelijks hoorde, zo veraangenaamd hadt, dat zij hem tot haar' Leermeester aannam. Naauwlijks hadt hij haar, in de eerſte gronden onderweezen, of zij wierdt gewaar, dat hij, voor haar, meerder dan een' Leermeester was; want hij was zo bevallig, en hadt zulk een inneemend voorkomen, dat menige Jonge Juffrouw, haar hart, vrijwillig aan hem zoude hebben opgedragen: dit gaf ook aanleiding, dat zij al ras hunne wederzijdſche liefde elkander te kennen gaven, en de een, den ander, daar op eene eeuwige trouwe en liefde beloofden; ſchoon 'er weinig hoope was, om hunnen wensch, vervuld te zien. Een half jaar hadden zij, in een ongeſtoord genoegen, en vleiende hoope, doorgebragt, toen hen, helaas! een treurig ongeval te beurte viel. Zij moesten ſcheiden. De Soldaat ontving bevel om zich, met het Regiment, eenige mijlen van *Potsdam*, te verwijderen. —— Schriftelijke verzekering van hunne voordduurende liefde was de eenigſte vergoeding, van hunne ſmertelijke vaneenſcheiding. De Soldaat bleef echter wel gemoed, en zijn' post getrouw, tot dat hij, op het onverwagtst, het droevig berigt van zijne Minnaares ontving; als dat zij gedwonge

gen wierdt om zich tegens haar' zin, met een' Predikant te *Potsdam*, in den Echt te begeeven. Plotſeling verviel de Soldaat, wegens dit, voor hem zo hartgrievend nieuws, in eene kwijnende ziekte, zo dat het zelfs den Koning, die veel achting voor hem hadt, ter ooren kwam; die ook voords bevel gaf, om onderzoek naar de oorzaak zijner ziekte te doen. De minzieken Soldaat, gaf de oorzaak zijner ſmerten te kennen, en zeide, dat zijne liefſte te *Potsdam* zijnde, gedwongen wierdt, om over drie weeken, en dat tegens haar' zin, met een' Predikant in het Huwelijk te treden. De Koning deed aan hem, hier op zeggen: dat wanneer hij zich zelfs dorst verzekeren, om dat meisjen door list te bekoomen, dan zoude hij hem tot Ritmeester bevorderen; maar gaf hem geen eerder verlof om naar *Potsdam* te vertrekken, dan op den Bruiloftdag, die reeds beſtemd was. Vol verlangen zag de Soldaat, dien voor hem zo gevaarlijken dag, te gemoet; maar echter liet hij, door de bij zich zelve hoopende overwinning, den moed niet zakken. Die dag kwam eindelijk aan, en als een nieuw benoemd Ritmeester, met de noodige toerusting voorzien, begaf hij zich op de reis; maar toen hij te *Potsdam* aankwam, was het Huwelijk reeds voltrokken. Hij ging daar bij een goed Vriend, dien hij wist dat het Bruiloftfeest zoude bijwoonen, en verzogt deezen of hij hem als een Vriend wilde mede nemen. Hij was bij het ganſche gezelſchap welkom, niemand kende hem, dan zijne Minnaares, die haare verlegenheid, zo veel haar mogelijk was, trachte te verbergen. Na het eindigen der maaltijd, wenschte hij den Jongen Echtgenoot, nogmaals veel zegen, ſprak tevens met hem over de zwaarwigtigheid van zijn Ambt, en

vraagd

vraagde hem eindelijk, of hij wel in ſtaat zoude zijn, om een kind, volgens het behoorlijk *formulier*, zonder boek, te doopen: ingeval het eens gebeurde dat 'er geen boek bij de hand was? —— o Ja, antwoordde de Predikant, dat moet men uit zijn hoofd kunnen doen. De Heer Ritmeester wilde dat niet gelooven, ſtelde den Predikant daar op, eene aanzienelijke wedding voor. De Predikant ging de wedding aan, en verrigtte den gewaanden doop zo goed, als of hij het formulier voor zich hadt, en won dus de wedding, die de Ritmeester ook gewillig betaalde. Ja, ving de Ritmeester verder aan, dat wil ik wel gelooven, dat gij den Doop wel zonder boek kunt verrigten, daar het u, wegens uw ambt, dagelijks voorkoomt: maar als gij eens, bij voorbeeld, een trouw moest verrigten, dat toch zo veel niet voorvalt, en dat zonder boek, daar zoudt gij zekerlijk niet in ſtaat toe zijn? — Ei wat, zeide de Predikant, dat wil ik, wanneer het 'er op aan koomt, ook doen. Goed, zeide de Ritmeester, ik wed weder tegens u, onze voorige wedding verdubbeld. De Predikant, welke geen erg in de zaak had, en zich ſterk maakte om het te kunnen doen, ging de wedding weder aan. Daar op ſtelde zich de Ritmeester, om de zaak haare volkomen gedaante te geeven, naast zijne Minnaares, en de Predikant verrigtte de Trouw, zo goed, dat hij niets, van het geen tot het Formulier behoorde, vergat. De Ritmeester betaalde, na dat deze plegtigheid geëindigt, was, zijne verlooren wedding, en bedankte den Predikant zeer hooglijk, dat hij hem op deze wijze, met zijne Minnaares verbonden hadt. Toonde daar op 's Konings verlof, en reisde den derden dag, in volle vreugde, met zijne Gemalinne te rug.

F. V. D. Helm.

JESUS ROEPSTEM

AAN

BEKOMMERDEN.

Bedrukte Sterveling! gefolterd door de Zonden:
Bedwelmd in uwen Geest door 's duivels zwijmelwijn;
Koom nader tot uw Heer! Gij hebt Gods Wet geschonden:
Maar Ik wierd Zondaars Borg; en wil uw redder zijn.

Zeg Satans dienst vaarwel: wil mij als Koning eeren;
'k Reik u mijn Scepter toe: buk onder mijn gezag:
Uw Ziel, hoe zwaar geschokt, zal nimmer troost ontbeeren;
De Bron van Heil is vol: Ik hoor naar uw geklag.

Leen mij een luistrend Oor: Ik zal U onderwijzen
In 't geen een Christen voegt, die naar mijn Wetten leeft;
In voor en tegenspoed leer 'k U, uw Maaker prijzen;
Terwijl Gij ongestoord door 't dal van zorgen streeft.

Gij kunt zagtmoedigheid bij mij, uw Heiland vinden,
Wie mij beledigd heeft, vergeef ik al zijn ſchuld.
Mijn liefderijke Ziel, b ijft, over mijn beminden
Ten ſpijt der Helſche magt, ſteeds met genaê vervuld.

Ik, wars van Hovaardij, bezit een nedrig harte;
Het edelſte cieraad waar meê een Christen praalt.
Der Farizeeuwen trots verwekt mij telkens ſmarte:
Maar een verſlagen Geest wordt door mijn Gunst beſtraald.

Wie zich mijn Leerling noemt, moet dit mijn ſpoor betreden:
Ik ſchraag Hem, door mijn kracht, in 't draagen van zijn Kruis;
Mijn Last wordt ligt voor Hem, door al de Lieflijkheden
Die mijnen dienst Hem ſchenkt bij 't Ondermaansch gedruis.

Zijn Ziel zal door 't Geloof op Aard de voorproef ſmaaken
Van 't heil voor haar bereid, in Sions vrugtbaar dal;
Daar zij dien dag verbeid dat ik haar vrij zal maaken
Van dit haar broos verblijf: en Troonwaarts voeren zal.

Zijn Vleesch in 't Stof gedaald zal daar op roozen ſlaapen;
Ontwaakt op mijn bevel bij 't jongſte Morgenrood;
Vereenigt met de Ziel; en naar mijn Beeld herſchapen:
Wordt hij van 't Feest des Lams een juichend deelgenoot.

B. M.

GEDACHTEN

OP DEN AANSTAANDEN

DANK- VAST- EN BEDENDAG.

Deez dag, aan Neêrlands God op 't plegtigst toegewijd,
Wekt eerbied in mijn ziel: komt dierbre Landgenooten!
Laat ons van 't dondrend wee des Oorlogs thans bevrijd,
De liefde en glorie van den Vrede vorst vergrooten!
De zuivre Godvrucht dankt, terwijl haar boezem gloeit,
De waare Nedrigheid biedt heilige offeranden,
Met tedre traanen van boetveerdigheid besproeid,
Die zij op 't zoen- altaar van Jesus min doet branden.
Het statig heiligdom weêrgalmt door smeek-gebeên.
God ziet gansch Neêrland voor zijn eerthroon neêrgebogen,
't Belijdt zijn schuld, het pleit op Godts liefde alleen.
Reeds zwigt rechtvaarde wraak voor Godlijk mededogen.
't Geliefde Neêrland, nooit door 't sluimrend oog bewaakt,
Door 's Hoogsten gunst en magt ten top van roem verheven,
Daar de Euangelie-zon in vollen luister blaakt,
Daar de edle Vrijheid nooit den doodsnik heeft gegeven;
Dat Neêrland, onlangs nog door hebzugt aangerand,
Met 't moordtuig op de borst haar rechten afgedwongen

Toen

Toen helſche Muitzucht knaagde aan Eendragts zaalgen band,
Toen list en heerschzugt der Sireenen dwaalzang zongen.
Toen ſtaafde Neêrlands God ons wankelend Staats beſtuur.
Hij deed de aêloude trouw in 's Braaven ziel herleven;
Elk burger wierd een Held, wiens gloeiend ijvervuur
Der zwakken moed ontvonkte, en 't ſnood verraad deed beeven.
Gij hebt, ô Hemel Vorst! aan trotsheid perk geſteld;
Gij doet mijn Vaderland weêr ruimer adem haalen.
Hoe juicht menschlievenheid! Thans ſpreidt geen woest geweld
Het bloedig krijgsgeſchrei door onze vrugtbre daalen.
Neen, blijde welvaart wordt door dankbre vreugd gekust;
Geen moordgeweer doet 't bloed van ſchuldlooze offers vloeien:
Nu dierbre Vrede in d' arm der heilge Vrijheid rust,
Zal 't lief genoegen weêr in onze ſtreeken bloeien.
Zie, zie ons dankbaar hart, o eeuwge menſchen Vriend!
Laat deez gewijde dag uw lieflijk oog behaagen!
't Is waar, nooit hadden wij uw zorg, uw trouw verdiend,
Maar, hoor ons, daar we in 't bloed uws Zoons verzoening vraagen!
Ja, o gekruiste Borg! Gij, die de zugten hoort
Van uw gekogte ſchaar', Gij kent hun leed en nooden,
Gij ziet, hoe vaak 't verdriet hun dankbre galmen ſtoort,
Maar Gij hebt 't bijgend hart eens eeuwig rust geboden.
Gij zijt de voorſpraak, die voor al hun zwakheên pleit,
Uw weerelooze Bruid vergt vriendlijk medelijden,
Gij wilt, wanneerze in angst om uw beſcherming ſchreit,
Uw tortelduifjen zelf in uwen ſchoot bevrijden.

Gij zijt haar Licht, haar Troost in naare duisternis,
Uw Liefde gloed bestraalt haar blanke duiven schagten;
Gij hoort haar kirren in de barste wildernis;
Geen dosse berg spelonk versmoort heur tedre klagten.
Bescherm om haar dit Oord, daar geen gewetens dwang
Haar schoon gelaat bewolkt; hier doetze vrij en veilig
De Lucht weêrgalmen door haar zuivren liefde zang;
Zelv boosheid houdt uw Bruid in 't vrijê Neêrland heilig.
Gij weet, hoe dit Gewest, geleid door uw Bestuur,
Zich nooit aan 't vaale sloers des bijgeloofs kon wennen:
Neen, 't leerde bij den gloed van 't doodlijk Martelvuur
Reeds 't helder blinkend schoon der zuivre waarheid kennen.
Toen eerde de ondeugd zelv 't Godsdienstig Nederland.
Gij doet, o eeuwge God! het staag uw Liefde blijken;
Na zo veel eeuwen heeft uw Vaderlijke hand
Het nog behoedt, ten spijt van trotsche Koningrijken.
Kom zondig Vaderland! kniel voor uw Schepper neêr,
Verfoei uw misdaên, smeek 't menschlievend Alvermogen
Om bijstand, treed op 't spoor der Godvrugt, als wel eer!
Zo moog uw naam welhaast op de oude glorie boogen.
Zo doe en kunst en vlijt, met nijvre Koopvaardij
Uw eer, uw voorspoed tot aan 's Aardrijks Poolen bloeien;
Gij blijv' voor 't haatlijk juk der laage dwanglust vrij!
Ja, eeuwig walg uw ziel zelv van vergulden boeien!
Uw heil, uw welvaard zij op Deugd en Trouw gevest!
Zo zal uw eerzon tot aan 's Waerelds avond blaaken.

Zo

Zo keert weêr de Eendragt in dit zegenrijk Gewest,
Daar Achtbre Vadren ſtaag voor 's Lands belangen waaken.
o God dêr Liefde! hoor, hoor elks oprechte beê,
Om Neêrlands heil! Blijv ons met uwe gunst omringen!
Wierd eens uw wraak verzagt in 't boetend Ninivé,
Zelv door de traantjens van onnozele zuigelingen?
Deez dag valt Nederland al biddende U te voet.
Onze allervroegſte jeugd is aan U opgedragen.
o Jeſus! zie een ſchaar, gezuiverd in uw bloed,
Al ſchreiende, om 't behoud van 't dierbaar Neêrland vragen!

PETRONELLA MOENS.

VOORBEREIDING

VOOR DEN

DANK- VAST- EN BIDDAG.

Mijn ziel! de dag genaakt, waarop 's Lands achtbre Vadren
U roepen, om tot God! tot Neêrlands God! te nadren,
Tot hem, die land en volk zoo liefdrijk heeft geſpaard;
De dreigende Oorlogs wolk weêr blij heeft op geklaard:
Zult gij gehoorzaam zijn? zult gij dien last volbrengen?
Zult gij, zoo 't U betaamt, gewijde traanen plengen?
Zult ge als een prieſteres hem 't geurig offer biên?
Mijn ziel! gedenk, dit moet tot 's hoogſten eer geſchiên.
Gedenk aan Nadab, en Abihu, Arons zoonen,
Wier heilloos offervuur den heilgen God kon hoonen.
Beef! voor het wraakvuur dat hun friſſche Jeugd verſlond,
Hun lijk naar 't zwijgend graf, hun geest ter ſtraſplaats zond.
Mocht ons Boetvaardigheid voor 't zoen-altaar geleiden,
O! mocht 't verbroken hart een edlen geur verſpreiden!
Ja! zaalge vrede-vorst! O! aller ſchepſ'len heer!
Uw oog ziet liefdrijk op die ſmeulende offers neêr,
ô! Mocht het vuur Uws geests mijn ijskoud hart verwarmen,
Ik val door liefde ontvlamd, dan in Uw zalige armen.

'k

vraagde hem eindelijk, of hij wel in ſtaat zoude zijn, om een kind, volgens het behoorlijk *formulier*, zonder boek, te doopen: ingeval het eens gebeurde dat 'er geen boek bij de hand was? —— o Ja, antwoordde de Predikant, dat moet men uit zijn hoofd kunnen doen. De Heer Ritmeester wilde dat niet gelooven, ſtelde den Predikant daar op, eene aanzienelijke wedding voor. De Predikant ging de wedding aan, en verrigtte den gewaanden doop zo goed, als of hij het formulier voor zich hadt, en won dus de wedding, die de Ritmeester ook gewillig betaalde. Ja, ving de Ritmeester verder aan, dat wil ik wel gelooven, dat gij den Doop wel zonder boek kunt verrigten, daar het u, wegens uw ambt, dagelijks voorkoomt: maar als gij eens, bij voorbeeld, een trouw moest verrigten, dat toch zo veel niet voorvalt, en dat zonder boek, daar zoudt gij zekerlijk niet in ſtaat toe zijn? — Ei wat, zeide de Predikant, dat wil ik, wanneer het 'er op aan koomt, ook doen. Goed, zeide de Ritmeester, ik wed weder tegens u, onze voorige wedding verdubbeld. De Predikant, welke geen erg in de zaak had, en zich ſterk maakte om het te kunnen doen, ging de wedding weder aan. Daar op ſtelde zich de Ritmeester, om de zaak haare volkomen gedaante te geeven, naast zijne Minnaares, en de Predikant verrigtte de Trouw, zo goed, dat hij niets, van het geen tot het Formulier behoorde, vergat. De Ritmeester betaalde, na dat deze plegtigheid geëindigt, was, zijne verlooren wedding, en bedankte den Predikant zeer hooglijk, dat hij hem op deze wijze, met zijne Minnaares verbonden hadt. Toonde daar op 's Konings verlof, en reisde den derden dag, in volle vreugde, met zijne Gemalinne te rug.

F. V. D. Helm.

Hebt aan rechtvaardigheid voldaan; het kan niet ſneven.
Gekruiste heilborg! neen gij ſchenkt Uw dierbaar leven:
Gij leed, gij ſtierft, voldeed, bevrijde door Uw bloed
Uw weerelooze bruid; ô God! wat zijt gij goed.
Gij hebt in Nederland ook nog uw lievelingen,
Die eeuwig d' eer en roem van U, hun Godt zingen:
Zij zijn het zout der aard; beſcherm om hun dit land!
Schraag de eedle Vrijheid! werp de dwinglandij in 't zand.
Zit voor in d'achtbren Raad van hen die 't land beſtuuren:
Verban d' Achitofels, die zich om goud verhuuren!
Weer dat verbasterd kroost, geboeit door eigenbaat!
Beſtuur d' Oranjen Vorst! wees gij zijn toeverlaat;
Behoed zijn Gemalin, en Vorſtelijke ſpruiten!
Doe 't kwijnend Neêrland wél! laat niets zijn bloei meer ſtuiten!
Ach mogt dees Biddag ons een ware boetdag zijn,
Wij ſteunen op Uw hulp: red ons uit ſmart en pijn.

DE

DE

ZALIGE STAAT

VAN EEN GELOOVIG

EN

DEUGDZAAM CHRISTEN.

Ó! — Hoe zalig rolt het leven,
van een deugdzaam Christen heen!
Die op 't ſpoor van zijnen Heiland,
ſteeds is met zijn lot te vreên.
Hij geniet op dezen Aardkloot,
ware vergenoegzaamheid:
En voor hem is in den Hemel,
ſtooreloos geluk bereid.
Door de kracht van 't Hoogſte wezen,
heeft hij rust in zijn gemoed:
En erlangt Gods Vaderliefde,
zo in voor als tegenſpoed.
Ja 't gevolg van Gods genade,
in Meſſiah, 's Vaders Zoon:
Geeft aan hem een zoete vreede,
voert hem juichend' voor Gods Troon.

Zijn

Zijn Geweeten, vol van kalmte,
keurt, na recht, zijn daaden goed:
In zoo ver Hij voor zijn zonden,
vind verzoening in dat Bloed,
Dat zijn Heiland, — Eeuwig teder,
heeft geſtort op Golgotha:
En waar door zijn ziel bevrijd is,
van Gods toorn en ongena':
Voor zoo ver Hij tevens aandeel,
door 't Geloof daar toe geleid,
Heeft aan Jezus Heilig leven,
en aan zijn Gerechtigheid.
Zulk een Christen is gelukkig,
welk' een ſtaat hij ook beleeft,
Daar Hij door den Godsdienst werkzaam,
al zijn heil in Jeſus heeft.
Zulk' een Christen kent het oogmerk,
waartoe God hem eenmaal ſchiep,
Waarom Hem de God der Eeuwen,
uit het niet ten Voorſchijn riep.
„ Welk' een Oogmerk, —— juicht zijn ziele,
„ welk' een Oogmerk, ô mijn God!
„ Welk' een Einde! — welk' een Doelpunt!
„ Hemelvreugde! —— welk' een lot!
„ Gij, —— Gij vormde toch den Menſchen,
„ tot geen onheil noch tot druk,
„ Maar tot een volzalig leven,
„ in den Hemel vol geluk.
„ Gij beraamde zelfs een middel,
„ voor het menſchelijk geſlacht,

„ Tot

„ Tot Herſtelling, eer uw Almagt,
„ kunſtig het ten voorſchijn bragt.
„ Daar Gij 's Menſchen val beſchouwde,
„ Als een werk der daadlijkheid,
„ Waar door zeker eens hetzelve,
„ uwe Godheid wierd ontzeid:
„ Zo Gij niet in 't Eeuwig heden,
„ had een Plan van heil bepaald,
„ En uw Zoon, uit uwe wooning,
„ tot ons was ter neêrgedaald:
„ Maar dit Plan, mijn Goede Schepper!
„ door mijn Jezus uitgewerkt,
„ Doet mij uwe Liefde kennen,
„ onbekrompen, — onbeperkt.
„ Naar dit Plan kan ik eens worden,
„ ô hoe ſtreelt dit mijn Gemoed!
„ Eenen Seraph in uw wooning,
„ Door mijns Heilands dierbaar Bloed!
Zulk' een Christen leeft in vreugde,
daar Gods goedheid hem omringt,
En Hij reeds op dezen Aardkloot
't Hallelujah vrolijk zingt.
Zijne duuring op deez' waereld
is vervuld met Zaligheên,
En Hij kan met waare blijdſchap
op het Pad der Deugden treên.
Zijn Geloof in den Gekruisten
is onwrikbaar vastgeſteld,
En hier door ſnuikt Hij de zonde
en ontworſteld haar geweld.

Zijn Geloovig ziels verlangen
toont hem 't Heil der Hemelvreugd,
Die eens Jezus mild zal ſchenken
aan de werkers van de Deugd.
Jezus Leſſen zijn hem Heilig,
daar hij ſteeds het kwaade vlied,
En betracht met lust en iever,
't geen Gods woord aan hem gebied.
Schoon de waereld zijne vroomheid,
en zijn Godvrugt ſnood belacht,
Nochtans blijſt zijn ziel ſtandvastig,
daar zij God voor 't hoogſte acht.
Wandeld God met hem in vreugde,
Is zijn deel geen bittre ſmart,
Dan looft Hij oprecht zijn Vormer,
dankbaarheid vervuld zijn Hart.
Treft hem moeite, druk en angſten,
wandeld hij in tegenſpoed,
Word hier door van Hem ontnoomen,
Aardſche Vreugde, 's waerelds zoet:
Leeft Hij hier op Aarde als balling,
of is d'armoe 's Christens lot:
Of word Hij door zijnen naasten,
nu belasterd, — dan beſpot:
In dit alles is hij lijdzaam,
met vertrouwen op Gods heil,
Daar Hij weet, dat 's Vaders goedheid,
onverdiend, is booven peil,
Daar Hij tevens op het Lijden,
van zijn Heiland ſtaart en ziet,

Hoe

Hoe dat Jezus, om zijn zonden,
uitſtond 't zwaarſte ziel- verdriet,
Deez' Gedachte ſtort een zegen,
geeft dien troost in 't kwijnend Hart,
Waar door Hij de wrangſte ſmarten,
als een Held kloekmoedig tart.
Zulk' een Christen leeft in liefde,
met zijn naasten in 't gemeen,
Deelt niet ſlegts in hunne vreugde,
maar ook in hun tegenlieên.
Hij is blijde met den blijden,
doch zijn ziël tot rouw bereid,
Als hij ziet de heete traanen,
die zijn Vriend, door droefheid ſchreid.
Hij is voor den Wees een Vader,
voor de Weduw' tot een Man,
Die hen beiden uit hun nooden,
red, wanneer Hij redden kan.
Hij deeld liefdrijk aan den Armen,
van het goed, dat God hem ſchenkt,
En Hij ſmaakt een Hemelvreugde
als Hij dezen ſpijst en drenkt.
Zulk' een Christen, tederlievend,
heeft in d'Echt een zuiver zoet,
Daar de Liefde van zijn Gade,
heilrijk ſtreelt zijn zacht gemoed.
In zijn wooning woont ſteeds de Eendracht,
geene twist noch zot gekijf,
Maar een minzaam Huwlijksleven,
heeft bij hem een vast verblijf.

Zyne

Zijne Ziel en die van 't voorwerp
zijner echte, reine min,
Zijn als tot een ziel geſmolten,
beide hebben eenen zin.
Beide leeven zij gelukkig,
beide treden hand aan hand,
Door de liefde zaamgeſtrengeld,
naar een Hemelsch Vaderland.
Zulk' een Christen werkt met iever,
alles wat zijn hand verricht:
Hierin volgt Hij 't ſpoor der reden
en beoefent dus zijn Plicht.
Voor zich zelven en den zijnen,
zoekt hij tijdelijk beſtaan,
Door die wegen, die de Godsdienst,
hem veroorlooft in te ſlaan.
Hij verbreekt ook nooit de banden,
die de wet der zeden legt,
En waar door het Heil des Naasten
aan het onze is vast gehegt.
Dus vlied Hij, als Waereldburger,
zulk een mateloos gewin,
Dat ten kosten van een ander,
rijklijk voed een Huisgezin.
Zorgt Hij voor zijn Huisgenooten,
en zijn tijdelijken ſtaat,
Dan is echter doch zijn Handel
vrij van ſchraapende Eigenbaat.
Haatlijk woekren en bedriegen,
worden door zijn ziel verfoeit.

Nim-

Nimmer ziet men hem in vreugde,
als zijn's Broeders elend groeit.
Vrij van lastren en van liegen,
leeft Hij als een Menschenvrind,
Daar hij steeds in zulk' een wandel,
zoete vreugde en wellust vind.
Zulk' een Christen voert zijn Kindren,
op het zalig Deugden pad,
Dat weleer des Waereld's Heiland,
hier op Aarde zelv' betrad.
Hij leert hen vroegtijdig kennen
't waare oogmerk van hun zijn,
En hoe men moet Deugdzaam wand'len,
door deez' waereld's Rampwoestijn.
Godvrees prent hij in hunn' harten,
en doet dit met veel beleid,
Schetst hen dikwerf 't zalig erfdeel,
dat den vromen is bereid.
Hij ontwikkeld, recht belangrijk,
de vermoogens van hunn' Geest,
En ziet Hij, dat elk der zijnen,
als om strijd den Heere vreest,
Welk' een blijdschap, —— welk' een vreugde!!
voelt dan 't vaderlijke hart!
Zulk een kroost verkwikt zijn ziele,
zelfs in 't midden van de smart.
Niet met strengheid, maar zachtmoedig,
leid hij 't kinderlijk verstand,
Waarom Hij ook alle wreedheid,
ernstig uit zijn harte band:

Speelend leert Hij zijne kindren,
brengt hen minzaam onder 't oog;
Dat 'er is een Hemelvader,
welkers wooning is omhoog.
Ja dat die als d'Albeſtuurder,
Hemel, Aarde en 't al omringt,
Tot wiens lof het Choor der Eng'len
't eeuwig Halelujah zingt.
Dat die God, door zijne Almacht,
alles eens heeft voortgebracht,
En dat Hij daarom ook de oorzaak,
is van 't menſchelijk Geſlacht.
Dat die God, vol Menſchenliefde,
ons bewaard, beſchermt, behoed:
Maar ook wil, dat wij hem dienen,
eeven als ons hoogſte goed.
En op 't ſpoor van zijn geboden,
dankbaar volgen zijnen wil,
Op dat men, —— als leed' wezens,
nooit zijn tijd in 't kwaad verſpil.
Zulke leſſen en meer andren
geeft Hij aan de teêre jeugd;
En voert hen, met zuivre liefde,
dus op 't heilrijk pad der deugd.
Zulk' een Christen bied zijn telgen,
op dit heilzaam pad de Hand,
En doet hen met iever werken,
voor hun God en 't Vaderland.
Zegt hen echter ernſtig tevens,
dat Hij is een waardig lid

Van

Van de Maatſchappij der Menſchen,
die geduurig God aanbid,
En die 't Alleslievend wezen,
dikwerf om 's lands welzijn ſmeekt.
Maar die zelve ook het onrecht
door gerechtigheid verbreekt.
Zie de Christen hier als Vader,
als beſtuurder van zijn kroost,
Die dus ook in zijne telgen,
vind een waare vreugde en troost.
Die, door onderwijs, zijn kind'ren,
zachtjens leid tot hunnen plicht,
Die als Vader en als Leeraar,
minzaam zoo zijn taak verricht.
Zulk een Christen blijft ſteeds lijdzaam,
ſchoon hem alles worde ontrukt.
Moet hij Gade en Kindren derven,
leeft hij hier, zoo 't ſchijnt, verdrukt:
Dan nog zegt zijn ziele dankbaar,
ſchoon van alles ook beroofd,
God, die gaf het, — God, die nam het,
zijnen naame zij geloofd.
O hoe zalig! — hoe gelukkig!
is het leven van dien Man,
Die in ſmarte ook de wegen,
van zijn maaker prijzen kan!!!
Zulk' een Christen blijft ſtandvastig,
zelfs in 't barnen van den Nood,
Hij vreest voor geen ziekte of pijnen,
Ja Hij vreest niet voor den Dood:

Maar vraagt moedig, waar 's uw prikkel?
Graf! — waar is u Zegekroon?
Daar hij deeld in d' overwinning,
van zijn Jesus, Godes Zoon.
Eindlijk sterft hij, en zijn Ligchaam
keert dat weêr tot d'Aard, het stof,
Dan vliegt juichend zijne ziele
voor Gods Troon in 't Hemelhof.
Dan vind hij zijn vrienden weder,
en geniet, o Zalig lot!
Met hen eeuwig waare vreugde
in het Huis van zijnen God.
In die wooning, die hem Jesus
als verlosser heeft bereid:
Ja dan is Hij altoos zalig,
in het Rijk der Heerlijkheid.

JOANNES ALBERTUS S. HOEKSTRA.

BLADWIJZER

VAN HET

TWEEDE DEEL.

VERHANDELINGEN, enz.

Oordeelkundige Verhandeling over de *Gedichten* van OSSIAN, de Zoon van FINGAL, door den Heer H. BLAIR. . . . . Bladz. 1.

Graffchrift op BENJAMIN FRANKLIN, door hem zelv' opgefteld. . . . . 63.

Het vermogen der *Liefde* en der *Natuur*. Een Verhaal. 65

Verhandeling over het woord *Treil*, door den Heere E. S. D. G. . . . . 125.

Het Verband tuſſchen de *Rechtgeleerdheid* en den *Koophandel*, door den Heer MR. C. W. DECKER. . . . . 146.

Brief aan den Heere E. S. D. G. door den Heer J. L. . . . . 159.

—— — — — J. L. door den Heer E. S. D. G. . . . . 161.

Zijn Geweeten, vol van kalmte,
keurt, na recht, zijn daaden goed:
In zoo ver Hij voor zijn zonden,
vind verzoening in dat Bloed,
Dat zijn Heiland, — Eeuwig teder,
heeft geſtort op Golgotha:
En waar door zijn ziel bevrijd is,
van Gods toorn en ongena':
Voor zoo ver Hij tevens aandeel,
door 't Geloof daar toe geleid,
Heeft aan Jezus Heilig leven,
en aan zijn Gerechtigheid.
Zulk een Christen is gelukkig,
welk' een ſtaat hij ook beleeft,
Daar Hij door den Godsdienst werkzaam,
al zijn heil in Jeſus heeft.
Zulk' een Christen kent het oogmerk,
waartoe God hem eenmaal ſchiep,
Waarom Hem de God der Eeuwen,
uit het niet ten Voorſchijn riep.
„ Welk' een Oogmerk, —— juicht zijn ziele,
„ welk' een Oogmerk, ô mijn God!
„ Welk' een Einde! —— welk' een Doelpunt!
„ Hemelvreugde! —— welk' een lot!
„ Gij, —— Gij vormde toch den Menſchen,
„ tot geen onheil noch tot druk,
„ Maar tot een volzalig leven,
„ in den Hemel vol geluk.
„ Gij beraamde zelfs een middel,
„ voor het menſchelijk geſlacht,

„ Tot

„ Tot Herſtelling, eer uw Almagt,
„ kunſtig het ten voorſchijn bragt.
„ Daar Gij 's Menſchen val beſchouwde,
„ Als een werk der daadlijkheid,
„ Waar door zeker eens hetzelve,
„ uwe Godheid wierd ontzeid:
„ Zo Gij niet in 't Eeuwig heden,
„ had een Plan van heil bepaald,
„ En uw Zoon, uit uwe wooning,
„ tot ons was ter neêrgedaald:
„ Maar dit Plan, mijn Goede Schepper!
„ door mijn Jezus uitgewerkt,
„ Doet mij uwe Liefde kennen,
„ onbekrompen, — onbeperkt.
„ Naar dit Plan kan ik eens worden,
„ ô hoe ſtreelt dit mijn Gemoed!
„ Eenen Seraph in uw wooning,
„ Door mijns Heilands dierbaar Bloed!
Zulk' een Christen leeft in vreugde,
daar Gods goedheid hem omringt,
En Hij reeds op dezen Aardkloot
't Hallelujah vrolijk zingt.
Zijne duuring op deez' waereld
is vervuld met Zaligheên,
En Hij kan met waare blijdſchap
op het Pad der Deugden treên.
Zijn Geloof in den Gekruisten
is onwrikbaar vastgeſteld,
En hier door fnuikt Hij de zonde
en ontworſteld haar geweld.

Zijn